

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za sociologiju

DOKTORSKA DISERTACIJA

**SOCIOKULTURNI ASPEKTI AMATERSKE
PORNOGRAFIJE NA INTERNETU**

Mentor:
prof. dr Dragan Koković

Kandidat
mr Branislav Filipović

Novi Sad, 2016. godina

FILOZOFSKI FAKULTET
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	mr Branislav Filipović
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	dr Dragan Koković, redovni profesor, Filozofski fakultet Novi Sad, Odsek za sociologiju
Naslov rada: NR	Sociokulturni aspekti amaterske pornografije na internetu
Jezik publikacije: JP	Srpski jezik
Jezik izvoda: JI	srp. / eng.
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	AP Vojvodina
Godina: GO	2016.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa:	dr Zorana Đinđića 2. Novi Sad

MA	
Fizički opis rada: FO	(14 poglavlja / 306 stranica / 492 reference)
Naučna oblast: NO	Sociologija
Naučna disciplina: ND	Sociologija seksualnosti
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	amaterska pornografija, diskurs, internet, ispovest, tehnologija sopstva
UDK	
Čuva se: ČU	Biblioteka Filozofskog fakulteta u Novom Sadu
Važna napomena: VN	Nema
Izvod: IZ	Strana 6
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	18.02.2011.
Datum odbrane: DO	2016.
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	predsednik: prof. dr Žolt Lazar , vanredni profesor, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet. član: prof. dr Dragan Koković , redovni profesor u penziji, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet. član: prof. dr Dragoljub Đorđević , redovni profesor, Univerzitet u Nišu, Mašinski fakultet.

University of Novi Sad

Faculty of Philosophy

Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Phd thesis
Author: AU	mr Branislav Filipović
Mentor: MN	Dragan Koković, Phd, Full Professor
Title: TI	Socio-Cultural Aspects of Amateur Pornography on the Internet
Language of text: LT	Serbian language
Language of abstract: LA	eng. / srp.
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Autonomous Province of Vojvodina
Publication year: PY	
Publisher: PU	Author reprint
Publication place: PP	dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad
Physical description: PD	(14 chapters / 306 pages / 492 references)
Scientific field	Sociology

SF	
Scientific discipline SD	Sociology of sexuality
Subject, Key words SKW	amateur pornography, discourse, internet, confession, technology of the self
UC	
Holding data: HD	Library of Faculty of Philosophy of Novi Sad
Note: N	None
Abstract: AB	Page 8
Accepted on Scientific Board on: AS	18.2.2011.
Defended: DE	2016.
Thesis Defend Board: DB	<p>president: Žolt Lazar, PhD, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University in Novi Sad;</p> <p>member: Dragan Koković, PhD, Full Professor, Faculty of Philosophy, University in Novi Sad;</p> <p>member: Dragoljub Đorđević, PhD, Full Profesor, Faculty of Mechanical Engineering, University in Niš.</p>

Rezime

Savremeni diskurs amaterske pornografije na internetu izmiče tradicionalnim interpretativnim shemama koje i “kućne” seks snimke povezuju sa delovanjem seks-industrije.

Predmet istraživanja su *internet stranice na kojima su dostupni pornografski sadržaji amaterske produkcije*. U centru naučne pažnje rada nalaze se pornografski materijali i prakse “običnih ljudi” u virtuelnom domenu kiberprostora.

Istraživanje polazi od stanovišta da je amaterska pornografija *specifičan seksualni diskurs*. Pornografija predstavlja gotovo dominantni način zapadnog govora o seksu koji ga u isto vreme i inauguriše, a specifična istraživačka pažnja pridaje se amaterskoj reartikulaciji pornografskog režima pri čemu se amaterizam određuje kao društveni registar svakodnevnih praksi baziranih na delovanju “*iz ljubavi*”.

Internet predstavlja najpoznatiji kompjuterski mrežni sistem, to jest medijsku tehnologiju mrežne, decentralizovane, dehijerarhizovane i relativno slobodne komunikacije na globalnom nivou. U pitanju je tehnosocijalna platforma “kreativne apropijacije” pornografskog diskursa od strane “običnih ljudi”, te transfera amaterske pornografije u društvenu pojavu globalnih razmera. Društvena upotreba Web 2.0 predstavlja središnji uslov mogućnosti, proliferacije i globalizacije amaterskog porno-diskursa.

Centralna hipoteza rada glasi da amaterska pornografija na internetu predstavlja relativno novi način govora o seksu i seksualnosti. Istraživanje je okrenuto dokazivanju kako pornografske prakse “običnih ljudi” nisu finansijske, nego seksualne prirode, i u tom se smislu problemsko klupko istraživanja ogleda u specifikaciji amaterske pornografije kao *diskurzivnog diskontinuiteta*, to jest društvene činjenice da se u okviru postmoderne kulture za relativno kratko vreme prestalo o pornografiji razmišljati isključivo na prethodne načine.

Istraživanje ukazuje na socijalni značaj koji aktuelno preoblikovanje reprezentacione politike seksa povlači po pitanju seksualnih interakcija i seksualnih identiteta njenih praktikanata i/li protagonista, i u tom smislu polazi i potvrđuje osnovnu teorijsku pretpostavku o društvenoj prirodi seksualnosti, sociokulturnom ustrojstvu sveta “prirode”. Jedan od centralnih istraživačkih problema mogao bi se formulisati pitanjem da li amaterski produktivizam uživanja fabrikuje seksualne subjekte poput seks industrije ili alternativni modus diskurzivnih postupaka imenovanja “realnog” seksa legitimiše i nove procedure identitetskog samoblikovanja, te neposrednog delovanja ispovednih “tehnologija sopstva”.

Ispitivanje sociokulturnih aspekata amaterske pornografije na internetu strukturisano je na nekoliko interpretativnih nivoa i vrši se kroz analitiku konteksta pojave, materijalno-afektivne ravni praktikanata i korisnika, pornografskih reprezentacija, potrošačkog ustrojstva kiberprostora, rodne simetrije u okviru reprezentacija i korisničkih grupa, virtuelnog komunitarizma pornografskih praktikanata i identitetske politike seksualne ispovesti.

Analitičko dešifrovanje složenih veza između pornografskih praksi “običnih ljudi” i složene strukture “umreženog društva” polazi od epistemičkog polja sociokonstrukcionistički orijentisane sociologije seksualnosti, dok se na užem metodološkom planu predmetnog specifikuma istraživanja izdvaja upotreba kritičke diskurzivne analize.

ključne reči: amaterska pornografija, diskurs, internet, ispovest, tehnologija sopstva

Summary

Contemporary discourse of amateur pornography on the Internet eludes traditional interpretative schemes that associate "home" sex videos with the sex industry business. This research is based on *web sites with available amateur pornographic production*. In the heart of the scientific interest of the work are pornographic materials and practices of "ordinary people" in the virtual domain of cyberspace.

The research is based upon the premise that the amateur pornography is *specific sexual discourse*. Pornography is seen as almost predominant mode of western inaugurating narrative on sex. At the same time specific research attention is given to amateur rearticulating of pornographic regime, whereby amateurism is defined as a social register of daily practices based on the act "of love".

Internet is the best-known computer network system, decentralized and relatively free media technology network of communication, without hierarchy on a global level. It is a techno-social platform of "creative appropriation" of pornographic discourse by "ordinary people", as well as transfer of amateur pornography into the social phenomenon of global proportions. Social use of Web 2.0 is the core condition of possibility of amateur porn discourse proliferation and globalization.

The central hypothesis of this work is that amateur pornography on the Internet is a relatively new type of narrative on sex and sexuality. The research points out that "ordinary people" pornographic practice is not of financial but rather of a sexual nature. Following this sense problem of the research is reflected in the specification of amateur pornography as a discursive discontinuity, a social fact that within the framework of postmodern culture in a relatively short time, pornography has not being considered exclusively in prior way.

The research points to the social importance that current remodeling of representational politics of sex entails in terms of sexual interactions and sexual identity of its practitioners and / or protagonists and in this sense starts with the main theoretical assumption on the social nature of sexuality, socio-cultural conformation of the world of "nature". One of the central research problems could be formulated as a dilemma whether amateur productivism of enjoyment fabricate sexual entities, such as sex industry, or the alternative mode of discursive designation procedures of "real" sex also legitimize new procedures of identity self-formation and direct action of confessional "technologies of the self".

Examination of amateur pornography socio-cultural aspects on the Internet is structured on several interpretative levels and is done through analytics of phenomena context, materially-affective level of practitioners and users, pornographic representations, consumer conformation of cyberspace, gender symmetry within the framework of representations and user groups, virtual communitarianism among pornographic practitioners and identity policy of sexual confession.

Analytical deciphering of complex connections between "ordinary people" pornographic practices and complex structure of the "networked society" is based on the epistemic field of social-constructionist approach towards sociology of sexuality, while the narrower methodological field of the study's specific subject is based on critical discourse analysis.

Key words: amateur pornography, discourse, internet, confession, technology of the self

SADRŽAJ

1. UVOD	14
1.1. Predmet istraživanja	15
1.2. Problem istraživanja	17
1.3. Cilj istraživanja	20
1.4. Primjenjene metode istraživanja	20
2. SOCIOLOGIJA SEKSUALNOSTI KAO NAUČNA DISCIPLINA	24
2.1. Diskurzivna historija “scientiae sexualis”	24
2.2. Psihoanalitički iskorak	27
2.3. (Neurotično)konstrukcionistička centriranost discipline	28
2.4. Esencijalističko-sociokonstrukcionistički (pseudo)spor	30
2.5. Središnje teorije sociologije seksualnosti	33
2.6. Seksualnost kao sociološki pojam, predmet i koncept	44
3. SOCIOLOŠKI INTERES ZA PORNOGRAFIJU	48
4. DISKURZIVNO USTROJSTVO (AMATERSKE) PORNOGRAFIJE	54
5. KONTEKSTUALNA SPECIFIKACIJA	63
5.1. Istorijski kontekst	63
5.2. Mediji kao delatne metafore	67
5.2.1. Internet kao novi medij	71
5.2.2. Od interneta ka umreženom društvu	77
5.2.3. Imaterijalnost kiberprostorvremena	80
5.2.4. Virtuelni svet(ovi) kiberprostora	84
5.2.5. Digitalna transgresija procepa između pornografije i svakodnevice	88
5.3. Postmoderna konotacija seksualnih i pornografskih praksi	90
6. TEHNODISKURZIVNE FORMACIJE AMATERSKE PORNOGRAFIJE	95
6.1. Web 1.0: Pornografski supermarket vizuelnog užitka	96
6.2. Web 2.0: Participativna medijska kultura	99
6.3. Remedijalizovani modaliteti amaterske pornografije	106
6.3.1. Viralna rezonanca postfotografskih reprezentacija	107
6.3.2. Decentralizovana mobilnost video zapisa	108

6.3.3. Teleprezentna metodika užitka	111
6.3.4. Remedijacijski okvir kiber-seksa	114
6.4. Fuzija slike sa aktom: diskurzivna protetika pornografskog	117
7. SOCIJALNA SEMIOTIKA AMATERSKOG MODUSA “REALNOG”	122
7.1. Vizuelna epistemologija “realnog”	125
7.2. Vizuelno-stilski modalitet “običnosti”	128
7.3. Stilaska odstupanja i preklapanja sa hiperboličkim	130
7.4. Reartikulacija mikroideološke pozicije ejdžizma	135
7.5. Spacijalna dramaturgija seksa	136
7.6. Dokumentaristička deprofesionalizacija slike	140
8. MATERIJALNO-AFEKTIVNA RAVAN: PORNOGRAFSKE PRAKSE I SEKSUALIZOVANO TELO	144
8.1. Pasivizacija posmatračkog tela	146
8.2. Pasivni zaslon za seksualnu histerizaciju	149
8.3. Masturbatorske prakse amaterskih praktikanata	151
9. DIGITALNA „POKLON EKONOMIJA“	158
9.1. Pornografija i potrošačka kultura	158
9.2. Genealogija amaterske referencijalnosti	161
9.3. Paralaktični preokret “poklon ekonomije”	164
9.4. Korporativni amaterizam digitalnog doba	172
10. SAMOINTERPRETATIVNA P(A)R(AL)AKSA ŽENSKOG UŽIVANJA	180
10.1. (De)realizacija ideologije muške supremacije	185
10.2. Interpretativna paralaksa intersubjektivne dereificiranosti	189
11. PORNOGRAFSKI KOMUNITARIZAM: FANTAZAM KAO GRUPNI ČIN	199
11.1. Virtuelna forma starog koncepta zajedništva	199
11.2. Simbolički transakcionizam “četvrtih mesta” kiberprostora	201
11.3. Socijalni kapital pornografskog participativizma	205
11.4. Proleterizacija pornografskih praksi kao proleterizacija njenih značenja	209
11.5. Transcendencija privatnog ka komunitarizmu javnog	214
12. ISPOVEDNI TRANSFER SUBJEKTIVIZACIJE: SEKSUALNI IDENTITET PORNOGRAFSKIH PRAKTIKANATA	224

12.1. Dijalektika kontingencije identiteta	225
12.2. Despacijalizovana materijalnost iskustva “umreženog subjekta”	227
12.3. Seksualni identitet pornografskih praktikanata	229
12.4. Ispovedna tehnologija sopstva	236
12.4.1. Dekomodifikovana fantazija predsimboličkog uživanja	236
12.4.2. Amatersko izumevanje seksualnog sopstva	239
12.4.3. Ispovedni obred produkcije istine	243
12.4.4. Ispovedna hermeneutika uživanja	249
12.5. Intersubjektivna konstitucija seksualnog identiteta	255
12.5.1. Specifikum mrežne ko-artikulacije subjekta	256
12.5.2. Ispovedni transfer ka Drugom	258
12.5.3. Intersubjektivna dramaturgija priznanja priznanja užitka	260
12.6. Užitek kao transkontekstualna baza diskurzivnih formacija	264
13. ZAKLJUČNA REČ	271
14. LITERATURA	275

“Od tada smo postali društvo koje neprestano nešto ispoveda. Ispovest je nadaleko i naširoko rasula svoja dejstva; u pravu, medicini, pedagogiji, u porodičnim odnosima, ljubavnim vezama, u svakodnevnom životu i najsvečanijim obredima; priznajemo svoje zločine, svoje grehe, ispovedamo svoje misli i želje, svoju prošlost i snove, ispovedamo svoje detinjstvo, svoje bolesti i nevolje; vatreno se zauzimamo za to da sa najvećom tačnošću kažemo sve ono što je najteže reći; ispovedamo se u javnosti i u privatnosti, roditeljima, vaspitačima, lekaru, onima koje volimo, priznajemo sami sebi, u zadovoljstvu i mucu, stvari koje ne možemo reći nikom drugom i od kojih pravimo knjige”.

(Fuko, 2006:70)

“Upućivanje na psihoanalizu je ključno i vrlo precizno: u nekoj radikalnoj revoluciji, ljudi ne samo da ‘ostvaruju svoje stare (emancipatorske itd) snove’; naprotiv, oni iznova moraju da izumeju same načine svog sanjanja”

(Žižek, 2012:295)

1. UVOD

Postmoderno iskustvo svedoči o značajnim promenama u domenu pornografskih praksi. Participativni kod savremene kulture interneta (Jenkins, 2006) i interaktivni modus društvene upotrebe tehnologije slobodne komunikacije predstavljaju središnje uslove formiranja “novih pornografija“ (Hardy, 2009) i aktuelne “demokratizacije pornografije” (Attwood, 2007) koje očitavamo na planu sve značajnijeg pornografskog diskursa amatera.

Bujanje novih seksualnih ukusa, (pot)kultura i alternativnih pornografskih kodova (Attwood, 2014, 2002) ne “prati” adekvatna sociološka (i kulturološka) teorija jer se “neverovatni pornografski diverzitet žanrova, podžanrova i niša” (Wosick, 2015:427) ne ispituje iz policentrične perspektive, već se tretira kao deo socioestetskih adaptacija poslovanja seks-industrije. Iako savremena teorija prepoznaje društvenu važnost “migracija” pornografskih materijala u kiberprostor svetske elektronske mreže, relativno mali broj teorijskih koncepata “priznaje da je sve teže pornografiju klasifikovati kao formu komercijalnog seksa” (Attwood, 2007:442). Uprkos značajnim promenama u pogledu rekonceptualizacije reprezentacione politike seksa i formiranja seksualne imaginativnosti koja zadovoljava “postmoderni ukus za autentičnim, a koja uključuje kulturu mrežnih kamera, nagost popularnih ličnosti, amatersku pornografiju i ‘reality’ televizijske programe i koja se, dakle, fokusira na nova, javna prikazivanja ‘običnih ljudi” (Barcan, 2000:145), u centru istraživačke pažnje humanističkih nauka su i dalje ekonomske dimenzije seks industrije, posebno pornografije, i one se dalje rutinski koriste za opravdavanje akademskih ispitivanja i kritike (Voss, 2012). Danas svedočimo o značajnim promenama upotrebe interneta u pornografske svrhe, a savremene pojave nezavisnih produkcija, kolaborativne (Jacobs, 2004), nove (Hardy, 2009), alternativne (Attwood, 2007) i amaterske pornografije idu u prilog sintezi o aktuelnoj desupstancijalizaciji pornografskog singulariteta i deesencijalizaciji njenog komercijalnog ustrojstva. Sveobuhvatno potrošačko ustrojstvo društvenosti predstavlja središnji razlog zbog kojeg se pornografija relativno dugo tumači kao medijska roba za široku potrošnju (Filipović, 2009). Međutim, kako pornografija predstavlja sociokulturnu formu koja se “definiše svojim kontekstom, intencijom, i transgresivnim odnosom prema prevladavajućim kodovima seksualnog prikazivanja i reprezentacije” (McNair, 2013:18), savremeni diskurs amaterske pornografije nedvosmisleno izmiče tradicionalnim interpretativnim shemama koje eksplicitne slike seksualnosti povezuju sa delovanjem seks-industrije. Drugim rečima, rastući značaj despacijalizovanih pornografskih praksi “običnih ljudi” (Hardy 2009,

Attwood 2007, 2002) stavljaju na ispit postojeće eksplanatorne modele, i u tom smislu proces “demokratizacije pornografije” (Attwood, 2007) implicira metodološku potrebu iznijansirane rekonceptualizacije pornografije kao pornografija (Klaasen, & Peter, 2014:11). U tom smislu se očitava i sociološka potreba za ispitivanjem sociokulturnih aspekata amaterske pornografije na internetu koja, dakle, predstavlja relativno nov seksualni diskurs koji ne može biti specifikovan kao deo diskurzivne mehanike komercijalnog režima, odnosno seksualni diskurs čiji se sociokulturni novum ne ogleda u tome što (i) efikasno funkcioniše u semantičkim domenima kibeproстора nego što na relativno nov način govori o seksu i takvim ga i inauguriše (Fuko, 2006, Butler, 2005, 2010, Williams 1989).

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su *internet stranice na kojima su dostupni pornografski sadržaji amaterske produkcije*. U centru istraživačke pažnje nalaze se eksplicitni materijali i prakse koje sačinjavaju pornografski diskurs “običnih ljudi” karakterističan za virtuelni domen kiberprostora. S obzirom da se novi talas pornografske produkcije ogleda u “rastućem značaju samih ‘glasova’ protagonista” (Biasin, Maina, & Zecca, 2014:19), rad je usmeren ka ispitivanju seksualno eksplicitnih materijala amaterske proizvodnje koji predstavljaju “empirijske tragove” pornografskog diskursa, odnosno materijala koje su neposredno stvorili neprofesionalci angažovani oko “privatnih” seksualnih aktivnosti (Strangelove, 2010), koji se “samodistribuiraju” “direktno oko sveta” (Lehman, 2006) posredstvom svetske elektronske mreže, i to bez komercijalnih interesa (Zecca 2014, Jacobs 2004, Messina 2007).

Istraživanje polazi od stanovišta da je amaterska pornografija *specifičan seksualni diskurs* (Zecca 2014, Liotzis 2014, Hester 2014, Smith 2010, Kammeyer 2008, Williams 2008, 1989, Langton 2009, Fuko 2006, Hansen, Needham & Nichols 1991, McKinnon 1987). Diskurs označava grupu iskaza koja upravlja konvencijama društvenog života, to jest celokupnost načina na koju pripadnici određene društvene zajednice razmišljaju, oblikuju predstave i formiraju sudove (Teubert, 2010), te u tom smislu predmet ispitivačke pažnje nisu samo vizuelni, nego i ostale formati reprodukcije sadržaja koje pornografski diskurs amatera u kiberprostoru stukturiraju. Imajući u vidu da “diskurs obuhvata gotovo sve što je rečeno i napisano od strane članova diskurzivne zajednice” (Teubert, 2010:1), pornografskim sadržajima ne označavamo samo seksualne slike, nego i seksualne narative dostupne na internet stranicama kreiranim od strane

pornografskih entuzijasta, te u predmet istraživačke pažnje ulaze tekstualni sadržaji intersubjektivne komunikacije, amaterskog kiber-seksa, tekstualni komentari, narativi kiber-pričaonica, narativi diskusija u okviru virtuelnih porno-komuna i slično. Kako pornografski aktivizam u okviru kiberprostora proširuje domen delovanja diskursa izvan tradicionalnih reprezentacionih okvira, o prirodi pornografskog govora “običnih ljudi” ne svedoče isključivo seksualne slike, nego i seksualno konotirani sadržaji komunikacije između pornografskih praktikanata, te između pornografskih praktikanata i korisničkih grupa. U užem smislu, predmet istraživanja predstavlja onlajn pornografska građa koja je u tehnodiskurzivnom smislu formatirana kroz digitalnu fotografiju, video i tekstualne zapise, veb-kamere, kiber-seks i slično.

Sumarno, predmet istraživanja su internet sadržaji posredstvom kojih “obični ljudi sebe postavljaju u okvir seksualnih reprezentacija” (Attwood, 2009:xvii). Metodološka usredsređenost na *digitalne forme* pornografskog diskursa amatera ne govori da su prethodni medijski režimi pornografije (televizija, štampa, film ili video) izgubili upotrebnu vrednost (Paasonen, 2011a), nego da je tehnološka potencija interneta u smislu konvergencije i remedijacije prethodnih medijskih tehnologija u isti funkcionalni okvir (Bolter, & Grusin, 2000) presudni faktor aktuelnog transfera pornografije u pojavu globalnih razmera (Schaschek 2014, Liotzis 2014, Biasin, Maina, & Zecca 2014, Paasonen 2014, 2011, 2010, 2007, Filipović 2009, Williams 2008, Waskul 2007, 2004, Paasonen, Nikunen & Saarenmaa 2007, Jacobs, Janssen, & Pasquinelli 2007, Earle, Sharp 2007, Hall, Bishop 2007, Attwod 2009, 2007, 2002, Cooper 2004, Campbell 2004, Lane 2001), odnosno *središnji uslov mogućnosti, proliferacije i globalizacije amaterskog* diskursa (Paasonen 2011a). Imajući u vidu da su organizacioni principi samoobjavlivanja, samoorganizacije i samoumrežavanja (Fuchs, 2008, Castells, 2003) kiberprostora zapravo i centralni principi pornografskog aktivizma “običnih ljudi”, predmet istraživanja predstavlja virtuelni, “nestvarno stvarni” (Castells, 2000) domen produkcije, distribucije i konzumacije eksplicitnih sadržaja koji je, sa druge strane, sociološki značajan jer ukazuje na socijalnu fenomenologiju “širenja ‘sveta života’ i izlazak iz okvira kompjuterskog sistema kako bi preoblikovao konvencije i rutine svakodnevnog života” (Shields, 2001:31). Obzirom da savremenu istoriju društvenosti obeležava erozija distinkcija između “virtuelnog” i “stvarnog”, te da se semantičko-grafički svet kiberprostora više ne može definisati kao alteracija fizikalnoj materijalnosti svakodnevice (Poster, 2006), ispitivanje amaterskog diskursa pornografije na internetu obuhvata društveni registar promena koje produkcija, distribucija i konzumacija

“kućnih” seks materijala povlači na planu seksualnih praksi opipljive teksture konkretne prostornosti.

1.2. Problem istraživanja

Centralna hipoteza rada glasi da amaterska pornografija na internetu predstavlja relativno novi način govora o seksu i seksualnosti. Postreprezentacioni realizam i nova seksualna imaginativnost “običnih ljudi” stavljaju na ispit tradicionalne definicije pornografije koja iz tih razloga ne može više da se prepozna kao diskurzivna mehanika “vizuelne prostitucije” (Tyler, 2011) seks industrije. Iako određene teorije sugerišu da je reč o socioekonomskim postupcima individualizacije esencijalno potrošačkih aktivnosti i fleksibilizaciji organizacionih principa potrošačke seks kulture (Wosick 2015, Voss 2012, Attwood 2002), istraživanje je okrenuto dokazivanju kako pornografske prakse “običnih ljudi” nisu finansijske, nego seksualne prirode, i u tom se smislu problemsko klupko istraživanja ogleda u specifikaciji amaterske pornografije kao *diskurzivnog diskontinuiteta* (Fuko, 1998), to jest društvene činjenice da se u okviru postmoderne kulture za relativno kratko vreme prestalo o pornografiji razmišljati isključivo na prethodne načine.

Samoproduktivni duh amaterske produkcije, distribucije i konzumacije digitalnih sadržaja otkriva ne samo ekonomski, nego i semantički indeks različitosti u odnosu na komercijalni režim i jedan od središnjih efekata polurefleksivnih ili nerefleksivnih odstupanja od potrošačke “pornonormativnosti” (Attwood, 2014) očitava se u samoregulatornom domenu identitetskog oblikovanja pornografskih praktikanata i korisničkih grupa. Istraživanje ukazuje na društveni značaj koji aktuelno preoblikovanje reprezentacione politike seksa povlači po pitanju seksualnih interakcija i seksualnih identiteta njenih praktikanata i/li protagonista, i u tom smislu potvrđuje osnovnu teorijsku pretpostavku o društvenoj prirodi seksualnosti, sociokulturnom ustrojstvu sveta “prirode”. Problem istraživanja krije se u činjenici uvećane produkcije pornografskih sadržaja “iscenirane autentičnosti” (Barcan, 2010), odnosno sve veće zainteresovanosti pornografske industrije za amatersku izražajnost i alternativne vizuelne konvencije što predstavlja jedan od ključnih razloga zbog kojih savremena sociološka teorija u relativnom malom broju slučajeva prepoznaje diskurzivni novum amaterizma kiberprostora. Medijska tehnologija interneta predstavlja relativno stabilnu tehnološku platformu otvaranja alternativnih prostora autonomne regulacije seksualnih fantazija u kojima seksualni subjekti i pornografski praktikanti na

specifičan način poseduju kontrolu nad diskurskom i reprezentacijama (Doorn van 2009, Attwood 2007, McNair 1996), a jedan od centralnih istraživačkih problema mogao bi se formulirati pitanjem da li amaterski produktivizam uživanja fabrikuje seksualne subjekte poput seks industrije ili alternativni modus diskurzivnih postupaka imenovanja “realnog” seksa legitimiše i nove procedure identitetskog samoblikovanja, te neposrednog delovanja “tehnologija sopstva” (Fuko, 2014)?

Amaterska reartikulacija vizuelne epistemologije pornografskog diskursa ne iscrpljuje društveni značaj u adekvatnim procedurama proizvodnje novog matriksa značenja seksa i pornografije, niti je od sociološkog značaja isključivo sinteza kako amaterski “povratak” od reprezentacije ka istini seksa (Hillyer, 2004) uslovljava mogućnost suspenzije otuđujućih efekata seksualnih prikaza komercijalnog režima fikcija, koliko se problem istraživanja ogleda i u tome da demonstrira kako amaterska pornografija na internetu nedvosmisleno potvrđuje *društvenu prirodu seksualne interaktivnosti*. U tom duhu, problem istraživanja može da se formuliše paradoksom autopoetičke ontologije seksualnih ekspresija “običnih ljudi” koji kroz užitek ispovednog samootkrivanja desupstancijalizovane istine seksa na nerefleksivan način izmiču delovanju globalnog kapitalizma i imanentnoj latenciji “de-totalizacije svih značenja” (Žižek, 2010).

Sociološka problematizacija seksualne kulture amaterizma na internetu polazi od stanovišta o diskurzivnoj prirodi pornografskih materijala i praksi (Zecca 2014, Liotzis 2014, Hester 2014, Smith 2010, Kammeyer 2008, Williams 2008, 1989, Langton 2009, Fuko 2006, Hansen, Needham & Nichols 1991, McKinnon 1987). Diskurs predstavlja celokupnost govora o nečemu što konstruiše to o čemu i govori (Williams, 1989), a može da se očituje kroz govor(enje), tekst, slike i slično. Posredstvom diskursa, ljudi pojavama pridaju specifična značenja i kada govorimo o diskursu govorimo o specifičnom sistemu i meta-jeziku koji strukturiraju način na koji percipiramo, konstituišemo i organizujemo stvarnost i društvenost. Pornografija predstavlja gotovo dominantni način zapadnog govora o seksu koji ga u isto vreme i inauguriše (Fuko, 2006), i “ma koliko hardkor pornografija tvrdila da je materijalna i vizuelna stvar, i dalje je fundamentalno reč o diskursu, načinu govora o seksu” (Williams, 1989:229).

Specifična istraživačka pažnja pridaje se pojmu *amaterizma* kao setu svakodnevnih praksi baziranih na delovanju “iz ljubavi” i kulture življenja koja se definiše u alteraciji sa institucionalnom prinudom društvenosti. Amaterizam referiše na volontarističku uronjenost u

svet svakodnevice (Thumim, 2012) i marginalni status koji “običnih ljudi” imaju u odnosu na profesionalce ustrojene oko monopola raznovrsnog tehničkog znanja interpretira se kao sociokulturna posledica slobodnog izbora subjekata koji slobodno vreme koriste za vršenje autoteličkih praksi personalnog samoostvarenja. Usmerenje istraživačkog fokusa na diskurs amaterske pornografije znači ispitivanje novih pornografskih praksi ustrojenih oko privatnih seksualnih aktivnosti koje su same sebi cilj, odnosno ispitivanje načina na koji je participativni duh delovanja “običnih ljudi” preoznačio fantazmatično jezgro pornografskog u korist minimalne (re)medijacije seksualnog iskustva.

Medijska tehnologija interneta predstavlja nezaobilazan pojam kada se o amaterskoj pornografiji govori kao o društvenom učinku i sredstvu relativno nove *diskurzivne konstelacije tela, seksa i reprezentacija*. Internet predstavlja najpoznatiji kompjuterski mrežni sistem, to jest medijsku tehnologiju mrežne, decentralizovane, dehijerarhizovane i relativno slobodne komunikacije na globalnom nivou. Istraživanje polazi od stanovišta o internetu kao popularnom mediju koji se oblikuje kroz korištenje (Castells 2003, Bakardjieva 2005), a kako savremena faza društvene upotrebe svetske elektronske mreže referiše na aktivno prisustvo korisničkih grupa u kreiranju sadržaja, ciljeva i formata komunikacije (Bakardjieva, 2005) - reč je o tehnosocijalnoj platformi kreativne aproprijacije komercijalnog diskursa od strane “običnih ljudi”, transfera amaterske pornografije u pojavu globalnih razmera.

Sumarno, problem istraživanja ogleđa se u analitičkom dešifrovanju složenih veza između pornografskih praksi “običnih ljudi” i složene strukture “umreženog društva” (Castells, 2000), odnosno odgonetanju amaterske pornografije kao značajnog diskontinuiteta u odnosu na diskurzivnu tradiciju pornografske upisanosti u potrošačku kulturu, čime ukazujemo kako su sami kontinuiteti i kontinuumi “uvek učinak konstrukcije čija pravila treba upoznati, a opravdanja kontrolisati” (Fuko, 1998:30). U tom smislu, problem istraživanja generisan je oko pitanja kako pornografski entuzijazam “običnih ljudi” na nerefleksivnoj i neintencionalnoj razini prekoračuje postfordističku logiku “surovog optimizma savremenog kapitalizma koji od konzumenta sačinjava problem i izvor rešenja” (Evans, & Riley, 20015:137). Istraživanje polazi od premise da participativna kultura amaterizma u kiberprostoru reprodukuje i reciklira određene kodove, seksualne fikcije i stereotipe glavnotokovske pornografije, i istraživački problem se konceptualizuje kroz upitanost oko društvenih procedura kojima seksualne ispovesti pornografskih praktikanata postaju “diskurzivna baza” njihove subjektivnosti, odnosno oko

socioseksualnih postupaka kojima amateri u dominantnom potrošačkom kontekstu samouobličavaju nekomodifikujući diskurs čiji se diskontinuitet, dakle, potvrđuje i na sociomaterijalnoj ravni postmoderne fuzije seksualnih i pornografskih praksi i imanentne konstitucije *novih mogućnosti uživanja* (Fuko, 2006).

1.3. Cilj istraživanja

Imajući u vidu postavljeni predmet i problem, cilj istraživačkog rada se ogleda u tome da kroz prikupljenu iskustvenu građu precizno ukaže na diskurzivni novuum amaterske pornografije na internetu. Pošto diskurs predstavlja način govora koji konstituiše objekat o kojem govori (Fuko 2006, 1998, Williams 1989, Butler 1997), cilj istraživanja je da potvrdi centralnu hipotezu o direktnoj međuzavisnosti amaterskih postupaka seksualne autodokumentacije i samih seksualnih praksi, odnosno o čvrstoj uzajamnosti amaterizma i društvene fuzije reprezentacija sa seksualnim činovima. Ispitivanje sociokulturnih aspekata amaterske pornografije na internetu strukturisano je na nekoliko interpretativnih nivoa i vrši se kroz analitiku: konteksta pojave, materijalno-afektivne ravni praktikanata i korisnika, pornografskih reprezentacija, potrošačkog konteksta kiberprostora, rodne simetrije u okviru reprezentacija i korisničkih grupa, virtuelnog komunitarizma pornografskih praktikanata i identitetske politike angažovanih subjekata.

Obzirom da polazi od osnovnih nalaza sociokonstrukcionističke teorije o društvenoj i kulturnoj strukturisanosti seksualnog ponašanja, istraživački cilj u užem smislu se ogleda u epistemološkom lociranju seksualnih praksi “običnih ljudi” u esencijalno neseksualnom domenu *kazivanja*, odnosno potvrđivanju stava da je sama seksualna želja uvek “deo infrastrukture” (Delez, & Gatari, 1990).

1.4. Primenjene metode istraživanja

Konceptualizacija metodološkog okvira istraživačkog rada se bazira na *epistemičkom polju središnjih premisa sociokonstrukcionistički orijentisane sociologije seksualnosti*, dok se na užem metodološkom planu predmetnog specifikuma istraživanja izdvaja upotreba *kritičke diskurzivne analize*.

Na opštem metodološkom nivou, istraživanje polazi od kvalitativne, interpretativne, jezičko-relacionističke paradigme socijalnog konstrukcionizma i istorijski utemeljene, socijalno situirane epistemologije (Jovanović, 2008) koja naglašava društvenu prirodu seksualnih

interakcija (Weeks 2007, 2002, Kammeyer 2008, Fuko 2006, Simon 2005, Leonard 2006, Halperin 1993). Metodološke smernice istraživanja proizilaze iz sociokonstrukcionističkog pristupa po kojem društvene konvencije uključuju arbitrarnost (Searl, 1995) i po kome ne postoji „jedna apsolutna stvarnost i apsolutna istina, već mnoštvo referentnih okvira koji tvore mnoštvo perspektiva koji su u najvećoj meri zasićeni kulturom, istorijom, jezikom i mnoštvo idiosinkrazija različitih konverzacija, narativa i tumačenja“ (Stojnov, 2001:351) što ne sugerise samo da se seksualnost interpretira kao promenljivi kulturnoistorijski konstrukt (značenja seksa), nego i da su sinteze istraživanja podložne kritičkom preoznačavanju i daljim testiranjima. Metodološka privrženost participativnoj epistemologiji koja stoji na stanovištu „saznavaoca kao neodvojivog dela perspektive koju posmatra“ (Stojnov, 2011:68) i sociokonstrukcionističkoj teoriji o diskurzivnom poreklu društvenih kategorija ne implicira samo polazno gledište o amaterskoj pornografiji kao tipu društvenog konstrukta/seksualnog diskursa, nego i stanovište da je istina „od ovoga sveta“ (Fuko, 2012), „skup uređenih procedura za proizvodnju, zakon, raspodelu, stavljanje u promet i funkcionisanje iskaza“ (Fuko, 2012:134), te da je akademsko ispitivanje stvarnosti zapravo i „način da se povodom istine, koju je nauka postavila kao univerzalnu, uredi retkost onih koji joj mogu prići“ (Fuko, 2005:333). Metodološka privrženost kritičkom tonu implicira, dakle, da je istina (ovog istraživanja) specifična vrsta „viška u iskustvu `znanja u znanju`, to jest u iskustvu činjenice da se u govor sa one strane njegovog znakovnog nivoa, no ujedno u taj nivo, u sam njegov `stil`, upisuje istina“ (Žižek, 1976:53).

Imajući u vidu postmoderni kontekst u okviru kojeg mediji i seksualnost preuzimaju ključne uloge u konstituciji subjektivnosti, „privrženost kvalitativnim istraživanjima pornografske građe je potrebnija nego ikad“ (Attwood, 2005:86) i stoga se metodološka uputstva kritičke diskurzivne analize interpretiraju kao adekvatna za sociološku analizu pornografskog diskursa amatera kao „*dela onog opšteg socijalnog* u kome se značenje stvara“ (Nojman, 2009:47). Nasuprot relativno simplifikovanim metodološkim shemama koje su dovodile do apriorizacije negativnih efekata reprodukcije pornografskog diskursa, te rasplamsavanju društvenih strahova od eventualne pornografske korupcije kulture i društva (Hardy, 2009), savremena, kritički intonirana teorija naglašava metodološku potrebu za rekontekstualizacijom i podizanjem istraživačke osetljivosti o istoriji, estetici, diskursu, kontekstu produkcije, distribucije i potrošnje pornografije, (Paasonen, 2007) i u tom smislu „povratak“ kvalitativnoj metodici poput

kritičke diskurzivne analize otkriva naučnu potenciju suspenzije iznenađujuće velikog broja pukotina u znanju o novim formama onlajn seksualnosti (Doring, 2009).

Obzirom da sociološko istraživanje amaterske pornografije na internetu stremi ispitivanju društvenih i kulturnih dimenzija ovog fenomena, činjenica da kritička diskurzivna analiza „ukršta socijalnu relevanciju sa tekstualnom specifičnošću“ (Fairclough, 2006:100), te da ukazuje na „konstruktivne efekte diskursa na planu društvenih identiteta, socijalnih relacija i sistema znanja i uverenja“ (Fairclough, 2006:12) biva od presudnog značaja za izbor ove istraživačke metodike. Za razliku od nekritičke analize koja se iscrpljuje u deskripciji diskurzivnih praksi (Fairclough, 2006), kritička diskurzivna analiza ne predstavlja čvrsto strukturisanu tehniku prikupljanja iskustvene građe (Dijk van 2008, Wodak, & Meyer, 2009), koliko (samo)refleksivni, hermeneutički i eksplanatorni pristup (Fairclough, & Wodak, 1997, Locke 2004) savremenih društvenih nauka (Fairclough, 2001) u istraživanju semantičkih podataka (pisanih, govornih ili vizuelnih) diskursa (Wodak, & Meyer, 2009). Usmerena ka ispitivanju označiteljskih praksi kao neodvojivog dela društvenih procesa (Fairclough, 2001), kritička diskurzivna analiza je aplikativna u pornografskom kontekstu amaterskih procedura (pre)označavanja seksa i seksualnosti, kao što deluje metodološki plodna na planu eksplicacije *društvenog ustrojstva materijalnosti tela i seksa*. Imajući u vidu da cilja na „sistemsko ispitivanje često neprozirnih veza između kauzaliteta i determinisanosti između diskurzivnih praksi, događaja i tekstova i širih socijalnih i kulturnih struktura“ (Fairclough, iz: Locke, 2004:1), kritička diskurzivna analiza deluje podesno kao metodološka smernica za sociološko ispitivanje prirode i opsega veza između diskursa amaterske pornografije i savremenog konteksta društvenosti i svakodnevice. Za razliku od analize sadržaja kao najzastupljenijeg metoda u humanističkom izučavanju pornografije (Wosick, 2015, Paasonen 2011), kritička diskurzivna analiza potencira specifičnu refleksivnu distancu u odnosu na analizirane informacije (Locke, 2004), dok se sa druge strane njena prednost u odnosu na metodiku analize sadržaja ogleda u tome što obuhvata celokupnost diskursa – dakle, „gotovo sve što je rečeno i napisano od strane članova diskurzivne zajednice“ (Teubert, 2010:1). Za razliku od analize sadržaja koja se u klasičnim sociološkim i kulturološkim istraživanjima usredsređuje oko reprezentacija i načina njihovog grupisanja, kritička diskurzivna analiza usmerava naučnu pažnju na celokupnost diskurzivnih formacija, a kako su „diskursi sačinjeni od znakova, ali ono što oni čine jeste nešto više no da upotrebljavaju te znakove da bi označili stvari“ (Fuko, 1998:54) u centar naučne pažnje istraživanja sociokulturnih aspekata

amaterske pornografije na internetu stoga ne ulaze isključivo seksualne reprezentacije, već i ostali načini izlaganja i manipulisanja sadržaja: tekstualni komentari pornografskih praktikanata i posmatračkih grupa, narativi intersubjektivne komunikacije u okviru porno-komuna, veb pričaonica, kiber-seksa i slično, ali i *društveni matriks značenja* koji se po pravilu nalazi “sa one strane reprezentacija”. U delu u kojem ispituje vizuelne sadržaje, istraživanje se bazira na osnovu uzorka najpopularnijih amaterskih stranica po sudu internet pretraživača www.alex.com i www.google.com: www.nudeamateurtube.org/, <http://www.homemoviestube.com/>, www.zoig.com, www.amateuralbum.net, www.nailedhard.org. U delu u kojem ispituje tekstualnu bazu diskursa, istraživanje se okreće pornografskim materijalima dostupnim na internet adresi jedne od najpopularnijih virtuelnih komuna svetske elektronske mreže www.zoig.com.

Sumarno, kako koncept „preopširne brbljivosti o seksu“ (Fuko, 2006) biva prisutan i u kontekstu savremenih društvenih nauka (Wicke, 2004), upotreba kritičke diskurzivne analize ne očitava metodološku prednost samo na epistemološkom planu kritički konstituisanog i provereni otvorenog (sa)znanja, nego i na planu „potencijalno emancipatorske uloge“ (Locke, 2004) koju, dakle, nosi analitičko otkrivanje načina na koji aktuelni diskursi konsoliduju ili produkuju moć.

Obzirom da amaterska pornografija na internetu nije heteronormativne prirode, te da ne favorizuje heteroseksualne prikaze i prakse, istraživanje ne posvećuje posebnu pažnju “manjinskim” seksualnim zajednicama. Jedan od najpopularnijih veb sajtova istraživačkog uzorka www.zoig.com otkriva pornografske ispovesti homoseksualne, biseksualne, lezbijske i transseksualne orijentacije ili ukusa (<http://www.zoig.com/category/lesbian-bisexual/amateur-videos1.html&btype=mv&btime=all>, <http://www.zoig.com/tag/gay&st=all&ss=votes>, <http://www.zoig.com/tag/transsexual&st=all&ss=votes>, pristupljeno 21.1.2016 godine) i stoga se približavamo se uverenju kako je diskurs amaterske pornografije efektno sublimirao sadržaje “seksualnih manjina”, a metodološka suspenzija istraživačkog značaja heteronormativne ose distinkcije vrši se u cilju ravnopravnog teorijskog tretmana svih pornografskih praktikanata i posmatračkih grupa bez obzira na seksualni stil, ukus ili orijentaciju.

2. SOCIOLOGIJA SEKSUALNOSTI KAO NAUČNA DISCIPLINA: GENEALOGIJA, KLJUČNE TEORIJE I KONCEPTI

Sociološka elaboracija ljudske seksualnosti pripada novijim istraživačkim praksama. Iako postoji relativno duga i raznorodna akademska tradicija ispitivanja seksualnog ponašanja, od naučnih do pseudonaučnih disciplina, sociološki interes za problemsko klupko seksualnosti prepoznajemo od druge polovine XX veka. Teorijska i institucionalna dominacija seksologije, medicine, biologije, psihijatrije, psihoanalize - i uzajamnih hibridnih disciplina/diskurzivnih formacija - jedan je od ključnih razloga zbog kojeg se možemo složiti sa stavom da, zapravo, „u periodu od darvinovske revolucije do Drugog svetskog rata nije postojala nikakva sociologija seksa“ (Sagarin, 1971:384). Kao učinak nepovratno isprepletenih i uzajamno konstituišućih procesa liberalizacije (seksualnih praksi) i (opšteg) “rasta znanja”, te, sumarno, globalnog delovanja izvesne “istorijske terapije” otelotvorene u istraživačkom „popuštanju stiska našeg trenutnog razumevanja stvarnosti“ (Drajfus, 2006:57), sociologija seksualnosti važi za jednu od naučno uzbudljivijih disciplina, uprkos, a možda i zbog toga, kulturnom riziku „ispunjenja straha akademske *dekonstrukcije i najjednostavnijih užitaka*“ (Garton, 2004:x) i termitski upornom „donkihotizmu sinteze“ nad „mutnoj zgusnutosti znanja“ (Bart, 2013), osobenoj, izgleda, za svako nesamoreferencijalno ili kontraintuitivno mišljenje.

2.1. Diskurzivna histerija “*scientiae sexualis*”

Podvrgnuta beskrajnoj samoanalizi u kojoj je, poput subjekta psihoanalitičkog transfera, „prisiljena da govori tako da sebe čini dostupnim proveriti i ispravci“ (Drajfus, 2006:44), sociologija seksualnosti u prvorazredne teme ubraja obrazovanje same discipline, i ne samo zato jer se možemo složiti sa stavom da bi analitičar „mogao biti shvaćen kao *otelotvorenje Drugog*, kao nosilac pogleda i delatnost kojoj se ispoveda istina o sebi – u obliku koji je pročišćen od mnogo očiglednijih i okrutnijih svojstava ranijih figura ispovedanja (Dolar, 2012: 119), već kao jedan od „najboljih načina da se shvati kako stvari mogu da budu drugačije... kao i da se shvati kako smo razvili naše *ograničeno gledište*“ (Drajfus, 2006:57). Genealogija sociološkog znanja o seksu otkriva specifične istorijske i kulturne uslove koji su do njega doveli. (Prvobitna)

akumulacija znanja o seksualnosti nije imala kontraintuitivnu trajektoriju postmodernog senzibiliteta, a (post)strukturalistička “intelektualna značka” minimuma antiderminizma u elaboraciji kompleksne mreže uticaja društvene strukture i seksualnog ponašanja u genealoškom smislu se prepoznaje tek od političkog momenta kontinentalnih previranja oko liberalizacije/egalitarizacije seksualnih praksi. Teorijskoj infrastrukturi seksološke tradicije iz XIX veka manjka „nužnost deontologizacije i relativizacije esencijalističkih pretenzija“ (Papić, 1997:62) kojom se konstituišu savremene humanističke nauke, pre svega moderna sociologija i antropologija. Epistemički kodeks viktorijanske kulturne epohe upirao je prst ka osvetljavanju istorijskih apriornosti, i ta je pionirska taksonomija seksualnih obrazaca dobro očuvan i zanimljiv dokument učinka moći društvene regulacije seksualnih praksi, što ne znači da savremena zapažanja sociološke provinijencije - poput neunisone grupe iskaza koje trenutno na to pretenduju - u odnosu na ona koja im (vremenski) prethode nisu u semiotičkoj artikulaciji (Despot)-Označitelj: Označeni – međutim: ni iz tih se nabora naučnog samoosporavanja ne korača u čvrsti zagrljaj „reči i stvari“ (Fuko, 1971), i kao da se zaista „mnogo ne menja kada se pređe sa tumačenja na značenje, sa istraživanja označenog na veliko otkriće označitelja“ (Delez, & Parne, 2009:99), pod uslovom da se efekat desupstancijalizovane slobode, samo/refleksije, za sada, ne računa.

Početkom XIX veka seksualnost ulazi u žižu naučnog interesovanja. Seksualno ponašanje ljudi postaje predmet mnogih disciplina: medicine, pedagogije, psihijatrije, demografije, kriminologije, epidemiologije, psihoanalize, a „diskurzivna histerija“ (Fuko, 2006) proizašla iz opšte prinude da se o seksu beskrajno kazuje i “preopširno brblja” (Fuko, 2006) sublimiše se u pseudoscijentističkoj disciplini - seksologiji. Viktorijanski galimatijas iskaza o ljudskoj seksualnosti – samozvana “*scientia sexualis*” – društveni je proizvod kognitivne suspenzije srednjevekovnog jezika *prestupa* i ranomodernog podteksta neugodnosti kada se o seksu govori, realizovan u okviru širokotrasiirajućeg projekta *medikalizacije znanja* i kulturnoistorijskog procesa deportacije istraživačke pažnje u pozitivističke okvire *medicinskog znanja* i *kliničkog ispitivanja*. U modernom kontekstu erozije fiksiranih društvenih autoriteta, pred dramatičnom erozijom tradicionalnih izvora moći u procesu regulacije seksualnih pitanja (Scott, 1998, 1999), prvobitna seksologija je, dakle, umesto *pastoralnog jezika prestupa* progovorila *naizgled otvorenim i objektivnim jezikom empirijskih nauka*. Uprkos činjenici da do XIX veka seksualna požuda nije imala moć samodefinisanja i konstitucije subjektiviteta – jer je

„služila samo za potrebe prepoznavanja grešnika i prekršioca zakona“ (Garton, 2004:14), i uprkos činjenici da je tek od viktorijanskog doba pojam seksualnosti prepoznat kao istraživačko polje, teorijska privrženost vulgarnom biheviorizmu, taksonomativnoj distinkciji i kliničko-patološkoj kodifikaciji, ključni su činioci zbog kojih je seksološka disciplina, pod izgovorom da kazuje mračnu istinu, „svugde razgorevala strahove“ (Fuko, 2007:63). Definišući seksualnost kao da nema određena emotivna, društvena ili kulturna značenja, *scientia sexualis* je u strasnoj i veoma produktivnoj privrženosti medicinskoj imaginativnosti, „brbljiva u obznanjivanju svojih gađenja“ (Fuko, 2007: 64), „volju za znanjem“ (Fuko, 2007) o kompleksnom seksualnom životu ljudi efektno transponovala u “volju za izbegavanjem znanja”. Naklonjena, pre svega, kliničkom ispitivanju i deskripciji svih mogućih „odstupanja, perverzije, izuzetne čudnovatosti, patoloških smanjenja, bolesnih uvećanja“ (Fuko, 2007: 63) koja se odnosi se seks i seksualnost, u njenom je centru bilo isključivo *pitanje bolesti i odgovarajućeg lečenja* i hiperproduktivna klasifikacija seksualnog ponašanja je bila, stoga, aplikativna i efektna „samo u slučajevima u kojima se uniformnost simptoma savršena poklapala sa uniformnosti patologije“ (Simon, 2005: 21). Razuđena u delima lekara, biologa, psihologa, psihoanalitičara, neurologa, sociologa i društvenih komentatora poput Ivana Bloha (Ivan Bloch), Hevloka Elisa (Havelock Ellis), Šandora Ferencija (Sandor Ferenczi), Benedikta Fridlendera (Benedict Friedlander), Hajnriha Hoslija (Heinrich Hossli), Magnusa Hiršfelda (Magnus Hirschfeld), Edvarda Karpentera (Edward Carpenter), Karla Maria Kertbenjija (Kertbeny Karoly Maria), Riharda fon Kraft-Ebinga (Richard von Kraft-Ebing), Alberta Mola (Albert Moll), Ogista Ambroaz Tardjea (Auguste-Ambroise Tardieu), Karla Hajnriha Ulrihsa (Karl Heinrich Ulrichs), Karla Fridriha Oto Vestfala (Karl Friedrich Otto Westphal) i drugih, ova je teorijska struja imala relativno snažan uticaj u svoje vreme. Preobrazivši ga u „polje visoke patološke krhkosti“ (Fuko, 2007: 79) pojam seksa je postao „transferna tačka za znanje i moć“ (Garton, 2004:170). U društvenom kontekstu rastuće fascinacije medicinskim objašnjenjima, popis raznovrsnih formi seksualnog ponašanja preobražen je u seriju neposrednih dokaza sveprisutne seksualne “patologije”. Kako je „moć podnošljiva tek pod uslovom da se velikim delom preruši“ (Fuko, 2007:98), izučavajući seksualnu požudu, fantazije i konkretne studije slučaja metodologijom karakterističnom za biologiju i prirodne nauke, seksologija je modernističku “uronjenost” u fakte koristila kao legitimaciju za kontrolu aktuelnih seksualnih praksi. Predstavivši „brutalne činjenice“ (Searl, 1995) prirode kao fundamentalne blokove društvene realnosti, seksološka epistemologija je

dinamični i kompleksni svet seksualnih interakcija skicirala kao zastrašujuće objektivian i nepromenljiv, i, paradoksalno, upravo je ta monomanijakalna praksa *opresivne dijagnostike seksualnog kao društveno problematičnog* otvorila problemsko klupko društvene prirode seksualnosti, te posredno uticala na formiranje savremenih sociokonstruktivističkih shvatanja performativnosti seksualnih interakcija i odgonetanja seksualnosti „*kao niza praksi i institucija koje definišu domen seksualnog*“ (Viks, 2011:25).

2.2. Psihoanalitički iskorak

Teorijsko nasleđe Sigmunda Frojda značajno je uticalo na formiranje naučnog koncepta i pojma seksualnosti, a ima mišljenja da je i danas psihoanalitička praksa preduslov za uvid u formiranje seksualnosti (Batler, 2010). Kao svojevrsni izdanak *scientiae sexualis*, psihoanaliza je, ipak, ponudila dublje razumevanje ljudske seksualnosti. Insistiranjem na stavu da seksualni nagoni mogu biti fleksibilni u smislu njihove svrhe i da je društvo ono koje im određuje formu i značenje, Frojd je „otvorio put poimanju seksa kao *fundamentalne psihosocijalne realnosti*, iako nikada nije napustio svoj suštinsko seksološki stav da je seks prirodna sila“ (Seidman, 2010:12).

Iako psihoanalitička tradicija nije neposredno učestovala u razvoju konzistentne socijalne perspektive seksualnosti i, gledano šire, konačnoj suspenziji naučnog efekta „umirujuće očiglednosti“ (Derida, 1976) pred onim 'prirodnim' koja zapravo ne postoje bez „posredovanja i intervencije određene istorijske forme simboličke stvarnosti (Papić, 1997:249), značaj Sigmunda Frojda za konstituciju savremene sociologije seksualnosti može se prepoznati u nekoliko ključnih teorijskih tačaka. Postulirajući seksualnost kao mehanizam za postizanje užitka i kao pojavu bioloških korena koja se ostvaruje u *društvenom kontekstu porodične drame*, Frojd je anticipirao određena moderna gledišta na seksualnost (Seidman, 2010), dok ima mišljenja da je njegova teorija polimorfne perverzije, nesvesnog i seksualnosti kod dece značajno uticala na konstituciju savremene kvir teorije (Din, 2011). Izmestivši seksualni čin iz funkcionalističkog modela prokreacije i teološkog *jezika prestupa i paranoje*, Frojdovo tumačenje seksualnosti kao polja raznorodnih užitaka imalo je značenje konstitucije radikalno novog pristupa: teorijsko pozicioniranje promenljivosti psihičkih izvora seksualnosti otvorilo je put proširenju „značenja reči 'seks' izvan granica seksološkog naglaska na fizičkom pražnjenju“ (Stajm, 2002:176), te preciznom razlikovanju ljudske genitalnosti od načina na koji se seksualni život vodi (seksualnosti). Sa sociološkog aspekta, Frojdovo „kategoričko ukorenjivanje seksualnosti u

porodici i te kako ima smisla“ (Stajin, 2002:176), bez obzira što ono na određeni način potcenjuje kompleksnu mrežu odnosa između društvene strukture i seksualnog ponašanja. Iako bliska nativističko-vulgarnodeterminističkom konceptu, teorijska građa Sigmunda Frojda interiorizovala je u intelektualni prostor kontinentalne Evrope XX veka dijalektiku prirode i kulture, seksa i društva, represije i perverzije, i savremena sociologija seksualnosti je na upravo na ovom tragu započinjala istraživanja „između seksualnosti i društvenih struktura zadržavajući analitičko razlikovanje, izvedeno iz Frojda, između 'seksa' i 'društva'“ (Stajin, 2002:177). Iako je nedvosmisleno tačno da je institucija psihoanalitičke prakse kao deo Frojdivog zaveštanja modernoj terapiji i kulturi vešto „rekonstruisala lekarsku moć, proizvođača istine, u jednom prostoru podešenom tako da ta proizvodnja uvek ostane primerena toj moći“ (Fuko, 2011:215), te da je psihoterapeutska praksa doprinela podvrgavanju subjekata disciplinskoj moći normalizacije (Fuko, 2005), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa stavom da je upravo psihoanalitička epistemologija, tada još lišena „ideoloških slojeva reakcionarne eksploatacije“ (Altiser, 2006:31), jedno od važnih strateških polja geneze društvene perspektive seksualnog ponašanja za koju je nauka do druge polovine XX veka u većini slučajeva tvrdila da je strogo transistorijske prirode.

Teorijska oscilacija Frojdivih zapažanja između biologističkih, nativističkih, psihologističkih pretpostavki i određenih konstruktivističkih teza (p)ostala je „karakteristika savremene psihoanalize i psihoanalitički usmerene sociologije“ (Connell, Dowsett, 1992:193), a slične ambivalencije mogu da se pronađu i kasnije, u klasičnim antropološkim i etnografskim istraživanjima koja su tokom XX veka pružila najviše dokaza o potrebi formiranja (zasebne) *sociološke teorije o seksualnosti* (Connell, Dowsett, 1992).

2.3. (Neurotično)konstrukcionistička centriranost discipline: ka denaturalizaciji prvobitnih značenja seksa

Akademskom diskontinuitetu u istoriji ideja o seksualnosti, plodonosnom za formiranje sociološke perspektive, prethodi niz sociokulturnih i (unutar)naučnih promena koje za potrebe analize nije lako razdvojiti. Nauka je neizostavni segment društva, a uzajamnost ovih pojmova ne svedoči samo o kompleksnoj i dinamičnoj društvenoj strukturi savremenosti, već i metodološkoj neefikasnosti binarnog definisanja i “sektorskog” poimanja stvarnosti. Ukoliko se, ipak,

prihvatimo pokušaja traganja po prošlosti u cilju otkrivanja istorijskokulturnih uslova koji su doveli do javljanja *sociološkog diskursa o seksualnosti*, i pokušaja traganja za odgovorom na pitanje kako to da se tada pojavio „određeni iskaz i nijedan drugi namesto njega“ (Fuko, 1998:32), odgovor bi se mogao pronaći u nizu rasutih događaja koje je „*proleterijat erosa*“ (Delez, 1974) pod znakom radikalnog levičarskog projekta izveo tokom 60-ih i 70-ih godina XX veka, a čije se diskurzivno jedinstvo po pravilu traži u pojmu *seksualne revolucije*. Sociološki diskurs seksualnosti je utemeljen u relativno oštrim (unutar)naučnim pregibima moderne kulture, kao u političkom pokretu za oslobođenjem od „neurotične moći“ (Delez, & Gatari, 1990) pređašnjih seksualno-imaginarnih identifikacija, paternalističkokulpabilističkog tona heteronormativne mreže seksualne moći, to jest u seksualno-političkom pokretu „*dezinvestiranja represivnih struktura*“ (Delez, Gatari, 1990:49).

Kao što seksološka i psihoanalitička istraživačka tradicija ocrtava specifični kulturni ambijent u kojem je nastala, tako sociologija seksualnosti nastaje kao diskurzivna reartikulacija savremene istorijske sekvence, kao specifični izraz akademskog „uspostavljanja odnosa moći nad potencijalno različitim verzijama realnosti“ (Marinković, 2006:195). Obzirom da nauka predstavlja samo jednu u nizu društvenih praksi proizvodnje istine, te da znanje i značenja „ne izranjaju iz jezika pasivno, već predstavljaju proizvod institucionalnih praksi i odnosa moći“ (Stojnov, 2011: 51), možemo da se složimo sa tezom po kojoj je nastanak sociologije seksualnosti u bliskoj vezi sa uzajamnim konstituisanjem decentriranog, poststrukturalističkog mišljenja i društvene dekonstrukcije nasilnih hijerarhija u seksualnom životu ljudi posleratne Evrope i Sjedinjenih Američkih Država, iako je to ne „abolira“ od društvene funkcije „konzervatora moći“ (Fuko, 2011): „upravo onako kako su sveštenici nekad proizvodili krivovernike, tako su lekari, kao novi čuvari društvenog stava i morala, započeli proizvoditi ludake“ (Szasz, 2011:133), te dopustimo kritičkoj teoriji mogućnost se da prilikom sastavljanja istorije iskaza kojom savremeno sociološko mišljenje prisvaja istinu razotkrije određeno žarište moći i da se prepozna njena benevolentno ustrojiteljska narav.

Opšte je mesto da pojavi sociološki intonirane istraživačke prakse nije prethodila samo teorijska dekonstrukcija psihološkopsihijatrijskih fiksacija seksualnosti koje u povesti naučnih (samo)regulatornih iskaza, poput mitoloških tvorevina, nisu (bile) „ni laž, ni priznanje“ (Bart, 2013:201), a među činioce koji su doveli do sociološki intoniranog mišljenja o raznolikim fenomenima seksualnosti ubrajamo „nagomilavanje antropološke građe o rasponu kulturnih

varijacija u normativnom regulisanju seksualnosti, gej politika..., unutarnaučni razvoj – kako uopšte (antipozitivistička filozofija nauke koja je delegitimisala scijentističke zahteve), tako i u samoj sociologiji” (Spasić, 2014). Ako problemsko klupko dalje odmotavamo, zapitani o naučnim uslovima i strategijama akumulacije sociološkog znanja o seksualnosti koji izbegavaju “opšta” mesta „usuda racionalnosti i teleologije nauke, dugog neprekidnog rada mišljenja kroz vreme, buđenja i napredovanja svesti, njenog neprestanog samoobnavljanja“ (Fuko, 1998:44), analiza prevladavajućeg sociokonstrukcionističkog pristupa u tematizaciji seksualnosti bi mogla biti relativno dobra polazna osnova, dok relativno veliki broj uticajnih teoretičara zagovara i poziciju da sociologija seksualnosti moguća samo kao *sociokonstrukcionistički orijentisana* (McIntosh 1968, Gagnon, Simon 1973, 1974, D’Emilio 1983, Plummer 1995, McKenna 2000, Halperin 2002, Katz 2001, Connell, Dowsett, 2007, Weeks 2002, 2007, Gagnon 2004, Simon 2005, Seidman 2010).

2.4. Esencijalističko-sociokonstrukcionistički (pseudo)spor

Formiranje relativno širokog intelektualnog okvira socijalnog konstrukcionizma poslužilo je kao odgovarajuća teorijska infrastruktura za istraživanja koja nisu prihvatala esencijalističke pozicije u pokušaju razumevanja seksa i njegovih značenja. Moderna sociologija je utvrdila da je datum rođenja discipline sociologije seksualnosti druga polovina XX veka, epoha rastućeg uticaja socijalnog konstrukcionizma u društvenim naukama. To ni u kom slučaju ne podrazumeva da moderna sociologija istraživače seksualnosti prepoznaje isključivo kao „socijalne konstrukcioniste“, već se naglašava relativno veliki uticaj socijalnog konstrukcionizma kao određene metateorije, istraživačkog stila i/li reflektivnog pristupa u formiranju, afirmaciji i naučno-institucionalnoj samoodrživosti discipline.

Ne ulazeći u polemiku u vezi sa pitanjem da li je pojam konstrukcionizma ušao u intelektualni domen isključivo kao „oznaka za razlikovanje“ (Weeks, 2010) u teorijskim naporima konfiskacije fundacionalističkih pretenzija u sociologiji seksualnosti, može se sa relativno velikom sigurnošću iskazati da govor o obrazovanju narečene discipline, njenom predmetu, metodologiji, cilju, te vektorima povezivanja sa opštom sociologijom, jeste govor i o socijalnom konstrukcionizmu. (Samo)dešifrovanje naučne discipline izvodimo kroz diskurzivni aparat socijalnog konstrukcionizma. Kao sve rašireniji i prisutniji pristup u mnogim naukama XX i XXI veka (od biologije, neurologije, sociologije, antropologije, psihologije, do fizike, hemije i

kibernetike), socijalni konstrukcionizam je gledište „po kome ne postoji jedna apsolutna stvarnost i apsolutna istina, već mnoštvo referentnih okvira koji tvore mnoštvo perspektiva“ (Stojnov, 2011:351) i njene idejno/ideološke postavke „prikazivanja ili analiziranja aktuelne, istorijski situirane društvene interakcije ili kauzalne veze koje dovode ili su uključene u nastajanje ili afirmisanje nekog prisutnog entiteta ili činjenice“ (Heking, 2012:76) pružaju logičke, naučne i institucionalne uslove za pojavu, razvoj, institucionalizaciju i privlačnost moderne sociologije seksualnosti - što je, sa druge strane, osnov eventualne sintaksičke formacije *neurotičnog konstrukcionizma sociologije seksualnosti*, konstruisana na tragu teorijske ocene pređašnje paradigme seksualnosti kao „neurotične porodičnosti psihoanalitičkog“ (Delez, & Gatari, 1990).

Na opštem planu, socijalni konstrukcionizam „napada koncepciju biološkog poriva i suprostavlja joj načelo društvene organizacije i regulacije seksualnosti“ (Štulhofer, 2000:3). Napuštanje esencijalističkih teza o transistorijskoj prirodi seksualnosti i vodeće metafore naučnog nativizma o prirodi kao suprastrukturi (Connel, & Dowsett, 1992) nije direktno dovelo do formiranja zasebne sociološke discipline. Prihvatanjem gledišta socijalnog konstrukcionizma, tada još razuđenih, raznorodnih, teorijski nesistematizovanih i zaokruženih, a paralelno borbi za seksualna prava i dehijerahizaciju seksualnih odnosa, počelo se sa sociološkim pitanjima šta je to zapravo seksualnost. Unisona u radikalnoj kritici esencijalističke pozicije o seksualnosti kao prediskurzivnoj pojavi, sociološka rekontekstualizacija problema seksualnog ponašanja snažno se oslanja na objavu po kojoj se seksualnost društveno usmerava i to „usmerenje ne samo da nameće granice aktivnostima, nego direktno utiče na organske funkcije“ (Berger, & Luckmann, 1966). Nakon ovakve teze sadržane u studiji „Društvena konstrukcija realnosti“, intelektualna denaturalizacija prvobitnih značenja seksualne interaktivnosti biva opšte mesto ranih, ali i savremenih, socioloških studija, i, sumarno, kada bi se tražio odgovor na pitanje šta to što sociološku misao o seksualnosti, od samih početaka, veže u relativno neprotivrečan teorijski model, šta je to što raznovrsne iskaze o društvenim aspektima seksualnog ponašanja uređuje, organizuje i strukturise u relativno zaokruženu sociološku teoriju, te šta je to što narečeni diskurs drži u imanentnim i postojećim „mnogostrukim razuđenostima“ (Fuko, 1998:169) odgovor bi verovatno trebalo potražiti u registru sociokonstrukcionističkih ideja o seksualnosti kao društvenom fenomenu koji, kao i sve drugo, „dobija značenje samo u kulturi“ (Weeks, 2010:255).

U tom teorijskom tonu, seksualna praksa se smatra i društvenom, a seksualnost se otkriva kao značajno društveno polje i prepoznaje kao „metaforički tekst“, a ne kao „ultimativna realnost“ (Davidson, 1987). Privržena ideji socijalnog konstrukcionizma o društvenoj objektivizaciji realnosti i socijalnoj epistemološkoj ravni u kojoj „ono što konstruiše naše svakodnevne realnosti jesu značenja koja pridajemo objektima kao ospoljenim – reifikovanim artefaktima“ (Marinković, 2006:37), rana sociologija seksualnosti, poput savremene, jeste teorijski i metodološki raznolika. No, zajednički imenitelj za sociološke refleksije ovog “prirodnog” fenomena teorijska upotreba pojma seksualnosti kao *celokupnog područja seksualnog iskustva u određenoj istorijskoj sekvenci* i - u potpunoj suprotnosti sa seksološkim tumačenjima – kao „univerzuma značenja koje ljudi pridaju seksualnim odnosima, a ne seksualni odnosi sami po sebi“ (Karras, 2012:5). Bez obzira na sve varijetete istraživačkih stilova i kritičkog umovanja, sociologija je zaokupljena seksualnošću kao društvenom činjenicom. Ipak, to što sociologija seksualnosti svoje diskurzivno jedinstvo drži posredstvom sociokonstrukcionističke interpretacije ne podrazumeva nepostojanje uticajnih biološki, te (neo)esencijalistički usmerenih tumačenja seksualnog ponašanja. Određeni broj biološki usmerenih refleksija otkriva izrazito aplikativne modele na planu teorizacije seksualnosti, a nekadašnju esencijalističku komponentu prirodnih nauka istraživači napuštaju u korist dinamičnih koncepata kombinacije biološkog i kulturnih činilaca u objašnjenju seksualnog ponašanja i iskustva. Sociološko prevazilaženje starih koncepata esencijalizma u interpretaciji ljudske prirode ne bi trebalo da konstituiše novi naučni monopol, a ima procena da se eksplanatorno klatno „pomiče sa sociokulturnih na biološka objašnjenja“ (Štulhofer, 2000:2), te da ekspanzija bioloških, ali i interdisciplinarnih istraživanja nudi privlačne teorijske alternative poput koncepta biotehnološkog regulisanja društvene stvarnosti (Štulhofer, 2000). Ipak, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko sugerišemo zaključak da je u pitanju kulturni efekat medijskog favorizovanja određenih naučnih ideja koje „omogućuje široke generalizacije i pripadajuću kontroverznost. Budući da počivaju na malom broju temeljnih principa i naglašavaju univerzalno važenje, biologijska su tumačenja društvenih pojava - poglavito kada je reč o nasilju i seksualnosti - idealna za popularizaciju“ (Štulhofer, 2000:2). Afirmacija određenog gledišta u savremenom interpretacijskom sporu između postesencijalističkih, bioloških i biološko orijentisanih shema, sa jedne, i sociokonstrukcionizma, sa druge strane, predstavlja, pre svega, intelektualno forsiranje *lažne poente*: to što savremena kultura trenutno favorizuje jednu grupu

ideja na štetu drugih ne podrazumeva da te druge nisu tačne ili bliske istini, već možda da se ne uklapaju u postojeći kulturni *režim istine*, i to što sociologija seksualnosti favorizuje socijalni konstrukcionizam nikako ne može da je oslobodi protivrečnosti koju izbor jedne (meta)interpretativne struje, eo ipso, donosi, a, šire gledano, diskusioni frontovi koje svaka od ovih orijentacija formira nisu produktivni, jer zapravo ni ne vode istu teorijsku bitku. Sociologija seksualnosti kao zasebna disciplina opšte nauke o društvu (pre)ispituje samo *određene dimenzije* seksualnog ponašanja, kao što to čine i savremene biološke nauke i hibridne, pozitivističke discipline (poput popularne evolucijske psihologije). Savremeni kontekst nauke podrazumeva difuzno, razučeno, institucionalizovano ispitivanje pojava iz različitih disciplinskih i diskurzivnih polja, a to što (trenutno) ne postoji saglasnost naučne zajednice u vezi sa interpretacijom seksualnog ponašanja u datoj istorijskoj sekvenci nije znak teorijske slabosti/preimućstva jedne ili druge intelektualne pozicije/discipline, već znak funkcionisanja samog diskursa - kao načina na koji je znanje strukturisano u konkretnim društvenim praksama/institucijama, i posledica je sektorske prirode naučnog saznanja. Štaviše, pitanje sociokonstrukcionističke epistemologije jeste metodološko pitanje (priznanja) granica vlastitog (sa)znanja: pre razmatranja eventualne prednosti interdisciplinarnog i(li) istraživanja iz perspektive teorije sistema, i pre eventualne problematizacije evolucione teorije kao „odličnog kandidata za ujedinjavajuću teoriju“ (Štulhofer, 2000:6), sociologija seksualnosti bi trebalo da afirmiše metodološku po(r)uku da način promatranja nekog fenomena u isto vreme implicira izostavljanje ostalih aspekata tog fenomena. Sumarno, kako „način viđenja predstavlja i način na koji nešto istodobno ne vidimo“ (Burke, 1935, Iz: Kunczik, Zipfel, 2006:33), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko sociološku kontekstualizaciju seksualnosti u smislu *razumevanja veze između društva i aktuelnih seksualnih praksi* prihvatimo kao jednu u nizu aktuelnih formacija/artikulacija znanja čija se povremena interpretacijska i društvena privilegovanost može protumačiti kao „regulatorna fikcija“ (Batler, 2010) društvenog diskursa moći (nauke).

2.5. Središnje teorije sociologije seksualnosti

Među brojnim studijama i autorima koji su presudno uticali na formiranje, institucionalizaciju i aktuelnost sociologije seksualnosti izdvaja se njih nekoliko, pre svega zbog inovativnosti u istraživačkom pristupu, relativno sistematično izloženoj teorijskoj misli, uticaju koji su ostvarili na opštu sociologiju, javni diskurs i modernu kulturu. Uprkos heurističkom

značaju naknadnih klasifikacija, unutar naučnih podela raznovrsne sociološke građe o seksualnosti i povezivanja njihovih tvoraca sa određenim teorijskim školama, strujama i istraživačkim stilovima (Jackson, Scott, 2010, Brickell 2005, Garton, 2004, Delamater, Hajd 2002, Stajin, 2002, Connel, Dowsett 1992), relativno retka podudaranja u njihovom unutar naučnom vrednovanju tiču se *zajedničkog izvora misaonih uticaja socijalnog konstrukcionizma: severnoameričke tradicije pragmatističke filozofije i sociološke škole simboličkog interakcionizma*, te evropskog intelektualnog nasleđa *socijalne fenomenologije* povezanog sa delom Alfreda Šica (Alfred Schutz, 1972), i, sumarno, *razumevanja seksualnosti kao društvene činjenice*. Iako nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa stavom da je „socijalno“ u pogledu konstrukcionističke metateorije pojmovni višak - stvari ne mogu biti konstruisane izvan društvenog konteksta - insistiranje na ovom atributu može da bude korisno, jer je u sociologiji seksualnosti upravo reč o „objektima, fenomenima ili činjenicama za koje se uobičajeno misli da su deo prirode i da postoje nezavisno od ljudskog društva“ (Heking, 2012:65). Obzirom da je seksualnost „poput fotografije, često viđena kao upravo ono što na prvi pogled jeste: činjenica proizašla iz prirode, najčistija supstanca naturalizma“ (Simon, 2005: 28), sociološko insistiranje na atributu „socijalnog“ konstrukcionizma upućuje na koncept sociokulturnog modeliranja seksualnog ponašanja, kao što na određeni način podseća i „uči da su stvari za koje smo mislili da su neizbežne – u stvari društvene tvorevine“ (Heking, 2012:74).

U užem smislu, moderna sociologija seksualnosti postiže konsenzus o opštoj važnosti teorijskog nasleđa Pitera Bergera (Peter L. Berger) i Tomasa Lukmana (Tomas Luckmann) koji su u studiji „Društvena konstrukcija realnosti“ (The Social Construction of Reality, 1966) upotrebili pojam seksualnosti sa ciljem da iskažu plastičnost ljudskog ponašanja i kulture, a sugerišući da „čovjek konstruiše sopstvenu prirodu“ (Berger, & Luckmann, 1966:67). Analizirajući antropološke dokaze o raznolikim shemama seksualnog ponašanja u različitim kulturama, ovi autori postuliraju stav o pojmovnoj uzajamnosti tela i društva/prirode i kulture, i ističu da su svi varijeteti i uopšte bilo kakva inovativnost u ponašanju i delovanju ljudi „proizvod sociokulturnih formacija, pre nego biološki fiksirane čovekove prirode“ (Berger, & Luckmann, 1966:67).

Formulacijom provokativne teorije homoseksualnosti u studiji „Homoseksualna uloga“ („Homosexual Role“, 1968) rana sociološkinja seksualnosti Meri Mekintoš (Mary McIntosh) snažno utiče na institucionalizaciju ove naučne discipline. Ovaj oblik seksualnog ponašanja

poima se kao društvena uloga, jer jedino takav teorijski model istraživačima “dozvoljava” da napuste naučni aparat društvene kontrole. Drugim rečima, izlaganjem argumenata da homoseksualne uloge nisu postojale u svim društvima, Mekintošova dokazuje transistorijsku prirodu homoseksualnog ponašanja i osvetljava stigmatizovanu ulogu homoseksualaca koja nije ništa drugo nego proizvod specifične društvene i kulturne organizacije seksualnosti. Posredstvom teze o homoseksualnim ulogama kao društvenim činjenicama, a ne kao biološkim, medicinskim ili psihičkim stanjima, Mekintošova je bila jedna od prvih naučnika koji su „prepoznali krucijalnu distinkciju između društvenih činova i različitih društvenih tipova, preobrazivši homoseksualnost (i ostale forme seksualnosti) u istorijsko pitanje“ (Garton, 2004:7).

Neraskidiva isprepletanost istine, subjektivnosti i seksualnosti jedna je od osnovnih postulata sociološke, filozofske, antropološke, istorijske, interdisciplinarne, trotomne studije seksualnosti Mišela Fukoa (Michel Foucault) „Istorija seksualnosti“ („Volja za znanjem: Istorija seksualnosti I“, 2005, „Staranje o sebi: Istorija seksualnosti II“, 1988, „Korišćenje ljubavnih uživanja: Istorija seksualnosti III“, 1988). Iako je ne označava tim imenom, Fukoova teorija se pridružuje konstrukcionističkoj tradiciji i donekle proširuje interakcionistička i gledišta teoretičara imenovanja: „time što je uveo element moći, moglo bi se reći da on nudi jednu teoriju determinacije koja ide dalje od liberalnog individualizma velikog dela sociologije“ (Stajin, 2002:181). Po mišljenju ovog teoretičara - koje je inspirisalo akademsku eksploziju studija o značaju seksualnosti u savremenoj kulturi (Mansfield, 2000) - u pitanju je istorijska konstrukcija koja se ne može odvojiti od kulturnih značenja, i zadatak nauke jeste da „pokaže kako je 'seks' u istorijskoj zavisnosti od seksualnosti“ (Fuko, 2006:175). Direktno se suprotstavljajući pozitivističkom naboju biologistički usmerene psihologije i seksologije, ovaj autor tvrdi da je “priroda” ili “ljudska suština” samo diskurzivni proizvod određene istorijske sekvence. U duhu antisubjektivističke filozofije poriče bilo kakvu ljudsku esenciju (Mansfield, 2000), a individuu definiše kao samointerpretirajuće biće. Suprotno stanovištu psihoanalize po kojem je konstrukcija subjekta zatumljena u seksualnoj politici porodice, za Fukoa su „parametri modernog subjektiviteta određeni diskursom seksualnosti koja ima *moć definisanja individualnog života* - kao i intervencije u njemu“ (Mansfield, 2000:117). U saglasju sa stanovištem o diskursima kao društvenim statutima neverbalnih i verbalnih iskaza i razumevanjem društvene moći koju ne možemo opisati starinskim rečnikom negacije nalazi se Fukoova analitika seksualnosti: „na

mestu gde se spajaju 'telo' i 'stanovništvo', seks postaje središnja meta jedne moći koja se više ustrojava oko upravljanja životom“ (Fuko, 2006:164).

Kroz geneaološko istraživanje seksualnosti zapadnog sveta, Fuko u ranohrišćanskoj kulturi otkriva društvene korene savremenog poimanja seksualnosti kao „istine našeg bića“ i konstrukcije subjektiviteta u kontekstu vlastite seksualnosti. Teorijska preokupacija pitanjem tela kao „polja u kome se diskursi lome i sukobljavaju“ (Mils, 2011:74), nepomirljiva problematizacija samorazumljivosti odnosa prema seksualnosti, odmeravanje načina na koji su odnosi disciplinarne moći kao učinka moći projektovani na ljudsku seksualnost i telesnost, samo su neki od naučnih razloga zbog kojih je Fukoova studija seksualnosti dovela do „radikalnog preispitivanja odnosa između seksualnog izbora, opredeljenja i identiteta“ (Mils, 2011:78), i, na koncu, političke upotrebe narečenih teza od strane gej i lezbo pokreta za oslobođenje – iako Fuko nije imao nameru „da stane iza politike koja bi opredmetila stare seksualnosti maskirajući ih kao nove, ili koja bi autoemancipaciju mešala sa sujevernim seksualnim 'oslobođenjem'“ (Naj, 2011:146). Uprkos kritici „preterano socijalizovane koncepcije pojedinca“ (Stajin, 2001) i teorijske negacije potencije promene, „društvenog delovanja zajedno sa strukturom“ (Evans, 2004), Fukoov istraživački projekat je nezaobilazan u savremenoj kritičkoj. Uprkos činjenici da iz određene perspektive nije uspeo da teorijski poveže seksualnost sa društvenom strukturom i da na taj način direktno ostvari cilj sociološki intoniranog ispitivanja seksualnosti (Stajin, 2001), navedena rekontekstualizacija sociokonstrukcionističkih pogleda na seksualne prakse u smislu ukazivanja na njihove diskurzivne upletenosti u razigrane mreže moći predstavlja izuzetno značajnu pojavu u istoriji socioloških teorija. Afirmacijom gledišta o seksualnosti kao govoru o seksualnim interakcijama, savremenoj proliferaciji raznorodnih diskursa seksualnosti kao procedurama prinude, discipline i produkcije istine, Fuko je ostavio neizbrisiv trag u sociologiji seksualnosti. Iako se možemo složiti sa kritičkim mišljenjem da je njegova teorija mogla da bude celishodnija uz implementaciju određenih grupa ideja iz istraživačke tradicije simboličkog interakcionizma i psihodinamičke analize (Evans, 2004), veliki broj argumenata ide u prilog potvrdi stanovišta o „očinskoj ulozi“ ovog autora u konstituciji i aktuelnosti humanističkih studija seksualnosti (Richardson, Smith, & Werndly, 2006).

Istraživanje „Seksualno ponašanje“ („Sexual Conduct“, 1973) Džona Ganjona (John Gagnon) i Viliijama Sajmona (William Simon) snažno odbacuje esencijalističke preokupacije i afirmiše transistorijsku perspektivu seksualnih odnosa, te ističe njihovu prijemčivost kulturnom i

društvenom modelovanju. U interakcionističkom duhu razumevanju stvarnosti, autori usmeravaju pažnju na društvenu moć u specifikaciji obrazaca ponašanja, a njihov analitički zadatak se ogleda u pokušaju teorizacije procedura pregovaranja o seksualnim značenjima koji se postižu kroz društvenu i simboličku interakciju. Snažna afirmacija akademske pozicije po kojoj društvo proizvodi seksualnost i konstruiše seksualnu želju jedan je od glavnih razloga zbog kojeg ove autore moderna sociologija prepoznaje „kao istinski prve sociologe koji su radikalno osporili biologizam, naturalizam i esencijalizam u postojećim istraživanjima i studijama“ (Plummer, 2001:131), a njihovo suočavanje sa sedimentima psihoanalitičke tradicije u javnom diskursu o seksualnosti otelotvoreno u iskazu o „neproverenoj pretpostavci o snažnoj, nepromenljivoj snazi seksualnih nagona kao glavnoj prepreci razumevanja ljudske seksualnosti“ (Gagnon, & Simon, 1974:15) i potcrtavanje značaja stava da činovi, osećaji i ljudsko telo dobijaju značenje „seksualnog“ isključivo u istorijskom kontekstu, imaju veliku ulogu u anticipaciji daljih istraživačkih dostignuća. Za razliku od Fukoa, interakcionisti naglašavaju aktivni proces interpretacije sociokulturnih normi: oni u fokus pažnje vraćaju pojedinca koji ne mora biti suveren, ali kojeg okupiranost diskursima ne sprečava da aktuelna pravila ne interpretira u određenom personalnom ključu (Evans, 2004). Takođe, dok Fuko ne obraća veliku pažnju na autonomije i agensnosti pojedinca, Ganjon i Sajmon naglašavaju značaj procedura stvaranja značenja u interpersonalnoj, seksualnoj komunikaciji, te značaj personalne i interpersonalne autonomije u organizaciji seksualnosti.

Preokupacija „teoretičara imenovanja“ Keneta Plamera (Keneth Plummer, 1995, 1975) su društvene procedure sužavanja seksualnih izbora pojedinaca. Na tragu analitičkog modela homoseksualnih uloga Mekintošove, ovaj autor afirmiše tezu o restriktivnoj ulozi društvenih kategorija u seksualnom životu: klasifikacije i tipologizacije između ljudi prikrivaju činjenicu da zapravo razlike između ljudi i društvenih grupa nema. Seksualno razlikovanje ljudi je proizvod društvenih i kulturnih kategorija, i kako seksualnosti nema van diskursa i kulture, tako stigmatizacija i proces „zarobljavanja“ ljudi u određene kategorije nije dokaz „prirodnog stanja stvari“, već ogledalo društvenih strategija i taktika moći. Ova teorijska shema povezana sa određenim idejama simboličkom interakcionizma postala je važna u formiranju modela za sociološko razumevanje alternativnih seksualnih obrazaca i igrala je relativno važnu ulogu u transformaciji restriktivne analitike neheteroseksualnih identitetskih politika u korist terminologije raznovrsnosti, društvenog konteksta, životnog stila, izbora i promene.

Dekonstruktivistički pristup i Fukoovo negiranje pozitivističkog znanja, svih „univerzalističkih, totalizujućih, a zapravo i svih kauzalnih modela seksualnog ponašanja“ (Stajin, 2001:83) imao je znatan uticaj na savremenu sociološku misao Džefrija Viksa (Jeffrey Weeks, 2011, 2007, 2002). Nadahnut metodološkim inovacijama društvene istoriografije 60-ih i 70-ih godina XX veka, Viks preispituje dominantni sociološki koncept seksualnosti i reartikuliše ga poststrukturalističkim gledištem o kontingenciji: „otuda bi trebalo da govorimo ne o seksualnosti, nego o seksualnostima, ne o seksu i društvu, nego o seksualnim kulturama“ (Weeks, 2011:244). Za razliku od Fukoovog interesa za pitanje kako diskursi učestvuju u konstrukciji i kontroli društvenih praksi, Viks iskazuje teorijski interes za „mehanizme i istorijske promene i načine na koje je seksualnost utkana u šire strukture klase, roda i rase“ (Garton, 2004:23) – odnosno mogućnosti organizacije pokreta za “seksualne reforme”. Postulirajući stav je „seksualnost manje izvor značenja nego domen u kojem se različita značenja konstruišu i takmiče“ (Weeks, 2007:109), Viksova problematizacija kategorije homoseksualnosti koju su konstruisali kazneni zakoni i medicinske interpretacije nadahnula je kritičare koncepta seksualne devijantnosti, a u praktičnom smislu i seksualne aktiviste homoseksualne orijentacije.

Istraživački radovi pisani u skladu sa načelima materijalističkog feminizma predstavljaju važan deo (i) sociološke građe o seksualnosti. Specifikujući svoj naučni cilj u ispitivanju načina kulturne kreacije seksualnih značenja i ispitivanja diskurzivne povezanosti seksualnosti i roda, teoretičarke poput Kristine Delfi (Christine Delphy), Monik Vitig (Monique Wittig), Kolet Giaumin (Colette Guillaumin), Nikol-Klod Matju (Nicole-Claude Mathieu) daju veliki doprinos u otvaranju novih socioloških tema. Tumačenjem distinkcije između muškarca i žene kao izraza hijerarhizovanih društvenih relacija i implikacijom da je heteroseksualni režim uvek opresivan po žene, Monik Vitig (Monique Wittig) u delu „Ženom se ne rađa“ („One Is Not Born a Woman“, 2010) pobija esencijalističke pretenzije. „Naturalistički“ diskurs ne samo da je pogrešan, nego predstavlja produkt dominacije koji služi uspostavljanju društvene hegemonije, a „materijalistički feministički pristup pokazuje da ono što mi uzimamo za uzrok ili poreklo potčinjenosti jeste u stvari samo obeležnost koju nameće opresor: 'mit o ženi', zajedno sa materijalnim efektima i manifestacijama u prilagođenim svestima i telima žena“ (Vitig, 2010:110). Na intelektualnom zadatku dekonstrukcije “klase” žena u okviru koje muškarci prisvajaju društvenu moć i same žene, Vitigova nudi sociološko-filozofski koncept lezbejke za koji veruje da ima potenciju

doktrinarne diskvalifikacije koncepta razlike između polova kojim se zapravo opravdava kontinuirano potčinjavanje žene.

Važnu odrednicu u sociološkom fundusu znanja predstavlja feministička studija “Mišljenje o seksu: beleške za radikalnu teoriju seksualne politike” (“Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of Politics of Sexuality”, 1984) Gajl Rubin (Gayle Rubin). Autorka ističe da sva društva konstituišu vlastitu hijerarhiju obrazaca seksualnog ponašanja. Sistem seksualne regulacije predstavlja važan podsistem društvene strukture, i svako društvo na svoj način vrednuje požudu, seksualne odnose i identitete kao ‘normalne’ ili ‘nenormalne’, ‘moralne’ ili ‘nemoralne’, ‘zdrave’ ili ‘bolesne’ i slično, a oni koji učestvuju u ‘nepoželjnim’ seksualnim aktivnostima bivaju stigmatizovani i podvrgnuti raznolikim sankcijama, od podsmeha do kriminalizacije. Iako snažnog feminističkog naboja, Rubinova teorija je “odbila da prepozna seksualnost kao direktnu ekspresiju rodne politike” (Seidman, 2007:9). Ova autorka podržava bazične feminističke premise uz određene idejne rekonfiguracije. Po njenom mišljenju, seksualnost jeste povezana sa rodom, ali ne može da se svede na to. Kada govorimo o seksu i seksualnosti govorimo o erotskim željama, fantazijama, aktovima, identitetima i politikama i to ne može da bude redukovano na problematizaciju roda. Sumarno, poruka njenog izvorno antropološkog, ali i sociološki značajnog dela ogleđa u stanovištu da rod utiče na seksualnu politiku, i obratno, “dok postoji relativno veliki broj pojava u vezi sa organizacijom i dinamikom seksualnosti koja ne mogu biti problematizovana isključivo kroz optiku roda” (Seidman, 2007:9).

Važan intelektualni izazov sociološkom promišljanju seksualnosti, rasutom (i) u značajnim delima antropologije, istorije, filozofije i srodnih humanističkih nauka, dolazi iz kvir (queer) teorije razvijene 90-ih godina prošlog veka. U pitanju je difuzno i relativno decentrirano naučno polje na kome se prepoznaje veliki uticaj studije seksualnosti Mišela Fukoa, ali „kvir teorija nije unisona perspektiva i nije je lako definisati jer upravo autori većine kanonskih tekstova sebe ne prepoznaju kao teoretičare kvira“ (Jackson, Scot, 2010:19). Ono u čemu konsensus postoji jeste da je u pitanju zaseban misaoni pristup koji ne odudara od referentnog okvira dekonstruktivističke, poststrukturalističke i, uopšte uzev, postmoderne perspektive. Dovodeći u pitanje neke od osnovnih odrednica sociokonstrukcionističkih refleksija o istorijskom kruženju značenja seksualnosti, seksualnom identitetu i binarnoj optici seksualnih kategorija, kvir teorija ih suštinski ne napušta već u određenom smislu reciklira: u intelektualni prostor, izuzev Fukoovih teza, uvodi Deridinu filozofiju dekonstrukcije, Lakanovu postfrojdističku psihoanalizu

seksualne želje, i u raskidu sa „klasičnim“ gej i lezbijskim kulturnim studijama, insistira na rekontekstualizaciji postojećeg znanja i restrukturalizaciji sociološkog diskursa (o) seksualnosti. Kvir teorija je dovela u pitanje ne samo neke od gotovo opštih naučnih mesta moderne sociologije, već je skrenula pažnju na mogućnost reorganizacije metodoloških principa ove nauke u cilju što adekvatnijeg odgovora na dinamični univerzum seksualnih praksi i značenja. U početku korištena kao optika za promatranje diskurzivnog konteksta dela tradicionalne engleske književnosti, kvir teorija je vremenom potvrdila heurističku i metodološku plodnost u širem naučnom smislu.

U modernom galimatijasu ideja koje pretenduju da budu prepoznate kao kvir - zbog čega kvir i „postaje prazna konceptualna kreatura izdavačke industrije“ (de Lauretis, 1994:297) – studija „Epistemologija plakara“ („The Epistemology of the Closet“, 1990) Iv Kosofski Sedžvik (Eve Kosofsky Sedgwick) biva prepoznata kao jedna vrsta fundamentalnog teksta koja tematizuje restriktivne koncepcije konstrukcionizma: ovakav reflektivni pristup doveo je do afirmisanja lažnih homogenih kategorija kao što su homoseksualnost i heteroseksualnost, i, po mišljenju ove autorke, napor konstrukcionizma da modernu homoseksualnost preobrazu u istorijsku figuru samo su „ovekovečili zastarelu politiku identiteta“ (Garton, 2004:27). Kao što rana sociologija seksualnosti insistira na denaturalizaciji prvobitnih značenja pređašnjeg naučnog diskursa, Sedžvikova postulira stav o intelektualnoj potrebi deesencijalizacije kategorija seksualnih identiteta kao naučnog efekta socijalnog konstrukcionizma. Sa druge strane, autorka se ne slaže sa Fukoovom tezom o neutralnosti i nediferenciranosti tela od kojih diskursi proizvode istorijski specifične identitete. Ona sugeriše reviziju sociokonstrukcionističkog znanja o seksualnosti i dinamičan teorijski model interakcije između materije (tela) i društva (kulture). U fundus moderne, kvir teorijske građe o društvenim aspektima seksualnih pojava spadaju studije Džudit Batler (Judith Butler) „Raščinjavane roda“ („Undoing Gender“, 2005) i „Nevolja s rodom: feminizam i subverzija identiteta“ („Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity“, 2010) u kojima se nastavlja ispitivanje određenih konzervativnih ideja sociologije. Teorijska „dekonstrukcija obavezujućeg poretka pol/rod/želja koja konstituiše heteroseksualnu matricu etablirala je ovu autorku kao ključnu teoretičarku feminizma i kvira“ (Jackson, & Scott, 2010:20), a mobilizacija psihoanalitičkih gledišta u cilju dokazivanja nefiksirane strukture simboličkog poretka i, uopšte uzev, autorkina okrenutost ka pitanjima seksualne fluidnosti, kontigencije, multiplikacije subjektiviteta i identiteta daje uliva misaonu svežinu tradicionalnim

sociološkim konceptima seksualnosti. Definisanjem heteroseksualnog režima kao „mreže kulturne razumljivosti kroz koju se naturalizuju tela, rodovi i želje“ (Batler, 2010:54), Džudit Batler afirmiše stav o društvenoj potrebi preoznačavanja i desupstancijalizacije seksualnih normi dajući značajan naučni doprinos aktuelnoj političkoj upotrebi kvir teorije u cilju „borbe protiv državnog aparata imenovanja, posebno protiv normalizujućih binarnih taksonomija“ (Filipović, 2010:346). Heteroseksualnost predstavlja temelje kulture romanse, bračnog vezivanja i porodice, i društvenu oblikotvornost reprodukuje zakonima i posredstvom društvenih i državnih institucija. Rastući u društvu koja klasifikuju osećanja, ponašanja i društvene uloge kao odgovarajuće za muškarce ili žene, mi zapravo učimo kako da se rodno korektno ponašamo. Ideje ove autorke “ohrabruju da seksualni identitet ne pojmimo kao rezultat, već aktivni proces” (Seidman, 2007:14): kako nema nikakvog preegzistentnog identiteta, i “postuliranje rodnog identiteta se pokazuje kao regulatorna fikcija” (Batler, 2010:285). Obzirom da predstavlja učinak istančane i društveno artikulisane performativnosti, rod bi trebalo da se interpretira kao otvoreni pojam podložan “cepanju, samoparodiranju, samokritici” (Batler, 2010:294) i analitika supstancijalizujućih učinaka seksualne politike pola i roda predstavlja važan korak ka društvenoj transfiguraciji, te kulturnoj pozicioniranosti žene koja ne mora (više) da predstavlja lingvističko odsustvo i neprozirnost, “pol koji se ne može misliti” (Butler, 2005).

Kritička analiza klasičnog nasleđa sociologije seksualnosti i njenih (post)modernih konfiguracija, privržene konstrukcionističkim pretpostavkama *društvene prirode procesuiranja smisla, značenja i istine*, prepoznaje tri grupe argumenata određenih unutarnaučnih protivrečnosti, logičkih nedoslednosti i eksplanatornih nedostataka (Brickell, 2006). U prvu grupu kritičkih osvrta spadaju gledišta po kojima ove teorije - preokupirane imenovanjem osoba, kategorija, situacija ili društvenih formi - ne uspevaju da pojme unutrašnje, individualno ili kolektivno iskustvo, niti da prepoznaju značaj rodne dinamike i fluidne politike seksualnog identiteta. Ova argumentacija je utemeljena na stavu da konstrukcionisti nametanjem binarne pozicije realnost/socijalna konstrukcija zapravo impliciraju stav da postoji nešto „dublje“ i „stabilnije“ u odnosu na mene društvenosti i da ono predstavlja lakanovsko „Realno“ (Vance, 1998). U tom smislu, možda je korisnije sociokonstrukcionističku perspektivu predstaviti kao antifundacionalističku (Brickell, 2005) što ne implicira stav da seksualnost ili rodnost nisu strukturisani, niti „da predstavljaju volunrarističke izbore“ (Brickel, 2005:101): “seksualni odnosu su strukturisani poput ostalih formi socijalnog ponašanja i „frazu ’socijalni

konstrukcionizam' možemo koristiti bez upućivanja na esencijalistički shvaćeno 'realno' (Brickell, 2005:101). Sa druge strane, snažan metodološki "pritisak" sociološka teorija trpi od pristalica shvatanja po kojem pitanja rodne, rasne i klasne analize nisu adekvatno problematizovana (Weber, 1995, Collins, 1995): „transponiranje rasizma, patrijarhata i klasne eksploatacije u pojmovnu mrežu socijalnog konstrukcionizma redukuje rasu, klase i rod na performans“ (Collins, 1995:493). Kritički argument u vezi sa makrom-socijalnim pristupom u sagledavanju seksualnosti naglašava nedostatak intelektualne senzibilnosti za pitanja društvene nejednakosti. Ova kritička interpretacija sociokonstrukcionističkih dostignuća u poimanju ljudske seksualnosti se posebno odnosi na etnometodološki pristup koja analizu nije podesila prema dinamici istorijskih promena u organizaciji i značenju roda, već na tragu funkcionalističkih ideja odbija da prepozna stvarnost i društvenu potenciju promene, konflikta, izazova, otpora. Dajući primer moguće konvergencije mikro i makro-socijalne metodologije, te intelektualnog približavanja analize socijalne nejednakosti i sociokonstrukcionističkih ideja, neki teoretičari (Jackson, 1999, Lorber, 1994) ističu kako društvena konstrukcija samih značenja može učvrstiti rodne hijerarhizacije, odbijajući da stopi personalno sa institucionalnim. Treća grupa kritičkih sugestija objedinjena je u stavu da socijalni konstrukcionizam ne pridaje pažnju unutarpsihičkim procesima: self nije isključivo proizvod mehanističkih i kauzativnih odnosa, već nastaje u određenom interpretativnom i sociointeraktivnom smislu i „proces definisanja u kojem je subjekt aktivni učesnik jeste od centralnog značaja za samoaktualizaciju, i *suština više predstavlja efekat nego samo poreklo*“ (Brickell, & Taylor, 2004). Narečeno ne implicira da je proces „samokonstrukcije uvek arbitraran ili voluntaristički, već da je uvek prinuđen i omogućen samo u okviru parametara šireg društvenog konteksta“ (Brickell, 2005), i kritika determinističkog aspekta sociokonstrukcionističke teorije počiva na stavu da sopstvo istovremeno podržava stabilnost i promenu, a u seksualnom smislu subjekt „organizuje informacije sa ciljem konstrukcije seksualne suštine u procesu postajanja seksualnom jedinkom“ (Plummer, 2002:28). Umesto traženja odgovora na pitanja o uzrocima partikularnih želja kod subjekta, „možemo ispitivati partikularna objašnjenja seksualnosti i uslovima u kojima se ona formira“ (Brickell, 2005:103), te teorijske primedbe u vezi sa shemom determinacije i previše zatvorene koncepcije uloge društva predlažu prihvatanje istraživačkog stila koji će efektno uklopiti vezu između širih društvenih promena i individualnog ponašanja. U potrazi za kvalitativno drugačijim pristupom od analitičkih modela uloga, identiteta i "tela pritisnutih istorijom" (Fuko, 2006), trebalo bi

razmotriti poziciju po kojoj je važno da sociologija seksualnosti „pronađe načine razumevanja *preklapanja tela i istorija*, koji će telesno iskustvo vrednovati i koji telo neće poimati kao kontejner transistorijske suštine seksualnosti“ (Connel, & Dowsett, 2007:196).

Iako jednim delom izvedene iz kritike konstrukcionističke metateorije i njenih epistemoloških implikacija, zapažanja o nedostacima savremenih socioloških teorija su plodonosna za eventualnu samotransformaciju discipline - bez obzira što o narečenim teorijskim protivrečnostima možemo govoriti i kao posledici dijaloško-diskurzivnog “procepa” između različitih unutarnaučnih, istraživačkih i misaonih pristupa. Interpretirajući savremene seksualne prakse iz sociokonstrukcionističke perspektive naglašavaju se pojedini aspekti, dok se drugi zanemaruju, a jedna od istraživačkih metoda prevazilaženja ovog problema jeste uspostavljanje *dijaloga između različitih istraživačkih stilova i teorijskih pravaca* koje u diskurzivnom jedinstvu drži konstrukcionistička metateorija, a upravo „*multiplikovani socijalni konstrukcionizam* u okviru sociološke teorije daje mogućnost da prepoznamo kontingenciju socijalnih kategorija i identiteta kao i njihove materijalne efekte“ (Brickell, 2005:105).

Kritički pogled na najuticajnije sociološke teorije seksualnosti sugerise zaključak da je prevazilaženjem biološki i psihološki utemeljenog esencijalizma sociokonstrukcionistička tematizacija kompleksnog sveta seksualnih praksi iznedrila jednu vrstu determinističko-voluntarističke perspektive. Dodeljujući pojedincu relativno pasivnu ulogu, sociokonstrukcionistički uobličena promišljanja seksualnosti u izvesnom smislu jesu „ograničena objašnjenja“ sa relativno „predvidivom moći u naglašavanju raznovrsnosti“ (Delamater, Hajd, 2002:214), a iz navedenih razloga u sociološku građu je uvršteno nekoliko studija (Tuzin, 1995, White, Fishbein, Rutstein, 1981, Berscheid, Walsters, 1974) koji ne mogu da budu definisane kao sociokonstrukcionističke u punom smislu te reči. U pokušaju sintetičkog objašnjenja složenosti seksualnog ponašanja njihovi su autori reciklirali postavke esencijalizma i socijalnog konstrukcionizma, no teorijska kombinacija bioloških i kulturnih faktora koji utiču na seksualnost nema heurističkog vrednost celovitog teorijskog modela: „iako se interakcionističke ili sintetičke teorije mogu uokviriti biološkim ili kulturološkim uticajem, nama se čini malo verovatnim da je moguće stvarno sjedinjenje esencijalističkog i socijalnog konstrukcionističkog prilaza“ (Delamater, & Hajd, 2002:215). Sa druge strane, konceptualni pokušaj prevazilaženja slabosti konstrukcionizma razvijanjem teorije o seksualnoj konstrukciji društva (Connell, & Dowsett, 1992) zapravo verifikuje osnovne premise koncepta protiv kojeg je izvorno okrenut.

Izuzev navedenih protivrečnosti koje impliciraju i potenciju (termitski uporne) ideološke reinterpretacije i na određeni način umanjuju vrednosti intelektualne pragmatike društvenog konstrukta kao „koda za neuniverzalni deo pankulturne ljudske prirode i za ono ne-gazi-me-tim-tvojim-teškim-hegemonističkim (rasističkim patrijarhalnim)-čizmama“ (Heking, 2012:38), jedan broj teoretičara smatra da savremenu sociologiju seksualnosti prati (i) problem njene akutne desupstancijalizacije i deinstitucionalizacije, te da je sociološko znanje o seksualnosti neproaktivno rasuto kroz različita diskurzivna polja: od antropologije, preko studija roda, studija kulture do modernih interdisciplinarnih istraživanja (Delamont, 2003). Nasuprot stavu da ovim sociologija seksualnosti gubi svoje diskurzivno jedinstvo, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa tumačenjem po kojem je problem diskurzivnih granica znanja o seksualnosti prvorazredan naučni izazov, a manje institucionalni problem: horizontalno širenje teorijskih preokupacija za seksualnost ne svedoči isključivo o unutarnaučnoj pojavi disciplinskih nizova, presecanja, razmaka i preklapanja, već o rastućem značaju koju seksualnosti dodeljujemo u vannaučnom, svakodnevnom, političkom i kulturnom smislu. (Sociologija seksualnosti se, dakle, više okupira pitanjem prirode simboličkog širenja diskurzivnog polja koju seksualnost obrazuje, pre nego o pravilima diskurzivnih ograničenja i institucionalnih dediferencijacija skupova narečenog znanja o seksualnosti).

2.6. Seksualnost kao sociološki pojam, predmet i koncept

Aktuelni diskusioni frontovi u vezi sa seksualnošću, u okviru i van discipline, očigledno „sposobne da preplavi čitavo polje ljudskog iskustva“ (Žižek, 2012:122), intenzifikuje metodološki zadatak suspenzije eventualnih nejasnoća fundamentalnih pojmova i koncepata.

Seksualnost predstavlja centralni pojam, naučni predmet, socijalni konstrukt i dominantnu diskurzivnu strategiju (naučni koncept) sociologije seksualnosti. Od ključnog je značaja naglasiti centralnu tezu po kojoj seksualnost postaje predmetom sociološkog interesovanja tek ukoliko se verifikuje kao određeni kulturnoistorijski konstrukt (Fuko, 2006). Sociološki interes za telo i seksualne prakse utemeljen je u konceptu seksualnosti kao društvenoj činjenici, tipu društvenog konstrukta tesno povezanog sa kulturnim značenjima, a postoji relativno čvrsta argumentacija gledišta kako je seksualnost podložna sociokulturnom modeliranju “u stepenu u kojem je to malo koji drugi oblik ljudskog ponašanja” (Stajin, 2002:173), kao i da je “teško poreći da je najvažnija funkcija društva regulisanje seksa” (Monaghan, & Just, 2003:140).

Da bi precizirali pojam i koncept seksualnosti korisno je semantički ga odvojiti od seksa kao transistorijske i prediskurzivne pojave (Phillips, & Reay, 2011). Gotovo opšte mesto humanističke teorije glasi da do XIX veka nismo imali seksualnost, već seks (Fuko, 2006). Od kasnog XIV veka pojmom seksa ("sex") u anglosaksonskom svetu je označavana razlika između muškarca i žene. Sociološka teorija, međutim, ističe da ni seks, poput seksualnosti, nema neproblematično pojmovno "poreklo": anatomski epistemologija XVIII veka kreira lingvističku diferencijaciju reproduktivnih organa kada po prvi put bivaju ponuđene „detaljne eksplicitne ilustracije ženskog skeleta kako bi bila dokumentovana činjenica da polna razlika zadire dublje od površine kože. Dok je ranije postojala samo jedna osnovna struktura, sada ih je bilo dve“ (Laquer, 1992:154). Umesto tradicionalnog anatomskog izoformizma, epistemologija ljudskog tela od XVIII veka prepoznaje genitalije kao izraz nesamerljive razlike. Osa diferencijacije određenog pola (seksa) takođe je proizvod društva: "kada je, iz mnogo razloga, već postojeći transcendentni poredak, ili prastari običaj postao teško prihvatljivo sredstvo opravdavanja društvenih odnosa, bojno polje uloga roda okrenulo se prirodi, biološkom polu. Na različitu polnu anatomiju pozivalo se kao na nešto što treba da podrži ili opovrgne sve raznovrsne zahteve u mnoštvu specifičnih društvenih, ekonomskih, političkih, kulturnih ili erotskih konteksta“ (Laquer, 1992: 151). Drugim rečima, *pojma seksa (pola) kojim se određivala anatomski Drugost jeste proizvod kulture*: pre nego što je postao znak telesnog spoja polova, anatomsko otkriće i implicitna epistemološka preobrazba seksa (pola) u „glatku, horizontalnu, nepokretnu osnovu fizičke činjenice“ (Laquer, 1992:150) rezultiralo je (i danas aktuelnim) konceptom telesne nesamerljivosti kao osnove biološke i sociokulturne nejednakosti. Kao znak za označavanje genitalnih odnosa ("sexual intercourse") koji nastaje usled dodira dva pola, seks (sex) se prvi put spominje u prvom izdanju engleskog prevoda inkvizitorskog traktata „Malj za veštice“ (Malleus Maleficarum, 1486, Cambridge) gde se naglašava kako sami „demoni praktikuju taj odvratni *seksualni čin*“ (Phillips, & Reay, 2011:14). U masovnu upotrebu pojam seksa kao znaka za seksualni (polni) odnos je ušao tek sredinom XVIII veka, da bi se u centru evropskog epistemološkog polja kreiranog oko tela i seksa tokom XIX veka tek našao pojam seksualnosti.

Genealoški uvidi sugerišu da je od perioda rane evropske moderne pojam seksualnosti konstruisan kroz *transgresiju seksa u govor o seksu* (Fuko, 2006, Leonard, 2006). Kao određena „neophodnost da se seks reguliše korisnim i javnim diskursima“ (Fuko, 2006:32), seksualnost se postulira kao diskurs, strateško polje viktorijanske nauke i društvene kontrole. Transfer statusa

seksa prema „sklopu jedne opšte teorije seksa“ (Fuko, 2006:172) interpretira se u sklopu pozitivistički orijentisanog projekta društvene regulacije rastućeg stanovništva i kontrole njegovog seksualnog ponašanja: „pre Frojda, ljudi su težili da seksualnost sabiju u što tešnje granice: u seks, njegove reproduktivne funkcije, u njegova neposredna anatomska staništa; ograničavali su se na biološki minimum – organ, nagon, svrhovitost“ (Fuko, 2006:169). Artikulisana od strane ranih psihologa i psihijatara, seksualnost se konstituiše u cilju društvene kontrole seksualnog života, a „velika razasutost aparatura koje smo izumeli da bismo govorili o njemu“ (Fuko, 2006:42), kojoj se kasnije priključuje metodološki i problemski rekonfigurisana društvena nauka, obično je rezultirala diskriminativnom taksonomijom, etiketiranjem pojedinaca prerogativima perverzija kao ključnih simptoma „bolesti“ pojedinca/zajednice/društva. Obzirom da društvene i humanističke discipline gube svoj smisao ukoliko im se u fokusu istraživanja nalazi pojava seksa kao (isključivo) biološka činjenica, konstrukt seksualnosti artikulisana je u naučnoj zajednici kontinentalne Evrope XIX veka. Iako je pružila priliku moći da kroz novoetablirani diskurs seksualnosti dopre do tela, iako je „prisilno određivanje prokreativnog kapaciteta nacije uspostavilo moćni biomedicinski diskurs usredsređen na „zdravu“ reproduktivnu seksualnost“ (Naj, 2011:136), diskurs savremene nauke zadržava navedeni koncept, a tek posredstvom tumačenja konstrukcionističke metateorije prerasta u važan naučni problem i predmet.

Za razliku od pojma seksa koji implicira telesnost u realizaciji međuljudskih odnosa, pod seksualnošću podrazumevamo kulturni oblik izražavanja i realizacije nagona/potreba/želja/žudnji, odnosno „istorijski konstrukt sa mnogo bioloških, mentalnih i kulturnih značenja - rodnog identiteta, telesnih razlika, prokreativnih sposobnosti, vrednosti, potreba, žudnji, fantazija, erotskih praksi – koje ne moraju biti povezane“ (Weeks, 2002:7). Za razliku od seksa kao telesne manifestacije ljudskih nagona, „unutrašnjosti dispozitiva seksualnosti“ (Fuko, 2011:199), odnosno predstavlja specifični kulturnoistorijski konstrukt, „fiktionalno jedinstvo“ (Weeks, 2011:243) *niza diskurzivnih praksi koje definišu domen seksualnog*, „nestabilno jedinjenje društvenih značenja“ (Simon, 2005:28). Kako „za neke seks ne mora da ima išta sa genitalnom stimulacijom“ i kako „ne može da se identifikuje sa pojedinačnim seksualnim činom“ (Richardson, Smith, & Werndly, 2013), seksualnost predstavlja široki pojmovnoistraživački okvir aplikativan u smislu analitike celokupnog društvenog i kulturnog konteksta telesnosti i seksualnih interakcija. Seksualnost predstavlja *govor društva o*

seksu, u užem smislu reč je o *diskursu* posredstvom kojeg društvo artikuliše seksualne interakcije između pojedinaca: „daleko od mišljenja da govorimo o ličnom izboru ili privatnom interesu, seksualnost je od izuzetne važnosti u modernoj kulturi jer predstavlja *polje regulacije (...) i socijalnog inženjeringa*“ (Richardson, Smith, & Werndly, 2013:7). Seksualnost je *jezik seksa* koja ne postoji van društvenog konteksta, kao što jezik ne predstavlja samo mentalnu, već i socijalnu kategoriju, i suprotno seksu, ovaj pojam predstavlja kulturnoistorijski konstrukt koji oslikava aproprijaciju ljudskog tela i psihičkih kapaciteta od strane vladajućeg diskursa (Halperin, 1993).

Sociološka mobilizacija koncepta seksualnosti odvija se za potrebe teorijske denaturalizacije/deesencijalizacije prvobitnih značenja. Eksplicacija seksualnosti kao diskursa-društvenog konstrukta predstavlja fundamentalan uslov konstituisanja sociologije seksualnosti, a kako narečeni pojam sublimira sociokonstrukcionističku premisu o diskurzivnoj uslovljenosti “prirode” ne čudi što je u većini istraživačkih radova iz ove oblasti, pre svega antropologije i sociologije, uvršten kao dominantan analitičko-istraživački koncept: “seksualnost nije jednostavan deskriptivan termin, neutralna tačka reprezentacije određenih objektivnih stanja i nije prosto prepoznavanje poznatih činjenica o nama samima; u pitanju je “specifičan način konstrukcije, organizacije i interpretacije tih ‘činjenica’ koji zahteva konceptualni okvir” (Halperin, 1993:417).

Intelektualna dekonstrukcija esencijalističko-univerzalizujućeg teorijskog tona o seksu, uporedo sa teorijskim naglašavanjem njene *istoričnosti i kros-kulturnog relativizma*, uslov je mogućnosti da sociološka misao u fokus naučne pažnje postavi ovu ”prirodnu pojavu”. Nije potrebno posebno naglašavati da teorijska aplikativnost sociokonstrukcionističkog koncepta prevazilazi unutarnaučne svrhe. Seksualnost je prisutna u svim sferama postmoderne kulture, ali njene „univerzalne sposobnosti da svaku aktivnost ili svaki predmet snabde metaforičkim značenjem“ (Žižek, 2012: 122) verovatno ne bi bilo bez produktivne sociokonstrukcionističke metodologije i naglašavanja društvenog konteksta seksa i direktne “kulturnoistorijske zavisnosti seksa od seksualnosti” (Fuko, 2006).

3. SOCIOLOŠKI INTERES ZA PORNOGRAFIJU: KA PROMENI ISTRAŽIVAČKE PARADIGME

Obrazlaganje istraživačke potrebe za sociološkom analizom pornografije utemeljeno je na pretpostavci da analiza pornografskog diskursa neposredno dovodi do saznanja o tome šta društvo o seksualnosti “misli” i kako organizuje seksualno ponašanje njegovih članova (Jenkins, 2004), i u tom smislu “sociolozi imaju izuzetnu ulogu u postuliranju teorijskih i empirijskih diskursa oko fenomena pornografije” (Wosick, 2015:426).

Govor o pornografiji nije samo govor o seksualnom trenju i golim telima: u pitanju je govor o nama samima, temeljima našeg društva i kulture, o najdubljim razinama sopstva (Kipnis, 1999). U pitanju je društvena i istorijska kategorija, jer na specifičan način svedoči o seksualnosti - transfernoj tački u kojoj se individualne želje, seksualne fantazije i požuda sudaraju i uzajamno konstituišu sa istorijskim procesima i društvenim strukturama. Obzirom da u teorijsko-alegorijskom smislu utire “kraljevski put do kulturne psihe” društva (Kipnis, 1999), te da postupcima imenovanja konstituiše specifične obrasce seksualnog ponašanja, analitika pornografije zauzima središnje mesto savremene sociologije seksualnosti.

Ipak, teorijsko nasleđe o pornografiji u većoj meri pripada interdisciplinarnom fundusu saznanja koje je snažnog kulturološkog naboja. Površna analitika studija koje sačinjavaju savremenu istoriju (samo)dešifrovanja seksualno eksplicitnih slika - “The Other Victorians: A Study of Sexuality and Pornography in Mid-Nineteenth-Century England” (Steven Marcus, 1966), “Pornographic Imagination” (Susan Sontag, 1967), “Aesthetics of Pornography” (Peter Michelson, 1971), “Visual Pleasure and Narrative Cinema” (Laura Mulvey, 1975), “The Sadeian Woman and the Ideology of Pornography” (Angela Carter, 1978), “Pornography: Men Possessing Women” (Andrea Dworkin, 1979), “Take Back the Night: Women on Pornography” (Laura Lederer, 1980), “Gay Male Porn: Coming to Terms” (Richard Dyer, 1985), “Pornography: Marxism, Feminism and the Future of Sexuality” (Alan Soble, 1986), “Caught Looking: Feminism, Pornography and Censorship” (Kate Ellis, 1986), “Hard Core: Power, Pleasure and Frenzy of Visible” (Linda Williams, 1989), “Dirty Looks: Women, Pornography, Power” (Pamela Gibson, ed, 1993), “The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800” (Lynn Hunt, ed, 1993), „Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture“ (Brian McNair, 1996), “Bound and Gagged: Pornography and the Politics of Fantasy in

America” (Laura Kipnis, 1996), “The Secret Museum: Pornography in Modern Culture” (Walter Kendrick, 1997), “At Home With Pornography: Women, Sex and Everyday Life” (Jane Juffer, 1998), „Pornography: The Production of Consumption of Inequality“ (Gail Dines, Robert Russo, eds, 1998), “Porn 101: Eroticism, Pornography and the First Amendment” (James Elias, 1999), „Porn Studies“ (Linda Williams, ed, 2004), „Pornography Embodied: From Speech to Sexual Practice“ (Joan Mason Grant, ed, 2004), „Net.seXXX: Reading on Sex, Pornography and Internet“ (Denis Waskul, ed, 2004), „Pornified: How Pornography is Transforming our Lives, our Relationships, and our Families“ (Pamela Paul, 2005), „International Exposure: Perspectives on Modern European Pornography“ (Lisa Zigel, ed, 2005), „Pornography: Film and Culture“ (Peter Lehman, ed, 2006), “Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture” (Susanna Paasonen, Kaarina Nikunen, eds, 2007), „Pop-porn: Pornography in American Culture“ (Ann Hall, Mardia Bishop, eds, 2007), „Netporn: DIY Web Culture and Sexual Politics“ (Katrien Jacobs, ed, 2007), „C’lickme: A Netporn Studies Reader“ (Katrien Jacobs, Marije Janssen, eds, 2007), „Porn.com: Making Sense of Online Pornography“ (Feona Attwood, ed, 2010), „Everyday Pornography“ (Karen Boyle, ed, 2010), „Carnal Resonance: Affect and Online Pornography“ (Susanna Paasonen, 2011), “Selling Sex Short: The Pornographic and Sexological Construction of Women’s Sexuality in the West“ (Maegan Tyler, 2011), „Hard to Swallow: Hard-Core Pornography on Screen“ (Claire Hines, Darren Kerr, eds, 2012), „Pornography and Seriality: The Culture of Producing Pleasure“ (Sarah Schaschek, 2014), „Porn Studies Journal“ (Fiona Attwood, Clarissa Smith, eds, 2014), „Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies“ (Enrico Biasin, Giovannia Maina, Federico Zecca, eds, 2014), „Beyond Explicit: Pornography and Displacement of Sex“ (Helen Hester, 2015) – nedvosmisleno ukazuje da se među disciplinama koje proučavaju ovu pojavu izdvajaju istorija, psihoanaliza, psihologija, socijalna psihologija, antropologija, kulturologija, filozofija, estetika, studije kulture, studije medija, studije roda, feminističke studije, filmografija, pornografske studije, a verovatno nećemo pogrešiti ukoliko zaključimo da je zajednički imenitelj većine ključnih radova iz ove oblasti privrženost interdisciplinarnom metodološkom pristupu. To ni u kom slučaju ne poništava aktuelnost, privlačnost i eksplanatornu snagu savremenih socioloških teorija o pornografiji iako su one relativno razuđene i lišene naučne sinteze u okviru problemskih monografija. Sociološka ispitivanja sociokulturnog značaja i značenja pornografije u kontekstu globalnog društva u najvećem broju slučajeva publicitet dobijaju u naučnim časopisima i zbornicima radova, dok se

značajna sociološka tumačenja mogu pronaći posredno, u studijama čiji je predmet seksualnost, dok izuzetak vredan pažnje predstavlja sociološki priručnik “Handbook of the Sociology of Sexualities” (John Delamater, Rebecca F. Plante, eds, 2015) koji u pet tematskih celina daje relevantan pregled socioloških teorija i istraživačkih dometa u ovoj oblasti.

Obzirom da zadire duboko u sociokulturne formacije svakodnevice i kulturne svesti, sociološka potreba za kritičkom analizom pornografije je gotovo samoevidentna, dok je u kontekstu rastuće pojave nasilja i ideologizacije interpretacije pornografskog ta potreba, po nekim shvatanjima, (čak) bliska potrebi za “naučnim egzorcizmom” (Wicke, 2004).

Verovatno nije preterivanje ukoliko se složimo sa zapaženjem da moderni seksualni diskurs, a time i naučni diskurs o seksualnosti, predstavlja deo *kompulsivne potrebe da se o seksu na sve načine i besprekidno govori* (Fuko 2006, Attwood 2002, McNair 1996). Jedna od najprepoznatljivijih rezultata neprekidnog rada u oblasti produkcije znanja i govora o seksualnosti prepoznaje se u formi diskusionih frontova nauke oko kulturnog statusa pornografije (Attwood, 2002). Kako govorimo o tipu diskursa aplikativnom u dnevno-političke i/li ideološke svrhe, pornografija u radovima mnogih humanističkih istraživača, te i sociologa, predstavlja kulturno sredstvo artikulacije totalizujućih iskaza koji, umesto adekvatne analize, podstiču diskurzivnu histeriju u akademskim okvirima i javnom prostoru. Iako predmetom raznorodnih humanističkih disciplina, nije redak slučaj u kojima pornografija predstavlja tip oruđa u kulturnim ratovima između nepomirljivih teorijskih gledišta o seksualnosti i, uopšte uzev, parametrima “normalnosti” i “seksualne patologije”. Imajući u vidu da zadire u sfere moralnih vrednosti, slobode, privatnosti, pa i suštine ljudskih i socijalnih relacija (Malamuth, Billings, 1984), govor o pornografiji, pa i onaj naučnog karaktera, relativno lako podleže (moralnom) vrednovanju. Vatrene retorika je zajednički imenitelj kritike i teorijskog zagovaranja pornografije, a diskusiona pozicioniranost po pravilu uključuje politički/etički interes, te argumentaciju koja ne isključuje afektivnu korelativnost (Paasonen, 2011a). Iako se istorija kritičke refleksije pornografskog diskursa ne može identifikovati sa istorijom teorijskih sporova na relaciji za i protiv, nedvosmisleno prednjače ideološke perspektive koje ističu negativne aspekte ovog fenomena ustrojene oko “mešavine ahistoricističkog, apolitičkog, kritičkog, američkog feminizma i diskretno odabranih teorijskih elemenata (psihoanalitičke i altiserijanske) feminističke filmske teorije... u koaliciji sa dubokim socijalnim konzervativizmom `radikalnog` feminizma” i, sa druge strane, oko seta nedovoljno ispitanih stavova u vezi sa kompleksnim

formacijama masovne kulture i teorijskim perpetuacijama kritike kulturne industrije od strane Frankfurtske škole” (Wicke, 2004: 176). Štaviše, ima mišljenja da od druge polovine XX veka društvene nauke, pa i sociologiju, obeležava nasilna identifikacija pornografije sa pojavama objektivacije, degradacije žene, te podsticanja na seksualno nasilje, i ovaj relativno raširen eksplanatorni koncept neretko dostiže kvalitete savremenog standarda društvenih nauka u proučavanju pornografije (Malamuth, 2001). Dugotrajno poimanje pornografije kao fiksne kategorije potrošačkog društva, te kao “masturbatorskog materijala” (Dyer, 1985) kojim se vrši degradacija humanih odnosa, rezultirao je relativno velikim metodološkim poteškoćama u pokušaju ispitivanja pornografije na bilo koji drugi način: “cenzorski kompleks” prisutan u velikom delu istraživačke, sociološke, građe (Attwood, 2002) iznedrio je redukcionističke teorijske sheme i eksplanatorne narative koji su simplifikovali, umesto da analitički objašnjavaju.

Narečeni sud ne podrazumeva da celokupni naučnoistraživački aparat postmoderne kulture funkcioniše na taj način: “marketabilnost odgovora na pitanja koja pornografija provocira” (Wicke, 2004:176) ne oblikuje u potpunosti tok savremene istraživačke istorije, a humanističke discipline nisu lišene kritički intoniranih uvida i “dubinskih” refleksivnih shema koje efektno prevazilaze binarnu za ili protiv teorijsku poziciju. Sukcesivna suspenzija *diskurzivne prinude* posredstvom koje je pornografija “konfuzno tumačena ili kao sredstvo opresije ili kao sredstvo oslobođenja” (Williams, 1989:14) dovela je do vidne promene *paradigme u izučavanju pornografskih sadržaja* (Attwood, 2002). Istraživački fokus se sa problema medijskog uticaja na seksualno ponašanje pomera na mnogo načina - seksualno eksplicitni materijali se interpretiraju i kao resursi znanja, intimnih praksi, kao društveni domeni za *konstrukciju i performaciju roda i seksualnosti* (Attwood, 2002). Obzirom na krupne promene u sferi medijskih reprezentacija seksa i na pojavu novih i alternativnih pornografskih formi i sadržaja (Attwood, 2002), novija istorija je svedok napuštanja starih metodoloških koncepata. Navedeni zaokret nije ostao bez odjeka u sociološkom korpusu znanja: u skladu sa sociokonstrukcionističkom posvećenošću kontekstualizaciji naučnog problema i predmeta, dolazi do postepenih napuštanja bihejviorističkih modela paralelno sa prihvatanjem istraživačkog stila u čijem je središtu pokušaj razumevanja značaja pornografije za korisničke grupe, kao i *načina na koji je pornografija integrisana u svakodnevni život* (Boyle, 2010). Poput ostalih disciplina i interdisciplinarnih perspektiva, sociološki fundus znanja o pornografiji postepeno se oslobađa balasta tradicionalnog nasleđa ustrojenog oko teorijskog nijansiranja individualne i kolektivne

štete koju upotreba seksualno eksplicitnih slika per definitionem donosi, a istraživačka pažnja se pomera prema fenomenologiji *diverzifikacije/fragmentizacije pornografskog diskursa*, u smislu novih sadržaja, novih načina medijskog prenosa, distribucije, potrošnje. Potiskivanje naučnog diskursa koji je pornografiju tumačio u smislu političke ekonomije (seksualnih užitaka) i industrijalizacije (seksualnog iskustva) nije, međutim, aktuelizovano nakon naučne samointrospekcije o neplodonosnom teorijskometodološkom pristupu - “umor od binarne logike karakteristične za diskusije o pornografiji” (Juffer, 1998:2) je počeo da se “oseća” pred rastućim promenama u društvenoj tehnologiji proizvodnje, distribucije i potrošnje (Paasonen, 2010), ali i eksplicitnim sadržajima koji su izraz i uslov bujanja novih seksualnih kultura i ukusa postmodernog doba.

Sve češća medijska odstupanja od tradicionalne “pornonormativnosti” (Attwood, 2014) i uspon partikularnih medijskih modaliteta baziranih na netržišnim principima horizontalne strukture interneta (Liotzis, 2014), suprostavljenih glavnotokovskoj kulturi i industrijskoj pornografiji (Attwood, 2007), dovode do transformacije tradicionalnih pristupa u korist novih koji ukupnost savremenih promena u sferi pornografije objedinjuju konceptima poput post-pornografije (Borghi 2014, Rehberg 2014, Sprinkle, Stuttgarten 2007), pornografije-nakon-pornografije (Biasin, Maina, Zecca, 2014), demokratske pornografije (Cooper, 2006), pornografskog društva – civilne pornografije (Liotzis, 2014), “real-core” pornografije (Messina, 2007), nove, alternativne, feminističke, queer, amaterske i nezavisne pornografije (Zecca 2014, Liotzis 2014, Paasonen 2014, 2010, Cardenas 2014, Hardy 2009, Ray 2008, Attwood 2007, 2002, Messina 2007, Cramer 2007, Jacobs 2004).

U metodološkom duhu radikalnog situacionalizma, novije istraživačke prakse odustaju od konstrukcije opštevažećih, univerzalnih i nepromenljivih odrednica pornografije i prevazilaze tradicionalne analitičke sheme “medijskog teksta i njegovih društvenih efekata” (Džajls, 2011) u korist “ispitivanja materijalnih i diskurzivnih polja na kojima dolazi do produkcije, distribucije i potrošnje novih tipova eksplicitnih reprezentacija” (Juffer, 1998). Umesto standardnog modela okrenutog ispitivanju direktnih i indirektnih medijskih dejstava pornografije, novija sociološka refleksija se okreće semantičkom kontekstualizmu: teorijsko insistiranje na “užitku koji proizilazi iz potrošnje i otkrivanju značenja seksualnih reprezentacija omogućava da umanjimo mistifikacije bihevioralne psihologije i statistički orijentisanih društvenih nauka” (McNair, 1996:89), te da se približimo epistemološko-situacionoj perspektivi pornografije koja insistira na

dijaloškom odnosu sa stvarnim životima, te stvarnim seksualnim i društvenim iskustvima njenih producenata i korisnika.

Bez obzira što u izučavanju ovog fenomena, pre svega u kvantitativnom smislu, prednjače interdisciplinarne i kulturološke studije, sveprisutnost seksualno eksplicitne građe otvara nove epistemološke horizonte za sociologiju seksualnosti. Iako se u psihoanalitičkom smislu možemo složiti sa da “nema označiteljskog lanca bez nekog Kineza, Arapina, crnca koji prolaze kroz glavu nekog paranoičnog belca i remete mu san” (Delez, Gatari, 1990:80), skromna analiza savremenih socioloških dometa na ovu temu odaje utisak da se radi o označiteljskim praksama koje – sve češće koristeći saznanja socijalne semiotike, (post)strukturalizma i psihoanalize - diferencijalnost (sveta) manje izražavaju starim rečnikom binarnih podela (Pervertit/Uzorni građanin): analitika društvene upotrebe pornografije postepeno izmiče starim praksama etičke evaluacije i sociološkom konceptu hedonističke potrošnje u korist teorijskih iskaza o “specifičnosti potrošnje od strane stvarnih osoba u radikalno drukčijim kontekstima” (Wicke, 2004:181). Navedena metodološka promena paradigme u izučavanju pornografije, najpre uobličena u studijama iz oblasti studija medija i kulture, pronalazi značajno mesto u savremenom pristupu sociološke nauke (McKee 2013, Attwood 2009, Hardy 2009, Paasonen 2007, Weeks 2007, Patterson 2004, Jenkins 2004) – kao što podseća na metodološki imperativ kontinuiranog kritičkog preispitivanja vlastitih uverenja, meta/teorijskih polazišta i aktuelnih istraživačkih strategija.

Sumarno, “ukoliko želimo da iskreno govorimo o seksualnoj moći i užitku, te ukoliko želimo da demistifikujemo seks, moramo da analiziramo pornografiju u svim njenim, ogoljenim eksplicitnostima” (Williams, 1989:277) među kojima pornografski diskurs “običnih ljudi” zauzima sve značajnije mesto.

4. DISKURZIVNO USTROJSTVO (AMATERSKE) PORNOGRAFIJE

Novija sociološka i kulturološka shvatanja insistiraju na *diskurzivnim kvalitetima pornografije* (Zecca 2014, Liotzis 2014, Hester 2014, Smith 2010, Kammeyer 2008, Williams 2008, 1989, Langton 2009, Fuko 2006, Hansen, Needham & Nichols 1991, McKinnon 1987). Iako se ne može predstaviti kao prevladavajući, sociološki diskurs o pornografiji kao seksualnom diskursu postaje uticajniiji, a uvažavanje ovakvog pristupa čini se adekvatnim u smislu teorijskog odupiranja „reifikaciji pornografije u singularni fenomen ili socijalnu formu“ (Wicke, 2004:187), kao u smislu pružanja teorijske infrastrukture za potrebe kvalitativnih istraživačkih zahvata. To ne podrazumeva da su raniji pristupi bili lišeni istraživačkih rezultata, već naglašava kompatibilnost analitičkometodološkog okvira teorije diskursa i specifičnosti predmeta ispitivanja. Analitička perspektiva diskurzivne prirode amaterske pornografije proizilazi iz (meta)teorijskog poimanja diskursa u okviru savremene sociološke teorije, a u užem smislu iz teorijskih gledišta o diskurzivnim prerogativima seksualnosti Mišela Fukoa (Fuko 2014, 2010, 2007, 2006, 2002, 1997), kao najznačajnijeg predstavnika „razbijača“ starih paradigmi (Kammeyer, 2008) u ovoj oblasti izučavanja.

Francuska reč *discours* u primarnom smislu označava govor (besedu, pripovedanje, izlaganje, raspravu), ali od uspona (post)strukturalističke teorije transgradira u specifični *semantički klaster*, relativno kompleksan pojam mnogostrukih značenja, nezaobilazan u sociokonstrukcionistički orijentisanoj sociologiji i filozofiji saznanja. U širem smislu, diskurs označava grupu iskaza (izjava, tekstova, narativa, slika i slično) koja upravlja konvencijama društvenog života. U skladu sa osnovnim nalazima sociokonstrukcionističke (meta)teorije, jedina realnost jeste realnost konstruisana u diskursu (Teubert, 2010): pošto nema (spoznaje) Realnog (samog po sebi), niti je društvo lišeno iskustva simbolizacije, diskurs predstavlja društveno polje konstitucije značenja pojava. Diskurs se može očitovati kroz govor i tekst, ali predstavlja celokupnost načina na koji pripadnici društvene zajednice misle, formiraju predstave, konstituišu sudove: kada govorimo, nikada ne počinjemo „od nule“ (Teubert, 2010), već od i posredstvom diskursa.

Analiza jednog diskursa predstavlja epistemološko očitovanje sociokulturnih specifičnosti istorijske sekvence, „dubinsko znanje“ vremena (Fuko, 1998) koje istovremeno uspostavlja

pravila društvenosti kojih pojedinac biva manje ili više svestan. Na tragu kantovske ideje sveta kao regulativne ideje našeg uma, te sociokonstrukcionističke ideje društva, kao objektizovane realnosti (Marinković, 2006), sociološka teorija prepoznaje realnost kao „ogledalo znanja skupljenog kroz specifični diskurs” (Teubert, 2010:181). Diskurs obezbeđuje specifična značenja pojavama u svetu, te se može odrediti kao supremativni interpretacioni sistem: u pitanju je „kontinuirani proces stvaranja značenja i njegovog javnog cirkulisanja”, odnosno „skup značenja, metafora, predstava, slika, priča, iskaza koji zajedno proizvode određenu verziju događaja” (Ber, 2001:83). Uprkos različitim pristupima u teorijskom nijansiranju fenomenologije, može se reći da je zajednički imenitelj gotovo svih sinteza društveno poreklo diskursa koji „proizvodi određenu verziju događaja i prihvatljive načine mišljenja i ponašanja” (Pavlović, Džinović, & Milošević, 2006:369). Veoma je važno naglasiti da diskursi nisu samo izrazi određenih socijalnih entiteta ili relacija, već da ih oni konstruišu i/ili konstituišu (Fairclough, 2008). Društveni značaj diskursa ne ogleda se samo u činjenici što se za njega može reći da je prvoklasan epistemološki indikator sociokulturnih specifičnosti istorijske sekvence, već, možda važnije, način govora o nečemu koji konstruiše šta zapravo nešto jeste (Williams, 1989:276). Sociološka teorija skreće pažnju na centralni značaj diskursa u oblikovanju društvenosti i društvene strukture: u zatvorenom socioepistemičkom krugu, „diskursi pomažu konstituciji svih dimenzija socijalne strukture koje ih direktno ili indirektno oblikuju ili ograničavaju” (Fairclough, 2006:64). Diskursi jesu i inicijatori i učinci socijalne artikulacije, ali kako predstavljaju „jedinice smisla” (Teubert, 2010), njihovo prisustvo, za razliku od jezika i komunikacije, može biti mapirano i van kulturnih praksi govora i pisanja. Sociološke teorije diskursa mogu biti posmatrane kao sociokonstrukcionističke interpretacije društvene prirode saznanja, jer insistiraju na tezi da diskursi predstavljaju sfere u okviru kojih se konstituišu (različite) realnosti. U tom smislu, analitičko izdvajanje socioloških teorija diskursa od sociokonstrukcionističke metateorijske refleksije je gotovo izlišno, jer su upravo, u fukoovskom duhu, društvene konstrukcije – naše jedine „realnosti” – diskurzivno omeđene, i stoga diskursi predstavljaju „načine mišljenja, opojmljivanja i argumentacije prisutnih u govornoj razmeni između ljudi koje su karakteristične za kulture u kojima su ove konstrukcije nastale” (Stojnov, 2011:51).

Mentalne reprezentacije generisane iz procesa čitanja ili govorenja nisu samo kopije teksta ili govora, već rezultat strateškog procesa *konstrukcije (novih) značenja* (Van Dijk, 1997). Ono čega se obično sećamo kada imamo u vidu neki govor (tekst) nisu tačne reči, već je pre u

pitanju „shematska reprezentacija naših (subjektivnih) verovanja u vezi sa nekim događajima ili situacijama” (Van Dijk, 1997:18) i upravo ono što pruža sistematiku značenja u određenim situacijama i društvenim sferama jesu diskursi. Kao matrice značenja (Pecheux, 1982), diskursi mogu da budu definisani kao izvesne redukcije mogućnosti (Laclau and Mouffe, 1994), jer predstavljaju jedno viđenje sveta, obrazaca društvenog ponašanja, društvenih institucija i konvencija. Ipak, odnos diskursa sa njegovim participantima nije fiksiran: kao što mogu da slede diskurzivna pravila društvenosti, društvene grupe mogu i da ih preinače. Korelativna shema diskursa i sociokulturnog konteksta je dijalektička i u tom smislu jednom uspostavljene „socijalne norme i pravila mogu kreativno da se menjaju ili neutrališu, i takvo nasilje (nad diskursom, prim.a.) može da dovede do novih društvenih aranžmana” (Van Dijk, 1997:20). Kao specifični sistem koji strukturira način na koji percipiramo realnost (Mills, 2003), diskurs predstavlja relativno stabilnu kategoriju tumačenja pojavnosti i iskustva, što ne znači da nije imun na kulturnoistorijske mene i cirkulaciju društvene moći. Iako se u određenom smislu može poistovetiti sa skrivenim imperativom na kojem je, poput jezika, izgrađena društvena formacija, diskurs ne ispunjava isključivo konzervativnu socijalnu funkciju. Paralelno diskontinuitetima u diskursima, dolazi do diskontinuiteta u društvenim praksama i svakodnevnom životu, i kada bi se tragalo za pitanjem zbog čega dve kulturne epohe drukčije misle i govore o istovetnim pojavama, odgovor bi se verovatno mogao naći u dinamičnom domenu diskursa kao *društvenog kalupa mišljenja i znanja*. Sa druge strane, na eventualne primedbe da izvan diskursa u logičkom i materijalnom smislu ništa ne postoji, sociološka teorija ne poriče postojanje objekata izvan misli nego tvrdi: „da činjenica da je svaki objekt konstituisan kao objekt diskursa nema ništa sa tim da li postoji spoljni svet u odnosu na misao... Zemljotres ili pad cigle je događaj koji svakako postoji u smislu da se događa ovde i sada, nezavisno od moje volje. Ali da li je njihova specifičnost kao objekata konstruisana u smislu ‘prirodnih fenomena’ ili izraza ‘božjeg prokletstva’ zavisi od strukturisanja diskurzivnog polja” (Laclau and Mouffe, iz: Mills, 2003: 53).

Iako u teorijskom smislu ne mogu biti svedeni na čiste mentalne predstave, niti na društvene i kulturne prakse, diskursi predstavljaju modelitete njihovog spoja, i, uopšte uzev, gledište o diskursu kao načinu na koji je saznanje (*episteme*) artikulisano u specifičnim sociokulturnim kontekstima predstavlja jezgro uticajnih istraživanja Mišela Fukoa, zahvaljujući kojima su sociološki koncept diskursa i metodološka strategija diskurzivne analize u toj meri danas teorijski privlačni (Fairclough, 2006).

Zalažući se za „izlazak čoveka” i „ulazak” diskursa - „kao čistog govora bez subjekta saznanja koji izgovara reči” (Heking, 2005:133) - u centar pažnje društvenih nauka, Fuko naglašava izuzetan značaj koji diskursi imaju u svakodnevnom životu. Iako uvid u mnogobrojne Fukoove eksplikacije sugeriraju da je u pitanju nekoliko nivoa interpretacije diskursa (Marinković, & Ristić, 2013), te jedan od najprotivrečnijih termina njegovog opusa (Mills, 2003), teorijski osnov ovog autora može da bude sublimiran kroz stav o društvenoj funkciji proizvodnje istine koju diskurs procesira: objava da je „istina od ovoga sveta” (Fuko, 2012:132) upravo znači da su diskursi, kao preseči (sa)znanja i društvene moći, sfere u kojima se konstituiše *istina jednog (konkretnog) društva*. S obzirom na to da „svako društvo ima svoj režim istine, svoju opštu politiku istine, mehanizme i instance što omogućuju da se razluče istiniti iskazi od lažnih” (Fuko, 2012:132), proizilazi da diskursi kao *statuti svih iskaza* nose konstitutivnu društvenu funkciju. Diskurs se očituje kao društvena moć u formi određenih (sa)znanja - i obratno. Diskurs je uvek u aktivnom odnosu sa realnošću, i diskurs možemo poistovetiti sa meta-jezikom, jezikom koji se ne očituje samo u leksičkim formama, koji oblikuje specifična značenja (jedne u nizu) realnosti. Diskurs u fukoovskom intelektualnom tonu predstavlja ono što se može misliti, pisati i govoriti, „što omeđuje mogućnosti mišljenja” (Stojnov, 2011:51), jer je zapravo u pitanju „praksa kojom se sistematski uobličavaju objekti o kojima se govori. Diskursi nisu o objektima, njima se objekti ne identifikuju, oni se njima konstituišu i u praksi takvog konstituisanja prikrivaju sopstvenu invenciju” (Fuko, 1972:49). U tom smislu, nastanak, upotreba i značenja određenih iskaza ne zavise od subjektiviteta, i sama subjektivnost jeste diskurzivne prirode i „ima svoju istorijsku podlogu čije razumevanje ne može da se postigne van konteksta u kome se vrši analiza odnosa moći” (Stojnov, 2011:52). Kako je ovim pojmom obuhvaćena specifična sistematika pisanih i govornih iskaza, ali i onoga što ostaje nerečeno/ne/dorečeno, te kako predstavlja određenu osnovu za samorazumevanja (između) subjektiviteta, postaje nedvosmisleno jasno da je socijalna moć diskurzivnog porekla i karaktera. Specifični zahvati moći nad određenim subjektivitetima, kolektivitetima, društvenim i diskurzivnim poljima nisu monolitni, niti statični. U duhu Fukoove kratologije, diskursi predstavljaju društvene distributere moći, ali, sa druge strane, i otpora, a analitika nestalnog međudejstva diskursa i moći pokazuje da diskurs – osim proizvodnje – moć može da „potkopava, izlaže, čini lomljivom i omogućuje postavljanje prepreka pred nju” (Fuko, 2006:115). Ukratko: osim što su joj potčinjeni, diskursi mogu i da se pokreću protiv moći. Međutim, ukoliko se interpretiraju kao sredstvo otpora, može se pokrenuti pitanje prirode i

socijalnog motiva takvog čina. Ukoliko je *per definitionem* diskurs povezan sa moći, deluje logično da vršenje otpora ima za cilj redistribuciju moći u nove socijalne (medijske, kulturne, naučne, ideološke) forme, ali na ovo problemsko klupko Fuko nije dao jednoznačan i relativno precizan odgovor – ukoliko, pak, ne prihvatimo stanovište da je istraživačka praksa imenovanja diskursa i govora o seksualnosti započeta u Fukoovim studijama, (već) potentna za eventualnu rekonstituciju i preoznačavanje (tih) kategorija misli i društvene kontrole (Dunphy, 2000).

Fukoova zapažanja o uvećanoj proliferaciji diskursa seksualnosti savremenog doba proizilaze iz shvatanja socijalne pragmatike diskursa koji se uobličava u društvenim presecima formi moći i znanja. To što je seks kulturno kontingentan, nije dokaz istorijski spontane preobrazbe načina na koji ljudi organizuju život, već proizvod diskontinuiteta između diskursa, promene načina mišljenja i govora koju je iz određenih razloga izvršila društvena moć. Kada govorimo o „diskurzivnoj eksploziji” oko savremene seksualnosti (McNair, 1996), govorimo o aktuelnom seksualnom govoru (diskursu) kao jednom od najzastupljenijih načina na koji ljudi definišu i razumeju seksualnost, to jest o prevladavajućem medijskom diskursu koji je u seksualnosti pronašao strateško sredstvo za neprimetnu (re)distribuciju moći u cilju svojih „zahvata nad telima, njihovom materijalnošću, njihovim moćima, snagama, osećajima, uživanjima” (Fuko, 2006:174). Zapadni diskurs „preopširne pričljivosti” (Fuko, 2006) predstavlja specifičan način konstitucije i artikulacije seksualnosti, nepoznat u prethodnim istorijskim epohama, a kroz medijsko insistiranje na tome da seksualnost u kontekstu globalnog „umreženog društva” (Castells, 2003) bude kazivana u svim poljima društvenosti otkrivamo mehaniku delovanja biopolitičke moći ustrojene oko regulacije tela i seksa stanovništva.

Uspostavljajući seksualnost kao centralni parametar subjektive samorealizacije, društvena moć kroz narečeni diskurs vrši biopolitičku moć direktnog “pristupa do samog tela” (Fuko, 2006:160). Diskurzivna formacija oličena u medijskoj histeriji za neprestanom proliferacijom govora o seksualnosti nije, dakle, ogledalo seksualnog samooslobođenja, koliko svedoči o efektivnosti diskurzivnih metoda moći-znanja, adaptibilnosti diskursa da kroz podsticanje seksualnih znanja maskira cirkulaciju moći ustrojene oko disciplinovanja tela i regulisanja stanovništva. U fukoovskom ključu diskursa, kao društvenog *meta-jezika seksa*, efektivnost savremene moći jeste efektivnosti njenih taktika, a globalna hiperprodukcija govora o seksu predstavlja način na koji moć lakše dolazi do upravljanja ljudima i njihovim telima, te se velika ironija savremenog diskursa seksualnosti upravo ogleda u tome „što nas navodi na to da

poverujemo kako je u njemu posredi naše ‘oslobođenje’” (Fuko, 2006:178). U tom smislu, ne čudi što Fuko za metodološki izazov ne uspostavlja nizanje pitanja o samom seksu, već nizanje pitanja o beskrajnosti prinude da o seksu govorimo.

U saglasju sa Fukoovim shvatanjima uspostavljen je i novi sociološki govor o pornografiji kao specifičnoj formi govora seksa/seksualnosti (Williams, 1989). Iako spada među najuticajnije, pornografski diskurs seksualnosti nije jedini u kontekstu savremenog društva. Počev od XIX veka, raznoliki diskursi poput medicinskog, psihološkopsihoterapeutskog, pravnog i slični zahvataju polje seksualnosti (Fuko, 2006), a diskurs pornografije – od pisanih medija, preko filma do interneta – danas predstavlja jedan od najzastupljenijih način govora o ljudskoj seksualnosti. Za razliku od tradicionalne kategorizacije, koja je poima kao literarni ili filmski žanr, medijsku robu ili „masturbatorski materijal”, definisanje pornografije kao diskursa daje mogućnost šire teorijske perspektive, i upravo klasifikacija postojećih definicija na one liberalne, feminističke, moralno konzervativne, bihejviorističke (McNair, 1996) svedoči o eventualno zajedničkom imenitelju: pošto je „analiza misli uvek alegorijska u odnosu na diskurs koji je koristi” (Fuko, 1998:32), bilo koja ideološka ili kulturna pozicija taksonomskih praksi istovremeno ukazuje na unutrašnju diskurzivnu komponentu bez koje ne bi ni bilo teorijski iskazanih i socijalno artikulisanih specifičnosti – „hardkor pornografija nije ništa nego način govora i konstrukcije spekulativne ‘istine’ o seksu” (Williams, 1989:276). Kako seksualnost predstavlja specifični govor o seksu koji ga imenovanjem i konstituiše (Fuko 2006, Butler 1997), tako pornografija predstavlja gotovo prevladavajući oblik govora o seksualnosti u celokupnoj zapadnoj kulturi (Fuko, 2006, Leonard, 2006).

Kako ne postoje univerzalno važeće definicije, niti akademska saglasnost u vezi sa njenim aktuelnim značenjem/značenjima (McNair, 1996), čini se da je isticanje njenog diskurzivnog porekla metodološki adekvatno, jer ostavlja teorijski prostor za raznolike perspektivne manevre. Isticanje da je pornografija zaokružen meta-jezik, specifičan način govora o seksualnosti i seksu, ne anticipira nijednu teorijsku ili ideološku konotaciju, već otvara intelektualnu potenciju kritičke i polisemične interpretacije. Ukoliko, sa druge strane, postavimo pitanje kako je moguće da pornografija ima veze sa specifičnim načinom govora i mišljenja – jer ne opisuje seksualnost, već isključivo seksualni čin (Smith, 1988:179) – odgovor se krije u činjenici da je navedeni reprezentacioni kod nezaobilazni element diskursa pornografije. Čvrsta sistematika izlaganja, stabilna struktura reprezentacije sa relativno retkim semantičkim odstupanjima, potvrđuje

esencijalno diskurzivni kod pornografije čija se društvena oblikotvornost, poput svakog diskursa, očitava „da u određenom istorijskom periodu možemo da pišemo, govorimo ili mislimo o društvenim pojavama ili praksama samo na specifičan i ni na jedan drugi način“ (McHoul and Grace, 2002:31).

To što amatersku pornografiju na internetu predstavljamo kao specifičnu formaciju diskursa ne protivreči konceptu pornografije kao filmskog ili video žanra na čemu insistira savremena teorija kulture (Paasonen 2011a, Attwood 2015, 2014, 2013). Iako se možemo složiti sa činjenicom da pornografski video može da bude specifikovan kao filmski žanr, za sociologiju je metodološki plodno diskurzivno određenje. S obzirom na to da se filmski žanr odnosi na „komercijalne sadržaje koji, kroz ponavljanje i varijacije, kazuju poznate priče sa poznatim karakterima u poznatim situacijama“ (Grant, 2007:1), povlačenje kulturnih paralela sa pornografskim filmovima je gotovo izlišno. Sa druge strane, pornografija se može definisati kao specifičan filmski žanr, jer poseduje sve adekvatne atribute: specifične konvencije vizuelne komunikacije, zasebnu ikonografiju, filmski set, narativ, karaktere, glumce, te zasebni auditorijum. Iako dešifrovanje pornografije kao „telesnog žanra“ – poput horora, melodrame i komedije koji računaju na visok emotivni efekat (Williams, 1989, Dyer, 2002) – potvrđuje teorijskoistraživačku vrednost, pre svega u svetlu kulturoloških studija, nekoliko je teza koje idu u prilog prednosti identifikacije pornografije kao seksualnog diskursa. Pre svega, označavanje pornografije kao diskursa podrazumeva analitički pristup ostalim medijskim sadržajima za koje žanrovska klasifikacija ne važi – fotografija, video-zapisi, porno-pričaonice, tekstualni zapisi, tekstualne i vizuelne prezentacije kiber-seksa i slično. Kao pojam šireg značenja, pornografski diskurs obuhvata konvencionalnost iskaza o seksualnim interakcijama u svim medijima i formatima. Za razliku od medijskih studija ili studija kulture koje o pornografiji u većini slučajeva govore kao o filmskom žanru, te kulturnom aparatu filmske/video-industrije, sociologija se ne zadržava samo na epistemološkom nivou razumevanja recepcije i cirkulacije seksualno eksplicitnih slika, već traga za odgovorom na pitanje ukupnosti kompleksnih veza pornografskog i društvenog, jer, „ma koliko hardkor pornografija tvrdila da je materijalna i vizuelna stvar, i dalje je fundamentalno reč o diskursu, načinu govora o seksu“ (Williams, 1989:229). Kada se govori o diskursu, uvek se podrazumeva adekvatni društveni kontekst govora u kojem se on vrši i na koji utiče. Kako „diskurs nije neotelotvorena kolekcija iskaza, već grupisanje iskaza i rečenica, stavova koji su nerazdvojni od socijalnog konteksta, koji su

determinisani socijalnim kontekstom i koji doprinose načinu na koji socijalni kontekst dalje egzistira” (Mills, 2001:11), poimanje pornografije kao diskursa „obuhvata” i društveni kontekst u kojem nastaje i na koji nedvosmisleno utiče – što je po pravilu predmet sociološkog interesovanja. Isticanje diskurzivnog karaktera pornografije otkriva teorijsku moć odmicanja od analitičke privrženosti samom tekstu karakterističnom za istraživački modalitet studija kulture, odnosno od „kulturološkog Tekstualizma” (Ahmed, 2004). U sociološki intoniranoj metodologiji povezivanja društvenih činjenica sa društvenom strukturom, diskurzivno poimanje pornografije ispunjava teorijske uslove za razotkrivanje značaja „Teksta” i mreže njegovih relacija sa širim društvenim strukturama. Sumarno, diskurzivno čitanje pornografije podrazumeva pristup „Tekstu”, ali i društvenim značenjima „iza”, „izvan” i „na marginama”. Posmatranje pornografije kao diskursa, a ne isključivo filmskog žanra, iskazuje sociološku produktivnost, jer obuhvata analizu seksualnih, društvenih i kulturnih praksi koje inicira seksualni diskurs (pornografije). Za razliku od žanrovskog čitanja, diskurzivno sagledavanje obuhvata ceo registar društvenih i seksualnih praksi koje dovode do cirkulacije eksplicitnih slika, kao i društvenih i seksualnih praksi koje su uslovljene i determinisane pornografskim praksama. Iako poseduje „stabilnu sintaksu” (Altman, 1980), specifičnu za filmski žanr, teorijska pozicioniranost pornografije kao „diskursa svakodnevnog značaja” (Juffer, 1998) čini se metodološki adekvatnom za sociološki uvid u društvene nivoe funkcionisanja amaterske pornografije na internetu.

Analitičko kalibriranje pornografije kao specifičnog diskursa seksualnosti ne daje nam za pravo, međutim, da unapred govorimo o bilo kojoj vrsti socijalne upisanosti i kulturne fiksiranosti. Ukoliko bismo prihvatili ovakvu interpretaciju, to bi zapravo značilo da se diskursu pornografije ni u kontekstu „umreženog društva” (Castells, 2000) gotovo nema šta dodatno istražiti, niti reći, jer dosadašnja istraživanja raspolažu celokupnom teorijskom analizom narečenog diskursa. Analitička redukcija pornografije na shematiku koja važi u svim istorijskim sekvencama išla bi u prilog simplifikovanoj tezi da je „onaj koji je pogledao jedan, pogledao sve pornografske filmove” (Paasonen, 2011a), kao što bi celokupno istraživačko iskustvo lišilo uvida o društvenoj dinamici postmodernog sveta. Definicija diskursa kao „grupe iskaza koja konstituiše i ograničava specifična polja interesa, kojom vladaju vlastita pravila utvrđivanja sa vlastitim načinima razlučivanja istine od neistine” (Fuko, iz: Viks, 2011:21) ne podrazumeva istorijsku fiksiranost – naprotiv: istorija strukturiranja misli jeste istorija njenih diskontinuiteta (Fuko, 2006). Činjenica da u određenom istorijskom trenu diskurs „diktira” specifične načine koji

oblikuju društvenost i produkciju subjektiviteta ne suspenduje mogućnost da društvena moć u narednoj sekvenci neće formulirati nove modalitete diskurzivnog delovanja. S obzirom na to da predstavlja transfernu tačku znanja i moći, ustrojiteljstvo diskursa se ne očituje u beskrajnom kontinuitetu (trajnosti, ponavljanja), već u društvenoj dinamici koja mu dozvoljava „da bude ponavljan, saznat, zaboravljen, preobražen, izbrisan do svojih najmanjih tragova, zapreten, daleko od svakog pogleda, u prašini knjiga” (Fuko, 1989:30). U tom smislu bi trebalo razlikovati globalni od univerzalizujućeg karaktera pornografskog diskursa. Dok se sa jedne strane možemo složiti sa tezom po kojoj pornografsko tumačenje seksualnosti u savremenom dobu postaje globalna pojava, ne možemo da potvrdimo tezu po kojoj je taj diskurs univerzalan. Sociološka objava o diskurzivnim osobenostima seksualno eksplicitnih slika ne podrazumeva transpoziciju dosadašnjih saznanja u univerzalizujući eksplanatorni model, već pokušaj da se kroz rasejavanje prašine činjenica i dosadašnjih teorija pornografija analizira u vlastitoj diskurzivno-društvenoj „razigranosti” (Fuko, 1989), te da se adekvatno odgovori na pitanje da li u beskrajnim datotekama kiberprostora, ipak, čujemo (i) neke druge, amaterske glasove.

5. KONTEKSTUALNA SPECIFIKACIJA DISKURSA AMATERSKE PORNOGRAFIJE

Jedna od ključnih istraživačkih perspektiva savremene sociologije tiče se metodološke otvorenosti za pitanje kontekstualizacije kao fundamentalnog načina deskripcije/analize određenog diskursa (Van Dijk 2009, 1997).

Kako (više) ne verujemo „da se naša sadašnjost oslanja o duboke intencije, o postojane nužnosti“, te da se pravi istorijski smisao prepoznaje u tome „da živimo bez uporišta, prvobitnih koordinata, u bezbrojnom mnoštvu izgubljenih događaja“ (Fuko, 1995:89), dešifrovanje određenog diskursa započinje dešifrovanjem njegovog konteksta.

Ukoliko prihvatimo premisu da je kontekst određena „struktura svih osobnosti društvene situacije relevantne za produkciju i recepciju diskursa“ (Van Dijk, 1997:19), da kontekst predstavlja sociokulturnu artikulaciju prevladavajućeg diskursa, te da su „kontekst i tekst rezultanta iste mreže snaga“ (Abel, 2007:xv), eksplikacija društvene situiranosti amaterske pornografije deluje kao logična osnova za lociranje ukupnosti njenih društvenih specifikuma. Tretiranje ovih sadržaja kao „istorijski specifične kategorije i kao partikularnog senzibiliteta u kulturnom korpusu (tekstova) može da bude predstavljen kao esencijalni uslov za dalje analize“ (Attwood, 2002: 97), a kako se pornografija razume kao divergentna i kontigentna u svojim diskurzivnim sadržajima i praksama, jedan deo sociološkog odgovara na upitanost oko amaterskog specifikuma krije se u analitičkom razumevanju kulturnoistorijskog okvira pojave. Imajući u vidu da odražava bazu „empirijske pragmatike diskursa“ (Van Dijk, 2009, 1981), sagledavanje konteksta amaterske pornografije deluje kao neizostavan uvod u sagledavanje načina na koji diskurs (seksualnosti) uspostavlja vlastitu gramatiku prema ukupnosti društvenih situacija, odnosno načina na koji „kasnije“ i transformativno deluje na te situacije.

5.1. Istorijski kontekst: semantički fluks pornografskih diskursa

Opšte je mesto da je istorija jedna vrsta “zavoja na pomolu ponovnog prisvajanja sadašnjosti” (Derida, 1976:18), kao i da važne stranice istorije vizuelne kulture zapadnoevropskog sveta čine eksplicitni prikazi seksa. Međutim, sve ove prikaze ne možemo odrediti kao pornografiju kakvom je danas poznajemo i razumemo. Kako je poimanje sveta i konstrukcija načina na koji svet razumemo i tumačimo društveno uslovljena, te kako se „ideje i

koncepti ne pojavljuju u vakuumu, već u određenom kontekstu” (Garton, 2004:171), istorijska fluktuacija pornografskih značenja čini se kao potvrda njene kontingencije. Proliferacija značenja koje su pornografske prakse implicirale tokom istorije ne podrazumeva teorijskokonstitutivnu neodredivost, niti “beskrajno odlaganje” (Derida, 1976) interpretativnog odredišta. Pornografija u različitim sekvencama kulturne istorije ima različita značenja (Toulanan, 2007), a obzirom da nema interpretacije van društvenog konteksta, sudbina značenja ovog termina od antičke Grčke do “umreženog društva” (Castells, 2000) današnjice može biti sagledana kao istorija jednog jezičko-semantičkog rasipanja koja se, dakle, piše i danas: “stvar apsolutno nije u tome da se istorija misli strukturalizuje... Radilo se o tome da se ta istorija analizira u diskontinuitetu koji nikakva teleologija ne bi unapred svela; da se ona sagleda u jednoj rasutosti koju nikakav prethodni horizont ne bi mogao da zatvori” (Fuko, 1998:217).

Uprkos činjenici da savremeno tumačenje pojma pornografije reči ima nametljivu, interpelacijsku i gotovo ustrojiteljsku narav, konotacija kontingentnosti ne uključuje centriranost strukture mišljenja, obično funkcionalne u “jednoj temeljnoj nepokretnosti i umirujućoj sigurnosti koja je izuzeta iz igre” (Derida, 1990:132), te, stoga, (i) semantička rasutost pornografskog (pre)poručuje da bi se, možda, “diskurzivno jedinstvo moglo otkriti ako bismo ga tražili ne u koherenciji pojmova, nego u njihovom istovremenom ili uzastopnom pojavljivanju, u njihovom razmaku, u rastojanju između njih i eventualno u njihovoj nespojivosti” (Fuko, 1998:40). Društvena značenja pornografskog nisu izranjala pasivno, a potrošački kod kojim se danas tumači ne svedoči da je pornografija esencijalna komponenta potrošačke kulture, već, pre, o “diktaturi jedne ekonomske politike kojoj je društvo samo prepreka” (Marinković, & Ristić, 2013:256). U analitičkom zahvatanju “pregiba” koji ocrtavaju diskurzivne diskontinuitete, empirijska građa upućuje na zaključak da je pornografija tokom istorije konstituisana i upotrebljavana za različite seksualne i društvene svrhe. Uprkos vizuelnoj tendenciji da kroz svoje sadržaje potisne “spoljni svet”, te centralnoj praksi “približavanja idealu nezavisnosti od prostora, vremena, istorije i samog jezika” (Marcus, 2008:271), pornografija nije imuna na kulturnoistorijske mene.

Istorija društvene konstitucije i regulacije seksualno eksplicitnih prizora je istorija njenih semantičkih diskontinuiteta kao belega “vremenske raspršenosti” (Fuko, 1998). Proizašla iz starogrčke književne i likovne tradicije deskripcije života prostitutki, pornografija u ranomodernoj evropskoj baštini počinje da se diskurzivno izdvaja iz umetničkog sveta erotskih novela i opscenih prikaza italijanskih autora XVI veka. Iako se delimično možemo složiti sa

stavom da “pre XVIII veka nije postajala kao generička kategorija... nego *diskurzivna petlja* između različitih žanrova (Mudge, 2000:27), istorija predmoderne i moderne Evrope ukazuje da diskurs pornografije – kao određenog “znanja o seksualnosti” (Fuko, 2006) – nije ni ličio na današnji. Kao deo humanističkog programa, pornografija se koristila kao medij za prenošenje slike „sveta okrenutog naglavačke“, a slobodni narativni i vizuelni opisi seksualnih činova su se koristili kao satirična oštrica protiv fiksiranih društvenih hijerarhija. Ranomoderna rekontekstualizacija starogrčke reči korištene za grafički opis života prostitutki nije imala direktne veze sa libidinalnom bazom, ona se diskurzivno rekonstituiše za potrebe društvenog programa humanizma, naučne revolucije i kulturne politike prosvetiteljstva (Hunt, 1993). Prihvatajući tezu da su, sve do nedavno, “mnogi ignorisali ulogu nagosti, grubog jezika i seksualnih slika u srednjevekovnoj kulturi” (Reay, 2011:114), jedno od prvih pornografskih dela, u smislu kakvim se razume u kontekstu moderne evropske istorije, smatra se sonet „Sonneti lussuriosi“ Pjetra Aretina (Pietro Aretino) iz 1527. godine u kojima se detaljno opisuje seksualna raspusnost aristokratskih slojeva renesansne Venecije (Hunt, 1993). U renesansnom i humanističkom duhu ismevanja starih vrednosti, klera, prevrtljivosti dvorjana i dvorskog života, te blaziranosti ljudskih odnosa, Aretino je u isto vreme imao za cilj i „indiskriminaciju čitalačke publike“ i upravo je njegovo delo „prezentovalo najgori mogući svet za vlast koja ju je zabranjivala“ (Findlen, 1993:101). Kako je delo nailazilo na prijemčivost kod aristokratske publike, Aretino je u Veneciji otvorio malu radionicu za štampanje i distribuciju ovakvih dela, i za relativno kratko vreme doživeo komercijalni uspeh. Osim njega, Francisko Delikado (Francisko Delicado), Lorenco Venjer (Lorenzo Venier) i Nikolo Franko (Niccolo Franco) postaju u to doba čuveni po literarnim opisima seksualno raspusnog života svojih junaka. Sa obzirom na to da se pornografija „prvi put javila u šesnaestom veku i razvijala uporedo sa izumom štamparske mašine, ne iznenađuje da se njen sledeći veliki pomak desio u sedamnaestom veku kada se počeo razvijati roman kao najvažniji žanr kulture štampane reči“ (Hunt, 1993:30). Nakon Italije, Francuska i Engleska postaju tokom XVI veka centri distribucije i štampanja pornografskih novela i romana. U Engleskoj se za jedno od prvih pornografskih dela smatra štivo „Choise of Valentines“ čiji je autor bio elizabetanski plemić Tomas Neš (Thomas Nashe). Važan književni tekst sa pornografskim sadržajima u Francuskoj je bio „L’ Ecole des filles“ objavljen 1624. čiji je autor grofica Lafajet (Marie Madeleine Pioche de Lovergne). Godine 1708. Džejms Rid (James Read) objavljuje pornografsko literarno delo pod nazivom „The Fifteen Plagues of

Maidenhead“, a 1784. godine Džon Klilend (John Cleland) objavljuje šokantnu porno novelu „Fanny Hill“. Pornografsku literaturu krajem XVIII veka piše čuveni Markiz de Sad (Marquis de Sad), a osim raskošnih opisa seksualnih radnji šok javnosti izazivaju i njegove eksplicitne ilustracije. Nakon humanističke aproprijacije, diskurs pornografije postaje u XVIII veku postepeno *element politike*. U periodu do Francuske buržoaske revolucije pornografske slike bivaju korištene kao *političko oruđe u ismevanju političkih sistema i njihovih pripadnika*, a “politički motivisana pornografija tog doba je potcenjivačkim odnosom prema starom režimu u nekom smislu pomogla realizaciji ideja Revolucije” (Hunt, 1993: 301). Nakon dvadesetih godina XIX veka pornografija u potpunosti gubi političku i subverzivnu dimenziju (Filipović, 2009). Izumom dagerotipije 1827. godine pornografija ulazi u svet slika i vizuelnih medija, te i niži društveni slojevi imaju priliku da slobodno dođu u posed ove medijske građe. Uprkos zakonskim zabranama i dominantnom puritanskom moralu, pornografija je nalazila puteve do sve masovnije publike. Period nakog Drugog svetskog rata obeležava vrtoglavi komercijalni uspon. Pornografija postaje esencijalni deo *socioekonomskog diskursa potrošnje*. Nakon proliferacije ranih pornografskih fotografija i nemih filmova u periodu do Drugog svetskog rata, pedesetih godina XX veka se javljaju „soft-core“ filmovi, a rast tiraža beleže prvi porno-magazini (Filipović, 2009). Godine 1972. počinje “zlatno doba” pornografije. Te je godine snimljen prvi dugometražni “hard-core” film, “Duboko grlo”. Priča o doživljajima devojke koja “otkriva” erogene zone u grlu privukla je ogroman broj gledalaca, a za uloženih 25.000 dolara film je zaradio preko sto miliona dolara. Zahvaljujući izrazitom „transgresivnom potencijalu koji se nalazi u činjenici da uspostavlja vrlo snažnu vezu između promatrača i promatranog“ (Valentić, 2006:145), film postaje dominantni pornografski medij. Pornografska kinematografija ostvaruje nove prodore „šireći krug gledalaca, ulazeći u najbolje bioskopske sale, nastojeći da radikalizam u pornografskom tretiranju seksualnosti spoji sa novim dostignućima filmskog izraza“ (Ranković, 1982:203). Nakon filma „Duboko grlo“ i ostvarenja poput „Iza zelenih vrata“ (1972), „Emanuela“ (1974), „Egzibicija“ (1976) i „Carstvo čula“ (1976), filmska pornografija prodire na *masovno tržište*. Osamdesetih godina prošlog veka došlo je do otkrića tehnologije videa i to je uticalo na znatno smanjenje produkcijskih troškova etablirane *porno-industrije*. Nakon filma i videa, razvoju pornografije je doprinelo uvođenje kablovske televizije u veliki broj domova širom Amerike, Kanade, Evrope, Japana, Australije. Pornografija je među prvim sadržajima svetske elektronske mreže, a ima mišljenja da je „onlajn pristup seksualnim materijalima bio ključni

faktor u postizanju finansijske nezavisnosti i celokupnog razvoja interneta“ (Weiss, & Schneider, 2006:8).

Iako ne možemo odbaciti tezu da je istorija pornografije istorija prihvatanja novih i naprednih medijskih platformi, odnosno istorija postepenog napuštanja pisane reč u korist vizuelne medijacije, za razumevanje sociokulturnih specifičnosti amaterskog diskursa pornografije od presudnog je značaja historiografska sinteza o *fluktuaciji njenih društvenih i seksualnih značenja*. Sagledavanje pornografske istorije sugerise zaključak da je u pitanju niz značajnih promena načina na koji se o njoj razmišljalo. Kako se pornografski diskursi i imanentne “istine seksualnosti” (Fuko, 2006) tokom istorije smenjuju, govorimo o imanentnoj semantičkoj dinamici, a jedan od značajnih zadataka savremene sociologije seksualnosti ogleda se u pokušaju razumevanja amaterskog diskursa kao *savremenog semantičkog procepa*, društvene činjenice da se u okviru postmoderne kulture prestalno misliti i počelo o pornografiji razmišljati na drugačiji način. Relativno duga tradicija korištenja eksplicitnih prikaza u cilju satire i socijalne kritike (Barcan, 2004) osobena za ranomoderni period evropske istorije, zamenjena je potrošačkom rekonceptualizacijom pornografskog diskursa, dok samoproduktivni duh amaterske pornografije danas stavlja na ispit tezu o sveobuhvatnom kontekstu kapitalizma unutar kojeg se samo nižu “sve pojedinačne situacije” (Žižek, 2011:301).

5.2. Mediji kao delatne metafore

Tehnologija je oduvek bila važan činilac materijalne proizvodnje i delotvornost čovekovog delovanja zavisi od upotrebe tehnološkog znanja, dostignutog stepena tehničko-tehnološkog razvoja. Tehnologija je sistem „primene raznih postupaka i metoda kojima se naučno znanje i radno iskustvo, posredstvom upotrebe odgovarajuće tehnike, prilagođava svrsi proizvodnje i rada uopšte“ (Milošević, iz: Mimica, & Bogdanović, 2007: 612). Tehnologiju određujemo kao kulturu manipulacije raspoloživih sredstava i radne snage u procesu preobražaja prirode (Dragičević, A. & Dragičević, D, 2003). Iako društveni prosperitet ne bi trebalo izjednačiti sa visokim stepenom tehnološkog razvoja, u njegovima temeljima jesu materijalna dostignuća tehnoloških inovacija.

Usled široke upotrebe, ciljevima i zadacima lake prilagodljivosti, organizacijske dinamičnosti i ekonomske konkurentnosti, informaciona faza procesa revolucionisanja tehnologije postaje integralni deo društvenotehničke paradigme modernog doba (Dragičević, A.

& Dragičević, D, 2003). Informacione tehnologije, pre svega mediji, u velikoj meri utiču na oblikovanje savremene svetske ekonomije, politike, kulture. Kapacitet informacionih tehnologija da znakove, signale i simbole preobražavaju u proizvodnu robu u osnovi su njihove globalne upotrebe. Informacione tehnologije postaju ključni činilac u rekonfiguraciji savremene proizvodnje: informacija postaje primarni, a zemlja, rad i finansijski kapital sekundarni činilac. One imaju moć proširenja učinaka svog rada: „budući da je informacija sastavni deo svake ljudske aktivnosti, novi tehnološki medij direktno oblikuje (iako sigurno ne determiniše) sve procese našeg individualnog i kolektivnog postojanja“ (Castells, 2000:94). Takođe, informacione tehnologije su predstavljaju osnovu savremene „mrežne ekonomije“. Nasuprot centralizovanim, vertikalnim hijerarhijama, mrežne povezivanje posredstvom informacionih tehnologija označavaju decentralizaciju poslovanja. Aktuelno odupiranje povećanoj složenosti društvenih interakcija rađa deatizovani i decentralizovani obrazac materijalnog rada i društvenog delovanja. Informacione tehnologije potvrđuju aplikativnost u organizacijskom smislu, i društvena fleksibilnost poslovanja podrazumeva mogućnost reprogramiranja organizacije rada i društvenog života koje isključuje uništenje same organizacije (Dragičević, A. & Dragičević, D, 2003). Savremene informacione tehnologije omogućuju „organizacijsku fluidnost“ (Castells, 2000), kao i konvergenciju prethodnih tehnologija u isti funkcionalni okvir. U pitanju su visoko povezani sistemi različitih tehnoloških kultura, a ima mišljenja da se njena paradigmatičnost ogleda (i) u sposobnosti organizacije postojećeg spektra tehnologije oko sopstvenog jezgra „koje pojačava delovanje svake od njih“ (Himanen, 2002:115). U njenom sastavu se nalaze mikroelektronika, optoelektronika, računarski sistemi i telekomunikacije i sve one igraju važnu ulogu u procesu (permanentne) tehničko-tehnološke revolucije savremenog doba. Informacione tehnologije baziraju svoj procvat na intenzivnijoj upotrebi naučnog znanja. „Manje vezana za istinu kao nekada, interesujući se samo za trenutnu efikasnost“ (Virilo, 2000:8), naučnoistraživačka praksa je relativno stabilna baza za prelazak sa tehnologije bazirane na jeftinim energentima i finansijskom kapitalu na tehnologiju koja se bazira na informacijama. Naučni napredak u mikroelektronici, telekomunikacijama, optoelektronici i informacionim sistemima omogućio je informacionim tehnologijama da preuzmu dominantno mesto u materijalnoj proizvodnji novog doba, a „visokoinformatizovana i kompjuterski integrisana fleksibilna proizvodnja informacijskih tehnologija temeljna je pretpostavka svakog preživljavanja u doba globalizma i pogotovo svakog uspešnog postmodernog civilizacijskog razvoja“

(Dragičević, A. & Dragičević, D, 2003:25). Naučno upravljanje tehnološkim promenama dovodi do kulturne klime ubrzanih promena, a njihova aktuelizacija interpretira se kao uslov mogućnosti sledećeg talasa tehnoloških inovacija.

Sumarno, naučno utemeljene i ubrzane tehnološke promene dovele su do prelaska u postindustrijsko društvo. Ima mišljenja da se dominantna ekonomska politika savremenog doba može definisati kao „*ekonomija informacija*“. Ona je informacijska, jer se u najvećoj meri oslanja na tehnike i tehnologije informacije i komunikacije, jer se njena produktivnost i konkurentnost u odnosu na ostale društveno-tehničke paradigme ogleda u tome što poseduje sposobnost da ostvari profit stvaranjem, obradom i prenosom samih informacija. U meri koliko nova ekonomija uspeva da usmerava, kreira i upotrebljava razvoj informacionih tehnologija, te tehnologije postaju deo produktivne osnove ekonomije. To ne znači da tradicionalna industrija nema veliku ulogu u stvaranju bruto nacionalnih proizvoda, nego da je informaciona tehnologija postala „ključni činilac u svim tipovima proizvodnje“ (Eriksen, 2003:25). Aktivnosti ekonomske proizvodnje i potrošnje, te funkcionalne diferencijacije – posredstvom tehnologije - bivaju organizovane na globalnom nivou. Nova forma kapitalističke organizacije poslovanja ima globalnu moć, jer je osnova proizvodnje okrenuta ka procesu horizontalne materijalizacije informacijskog povezivanja svih smerova i pravaca (Castells, 2000).

(*Masovni*) mediji predstavljaju nezaobilazan deo govora o informacionim tehnologijama, informacionom društvu. O društvenom i kulturnom značaju ovog fenomena svedoči rastući broj teorijskih opservacija humanističke orijentacije, a relativno veliku pažnju privlače koncepti o metodološkoj nužnosti transgresije tradicionalnih istraživačkih paradigmi o masovnim medijima ka formiranju „sistemske teorije“ koja je jedino intelektualno-metodološki primerena svom predmetu (Luhmann, 1996). Usled velikog značaja koji imaju u sferi rada, politike i kulture, te formiranju *diskursa svakodnevice* u većini društvenih zajednica savremenog sveta, opšte je mesto da pojmom medija ne obuhvatamo isključivo materijalnu osnovu komunikacija, već i „kulturno i politički oblikovane vrednosti i prakse koje se povezuju sa njenom upotrebom“ (Marinković, & Ristić, 2013:208). Savremeni mediji preuzimaju ključnu ulogu sredstava *masovnih komunikacija*. Za razliku od interpersonalne komunikacije, savremena sociologija istraživačku pažnju usmerava na problematizaciju masovne komunikacije kao komunikacije širokog društvenog opsega/značaja, a analitika masovnih medija kao sredstava javne komunikacije u okviru društva

masa obuhvata analitiku interpersonalne komunikacije isključivo kao „temeljnog fenomena u meri u kojoj je povezana sa javnim komunikacijskim procesima“ (Kunczik, Zipfel, 2006:26).

Sredstva koja odgovaraju na kulturnu potrebu komuniciranja u okviru savremenog „društva masa“ - pod kojim podrazumevamo „analitički model i teorijsku konstrukciju koja nam služi da društvo sagledamo kao skupine pojedinaca koji pripadaju `usamljenoj gomili` (Koković, 2007:46) - jesu masovni mediji, a moć koju imaju u procesima društvene konstrukcije stvarnosti i permanentnoj reorganizaciji odgovarajućeg simboličkog poretka daje nam za pravo da o njima govorimo kao o „hloforilnim funkcijama“ (Bodrijar, 1998:38) društvenog bića. Društvena upotreba masovnih medija implicira rasprostranjenost medijske kulture koja „spaja kulturu i tehnologiju u nove oblike i konfiguracije, stvarajući nove tipove društva u kojima mediji i tehnologija postaju organizacijski principi“ (Kelner, 2004:6). Kao društveni učinak masovne komunikacije, medijska kultura predstavlja središnju kulturnu formu svakodnevne društvenosti. Koliki je značaj medijske kulture u savremenom dobu svedoči gotovo opšte prihvaćeno poimanje ovog fenomena kao ključnog agensa socijalizacije, a obzirom da masovni mediji imaju moć označavanja i konstrukcije realnosti (Lorimer, 1998), te da su „svi mediji delatne metafore po svojoj moći da pretvaraju iskustvo u nove oblike“ (McLuhan, 2008:55), medijska kultura spada u jednu od najznačajnijih institucija savremene društvenosti.

Kako je sociološka metodologija neraskidivo povezana sa kontinuiranom praksom kontekstualizacije fenomena, neizostavno je društveni kontekst masovnih medija i implicitni efekat „viška posredovanja“ dovesti u direktnu vezu sa *globalnom potrošačkom kulturom*. Masovne medije možemo poimati kao fleksibilnu, operativnu tehnologiju društvenoekonomskog sistema kapitalizma. Mediji novog doba imaju moć da na mesto stvarnog sveta postavljaju informaciju o tom svetu, a njene mogućnosti razvija kapitalistički orijentisana ekonomija, a dok verujemo da „pričamo o pravom svetu, a ne o svetu koji je strukturisala tehnologija“ (Krug, 2005:19) informacije o svetu, sa svim značenjima koja im nosioci medijski moći pridaju, prekrivaju taj svet. Fakticitet stvarnosti postaje prvorazredna sirovina komunikacijskih strategija globalnog kapitala (Filipović, 2009), i masovni mediji nose prerogative uspostavljanja i regulacije simboličkog poretka društva, jer „nivo realnosti opada iz dana u dana, zato što je medij već upao u realni život i pretvorio ga u običan obred transparentije“ (Bodrijar, 1998:38). Zahvaljujući „arhitekturi otvorenosti“ i savršenoj fleksibilnosti funkcionisanja u raznovrsnim društvenim uslovima, masovni mediji ili *medijski diskursi* efektno sačinjavaju kulturne predstave

o stvarnosti čime direktno učestvuju u njenoj konstituciji. Moderna forma društvenoekonomskog sistema kapitalizma učvršćuje se u fleksibilnosti medijskih mreža reprezentacije koje preuzimaju atribute „stvarnog“ i sve više argumenata ide u prilog koncepciji po kojoj su masovni mediji esencija kapitalističke metamreže ubrzanog „prenošenja vizije sveta“ (Virilio, 2000:120). Kako strategija masovnih komunikacija uvek podrazumeva određeno (sa)znanje, masovni mediji kroz različite medijske diskurse direktno utiču na stvaranje novih obrazaca društvenosti, ali savremena metodologija humanističkih nauka sugerše da ispitivanje društvenih aspekata masovnih komunikacija nije celishodno ukoliko se ne dovede u potrošački kontekst kao novo „usmerenje kapitalizma koji se opredelio za stalno podsticanje, potražnju, komercijalizaciju i beskrajno umnožavanje potreba” (Lipovecki, 2008:5).

5.2.1. Internet kao novi medij

Relativno veliki broj socioloških studija svedoči da se pojava interneta opire tradicionalnom poimanju medija i uvreženim teorijskim kategorizacijama što, sa druge strane, ne mora direktno da svedoči o revolucionarnoj strukturi ovog medija. Anticipatorski iskaz po kome su „prethodne tehnologije bile delimično i fragmentarne, dok je električna tehnologija potpuna i obuhvatna“ (McLuhan, 2008:56) donekle pronalazi empirijsku potvrdu u registru inovacija koje otkriva društvena upotreba interneta. Iako se možemo složiti sa stavom da su tehnološki procesi graduativni i evolutivni, te da je pre reč o „strukturnim promenama i kvalitativnim tehnološkim unapređenjima u medijskoj komunikaciji pre nego o takozvanoj revoluciji u komunikacijama“ (Van Dijk, 2006:4), postoji niz argumenata koji internet izdvajaju od ostalih, legitimišući sintaksičku odrednicu „novog medija“ i nakon više od dve decenije opšte upotrebe. Prihvatajući tezu po kojoj je tehnologija sama po sebi najprijatniji opijat za zapadnjački um (McKenna, 1991) ne čudi gledište da je epistemološka budnost u vezi sa internetom slaba (Cavanagh, 2007): rastuće interesovanje za složeno problemsko klupko odnosa masovne upotrebe interneta u društvenim naukama rezultira akademskom poplavom studija kojima nije stran vulgarni tehodeterminizam, moralistička zgranutost i ideološke interpretacije što, sa druge strane, ne daje za pravo da internet i imanentni kiberprostor(vreme) ne prepoznajemo kao relativno novo i neistraženo polje sociološke analize (Cavanagh, 2007).

Ukoliko poruka „svakog medija ili tehnologije jeste promena razmera, brzine ili uzorka koje unosi u ljudske odnose“ (McLuhan, 2008:14) internet ne možemo poimati samo kao

performansu tehnološkog razvoja, već i bitnu odrednicu savremene društvene strukture i postmoderne kulture. Kao tehničko-tehnološko jezgro kompjuterski posredovane komunikacije, internet značajno (pre)oblikuje društvenost savremenog doba, a masovna upotrebe u svakodnevne, političke, ekonomske i kulturne svrhe posredno upućuje poziv ka „reviziji socioloških ideja u vezi sa pojmovima solidarnosti, moći, identiteta i sopstva“ (Cavanagh, 2007:17). Iako se ne moramo složiti sa konceptom koji predviđa da će internet kao komunikaciona infrastruktura imati više uticaja na individualni i društveni život nego što su to imali putevi u prošlosti (Van Dijk, 2006), sociološka teorija je saglasna da je u pitanju najpoznatiji kompjuterski mrežni sistem za proizvodnju, distribuciju i recepciju informacija na globalnom nivou, odnosno “teho-socijalni sistem baziran na globalnoj, decentralizovanoj tehnološkoj strukturi koju sačinjavaju povezane kompjuterske mreže u kojima je pohranjeno objektivizovano ljudsko znanje“ (Fuchs, 2008: 122).

Internet nastaje u okviru poslednje faze digitalizacije masovnih medija, ali predstavlja i središnje sredstvo ovog procesa, dok početak masovne upotrebe interneta predstavlja u kolokvijalnom smislu i početak takozvanog „digitalnog doba“.

Istorijski se početak interneta vezuje sa istraživačkim radom agencije ARPA (Advanced Research Project Agency) koju je obrazovalo američko ministarstvo odbrane sa ciljem unapređenja istraživačkih projekata i potvrde vojne nadmoći nad tadašnjim Sovjetskim Savezom. U cilju kvalitetnije komunikacije sa ostalim vojnim odeljenjima, računarska mreža ARPA, ustanovljena 1969. godine, tri godine kasnije se povezuje sa ostalim računarskim mrežama i u te potrebe razvija standardizovan protokol za komunikaciju. Računarska mreža ove agencija biva 1975. godine premeštena u agenciju za odbrambenu komunikaciju američke administracije (Defense Communication Agency), koja se dalje povezuje sa agencijama koje je imala pod svojom kontrolom. Tada je formirana odbrambena mreža podataka (Defense Data Network). Nekoliko godina kasnije američka vlada, iz straha od upada u sistem informacija, formira sopstvenu mrežu računarskih sistema, a računarsku mrežu ARPA (ARPAnet) poverava Nacionalnoj fondaciji za nauku (US National Science Foundation). Nacionalna fondacija za nauku je svoju računarsku mrežu ugasila 1995. godine kada je otvoren put privatnim licima u korištenju i kreiranju vlastitih računarskih operacija na internetu. U tom smislu, ključnu tačku u istorijskom razvoju interneta predstavlja pronalazak računarskog aplikativnog sistema World

Wide Web 1990. godine koji je omogućio slanje i primanje informacija sa ili na bilo koji računar spojen u elektronsku mrežu (Filipović, 2009).

Imajući u vidu da je sam medij poruka (McLuhan, 2008), sociološka naracija o internetu započinje deskripcijom tehničko-tehnološke strukture. Obzirom da je tehnološka infrastruktura sredstvo i rezultat društvenog delovanja (Fuchs, 2008), te da određene tehnološke mogućnosti kreiraju uslove i varijetete društvene upotrebe medija - konstituišući prirodu čvrstih odnosa sa kulturom (svakodnevice) - sociološki je relevantno odrediti jedinstvene tehničko-tehnološke karakteristike interneta kao uvod u anatomiju novog tipa društvenosti koji nastaje masovnom upotrebom ovog medija. Među trima najvažnijim osobenostima izdvajaju se *digitalni kod, integrativnost i interaktivnost* (Van Dijk, 2006), dok neke teorije predlažu (i) *korisništvo, operativnost, nelinearnost, rekurzivnost i kaos* (Nguyen, Alexander, 2001), odnosno *interaktivnost, multimedijalnost, hipertekstualnost, globalna komunikativnost, komunikacija svih smerova, kooperativna produkcija, dekontekstualizacija i derealizacija* (Fuchs, 2008). Stvoren "neverovatnim ukrštanjem visoke nauke, vojnih istraživanja i libertijanske kulture" (Castells, 2003:28), danas se smatra da je internet od ključnog značaja za funkcionisanje gotovo svih novih medija poput mobilnog telefona, personalnih računara, računarskih igara, tableta i slično, ali i za korisničku aktuelnost medija koji mu hronološki prethode. Za razliku od većine medijskih tehnologija, internet nema svoju materijalnu formu: kompjuterski povezana mreža informacija na globalnom nivou ne iziskuje tradicionalnu fizičku supstancu. Zahvaljujući digitalnoj infrastrukturi interneta „celokupna kultura prelazi na kompjuterski posredovane oblike proizvodnje, distribucije i komunikacije“ (Manović, 2015:326) i ukoliko bi se o internetu govorilo u društvenom kontekstu revolucije to bi se verovatno odnosilo na „digitalnu revoluciju“ koju je ovaj medij prouzrokovao, odnosno njegovu karakteristiku široke digitalne transmisije i reprodukcije sadržaja (Van Dijk, 2006). Upravo je digitalni kod i tehnološka praksa prevođenja sadržaja svih postojećih medija u digitalne okvire razlog zbog kojeg internet ubrajamo u nove medije (Manović, 2015) ili hiper-medije (Halas, Schwartz, 1994). Relativno brz tehnološki transfer informacija iz analogne u digitalnu formu, što podrazumeva mogućnost numeričkog iskazivanja informacija u binarnom računarskom jeziku sastavljenom od jedinica 1 i 0, efektna standardizacija sadržaja tradicionalnih medija i prevođenje slika, tekstova, zvuka, filmova, video klipova, grafikona, audiovizuelnih sadržaja u nepregledne skupove kompjuterski dostupnih informacija središnji je razlog zbog kojeg internet možemo posmatrati kao "lidera" „digitalne

revolucije“. Iako određeni broj studija naglašava centralno mesto kompjutera u identifikaciji sa novim medijskim tehnologijama (Manović, 2015), možda bi se pre moglo govoriti o internetu kao nužnom elementu u aktuelnosti i funkcionalnosti novih medija. Izuzev digitalne forme u okviru koje proizvode, skladište, distribuiraju informacije, ono što nove medije zaista čini takvim jeste kontinuirana i stabilna povezanost sa globalnom elektronskom informacionom mrežom, dok sa druge strane digitalizacija sadržaja posredstvom interneta na najefektniji način prekida „tradicionalni linearni poredak velikih skupova informacija kao što su tekstovi, slike, zvuci i audiovizuelni programi, i to tako što ih transformiše u hiperlinkove jedinica (...) dostupne na načine na koji to čitaoci, gledaoci ili slušaoci žele“ (Van Dijk, 2006:9).

Digitalna performansa predstavlja platformu za integrativnu funkciju interneta, a funkcionalna konvergencija telekomunikacija, baza podataka i masovnih komunikacija čini internet više nego privlačnim. Kao svojevrsna „medijska mašina“ (Negroponte, 1998) internet „sažima“ sve prethodne tehnologije dajući mogućnost da u istom funkcionalnom okviru korisničke grupe aktivno biraju i menjaju načine proizvodnje, distribucije i recepcije, kao i same medijske sadržaje (Bolter, & Grusin, 2000). Digitalizacija medijskih materijala podrazumeva upotrebu računarskog jezika koji analogne predmete komunikacije i informacije pretvara u digitalne jedinice kao osnove različitih oblika tekstova, simbola, grafika, video, audio zapisa i slično dostupnih na stranicama World Wide Weba - najpoznatijem grafičkom kodu za prezentaciju informacija svetske elektronske mreže. Ova karakteristika se smatra ključnim argumentom u sociokulturnoj konstrukciji interneta kao hibridne tehnologije slobodne komunikacije, jer danas pristup internetu zapravo podrazumeva pristup sadržajima koje podržavaju ostali mediji: radio, televizija, video, telegraf, telegram, štampa, film i slično. Standardizujući medijske materijale u digitalni informacioni okvir, stvarajući infrastrukturu u okviru koje „isti bitovi mogu biti posmatrani iz različitih perspektiva“ (Negroponte, 1998:117), internet pruža neslućene komunikacione mogućnosti između pojedinaca i korisničkih grupa, a upravo multimedijalnost svetske elektronske mreže predstavlja jedan od ključnih razloga rastuće popularnosti na globalnom nivou. Internet otkriva moć transformacije ostalih komunikacionih tehnologija: „internet nije samo puka agregacija (medija), on to jeste, ali je i više od toga. Spajajući poznate medije u jedan hibridni, on menja svaki od njih“ (Petrović, 2008:30) i govor o multimedijalnosti interneta jeste govor o njegovom nepovratnom uticaju na celokupnu medijsku kulturu u smislu uvođenja opšteg atributa interaktivnosti. Slažući se sa stavom da tradicionalni

mediji i dalje igraju važnu ulogu u interpersonalnim i masovnim komunikacijama, nezaobilazna je činjenica da je internet, barem u kiberprostoru, konfiskovao njihovu jednosmernost u korist (sinhrone) komunikacije na svim nivoima – i korisničke grupe danas putem interneta mogu da direktno komuniciraju sa autorima, protagonistima, distributerima medijskih sadržaja.

Digitalni kod i inkorporacija ostalih medija u isti funkcionalni okvir rezultirali su relativno visokim stepenom interaktivnosti interneta, mada nije neistinito ni gledište po kojem sve tri krucijalne osobnosti interneta proističu jedna iz druge (Van Dijk, 2006). Bazična dimenzija interaktivnosti ogleda se u mogućnosti etabliranja sinhrone/simultane, dvostrane ili multilateralne komunikacije (Van Dijk, 2006). Sa druge strane, da bi komunikacija posredstvom interneta posedovala prerogative komunikacije osobene za svakodnevni život potrebno je da zadovolji bihejvioralni faktor: pitanje kontrole događaja i komunikacionih akcija/reakcija, odnosno (samo)svesne intervencije potvrđuje se u sve većoj kiber-dinamici „razmene uloga između pošiljaoca i primaoca poruke“ (Van Dijk, 2006:8). Kao ključna potvrda mogućnosti dvosmerne/multilateralne komunikacije u okviru svetske elektronske mreže uzima se kultura razumevanja važećeg konteksta i značenja od strane korisničkih grupa, dok ima mišljenja po kojem formacija kiberprostora – posredstvom upotrebe interneta – generiše epistemološki hibris (samo)zaborava kulturnih kodova, konsenzualne halucinacije i, uopšte uzev, *transkontekstualnog iskustva egzistencije* (Massumi, 2002) koje ovu vrstu komunikacije lišava iskustva tradicionalnog simboličkih transakcija.

Kao otvorena elektronska mreža kojoj se slobodno može pristupiti posredstvom kompjutera, mobilnog telefona, tableta, televizije, digitalnog ručnog sata, digitalnih naočara i slično, to jest kao „informaciona super-cesta“/„super-medij“ i „odgovor na dosadašnju konkurentnost istih“ (Schramadei, 2001:12), internet predstavlja formativni činilac iskustva svakodnevnog života sve većeg broja ljudi, gotovo nezaobilazni faktor u oblikovanju načina na koji poimamo društvenost, organizujemo društveni i individualni život. U pitanju je masovni medij koji prodire u sve sfere društvenog i privatnog života, i isprepletenost „interneta i kulture nije tek pojava na marginama društvenog razvoja – ona je u samoj njegovoj srži“ (Schramadei, 2001:7). Društveni značaj interneta ogleda se u sve značajnijoj posredničkoj ulozi: potencija zasnivanja novih oblika interakcije i društvenih modela ponašanja, odvajanje lokacije od društvenosti, konstitucija selektivnih obrazaca društvenih odnosa, razdvajanje delovanja od fizikalnog nivoa prostornosti samo su neki od sociološki inspirativnih uvida u dalekosežnost

promena koje internet kao nova medijska tehnologija pruža i koja se u tom smislu može „razumeti kao osnova za strukturisanje različitih oblika društvenih iskustava“ (Ristić, Pajvančić Cizelj, & Marinković, 2014:27). Internet nije samo tehnološka mreža globalno povezanih informacija koju koristi 42.3 procenata celokupnog čovečanstva (3.035.749.340 ljudi - <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>, pristupljeno 12.8.2015. godine), već je reč o društvenom aparatu reartikulacije delovanja masovnih komunikacija koji u specifičnom smislu ispunjava antiutopijska predviđanja o nestanku „resorpcije svake dijalektike komunikacije u jednoj *totalnoj cirkularnosti modela*“ (Bodrijar, 1991:87).

Sa druge strane, društveni značaj interneta ogleda se u otvorenoj mogućnosti preusmeravanja njegove društvene upotrebe. „Otvoreni kod“ interneta, kao jedna od najznačajnijih inovacija u modernoj medijskoj kulturi, uslov je mogućnosti da se elektronska mreža oblikuje kroz njeno korišćenje: koncept „kreativne aproprijacije“ (Feenberg, 1999) koju podržava elektronska mreža u nekim je kontekstima uspeo da naglasi „čovekovu sposobnost nadilaženja institucionalnih ciljeva i birokratskih prepreka, te sposobnost podrivanja uvreženih vrednosti u procesu najave novog sveta“ (Castells, 2003:19). Tehnološka „arhitektonika otvorenosti“ (Castells, 2000) omogućila je raznolike oblike upotrebe. Za razliku od prethodnih medija, „fraktalna struktura“ interneta (Manović, 2015) pruža mogućnosti upotrebe koje potpuno izlaze van granica izvorne namere, i ako se složimo sa konceptom da je svaki medij poruka, te da je moć kulturnog oblikovanja medija sadržana u njemu samom (McLuhan, 2008), internet možemo da interpretiramo van semiotičkog stanovišta tehnologije-kao-teksta (Oudshoorn, & Pinch, 2003, Woolgar, 1997, Akrich, & Latour, 1992), nego (i) iz sociopragmatističke perspektive tehnologije-kao-jezika (Bakardjieva, 2005). Mrežna strukturisanost interneta otvorila je mogućnosti upotrebe koje nisu bile predviđene, te otvorila manevarski prostor za stvaranje „konekcija između upotrebe tehnologije i društvene situiranosti“ (Bakardjieva, 2005:30). Tehnološka fleksibilnost i otvorenost za stalne unutarmedijske inovacije uslovlila je policentričnu društvenu pragmatiku. Kao što je upotreba tehnologije za društvo isto što i govorni čin za jezik, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko prihvatimo pragmatističku koncepciju interneta kao medija koji se ko-oblikuje u konkretnim društvenim praksama upotrebe, odnosno kao medija koji ima potencijal „proširenja vlastitih značenja, formacija i funkcija van prvobitnih intencija njenih tvoraca“ (Bakardjieva, 2005:30).

U analitici „kibernetizacije“ svakodnevice, individualnog iskustva i društvenog života, postoji opšta saglasnost po pitanju značaja koju u navedenim procesima ima bežični protokol za pristup svetskoj elektronskoj mreži, odnosno wi-fi („wireless“ - „bez mreže“) tehnološka kultura. Za razliku od vremena kada je pristup internetu zavisio od korporativno ili etatistički ustrojene telekomunikacione infrastrukture, masovni porast pristupa svetskoj elektronskoj mreži putem wi-fi protokola svedoči o „vlasničkom i suštinskom povratku ovog medija korisničkoj zajednici“ (Mackenzie 2010). Iako je internetu moguće pristupiti putem drugih tipova protokola, poput „bluetooth“, „WiMax“, „GSM“, „EVDO“, „LTE“, „3G“, „4G“ i slično, bežični protokol preuzima dominaciju na globalnom nivou „kristališući efekte i intenzifikaciju mreža“ (Mackenzie, 2010:4). Rastuća popularnost wi-fi tehnološke kulture interneta bazira se na tome što je relativno povoljna i stavljena van mogućnosti bilo kakve kontrole. Sa druge strane, obzirom da pruža mogućnost pristupa van okvira personalnih računara – putem mobilnog telefona, satova, tableta i slično – wi-fi ostvaruje tehnološki san o internetu kao društvenoj „mreži svih stvari“ (Itu 2006).

Globalizacija bežičnog pristupa elektronskoj mreži predstavlja poslednju fazu inovacija u funkcionisanju informacionih tehnologija, i, nakon digitalizacije sadržaja koju je internet uveo, predstavlja značajan korak ka verifikaciji kritičkih opservacija o sveprisutnosti informacije na globalnom nivou i potvrđi tehnodeterminističke koncepcije po kojoj „osnovni elementi ljudskog okruženja nisu materijali – zemlja, kuće ili drugi opipljivi oblici atoma – već nedodirljivi protoci informacija produkovani i distribuirani putem medija“ (Stadler, 2010:62). Sumarno, niz radikalnih promena u načinu na koji se internet od nastanka do danas upotrebljava odnosi se na širenje bežičnog pristupa za korisničke grupe, a kako su „periferije od centralnog značaja za wi-fi kulturu“ (Mackenzie 2010:23) – pristup internetu posredstvom ovog protokola dovodi do nezaustavljive ekstenzije elektronske mreže, te kulturnog transfera (virtuelne realnosti) kiberprostora u relevantno političko i društveno polje.

5.2.2. Od interneta ka umreženom društvu

Društvene mreže datiraju od vremena nastanka ljudskih zajednica (McNeil 2003), no tek od popularizacije kompjuterski posredovane komunikacije u fokus humanističkih istraživanja dospeva pojam mreže kao strukturirajući princip savremene kulture i društvenosti (Mackenzie 2010, Fuchs 2008, Cavanagh 2007, Van Dijk 2006, Barabasi 2006, Stalder 2005, Hassan 2004,

Castells 2000, 2003, Slevin 2001). Umreženi oblik organizacije društvenog života poznat je u gotovo svim istorijskim sekvencama, i pojava interneta devedesetih godina XX veka jedna je od ključnih tehnoloških paradigmi koje sačinjavaju „materijalnu osnovu za prodorno širenje mreže kroz celu društvenu strukturu“ (Castells 2000:493).

Upravo je mrežno povezivanje posredstvom interneta jedan od razloga zbog kojih određena teorijska mišljenja ne prepoznaju internet (isključivo) kao masovni medij, već (i) kao „tehnološku infrastrukturu koja omogućava i ograničava ljudsko saznanje, komunikaciju i kooperaciju“ (Fuchs, 2008:122) čija *operacionalna logika umrežavanja preoblikuje društvenu morfologiju savremenog sveta*. Medijska kultura povezivanja informacija u bezgraničnu mrežu koja se širi i čini korisničke grupe interneta povezanim na svim nivoima rezultira „preslikavanjem“ morfologije mreže na morfologiju društvene strukture. Tehnološka superiornost procedura proizvodnje, distribucije i potrošnje informacija na svetskoj elektronskoj mreži centralni je razlog zbog kojeg informacija sama po sebi postaje nezavisni izvor produktivnosti i moći (Castells, 2000) i jedan od ključnih razloga specifikacije savremenog društva kao „umreženog društva“ (Castells, 2000). „Umreženo društvo“ možemo definisati kao „društvenu formaciju čija infrastruktura socijalnih i medijskih mreža omogućuje primarnu organizaciju na svim nivoima“ (Van Dijk, 2006:20), odnosno kao relativno kompleksnu *formu organizacije stvari i bića i celokupnog načina mišljenja i delanja*. Svetska elektronska mreža interneta čini osu globalne medijske mreže informacija, a način na koji su te informacije povezane i način na koji stižu do korisničkih grupa širom sveta postaje strukturni princip organizacije društvenog života i moderne kulture: oblikujući „nervni sistem tehnološki naprednih društava“ (Van Dijk, 2006), mreže sačinjavaju tehnološku paradigmu (post)modernog doba, i „nova društvena forma, umreženo društvo nastaje širom planeta, iako u mnoštvu različitih oblika i sa značajnim razlikama u posledicama po ljudske živote, ovisno o povesnim, kulturnim i institucionalnim uslovima“ (Castells, 2000:301).

Gotovo da je nemoguće ne uočiti stabilnu vezu između rastućeg broja korisnika interneta i globalne pozicioniranosti digitalnih medija kao „novog okruženja baziranog na protoku informacija“ (Stalder, 2005:62), to jest neraskidivu isprepletanost tehničkotehnoloških, medijskih i društvenih mreža. Kao polifunkcionalne, policentrične, relativno ravne i horizontalne, heterarhijske strukture (Van Dijk, 2006), mreže predstavljaju osnov komunikacijske pragmatike postmodernog doba. Ipak, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa stavom da je mreža,

pre svega, *metafora* čije „usvajanje u okviru sociološkog istraživačkog stila pruža mnogo mogućnosti, ali čija nekritička upotreba može doneti problem“ (Cavanagh, 2007:18). Iako se možemo složiti sa stavom da internet kao digitalna „majka svih mreža“ (Ess, 1996) preoblikuje način na koji dešifrujemo društvenu stvarnost, promišljanje o teorijskom statusu diskursa mreže u humanističkih naukama ne sugerise da ne postoje i određene ideološke reinterpretacije. Činjenica da živimo u umreženom društvu se koristi kao nekritička promocija ubrzanih društvenih promena (Cavanagh 2007), i upravo ovaj pojam, preuzimajući funkcije „standarda za ono što je normalno, poželjno“ (Barney, 2004:180), koristi i dominantnim političkim ideologijama ekonomske ekspanzije. Ukoliko se metodološki ne upotrebljava kao metafora, pojam mreže „postaje u manjoj meri deskripcija specifičnog sistema, a više ključna reč u opisu formacija jednodimenzionalnog informacionog miljea – povezanog dinamikom informacijske propagande“ (Terranova, 2004:41). Nekritička upotreba koncepta mreže i tehnodeterministička afirmacija koncepta umreženog društva može da ima preskriptivnu funkciju. Mreža predstavlja tehnološko ustrojstvo interneta, kao i intelektualni temelj humanističkog/sociološkog diskursa „umreženog društva“, ali isto tako teorijska popularnost koncepta ne mora da bude u vezi sa sadržajima naučne deskripcije: „u pitanju je takođe i elaboracija diskursa koji, opisujući set savremene društvene dinamike, propisuje i načine na koji konstruišemo naše uloge, norme, očekivanja i uslove dijaloga“ (Barney, 2004:179).

Najznačajnija osobenost interneta ogleda se u imanentnoj mrežnoj strukturi, kao što može da je u pitanju kompjuterski posredovana mrežu informacija na globalnom nivou. Popularnost on-lajn sadržaja u velikoj je meri zasnovana na tehničkim prednostima „otvorene strukture koja se može bezgranično širiti i uključivati nove čvorove sve dok oni mogu komunicirati unutar mreže“ (Castells, 2000:494). Struktura ove tehnologije može se matematički izraziti pojmom mreže koja obezbeđuje stabilnost i rezistentnost, kao i fluidnost i fleksibilnost svih informacija relativno zaokruženog simulakruma prostor-vremena (Barabaši, 2006). Mrežna organizacija podrazumeva način i oblik formiranja, strukturisanja, „povezivanja i delovanja prirodnih i veštačkih sistema koji, poput paukove mreže, egzistiraju i funkcionišu kao složena tela ili skladni odnosi više povezanih delova“ (Dragičević, A. & Dragičević, D, 2003: 196), i kao skup međusobno povezanih čvorova, mreže zadobijaju novi život „postajući informacijske mreže koje pokreće internet“ (Castells, 2003:11). Ipak, kada se govori o mrežnom ustrojstvu interneta i uticaju koji ima na savremeno društvo ne bi trebalo izostaviti ni shvatanje po kojem su mreže

specifični „protoci smisla“ (Barabaši, 2006). Drugim rečima, da bi društvo funkcionisalo, mreže bi trebalo da budu domeni stvarne dinamičke interakcije među ljudima, i u tom smislu diskurs mreže u humanističkim naukama može da se posmatra (i) kao tehno. Mrežna topografija interneta nije društvena činjenica, ali ima ključni značaj u realizaciji novih načina konstrukcije društvenog ponašanja i komuniciranja u kiberprostoru, kao i svakodnevnom životu. Kroz metaforu mreže govorimo o novim formama društvenosti, ali ne i o njihovom sadržaju, i ima mišljenja po kojima je mreža teorijski adekvatan dijagram za masovnu društvenu organizaciju i kontrolu: „u većem delu druge polovine dvadesetog veka ključna dinamika odvijala se oko novih mreža prikopčanih na stare stožere moći“ (Galovej, Taker, 2011:207). Internet kao „zlatni standard“ mreže (Cavanagh, 2007) preoblikuje prirodu načina na koje se vrši komunikacija interpersonalnog, masovnog i globalnog nivoa, ali bi sociološki govor o internetu trebalo da obuhvata analizu načina na koji upotreba ovog medija „sažima komunikaciju i društvenost“ i dovodi do društvene konstelacije u kojoj „informacija guta svoje sopstvene sadržaje“ (Bodrijar, 1991:84). Drugim rečima, teorijska upotreba koncepta mreže nije u potpunosti primerena za ispitivanje društvene upotrebe medija iz razloga što ne smeru na sadržaje intersubjektivnih praktičnih, društvenih odnosa, koliko na desupstancijalizovane komunikacijske forme i (i)materijalnu, tehnološku strukturu.

5.2.3. Imaterijalnost kiberprostorvremena

Najveću pažnju intelektualne zajednice i javnosti internet privlači zbog tehničko-tehnološke potencije konstrukcije „novog, vanrealnog, virtuelnog prostora koji je omogućio njegovim korisnicima da se u njemu masovno susreću, upoznaju i komuniciraju“ (Petrović, 2008:27). Problematizacija virtuelne stvarnosti (i) kiberprostora rezultirala je akademskom poplavom istraživačkih studija od početka devedesetih godina do danas, i primetni intelektualni ushit tehnovizionarskih i utopističkih poimanja, utemeljen u sveprisutnoj „grozničavoj veri u transcendenciju, veri da će nas ovaj put nova tehnologija dosta izbaviti ograničenja i frustracija ovog nesavršenog sveta“ (Robins, 2001:196), rezultirao je lošijom akademskom pozicijom sociologije u odnosu na raširene tehnomitološke narative (Cavanagh, 2007). Ipak, možemo da se složimo sa opštim stavom po kojem je masovna upotreba interneta dovela do socioepistemološkog reza/obrta/modifikacije u poimanju prirode (društvene) stvarnosti, društvenosti i prostornosti/temporalnosti. Iako ne postoji dovoljno argumentacije za verifikaciju

konceptije o nestanku celokupnog tradicionalnog poretka pojavnosti (Virilio, 2011), imamo relativno veliki broj argumenata koji idu u prilog tezi o (ne)posrednom uticaju interneta i digitalnih medijskih mreža na preoblikovanje većine ljudskih interakcija koje se sve više odvijaju u tehnološki zasnovanim realitetima (Fuchs, 2008). Suprotno (naglim) apstrakcijama o imploziji domena stvarnog u simboličko (Baudrillard, 2012), pre bi se u kontekstu rastuće popularnosti interneta moglo govoriti o preoblikovanju diskurzivnih formacija same komunikacije, a verovatno nećemo pogrešiti ukoliko iz ovoga postuliramo stav da sve veća privlačnost kiberprostora i virtualne stvarnosti digitalnih okruženja zapravo ukazuje na globalizaciju - ne i univerzalizaciju - posrednog karaktera ljudskog iskustva.

Prevazilazeći transmisionu funkciju karakterističnu za tradicionalne medije (Petrović, 2008), internet omogućuje korisničkim grupama da zasnivaju komunikaciju i razne oblike društvenosti u novostvorenoj prostornosti izrazitih asocijacijskih, mentalnih i simboličkih dimenzija – u *kiberprostoru*. Za razliku od tradicionalnih medija koji su služili (samo) za prenos informacija, internet se predstavlja kao medij koji omogućuje stvaranje specifičnih domena za simboličku komunikaciju. Poput uloge salona i kafea u ranoburžoaskom društvu, te javnih prostora kritičkog diskursa evropske rane istorije demokratije, kiberprostori elektronske mreže konstituisani oko ogromne transmisije slika i reči (Poster, 2001) imaju izuzetnu ulogu u društvenosti postmodernog doba. Obzirom da je sačinjen od grafičkih prezentacija informacija u digitalnom kodu, kiberprostor je „trodimenzionalni prostor u funkcionalnom, pre nego fizičkom smislu“ (Virilio, 2011:80), a može se posmatrati kao određena vrsta *semantičkog prostora* u kojem se krećemo zahvaljujući asocijacijama uz posredovanje hiperlinkova (Ristić, Pajvančić Cizelj, Marinković, 2014). Pristup svetskoj elektronskoj mreži podrazumeva mogućnost pristupa u kiberprostor: u pitanju je optoelektronski „svet“ iza ekrana u kojem se kroz različite medijske sadržaje korisničke grupe kreću vođene logikom preferencijskog povezivanja, i, obzirom da je u pitanju relativno nov fenomen relativno drukčijeg doživljaja/osećaja bazičnih kategorija prostora i vremena, masovna upotreba interneta čini smislenim teorijske upite nad logičkom održivosti i praktičnom značaju tradicionalnih kategorija kartografije, humane geografije, temporalnosti, te klasične sociološke teorije društvene proizvodnje prostora (Sodža 2013, Lefebvre 1991).

Kako govor o kiberprostoru implicira govor o društvenom domeenu lišenom tradicionalnih osa kontrole, u kojem se komunikacija odvija “u vlastitim okvirima”, gde se informacije i značenja konstruišu i valorizuju kroz cirkulaciju, ima mišljenja po kojima je u

pitanju novi tip postreferencijalne kulture sa univerzalističkim pretenzijama (Robins, & Webster, 2005). Tehničko-tehnološka infrastruktura svetske elektronske mreže pruža mogućnost „uranjanja“ u deteritorizovani kibersvet informacija čije semantičke sfere analizira *nova socijalna semiotika*: „novo znanje se valorizuje kroz vlastitu cirkulaciju, a da bi cirkulacija nesmetano funkcionisala potrebno je neutralisati bilo kakvu referencijalnost“ (Robins, & Webster, 2005:222). U tom smislu, kiberprostor se može interpretirati kao tehnosocijalni prostor dinamičnog fluksa znakova i mogućnosti za njihovo korišćenje: korisničke grupe mogu da razgovaraju, da se promatraju, da budu promatrane, da proizvode, distribuiraju i konzumiraju različite medijske sadržaje (tekstove, slike, audio i video zapise), ulaze u različite tipove audio-vizuelne i simboličke interakcije, a ima argumenata da se ova tehnodiskurzivna formacija može poimati kao ostvarenje utopijske ideje komunikacije kao *regulatornog principa harmonizacije društvenog reda* (Mattelart, Iz: Robins, & Webster, 2005). Drugim rečima, kiberprostor pruža neslućene mogućnosti ubrzanog protoka, produkcije i konzumacije znakova, ali nepregledna količina informacija u digitalnom kodu sugeriše da je savremena digitalnost signala zamenila tradicionalnu polarnost znaka (Bodrijar, 2001). Informacijski pregnantan, komunikacioni model kiberprostora nije lišen strukturnih protivrečnosti: usled beskrajne fluktuacije, informacija sama po sebi počinje da se doživljava kao *ambijent* (Bodrijar, 2001), i ono na šta skreće pažnju humanistički intonirana nauka jeste potreba pomeranja istraživačkog fokusa sa deskripcije tehnološki inovativne infrastrukture interneta na sadržaj, semantiku i sociokulturni kontekst i identitetske implikacije komunikacije u kiberprostoru.

U odgonetanju virtuelnog domena kiberprostora od ključnog je značaja prepoznati njegov *dinamički status*. Slično pejzažu kao „ideološkom mestu utemeljenom van prostora“ (Muse, 2011:190), kiberprostor kreiraju dinamična kretanja korisničkih grupa “kroz” grafički posredovane informacije. Konzumacija medijskih sadržaja se realizuje posredstvom „digitalnog surfanja“ po internet adresama, i za razliku od tradicionalnih, virtuelni pejzaži kiberprostora se brzo smenjuju jer ne zavise od fiksne pozicije posmatrača. Korisničke grupe po zakonu preferencijskog povezivanja prelaze sa sadržaja na sadržaj, *iz jednog virtuelnog sveta u drugi*: pošto konstitucija fizičkog prostora zahteva kretanje kroz i između objekata, i pošto utemeljenje socijalnog prostora zavisi od korelativnog odnosa između ljudi, društvenih normi/zakona i specifičnog kulturnoistorijskog konteksta (Muse, 2011), specifikacija kiberprostora nije moguća bez dinamičke komponente iskustva kretanja. Za razliku od prostora mesta, oko upotrebe

interneta je konstruisan pojam društvenog „prostora tokova“ (Castells, 2000) u kojem (nijedno) mesto ne postoji po sebi, jer se ono određuje tokovima, uzajamnom cirkulacijom medijskih sadržaja u interakciji sa njihovim konzumentima. Korisnik interneta *zaobilazi problem prostorne-vremenske distance*, jer kiberprostor dozvoljava pristup rasutim medijskim sadržajima sa bilo kojeg mesta, u bilo koje vreme. Definišući tokove kao „smislene, repetitivne, programirane sekvence razmene i interakcije između fizički razdvojenih mesta“ (Castells, 2000:438) postaje jasno da je u pitanju temeljna rekonfiguracija prostornosti koja proizilazi iz mrežne strukture informacijskog povezivanja. Svaki veb sajt (čvor, stanica elektronske mreže) predstavlja jedno digitalno „ne-mesto“, a globalna, mrežna povezanost „ne-mesta“ dovodi do uspostavljanja *digitalne spacijalnosti za kretanje kroz simboličke i semantičke domene*.

Izuzev promene tradicionalnog značenja prostornosti, digitalni krajolici preoblikuju društveno značenje vremena. Osećaj „trenutnosti“ koji generiše upotreba interneta, korisničko uvođenje diskontinuiteta u tradicionalni hronološki sled događaja pojavnosti rezultira „bezvremenosti multimedijskog hiperteksta“ (Castells, 2000). Za razliku od enciklopedija koje su ljudsko znanje koncipirale prema precizno utvrđenim parametrima, elektronski medij poput interneta omogućuje trenutni pristup prema sadržajima prema sopstvenim željama, i na taj način celo ređanje „smislenih događaja gubi svoj unutrašnji, hronološki ritam i slaže se u vremenskom sledu koji ovisi o društvenom kontekstu njegove koristi“ (Castells, 2000:486). U tom smislu, elektronski „prostori tokova“ dekonstruišu klasičnu unilinearnost vremena: uspostavljajući prostornu logiku „ne-mesta“, komunikacioni model kiberprostora nalaže temporalnost korisničkih grupa prema konceptu „*bekstva od sata*“. Kao „primitivna kopija brzog preokreta u proizvodnji, potrošnji, ideologiji i politici na kojima se temelji naše društvo, *vreme se sažima* i, konačno, poriče u kulturi“ (Castells, 2000:487), i način transgresije starog, merljivog, univerzalizujućeg toka vremena u korist *snažnog osećaja trenutnosti* predstavlja jedan od razloga medijske dominacije interneta nad „fotografskom nostalgijom za prošlosti ili filmskom anticipacijom budućnosti“ (Shobchack, 2004:153).

Uzevši u obzir imaterijalnost kompjuterski posredovanog prostora koji zadovoljava sve kapacitete za uspostavljanje, realizaciju i usmeravanje komunikacije i društvenih interakcija, analitika društvene mehanike funkcionisanja u virtuelnim referentnim okvirima sama po sebi predstavlja snažan izazov tradicionalnoj geografskoj, temporalnoj i društvenoj imaginativnosti zasnovanoj na teorijski neangažovanoj reprezentaciji faktografije, definisanju prostora kao

„područja mrtvog, fiksiranog, nedijalektičkog, nepokretnog – kao sveta pasivnosti i premeravanja, a ne akcije i značenja“ (Sodža, 2011:61). Dinamika novostvorenog kiberprostorvremena (Nguyen, 2001), lišenog određenih zakonitosti fizičkog sveta, zamenjuje staru dubinu polja klasične topologije (Virilio, 2011), a činjenica o sve dužem boravku savremenog subjekta u tehnosimbolizovanom prostoru informacionih tokova i slika, odnosno u prostoru „izmišljenog sveta, u kojem pojave ne postoje samo na ekranu pomoću kojeg se iskustvo komunicira, već same postaju iskustvo“ (Castells, 2000:400) - neposredno ukazuje na *stvarnu dimenziju iskustva virtuelne stvarnosti svetske elektronske mreže*.

5.2.4. Virtuelni svet(ovi) kiberprostora

Potencija proizvodnje novih tipova prostornosti, temporalnosti, telesnosti i društvenosti ukazuje na specifičnu *virtuelnu stvarnost* interneta. Termin je 1986. godine skovao Džeron Lenijer (Jaron Lanier) i uprkos leksičkom statusu oksimorona – *stvarnost koja to nije* - pojam virtuelne stvarnosti je teorijski adekvatan i metodološki aplikativan. Polazeći od stanovišta da kiberprostor čine „regije virtuelnih svetova kroz koje korisnici zajednice otkrivaju i konstruišu vlastite ciljeve“ (Levy, 2001:197), govorimo o digitalnom krajoliku informacija „u kojoj se korisnik oseća prisutnim, no u kojoj stvari nemaju telesni oblik već se sastoje od delića elektronskih podataka i čestica svetla“ (Hillis, 2001:132), a ostvarena *transkontekstualnost iskustva* (Massumi, 2002) korisničkih grupa upućuje, dakle, na atribut nestvarnosti stvarnog, stvarnih iskustava nestvarnog. Bez obzira da li kiberprostor razumemo kao produžetak naših umova i/li ličnosti, kao prostor koji reflektuje naš ukus, stavove i interese (Barak, & Suler, 2008) ili kao diskurzivnu projekciju stvarnosti - koja je u isto vreme i menja –izuzetna vizuelnost i adekvatni „osećaj neposrednosti, transparentnosti i živosti“ (Featherstone, & Burrows, 2001:34) konstruišu kod korisničkih grupa stalni, gotovo nestvarni *osećaj svesne pripojenosti informacijama* (Hillis, 2001). Obzirom da kiberprostor pruža mogućnost ostvarenja novog/drukčijeg semantičkog poretka u kojoj „igre Označitelja protiču svojim tokom, neometane Stvarnim ili ljudskom konačnošću“ (Žižek, 2012:290), virtuelna stvarnost digitalnih mreža, iako relativno „nejasni spoj života i kompjutera“ (Heim, 2001:100), privlači sve veći broj korisnika na globalnom nivou i njena privlačnost ostavlja značajne posledice na planu analitičkog i praktičnog diferenciranja granica realnosti, vremena, prostora, telesnosti i društvenosti.

Pošto su „virtuelno i moguće venčani kao inovacija koja ne može da se redukuje“ (Hard, & Negri, 2005:390) i pošto kompjuterski ekran „nudi“ koncepte koji nisu karakteristični za svakodnevni svet, određena gledišta ističu da je svet već supstituisan virtuelnim – sopstvenim medijskim simulakrumom. Sastavljen od „nebrojenih mreža koje počivaju na logičkim rešetakama asprahovanim iz nezamislivo složenih podataka koji se prostiru preko beskrajne virtualne praznine“ (Nguyen i Alexander, 2001:152), kiberprostor ne predstavlja samo tehničko-tehnološku infrastrukturu za uspostavljanje novih/modifikovanih starih društvenih/komunikacionih/diskurzivnih praksi, već i celokupnih, sintetičkih (virtuelnih) realiteta/svetova. Opšte je mesto da je upravo virtuelna stvarnost najprepoznatljiviji učinak globalne zastupljenosti interneta u samodefinisanju svakodnevice, politike, ekonomije i kulture (post)modernog doba, a čak i pod uslovom da virtuelnu dimenziju društvenog iskustva kiberprostora ne poistovetimo sa virtuelnom stvarnosti, nego pre sa virtuelnim okruženjem (Heim, 2001), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa mišljenjem da se simulacijska kultura svetske elektronske mreže definitivno „postavlja na mesto koje zauvek menja uslove pod kojima je formiran identitet sopstva“ (Poster, 2001:127), odnosno da se *virtuelnost kiberprostora* i *svakodnevice* ne mogu izuzeti iz dijalektičke sprege. Drugim rečima, društvena privlačnost kiberprostora ne zasniva se isključivo na radikalnom povećanju opsega protoka znakova i informacija: masovna upotreba interneta bazira se na sociotehnološkim praksama zasnivanja „vizuelnog, auditivnog i taktilnog multimedijjskog iskustva“ (Featherstone, & Burrows, 2001:20) nepoznatog u tradicionalnim medijskim kulturama.

Neizostavni nalaz ispitivanja interneta kao jedinstvenog spoja medija i telekomunikacija u „interaktivnu industriju informacija“ (Poster, 2001:122) odnosi se na diskurs „postelesnog iskustva egzistencije“ (Lupton, 2001). Prepoznavši privlačnu mogućnost dinamičke interakcije sa medijskim sadržajima u virtuelnim svetovima svetske elektronske mreže, određeni broj teoretičara ukazuje na društvenu važnost postupaka (samo)zanemerivanja tela od strane korisničkih grupa (Balsamo, 2001). Privučeni „obećanjima kiberprostora, utopijskom slobodom od mesa, poricanjem tela“ (Lupton, 2001:161), određeni broj teoretičara pompezno naglašava, u manje-više ideološki intoniranom maniru, određeni „prelaz sa muško-kartezijansko-liberalno-identitetskog subjekta na rasuto-kiborške, 'post-ljudske' oblike egzistencije, sa biološkog tela sa *nestalna utelovljenja*“ (Žižek, 2005:70). Iako virtuelna stvarnost pruža do sada nepoznate osećaje uklopljenosti u dinamička informaciona okruženja i mogućnosti sintetizacije novog tipa

medijskog i, donekle, egzistencijalnog iskustva, čini se da se akademski govor o procesu neutralizacije tela u korist direktne integracije sa mrežom - i uopšte diskurs o idealizaciji elektronske mreže kao olakšavajućeg, zaštitnog, sveobuhvatnog okoliša (Robins, 2001) - više pripada tehnoutopijskoj imaginativnosti i fantaziji o samoostvarenju ljudske nadmoći kroz čistu upotrebu tehnologije. Imajući u vidu da virtuelna stvarnost otkriva moć potiskivanja zakonitosti stvarnog sveta, to ne znači da onlajn iskustvo po definiciji pruža osećaj kolapsa značaja materijalnosti i telesnosti. To što „virtuelno telo ne jede, ne pije, ne urinira i nema stolicu, što sto se ne umara, ne razboljeva, ne umire“ (Lupton, 2001:146) jeste *tehnodiskurzivna idealizacija* (telesnosti). Status tela se posredstvom masovne upotrebe medija i informacionih tehnologija radikalno izmenio, i njegova sudbina u savremenim medijskim krajolicima jeste sudbina preko svake mere ispisanog, medijski rastočenog, pokorenog, iscrpljenog i eksteriorizovanog tela (Kroker, Iz: Balsamo, 2001), To, međutim, ne podrazumeva da pojavom virtualne stvarnosti pitanje telesnosti napokon biva „rešeno“ i da mogućnost određenog tipa egzistencije „s one strane ekrana“ briše poraze fizičke stvarnosti. Imaterijalnost kiberprostora generiše određeni registar osećaja o vlastitoj imaterijalnosti i odsustvu iz faktografije društvene stvarnosti, međutim tehnomitološka fenomenologija nestajućih tela virtuelne stvarnosti direktno svedoči o stalnoj čovekovoj fantaziji o mogućnosti promene fiksnog egzistencijalnog obzora – „nikada se nećemo pretvoriti u virtualna bića koja slobodno lebde od jednog virtuelnog univerzuma do drugog: naše telo koje pripada 'realnom životu'... jeste krajnja, najdublja nemogućnost koja stoji iza uranjanja u bilo kakvo mnoštvo mogućih virtuelnih svetova“ (Žižek, 2005:85). I pre no što se virtuelno otelotvoreni subjekat priključi na internet, „restilizuje svoj genetski kod, ili pak odluči da krene u virtuelnu šetnju, on je već deo mrežne igre diferencijacije“ (Doel, & Clarke, 2004:279) celokupnog režima označavanja „stvarnog“ sveta. Nepobitna je činjenica da digitalno ustrojstvo virtuelne realnosti/svetova kiberprostora konstruiše određene, no površne ekvivalente dubini i teksturi telesnog iskustva – jer problem predstavlja upravo kontantna medijska s(t)imulacija čula: „prezasićenje bojama, hiperbolička posvećenost površini slike, konstantna akcija i simultana multiplikacija slika sa ekranom u određenom smislu zamenjuje gravitaciju fizičke stvarnosti... spektakularnom, kinetički uzbuđljivom, ošamućenošću po pitanju osećaja telesne slobode“ (Shobchack, 2004:158). Konceptualizacija virtuelnosti kao simboličke sfere sveopšte dematerijalizacije i (pokušaja) „likvidacije svih referencijala“ (Bodrijar, 2006:471) ukazuje, dakle, na tehnološki zasnovane procedure konstrukcije „nove“ društvene stvarnosti. Digitalni

novuum u politici reprezentacija i radikalni diskontinuitet sa prethodnim medijskim svetovima ne svedoči o (priželjkivanom) statusu povlašćenog domena koji izbegava društvenu „oštricu značenja“ (Kristeva, 1988) ili koje je lišeno iskustva reprodukcije protivrečnosti svakodnevice. U navedenom smislu, diskurs postelesne egzistencije trebalo bi prepoznati kao deo retoričke strategije sociokulturne fantazije o tehnološkom prevladavanju problema svakodnevnog sveta, i ukoliko govorimo o društvenoj moći novog medijskog okruženja trebalo bi afirmisati teorijsko gledište o aktuelnoj trivijalizaciji telesnosti (Shobchack, 2004), te semantičkom transferu subjektiviteta (korisnika interneta) u digitalni znak odsečenog od fizičke i kulturne realnosti. U kontekstu ekspanzije digitalnih mreža informacija, subjekat na određeni način zaista postaje „znak razdvojen od svog referenta – specifičnog kulturnog, istorijskog i političkog konteksta u kojem živi“ (Bignell, 2002:223), ali se ne može govoriti o potpunom obesmišljanju diferencijacije na analitičkom nivou znaka i/li označenog, teksta i/li autora, subjektivnog i/li telesnog identiteta.

Sumarno, kulturna konjunktura globalnog širenja „sveta života“ (Shields, 2011) koji izlazi iz kompjuterskih (re)prezentacija informacija, očigledna u rastućem broju korisničkih grupa simbolički prikovanih za terminal (kompjuter, mobilni telefon, tablet, digitalni sat, digitalne naočari, video-igrice i slično), potvrđuje metodološku anahronost sektorskog poimanja i strogog analitičkog diferenciranja of-lajn i(li) on-lajn (ličnog i društvenog) iskustva.

Bez obzira da li virtuelno definišemo kao simulaciju ili hiper-realizaciju potencijala realnosti (Doel, & Clarke, 2004), iskustvo postmodernog subjekta je hibridnog karaktera i podjednako obuhvata virtuelni i stvarni egzistencijalni domen. Široko zastupljen koncept po kojem digitalni mediji doprinose destabilizaciji utvrđenog smisla za (kategorije) stvarnost(i) (Clark, 2001) proizilazi iz aktuelne *integracije virtuelnosti kiberprostora u temeljne blokove društvene stvarnosti*.

Kao sfera podataka u opažljivim formama, kao simbolički sistem podržavan i održavan mašinama (Mors, 2004), virtuelnost deluje povratno strukturišući simbolički poredak „stvarnog“ sveta, a bez obzira da li je eo ipso „prilično siromašna ideja“ (Žižek, 2012) u smislu tehnološki napredne, no proste reprodukcije iskustva unutar artificijelnog sveta, ili što na određeni način verifikuje anticipatorske teze o svekupnoj medijskoj performativnosti i „samolegitimizaciji moći kroz skladištenje informacija i njihovoj dostupnosti i operativnosti“ (Lyotard, 1984:47),

stvarnost virtuelnog iskustva ne daje nam metodološku slobodu izuzimanja ove pojave iz analitike ključnih označiteljskih praksi celokupne (post)moderne kulture.

5.2.5. Digitalna transgresija procepa između pornografije i svakodnevice

Pornografski govor o seksu se vrši posredstvom medija. Tematizacija amaterske pornografije u medijskom kontekstu interneta ne implicira da u prethodnim epohama eksplicitni materijali nisu obimno produkovani i konzumirani, već da masovna komunikacija putem svetske elektronske mreže predstavlja središnji uslov rasta društvenog značaja amaterske pornografije. Prevladavajući stav savremene sociologije seksualnosti glasi da specifičnost pornografskog uslovljava medij kojim se služi, te da je istoriju medija, od fotografije do interneta, u nekoliko ključnih tačaka oblikovala diseminacija seksualno eksplicitnih slika (O’Tool, 1998). Stabilna “dijalektika između strukture značenja i konkretnih tehnoloških formi” (Krug, 2005:19), međutim, ima teorijske granice: ne može se sa velikom sigurnošću tvrditi da svaki novi pornografski medij predstavlja znak diskurzivnog diskontinuiteta, te da proliferacija eksplicitnih sadržaja posredstvom tek ustanovljenog medija pornografski diskurs čini u potpunosti drukčijim. Medijska istorija pornografije ukazuje da razlike nedvosmisleno postoje, te da svaki medijski kontekst proizvodnje, distribucije i potrošnje zaslužuje zasebnu istraživačku pažnju, adekvatnu metodologiju i naučnu aparaturu. Diskurzivni diskontinuiteti pornografije zasnivaju se na različitim tipovima društvene upotrebe medija. Ukoliko pođemo od pretpostavke da društvena upotreba slika precizno etablira njihovo značenje (Stocchetti, 2011), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko zaključimo da mediji predstavljaju tehnološku bazu diskurzivne (re)artikulacije pornografskog režima.

Istorija medijske ekspanzije pornografskog diskursa poklapa se sa istorijom tehnološkog razvoja medija, ali se iz narečene tvrdnje ne može postulirati stav o *medijskom ispisivanju istorije pornografije*. Imajući u vidu da mediji više predstavljaju “rezultantu društvenih i ekonomskih procesa u odnosu na tehnološku logiku koju poseduju” (Gitelman, 2006:10), nedvosmisleno je da internet kao novi medij ne može biti označen kao *linga franca diskursa pornografije*. Novi medij ne generiše novi (pornografski) diskurs: “kurentnost (medijskog, prim.a) proizvoda oslanja se u istoj meri na format, koliko na sadržinu“ (Melendez, 2004:402). Društvena atraktivnost onlajn pornografije se zasniva “kreativnoj aproprijaciji” interneta (Bakardjieva, 2005), ali i na transmisiji uživanja koju otkrivaju diskurzivne prakse pornografije, to jest na osnovu “načina na

koji njihovo preplitanje osloboda mogućnosti, te obećava interakciju, anonimnost, osećaj realnog i transparentiju” (Paasonen, 2011a:68). Digitalni uspon internet pornografije nije isključivo baziran na kreativnoj apropiaciji novih medijskih platformi, već na mreži društvenih interakcija seksualizovanog tela i interfejsa, reprezentacija i mrežne tehnologije.

Imajući u vidu da “uvek postoji veza između pornografije i naprednih formi reprezentacije” (Patterson, 2004:120), fenomenologija kiberprostora ne predstavlja izuzetak i, po uvreženom mišljenju, u pitanju je dominantna tehnodiskurzivni domen pornografskih reprezentacija i praksi (Schaschek 2014, Paasonen 2010, Williams 2008, Jacobs 2007, Arvidsson 2007, Zook 2007). Novi digitalni mediji, među kojima je internet nedvosmisleno najznačajniji (Manovič, 2015), predstavljaju tehničko-tehnološku platformu aktuelne rekonfiguracije pornografije u korist amaterskog modusa, a u tom smislu medijski novum interneta predstavlja materijalnu bazu realizacije promena koje se tiču društvenog značenja, pragmatike i statusa pornografskog diskursa u okviru savremene postmoderne kulture.

Uspon horizontalne i mrežne strukture komunikacije posredstvom interneta jedan je od ključnih argumenata za verifikaciju koncepta o *pripremljenoj ulozi tehnologije* u kompleksnom procesu amaterskog samorevolucionisanja značenja, produkcije, distribucije i percepcije pornografije. Prihvatajući stanovište po kojem je savremeno društvo svedok najveće ekspanzije medija u celokupnoj istoriji, i po kojem mediji imaju društvenu moć istovremene produkcije i zadovoljenja vlastitih interesa (Džajls, 2011), analiza uspona internet pornografije sugerise stav da tehnologija eo ipso nije vrednosno obojena, niti neutralna (Coopersmith, 2006), već da je u pitanju materijalno formatiranje i tehnološko otelotvorenje novih, rastućih “realnosti” proizašlih iz globalnog depozitorijuma društvenih mogućnosti (Doel, 2004). U navedenom smislu, internet kao hibridni medij slobodne komunikacije predstavlja stabilnu platformu za konstituciju novih i alternativnih pornografskog diskursa među kojima amaterska pornografija zauzima važno mesto.

Iako pojava amaterske pornografije nije direktno povezana sa istorijom razvoja društvene upotrebe interneta – koliko sa video kulturom druge polovine XX veka - upravo je mrežna struktura digitalne komunikacije konstituisala adekvatne uslove za masovnu proizvodnju, distribuciju i konzumaciju amaterskih sadržaja, te na taj način internet predstavlja osnovu aktuelne transgresije eventualnih procepa između pornografije i dnevnih rutina svakodnevice (Juffer, 1998) pri čemu amaterska imaginativnost zauzima sve značajnije mesto. Međutim, govor o pornografiji u doba interneta ne može da se svede na nizanje tehnoloških performansi ovog

medija, i medijski obrti koje internet uslovljava ne impliciraju direktno preoznačavanje komercijalne pornografije u korist amaterske. Pre bi se moglo reći da su kulturnoistorijski varijeteti i pornografski diskontinuiteti neposredni izraz društvene dinamike tehnološki posredovanog preoznačavanja svakodnevice: “linije znanja, moći i subjektivnosti obrazuju promenljive nizove, ali iako obrazuju zanimljive dijagrame one ipak nikada ne mogu biti upisane u stabilnost nekog sistema kao što ne mogu biti umirene u matrici inteligibilnosti... Njihova kontigentna... priroda nesvodljiva je, ne postoji nikakav Drugi koji ih reguliše” (Dolar, 2012:118), i teorijska identifikacija novih medija sa novim pornografskim diskursima otkriva totalizujući efekat supenzije onog “nedovršenog svake interpretacije” (Fuko, 1988), te supenzije kritičke otvorenosti svake analize koja, paradoksalno, sebe ostvaruje (i) u stanju (taksonormativne) neodlučnosti, “na rubu sebe same” (Fuko, 1988).

5.3. Postmoderna konotacija seksualnih i pornografskih praksi

Ukoliko se složimo da je za odgonetanje društvenih aspekata funkcionisanja pornografskog diskursa potrebno „ulaženje u trag promenljivim značenjima i funkcijama žanra pornografije u specifičnim formama“ (Williams, 1989:3), deluje logično da je sociološka analiza amaterskih sadržaja okrenuta ispitivanju kontekstualne ravni *postmoderne kulture* zapadnog društva u kojoj „slike seksa bivaju investirane novim značenjima“ (McNair, 1996:2) i u kojoj stare kategorizacije seksualnosti bivaju stavljene na ispit posredstvom bujanja novih životnih i seksualnih stilova, ukusa i potkultura (Featherstone, 2001, Attwood, 2002).

Amaterska rekontekstualizacija diskursa pornografije odigrava se u postmodernom domenu novih životnih stilova i imanentne „estetizacije svakodnevnog života“ (Featherstone, 2001), u kulturnoistorijskoj epohi u kojoj seksualno ponašanje „postaje sve više zavisno od individualnog izbora životnog stila“ (Haavio-Mannila, Kontula, & Rotkirch, 2002:194). Kao što je cela postmoderna kultura okrenuta novim oblicima mogućnosti uživanja, i seksualne prakse su postale hedonističke, orijentisane ka užitku i izrazito rekreacione prirode (Haavio-Mannila, Kontula, & Rotkirch, 2002). Rastući diskontinuitet između uvreženih sadržaja porno-industrije i destandardne pornografske imaginativnosti, evidentne od 90-tih godina XX veka na ovamo (Paasonen, 2014), ukazuje na fenomenologiju šireg društvenog značaja. U pitanju je relativno dugotrajan društveni talas fragmentacije tradicionalne pornografije (Paasonen, 2014), diverzifikacije društvenog interesa za seksualne materijale, medijskog uspona sve raznovrsnije

građe koji se proizvodi, distribuira, konzumira van (domaćaja) porno-industrije. Određene promene u pornografskom diskursu mogu da budu predstavljene kao deo promena karakterističnih za društveno iskustvo postmoderne koja seksualnost određuje kao „slobodno-plutajuće senzacije“ (Simon, 2005:14), a seksualne subjekte kao pojedince (samo)potčinjene „kultivaciji kapaciteta za beskrajnu stimulaciju i otvorenosti za nova seksualna iskustva,, (Bauman, iz Simon, 2005:14). U ozračju postmodernog bujanja novih životnih stilova i uspona partikularnih i individualizovanih formi organizacije svakodnevice, dolazi do uspona partikularnih tipova seksualnog (samo)izraza i seksualne senzibilnosti (Attwood, 2006), te do kulturne formacije novih seksualnih ukusa koje možemo da lociramo u raznovrsnim kulturnim praksama svakodnevice, seksualnim diskursima, reprezentacijama seksualnosti, kao i u „seksualnoj politici koja sebe počinje da definiše kao 'alternativnu“ (Attwood, 2006:9).

Iako ima mišljenja da su alternativni oblici pornografskog diskursa današnjice rezultat postfordističke samorevolucije delovanja porno-industrije (Paasonen, 2014), te da nije u pitanju novi tip već efektnost inovacija „starog“ diskursa pornografije, određene teorije prepoznaju u promenama načina na koji se reprezentacije seksualnosti konstruišu, plasiraju i konzumiraju određeni diskontinuitet u odnosu na digitalne sadržaje porno-industrije (Hardy 2009, Paasonen 2011a). U prilog teze o savremenom pornografskom diskontinuitetu i teorijske koncepcije da se u okviru tradicionalnog pornografskog poretka tokom nekoliko godina (ili decenija) prestalo misliti na isti i počelo razmišljati na drugi način, možemo izdvojiti masovni uspon veb-stranica čije konvencije u manjoj ili većoj meri odudaraju od dominantnih pornografskih kanona. Pornografija prestaje biti singularna pojava, upadljiva raznolikost u vizuelnoj interpretaciji seksualnih odnosa daje sve više prava da govorimo o savremenim internet pornografijama i/li pornografskim diskursima - pa i „diskursima pornografizacije“ (Liotz, 2014).

Suprotno uvreženoj predstavi prosečnog konzumenta kao „pervertita u kišnom mantilu“, digitalna mreža „vrvi“ od sajtova koji pornografske sadržaje kombinuju sa raznolikim životnim stilovima – otvoreno pozivajući korisnike da podele i afirmišu svoje seksualne preference i aktivnosti (Paasonen, 2011a). Posredstvom ekstenzivne i kreativne upotrebe interneta došlo je do mogućnosti realizacije i vizuelne artikulacije „novih seksualnih ukusa i kultura koje sebe definišu kroz varijetet suprostavljanja glavnotokovskoj kulturi i posebno glavnotokovskoj pornografiji“ (Attwood, 2007:449), i u svetlu pojave „odmetničkih“ i nestereotipnih porno-materijala savremena teorija se približava „konceptualizaciji pornografije kao teorijskog kišobrana pod koji

možemo svrstati različite estetike, radne prakse, etička vredovanja i tržišne forme, pre nego što bi o pornografiji trebalo govoriti kao o singularnom entitetu, kulturnom simbolu ili socijalnom simptomu koji se može tumačiti pozitivno ili negativno“ (Paasonen, 2014:140). Pornografija postaje „zabavna“ i kao „amorfni zbir seksualnih scena“ (Jacobs, 2004) proizvodi se sa raznovrsnim ciljevima među kojima ubiranje zarade ne predstavlja centralni: kao deo šireg društvenog trenda razvoja partikularnih tipova seksualnih reprezentacija i novih, specifičnih (pot)kultura seksualnog ukusa, novi pornografski praktikanti se definišu kao relativno sofisticirani i slobodni (Jancovich, 2001).

Da sve veći broj pornografskih materijala digitalnih okruženja možemo svrstati u alternativne, nezavisne, feminističke, kvir (queer), pornografiju koja odbija da bude samo pornografija (Biasin, Maina, Zecca, 2014), pornografiju koja sebe pozicionira kao *postpornografsku* (Sprinkle, Stutgen, Attwood, 2014), najbolje dokazuje primetna rekonfiguracija dominantnih vizuelnih kanona otelotvorena u *re-estetizaciji prikaza scena seksa* (Attwood, 2014, Juffer, 1998). Kao najupečatljiviji dokaz delovanja novih medija u smislu restrukturacije singularnosti pornografskog diskursa uzima se pojava seksualno eksplicitnih slika koje izražavaju i prenose određenu seksualnu potkulturu, te predstavljaju *kulturni marker distinkcije, sofisticiranosti i seksualnog ukusa* (Attwood 2007, Juffer 1998). Na mesto standardne, depersonalizovane i komodifikovane pornografske ponude postavljaju se estetizovane reprezentacije seksa koje predstavljaju, izražavaju i afirmišu seksualni ukus i identitet samih protagonista, a nova seksualna kultura postmodernog koda uslovljava digitalnu reciklažu reprezentacionih kodova porno-industrije u smislu isticanja esencijalno *drukčijih estetika i seksualnih perspektiva*. Medijsko isticanje vizuelnih komponenti koje odudaraju od „tradicionalne“ pornografije i korisnička samostilizacija eksplicitnih materijala implicira, sa druge strane, organizaciju virtuelnih komuna okupljenih oko partikularnih pornografskih diskursa, kao i uspostavljanje neposredne interakcije između pornografskih producenata i konzumenata. U društvenom smislu, uspon materijala koji se označavaju kao „*pornografijom nakon pornografije*“ (Biasin, Maina, Zecca, 2014) rezultira suspenzijom preciznih granica između „pornografije i ostalih estetika, između komercijalnih i nekomercijalnih oblika seksa, između potrošnje i zajedništva, te između seksa kao reprezentacije i seksa kao samoreprezentacije“ (Attwood, 2007:453).

Ni teorija o savremenoj demokratizaciji pornografije (Coopersmith, 2006) ne ostaje u postmodernom kontekstu bez empirijskog uporišta. Za razliku od partikularnih stanovišta koja naglašavaju stav o društvenom usponu alternativne, feminističke, kvir (queer), potkulturne, nezavisne, „real-core“ pornografije (Messina 2007, Attwood 2002, Paasonen 2011a, 2011b), šira perspektiva *demokratizacije zapadne kulture seksa* poima se kao adekvatno polazište za sociološko odgonetanje aktuelne fenomenologije pornografskog diskontinuiteta produciranog od strane „običnih ljudi“. Demokratizacija pornografije je proces započet masovnom upotrebom digitalnih medija koje skoro svakom pojedincu pružaju mogućnost da postane producent: „izumiteljstvo video-kamera, digitalnih kamera, veb kamera je promenilo stanoviše da je za proizvodnju filma potrebna profesionalna oprema i određena ekspertiza... Danas svako može – kao što i čini – da kreira i distribuira sopstvenu pornografiju“ (Coopersmith, 2006:10). Aproprijacija svetske elektronske mreže od strane korisničkih grupa je izmenila stare modele proizvodnje, cirkulacije i percepcije pornografskih materijala u korist konstitucije i proliferacije „uradi-sam-pornografije“ (Jacobs, 2007).

Na osnovne nalaze teorije o demokratizaciji pornografije nadovezuje se teza o uzajamnosti između komunikacijskih potencija interneta i pojave *kolaborativne pornografije* (Jacobs, 2004). Socioseksualno umrežavanje posredstvom novih, interaktivnih medija rezultira pornografskim usmerenjem ka „diverzifikovanim izrazima seksualno-estetske požude“ (Jacobs, 2004). „Migracija“ pornografije u virtuelne svetove kiberprostora usložnjava postojeće modele kulturne produkcije i potrošnje: do nedavno je većina diskusija o internet pornografiji jednostavno tekla u terminologiji ekstenziranog rada porno-industrije, ali su nove tehnologije i novi, postmoderni društveni uslovi konstruisali platformu za kreaciju, distribuciju i pristup mnogo većem i raznovrsnijem inventaru seksualnih reprezentacija u odnosu na ranije (Paasonen, 2014). U tom smislu, kolaborativna pornografija označava novu poziciju pornografskih producenata koji mogu da stvaraju nezavisno od etabliranih porno-industrija, i to na nove, nepoznate i alternativne načine (Jacobs, 2004) i „umesto da o medijskim producentima i potrošačima mislimo u kategorijama izolovanih uloga, danas sve njih možemo da posmatramo kao participante koji ulaze u interakciju jedni sa drugima“ (Jenkins, 2006:3). „Kreativna aproprijacija“ interneta (Bakardjieva, 2005) dovodi do mogućnosti kolaboracije korisničkih grupa u socioseksualnim praksama proizvodnje, distribucije i potrošnje eksplicitnih materijala čime se stavlja na ispit tradicionalna teza o pornografiji kao komercijalnom diskurzivnom modusu.

Iako među novim formacijama internet pornografije ima materijala koji verovatno služe „kao istraživačko i razvojno oruđe porno industrije“ (Cramer, Home, 2007:165), ne može se sa sigurnošću tvrditi da digitalne prakse reciklaže starih i konstitucije novih načina reprezentacije seksa ne predstavljaju *diskurzivnu razlomljenost pornografskog režima*. Iako se možemo složiti sa mišljenjem da se sociološko i humanističko dešifrovanje pornografije često izvodi u metodološkom ključu „paranoičnog čitanja“ (Kosofsky Sedgwick, 2003) - koje kompulsivno insistira na otkrivanju skrivenog rada društvene moći - ostaje na analizi da potvrdi kako pornografski diskontinuitet nije samo diskurzivna reartikulacija univerzalizujućeg toka kapitalizma čije su spoljašnje granice „izmicanja, nedogleda izuzetno kreativne i pozitivne“ (Delez, Gatari, 1990:309), već da je amaterski diskontinuitet diskurzivna samoartikulacija seksa „običnih ljudi“ u postmodernom kontekstu digitalne društvenosti i fluidnih socioseksualnih odnosa.

6. TEHNODISKURZIVNE FORMACIJE AMATERSKE PORNOGRAFIJE

Pojavom internet galaksije dolazi do značajnih promena u proizvodnji, cirkulaciji i konzumaciji seksualno eksplicitne građe, kao i pornografskih sadržaja stvorenih van konteksta porno-industrije. Opšteprihvaćeno je stanovište o središnjoj ulozi interneta u globalizaciji pornografskog diskursa (Attwood 2015, 2014, 2013, Tyler 2015, Paasonen 2011a, 2011b, Doorn van 2009, Filipović 2009, Lehman 2007, Gibson 2004, Jacobs 2004). Pristup i produkcija pornografskih materijala je lakša nego ikad, u relativno velikom broju slučajeva za njih nije potreban novac, a anonimnost potrošača pred beskrajnim nizom reprezentacionih niša, stilova, formata, kategorija je po definiciji zagarantovana (Paasonen, 2011a). Raznovrsne alate digitalne produkcije i on-lajn društvene mreže „dovele su do drastičnog porasta opšte vidljivosti, pristupa, diverzifikacije pornografije, od veb-kamera i njenih interaktivnih mogućnosti do masovno posećenih sajtova za razmenu dokumenata, portala, veb-datoteka, amaterskih foruma... i komuna različitih interesa“ (Paasonen, 2011a:1). Milionske posete pornografskim veb-stranicama na dnevnom nivou svedoče kako je pornografija postala deo svakodnevice (Boyle, 2010), a društveni značaj i kulturnu pervazivnost porno sadržaja u elektronskoj formi nije prepoznala samo nauka, nego i politička administracija Sjedinjenih Američkih Država koja je pokušala pravno da ih artikuliše - u popularnoj kulturi poznato kao „Bušova inicijativa za porno-ratove“ (Strub, 2010).

Zakovitosti cirkulacije pornografskih sadržaja putem World Wide Web-a, kao jedne od najvećih mreža što ih čovečanstvo ikad sazdalo (Barabaši, 2006), važe za sadržaje nastale van konteksta porno-industrije. U cilju kvalitativnog poimanja tehnološke platforme amaterske pornografije, iz relativno obimnog registra atributa interneta analitički se, dakle, izdvajaju immanentna mrežna struktura, konvergentnost, samoorganizacija i medijska interaktivnost. To ne znači da ove odlike nisu bitne za proliferaciju materijala pornografske industrije, već da predstavljaju ključne tehničkotehnološke prerogative diskursa amaterske pornografije u kontekstu „umreženog društva“ (Castells, 2000). Takođe, to ne znači da (pre)ostale karakteristike tehnologije slobodne komunikacije poput hipertekstualnosti, disperzivnosti, dinamike, automatizma, varijabilnosti i slično nisu važne za produkciju i potrošnju amaterskih sadržaja, već da u ovom istraživačkom smislu nisu od presudnog značaja. Nečujni transfer pornografije u

domen novih medija osoben je za sve istorijske sekvence, a istraživački koncept i teorijska predviđanja po kojem će se jedina informaciona revolucija verovatno desiti u pornografiji (Winston, 1998) više, dakle, pripada tehnomitološkoj naraciji, nego kritičkom tonu sociološke nauke.

Imajući u vidu da je razumevanje medija uvek partikularno i kontekstualno, jer u društvenom, kulturnom i istorijskom pogledu specifikuje raznovrsna iskustva smisla (Gitelman, 2006), internet u kontekstu amaterske pornografije ne predstavlja univerzalizujuću, centriranu strukturu čija se funkcionalnost postulira na „jednoj temeljnoj nepokretnosti i umirujućoj sigurnosti koja je izuzeta iz igre“ (Deleza, 1990:132).

Obzirom da je mašina uvek društvena, pre no što postane tehnička (Delez, & Gatari, 2000), internet predstavlja tehničkotehnološku - materijalnu bazu funkcionisanja diskursa amaterske pornografije, najpopularniji tehnodiskurzivni format pornografije, tehnološki specifikum iz kojeg proizilaze i sa kojim su u neraskidivoj vezi specifikumi društvene i kulturnoistorijske prirode.

6.1. Web 1.0: Pornografski supermarket vizuelnog užitka

Diskurs amaterske pornografije ostao je zbog manjeg obima distribucije gotovo neprimetan u odnosu na komercijalnu produkciju (Paasonen, 2011) - sve do vremena masovne upotrebe interneta.

Mrežna struktura komunikacijskih tokova interneta predstavlja središnji razlog zbog kojeg je porno industrija početkom devedesetih godina prošlog veka „migrirala“ u kiberprostor. Popularnost on-lajn pornografije u velikoj je meri zasnovana na tehničkim prednostima „*otvorene strukture* koja se može bezgranično širiti i uključivati nove čvorove sve dok oni mogu komunicirati unutar mreže“ (Castells, 2000:494). Struktura ove tehnologije može se matematički izraziti pojmom mreže koja obezbeđuje stabilnost i rezistentnost, kao i fluidnost i fleksibilnost svih informacija relativno zaokruženog simulakruma prostor-vremena. World Wide Web, standardizovani jezik komunikacije u digitalnom prostoru, jedna je od najvećih društvenih mreža savremenog sveta (Barabasi, 2006) i mrežna struktura interneta – tehničkotehnološka esencija njene globalne privlačnosti – ogleda se u „poveznicama, uniformnim lokatorima resursa, koji nam omogućuju da prelazimo sa stranice na stranicu. Te poveznice pretvaraju zbirku pojedinačnih dokumenata u golemu mrežu koja se rasprostire klikanjem miša“ (Barabasi,

2006:39). Nasuprot centralizovanim, hijerarhizovanim i birokratizovanim sredstvima „tradicionalne“ medijske kulture, komunikacijske prakse u okviru informacione mreže interneta prevazilazi mnoga ograničenja i očekivanja. Mrežna organizacija podrazumeva način i oblik formiranja, strukturisanja, „povezivanja i delovanja prirodnih i veštačkih sistema koji, poput paukove mreže, egzistiraju i funkcionišu kao složena tela ili skladni odnosi više povezanih delova“ (Dragičević, A. & Dragičević, D, 2003: 196), a time i aktuelnu konvergencije prethodnih medijskih formata/sadržaja u funkcionalni okvir interneta. U pitanju je „kulturna promena koja dozvoljava da korisnici slobodno komuniciraju i tragaju za informacijama među razuđenim medijskim sadržajima“ (Jenkins, 2006:3), a u tom smislu mrežna tehnologija komunikacije u kombinaciji sa konvergencijom raznovrsnih formata i sadržaja u isti funkcionalni okvir predstavljaju tehničkotehnološku bazu vrtoglavog uspona digitalne pornografije na globalnom nivou.

Za razliku od prethodnih medija, korisnik interneta ima priliku da sa jednog mesta pretražuje ogromnu količinu materijala. Korisnik relativno lako dolazi do željenih sadržaja: dovoljno je imati elementarnu računarsku opremu i osnovno tehničko predznanje da bi se u roku od nekoliko klikova mišem prepustilo promatranju odabranih sadržaja. Čak i pod uslovom da sadržaji nekog sajta ne odgovaraju seksualnim preferencama potrošača, mrežna povezanost informacija u kiberprostoru daje beskrajne mogućnosti (ponovnog) biranja i gotovo beskrajnog traganja (Filipović, 2009). Osim toga, važnu karakteristiku konzumacije seksualno eksplicitnih slika u kiberprostoru čini *anonimnost*: korisnik interneta nema direktnog kontakta sa producentima, a šanse da bude (moralno ili zakonski) osuđen za promatranje određenih sadržaja su dovedene do minimuma. Ukoliko se odluči za kupovinu pornografskog materijala, identitet potrošača ostaje skriven: kako se plaćanje obično vrši elektronskim karticama, veliki broj sajtova nudi mogućnost skrivanja podataka u koju je svrhu novac sa računa skinut. Osim brzog odgovora na potrošačke želje u pogledu seksualnih preferenci i anonimnosti, internet pruža šansu i za „aktuelizaciju dizajnerskih principa tehnologije u kojima vlada interoperativnost i heterogenost povezivanja informacijskih sistema“ (Terranova, 2004:53). Da je u pitanju jedinstvena „*medijska mašina*“ (Negroponte, 1998) koja značajno podstiče potrošnju pornografskih sadržaja nedvosmisleno potvrđuje mogućnost gotovo beskrajnog izbora između promatranja fotografija, filmova, video klipova, televizijskih kanala, kiber-seksa i slično. U početku zasnovana na cirkulaciji fotografija u elektronskom obliku, digitalna pornografija je paralelno povećanju brzine

protoka informacija obezbedila osnovu za proliferaciju sajtova sa raznovrsnom ponudom materijala: od filmskih isečaka, dugometražnih filmova, preko digitalnih televizijskih kanala do interaktivnih video-porno-igara, kiber-seksa. Kako savremena istorija kapitalističkog načina proizvodnje pokazuje veliku fragmentiranost tržišta i sve napetije međudnose ponude i potražnje, popularnost veb sajtova određuje menadžersko umeće njihovih tvoraca u konvergenciji više tehnologija u jednu (Filipović, 2009). Kombinatorika potrošačkog izbora se ni ovde ne završava: osim što postoji mogućnost da sa jednog kiber-(ne)-mesta, u relativno kratkom vremenskom periodu, izabere da li želi da gleda fotografije, film, video klipove ili slično, potrošač svoj izbor, dakle, može da „umreži“ sa izborom koji se tiče same potrošačke kategorije reprezentacije seksualnosti (Filipović, 2009). I površna analitika pornografske ponude na internetu ohabruje tezu po kojoj većina sajtova sadrži više nego raznovrsnu ponudu: izuzev izbora koji se tiče „skidanja“ dugometražnih filmova, gledanja kratkih filmskih klipova, učestvovanja u forumima gde se problematizuju najraznovrsnija pitanja pornografske industrije, gledanja seksualnog čina „uživo“ putem veb kamera, podarzumeva se mogućnost izbora u pogledu seksualnih preferenci. Ukoliko, ipak, jedan broj sajtova ne nudi veliki broj opcija izbora, to znači da su „specijalizovani“ za oblast koja privlači užu grupu korisnika.

Sa druge strane, jedan od centralnih principa organizacije globalnog protoka informacija koji pogoduje potrošnji pornografskih sadržaja ogleda se u odsustvu centralizovane i etatizovane kontrole i cenzure (Filipović, 2009). Kiberprostor svetske elektronske mreže je toliko velik da ne postoje praktična sredstva kojima bi se celokupnost sadržaja mogla podvrgnuti nekoj vrsti provere ili kontrole. Sa obzirom na to informacije u kiberprostoru imaju moć bezgraničnog umnožavanja i umrežavanja pokušaji njihove cenzure obično na tome i ostaju (Filipović, 2009). Posredstvom informacione „arhitekture otvorenosti“ internet efektivnije od prethodnih medija spaja proizvođače sa potrošačima. Dok su televizija, video i film uspeli da je prošire unutar nacionalnih granica, internet je pornografiju učinio dostupnom na planetarnom nivou. Umanjivši značaj tradicionalne kartografije, pornografskim sadržajima kiberprostora pristupa milionski broj korisničkih grupa iz svih sociokulturnih i geografskih regija.

Mrežna struktura i konvergentna priroda medijske tehnologije interneta odgonetaju fenomenologiju masovne upotrebe u pornografske svrhe. Kako je razvoj interneta oblikovao pornografiju, tako je pornografija usmeravala oblike društvene upotrebe i globalizacije interneta (Filipović, 2009). Zbog pogodnosti u produkciji, plasmanu i potrošnji, pornografska industrija je

u cilju što efektnije komodifikacije seksualnog iskustva među prvima prihvatila hibridnu tehnologiju slobodne komunikacije. Kiberprostor je u relativno kratkom periodu postao nepregledna samousluga raznovrsne medijske robe, a „surfanje“ svetskom elektronskom mrežom neodoljivo podseća na šetnju između polica, odabir i kupovinu robe u privlačnoj ambalaži (Filipović, 2009). U dobu masovnih mitologija personalizovane sreće i ideala „gomilanja obeležja uživanja“ (Lipovecki, 2008:173), internet pospešuje invididualizaciju potrošačkih postupaka, sklonosti i zahteva osobenih za postfordističku ekonomiju (Erdei, 2008, Filipović 2009). Kiberprostor je od početka 90-ih godina XX veka poslužio kao izuzetna tehnološka osnova konstrukcije „porno-supermarketa vizuelnog užitka“ (Filipović, 2009) i globalna upotreba interneta u pornografske svrhe može da se učita kao empirijska potvrda klasične sociološke teze po kojoj se seksualnost, per definitionem, oduvek nalazi u tehnološkom jezgru medijskih inovacija (Gitelman, 2006). U tom smislu, pornografija na internetu može da se razume ne samo kao jedan od središnjih formata, nego i pokretača postfordističke digitalne ekonomije.

6.2. Web 2.0: Participativna medijska kultura

Presudan uticaj koji je pojava interneta imala na osnaživanje pornografske ekonomije užitka i cele seks industrije predstavlja prihvaćeno gledište u savremenoj sociološkoj i kulturološkoj teoriji (Schaschek 2014, Liotzis 2014, Biasin, Maina, Zecca 2014, Paasonen 2014, 2011, 2010, 2007, Waskul 2007, Williams 2008, 2004, Paasonen, Nikunen, Saarenmaa 2007, Jacobs, Janssen, Pasquinelli 2007, Earle, Sharp 2007, Hall, Bishop 2007, Attwod 2002, 2009, Cooper 2004, Campbell 2004, Lane 2001). Istraživački diskurs o internet pornografiji od početka XXI veka na ovamo, međutim, otvara se prema nizu evidentnih promena. Rastuće promene u načinu masovne upotrebe, kao i određene razlike u ciljevima korisničke apropijacije interneta dovode se u direktnu vezu sa vizuelnom destandardizacijom i diverzifikacijom pornografskog diskursa. Drugim rečima: dok je Web 1.0 odrednica za ranu fazu masovne upotrebe interneta i tehnosocijalni okvir pojave, rasta i uspona značaja digitalne pornografije, Web 2.0 je opšteprihvaćena odrednica za drugu, savremenu fazu masovne upotrebe interneta od 2000. godine na ovamo, odnosno tehnosocijalni okvir pojave, rasta i uspona značaja digitalne pornografije amaterskog koda.

Za razliku od Web 1.0 baziranog na mrežno povezanim veb-sajtovima i njihovim sadržajima, pojam Web 2.0 je konstruisan (O'Reilly, 2005) sa namerom ukazivanja na niz

značajnih promena u sferi društvene upotrebe novog medija. Dok je Web 1.0 tehnosocijalni lokus naprednog izlaganja mrežno povezanih sadržaja i formata, Web 2.0 sugerise rastući značaj personalne medijske produkcije, blogova, društvenih foruma, kooperativnih produkcija i slično: od 2005. godine, na ovamo, “blogovi, vikipedije i društvene mreže poput Friendster, My Space, Orkut i Flickr su prezentovane kao sledeći talas volontarnih zajednica koje su korisnici tražili na internetu” (Lovink, 2008:ix). Najkraće, mediji su (napokon) postali (i) društveni.

Kvalitativna distinkcija koju je moguće povući između Web 1.0 i Web 2.0, aplikativna po pitanju pornografskog diskursa, tiče se, u najkraćem, aktivnog prisustva korisničkih grupa u kreiranju sadržaja, ciljeva i formata komunikacije putem interneta (Bakardijeva, 2005). Dok je Web 1.0 orijentisan na objavljivanje i relativno pasivnu konzumaciju medijskih poruka, Web 2.0 je orijentisan na dinamičnu, dvosmernu, komunitarnu, kooperativnu produkciju i konzumaciju, a po određenim zapažanjima u “pitanju je stav, a ne tehnologija. Radi se o ohrabrivanju i pružanju mogućnosti participacije posredstvom otvorenih aplikacija i servisa. Otvorenost se ne odnosi samo na tehnološki, već i društveni nivo koji uključuje korištenje sadržaja u novim i uzbudljivim kontekstima” (Davis, iz: Lovink, 2008:xiii).

Među značajkama Web 2.0, kao baze postmodernog iskustva korisničke apropijacije interneta, izdvajaju se mogućnost komunikacije svih sa svima, kooperacija, otvorenost informacionih izvora, participativnost, samoorganizujuća strukturisanost (Fuchs, 2008), i ove tehničkotehnološke latencije formiraju materijalnu osnovu proliferacije amaterskog diskursa. Na tradicionalnom mestu pasivnog potrošača pojavljuje se dinamična figura internet korisnika: primalac poruke postaje (i) pošiljalac, a mrežna shema komunikacije svih sa svima pruža mogućnost da potrošač postane producent. Sa druge strane, korisničke grupe Web 2.0, rasute po različitim geografskim i temporalnim osama, kolaborativno pristupaju proizvodnji raznolikih medijskih sadržaja koji se neretko ustupaju bez nadoknade. Medijske prakse Web 2.0 ustrojene oko otvorenih izvora informacija prevazilaze “intrumentalnu logiku akumulacije, profita, kompeticije i komodifikacije” (Fuchs, 2008:133) karakterističnu za prethodnu epohu. To ne znači da celokupna komunikacija posredstvom Web 2.0 po pravilu očitava subverzivni i/li demokratski karakter, već da postepeno, u određenim društvenim kontekstima, dostiže prednosti “poklon-ekonomije”, ostvaruje digitalni etos kooperacije i mobilise koncept znanja kao javnog dobra (Fuchs, 2008). Dok veb-stranice i kulturne prakse “pasivnog” čitanja sadržaja tehnologije Web 1.0 podsećaju na dirkemovske društvene činjenice, komunikacioni i kooperativni režimi Web 2.0

sugerišu da se radi o društvenim praksama veberijanskog tipa (Fuchs, 2008). Za razliku od Web 1.0 koji označava inovativnu platformu za plasiranje raznovrsne medijske građe, Web 2.0 se odnosi na kreativnu apropijaciju interneta (Bakardijeva, 2005) i samoorganizacijski poredak osnažene komunikacije i oseća(n)ja (virtuelnog) zajedništva. U žiži savremenog interesovanja korisničkih grupa se nalaze interaktivne i digitalne platforme koje sažimaju sadržaje veb-stranice u kombinaciji sa interaktivnim elementom: neprevaziđeni usponi popularnosti sajtova poput www.myspace.com, www.youtube.com, www.wikipedia.com, www.facebook.com ukazuju na *osnaženje demokratskog potencijala kiberprostora*, jer je u pitanju “komunikacijski sistem u kojem korisnik mora da preuzme određene aktivnosti” (Fuchs, 2008:131). Sumarno, kiberprostor u savremenom smislu reči ukazuje na društvenu mrežu samoorganizujućih aktivista koji samostalno plasiraju, uobličavaju, distribuiraju i promatraju medijske sadržaje.

Verovatno najvažnija komponenta savremene pragmatike interneta ogleda se u tehničkotehnološkoj potenciji interaktivnosti na vertikalnom i horizontalnom nivou iz čega proizilazi da je za razliku od dominantnog potrošačkog modela komunikacije Web 1.0 (Bakardijeva 2005), ulaskom u tehnosocijalnu fazu Web 2.0 u prvom planu participativna korisnička kultura (Jenkins, 2006).

Participativna shema upotrebe interneta podrazumeva korisničku produkciju vrednu (i) za, psihoanalitički shvaćenog, Drugog. Bez obzira da li je u pitanju sadržaj, prostor, odnos ili kultura (Bakardijeva, 2005), svedočimo uvećanoj proizvodnji od strane internet korisnika, kao i interaktivnoj komunikaciji između korisničkih grupa, a naj način internet otkriva središnju ulogu u konstituciji nove digitalne politike komunikacija u svetu u kome skoro svako dobija ili može da *ima svoj glas* (Coleman, 2005). Naspram pasivnog, nezasićenog potrošača priključenog na globalno umreženi ekran-terminal (Baudrillard, 2012), savremena teorija u kontekstu Web 2.0 ističe kulturnu figuru dinamičnog, dijalektičkog, proaktivnog, “hiper-korisnika” i “umesto govora o medijskim producentima i korisnicima kao nosiocima razdvojenih uloga, imamo priliku da govorimo o participantima koji ulaze u interakciju jedni sa drugima prema pravilima koje niko u potpunosti još ne razume” (Jenkins, 2006:3). Globalna popularnost blogova, digitalnih dnevnika, platformi na kojima svako ima priliku da ostavi svoj tekstualni, foto, video zapis, milionske posete digitalnim mrežnim stranicama poput www.facebook.com, www.instagram.com, www.youtube.com, www.twitter.com i slično potvrđuju tezu po kojoj korisnici, u istoj ili sličnoj

meri poput eksperata ili političkih moćnika, predstavljaju aktivnu *snagu u preoblikovanju i artikulaciji tehnologije* (Bakardjieva 2005, Feenberg 1999).

Interaktivna komponenta interneta redefiniše tradicionalne odnose između društvenih grupa dizajnera i korisnika, autora i gledaoca, producenta i konzumenta (O'Neill, 2008), a glavnu karakteristiku “drugog medijskog doba” (Poster, 1995) sačinjava upravo to što publika i producenti nisu jasno razdvojeni. Kako “stroge kategorije konzumenata i producenata nisu adekvatne da objasne punu dubinu definicije novih medija” (Gitelman, 2006:15), kulturna konjunktura društvene pragmatike interneta postulirana je oko samoproizvodnih, označiteljskih praksi korisničkih grupa, mada ne bi trebalo odbaciti ni stanovište po kojem je, ipak, “interakcija, komentarisanje ili proizvodnja sadržaja samo mogućnost, ali ne i obavezna formacija angažovanja” (Paasonen, 2011a:67). Isticanje tehnoloških mogućnosti interakcije i transpozicije aktivnih korisnika u medijske producente ne podrazumeva suspenziju kategorije (pasivnih) potrošača koji su u pornografskom kontekstu i dalje brojniji (Paasonen, 2011a), već skreće pažnju na fenomenologiju tehnomaterijalnih temelja nastanka, diseminacije i popularizacije pornografskog diskursa “običnih ljudi”.

Redefinicija tradicionalnih relacija između dizajnera i korisnika, interaktivna proizvodnja sadržaja, te kolaborativna interpretacija kompjuterskog interfejsa (O'Neill, 2008) sačinjavaju osnovne uslove nastanka, artikulacije i globalizacije amaterskih sadržaja na internetu. Iako se možemo složiti sa stavom da su amaterski prikazi seksualnosti dostupni od samih početaka masovne upotrebe interneta, te da su određene veb-stranice početkom 90-ih godina prošlog veka privukle iznenađujuće velik broj gledalaca (Paasonen, 2011a), postepeno napuštanje kulturnih praksi pasivnog “čitanja” u korist Web 2.0 medijskog angažovanja rezultira dinamičnom cirkulacijom “kućnih” seks snimaka. Ovakva teza ne implicira stav o suspenziji značaja pornografske industrije, niti tradicionalnih medija pornografije, već ukazuje da su *nova usmerenja i amaterski diskontinuitet pornografskog diskursa omogućena i otelotvorena kroz inovativnu, kreativnu apropijaciju interneta*.

Iako se u određenom smislu možemo složiti sa zapažanjem da je onlajn kultura od početka bila participativna i korisnički usmerena (Bruns, 2008), nećemo pogrešiti ukoliko postuliramo stav da je od sredine 90-ih godina prošlog veka do danas na delu značajna rekonfiguracija društvene upotrebe interneta: “produkcija sadržaja se sve manje razume kao profesija, a više kao arena za korisnički angažman” (Paasonen, 2011a:67), i ključni dizajnerski

principi formatiranja aktuelne upotrebe interneta mogu se predstaviti kroz terminologiju samoobjavljanja, samoorganizacije, samoumrežavanja (Fuchs, 2008, Castells, 2003) - što nedvosmisleno potvrđuje (i) amaterska upotreba interneta u pornografske svrhe. Amaterski sadržaji ne mogu biti poistovećeni sa tehnologijom kojom se izlažu, niti se može tvrditi da je iz Web 2.0 direktno proizašla amaterska pornografija na internetu, već da amaterska pornografija “u najvećoj meri koristi mogućnosti samoproizvodnje i interakcije koju nudi internet“ (Patterson, 2004:110). U tom smislu, govor o interaktivnim kapacitetima Web 2.0 i adekvatnoj participativnoj korisničkoj kulturi jeste govor o *tehnosocijalnom domenu seksualne imaginativnosti koja je stavljena van kontrole porno-industrije*.

Termin Web 2.0 ne podrazumeva niz tehnoloških inovacija, već značajni niz korisničkih promena interneta. Imajući u vidu da (i) “pojava novih medija... nije u potpunosti revolucionarna, oni u manjoj meri predstavljaju epistemološki prekid, a više mesto aktuelnih pregovora oko značenja” (Gitelman, 2006:6), aktuelna upotreba interneta u smislu jačanja interpersonalne interakcije i društvene komunikacije ne predstavlja izraz revolucije na polju tehnoloških dostignuća, već savremenu formu *redefinisavanja elektronske mreže kroz njeno korišćenje*. To ne podrazumeva da interaktivne komponente interneta ne uslovljavaju određene pomake u cirkulaciji pornografskih sadržaja, a određena teorijska zapažanja ističu aplikativnost pojma “*Porn 2.0*” kojim se ukazuje na mrežnu i interaktivnu utemeljenosti svih aktuelnih diskursa pornografije (Paasonen 2011a, Jenkins 2007, Mowlabocus 2010).

Deo govora o tehnomaterijalnoj bazi samoproizvodnog duha amaterske pornografije tiče se kulture izumiteljstva digitalnih kamera, foto aparata i mobilnih telefona sa ugrađenim kamerama. Iako su amaterski snimci cirkulisali u ranijim kulturnim epohama, tehnološke prakse digitalizacije sadržaja i relativno jednostavnog plasmana na svetsku elektronsku mrežu predstavljaju središnji uslov razvoja pornografskih praksi “običnih ljudi”. Drugi tehnološki uslov zadovoljen je posredstvom interaktivne komunikacije i mrežnog povezivanja: upravo je transfer pasivnog potrošača u kreativnog producenta i, uopšte uzev, kulturna deklasifikacija starih podela, dovela do radikalnog, globalnog povećanja opsega razmene amaterskih sadržaja, i upravo je aproprijacija interneta u smislu povratka kontrole korisnika nad medijskim formatima i sadržajima tehnosocijalni okvir postmodernog razlamanja pornografskog diskursa u korist *polisemične strukture reprezentacija i diskurzivne heteroglosije seksualnih prikaza*. Sa druge strane, teorijska afirmacija koncepta nove medijske ekologije (Jenkins, Ford, & Green, 2013)

bazirane na drukčijem tipu upotrebe novih medija ne podrazumeva da je svaki čitalac po definiciji postao pisac (Van Dijk, & Nieborg, 2013), odnosno da je prosečni konzument pornografskih reprezentacija po automatizmu stekao kulturni status porno-producenta.

Postoje tri modaliteta angažovanja internet korisnika oko pornografskih praksi koje otkrivaju potenciju dekonstrukcije “familijarnih stereotipa o porno-konzumentu kao pasivnom zavisniku” (Paasonen, 2011a:71), što, sa druge strane, ne znači da je tehnologiji time oduzeta moć “aproprijacije svojih apropijatora” (Bakardjieva, 2005:112). Tehnološkomaterijalna osnova transpozicije amaterske internet pornografije od “potrošačke niše ka dominantnom formatu” (Hardy, 2007:11) empirijski se može očitati na tri praktična nivoa: na nivou plasmana sopstvenih medijskih sadržaja, na nivou digitalnih praksi za razmenu pornografskih sadržaja (P2P – “peer to peer”), na nivou delanja elektronskih porno zajednica.

Ključna komponenta “uradi-sam-pornografije” (Jacobs, 2007) odnosi se na autonomni stil produkcije i proliferacije sadržaja. Danas gotovo sve veb stranice sa amaterskim prikazima seksa imaju mogućnost relativno lakog objavljivanja sadržaja od strane korisničkih grupa. Površan pregled nekih od najpopularnijih porno-sajtova u “vlasništvu” amatera, ali i porno-industrije, uverava da je rubrika “upload” (plasiranje sadržaja) postala savremeni standard: www.nudeamateurtube.org/, <http://www.homemoviestube.com/>, www.zoig.com, www.amateuralbum.net, www.nailedhard.org, www.youporn.com, www.redtube.com, www.pornotube.com, www.xtube.com, www.8tube.com, www.xvideos.com, www.xhamster.com, www.pornhub.com, www.porndig.com, www.slutload.com, www.hclips.com, www.submityourflicks.com, www.yuvutu.com, www.exgfpics.com... Izuzev video zapisa, kratkih filmova i fotografija u digitalnom obliku, “uradi-sam” amaterska porno-kultura podrazumeva sadržaje koji nastaju u direktnoj interakciji na relaciji između producenata i korisnika. U pitanju su video-zapisi “uživo“ prenošenog kiber-seksa, zapisi koji se ostvaruju uživo posredstvom digitalnih veb-kamera, kao zapisi iz takozvanih “digitalnih bordela”: www.livejasmin.com, www.bongacams.com, www.chaturbate.com, www.camster.com, www.camplace.com, www.webcams.com, www.yuvutucam.isl.com, www.brothelcams.com...

Sa druge strane, funkcionisanje amaterske pornografije putem Web 2.0 podrazumeva upotrebu digitalnih platformi za interaktivnu razmenu sadržaja (takozvana tehnologija “P2P – peer-to-peer”). U cilju postizanja “raznovrsnijih, autentičnijih reprezentacija roda i seksualnosti u odnosu na konvencije glavnotokovske pornografije” (Doorn van, 2009:100), amateri se, dakle,

ne služe isključivo novim mehanizmima produkcije, nego utiču i na distribuciju seksualno eksplicitnih materijala. Navedeni princip distribucije amaterskih prikaza podrazumeva besplatno deljenje raznovrsnih sadržaja od strane anonimnih korisnika, odnosno “kumulaciju” istih na određene digitalne platforme kojima svako može bez nadoknade pristupiti: www.thepiratebay.se, www.btscene.cc, www.oncesearch.com, www.torrentz.eu i mnogi drugi. Kao deo savremene “poklon-ekonomije” i relativno novog, globalnom kapitalizmu stranog, etičko-estetskog koncepta “socijalno-seksualnog umrežavanja i kulturne vitalnosti” (Jacobs, 2004), korisnički aktivizam na internetu igra izuzetnu ulogu u proliferaciji amaterskog diskursa. Navedene platforme za interaktivnu razmenu medijske građe u širem smislu mogu biti definisane kao stabilne, infrastrukturne sheme materijalizacije alternativnih seksualno-estetskih koncepata, kao “dugo očekivan obrazac negovanja pornografije i njene rapidne demokratizacije” (Jacobs, 2004:27).

Sa treće strane, važan element pri konstituciji pornografske kulture amatera na internetu predstavlja virtuelni komunitarizam i mogućnost kolaborativnog delanja oko raznovrsnih seksualnih htenja i pornografskih preferenci. Kiberprostor je tehnodiskurzivni okvir ustrojenja korisničkih grupa koji na različite načine utiču na tok izlaganja, produkcije i posmatračke prakse amaterskih materijala. Virtuelne zajednice okupljene u kiberprostoru predstavljaju značajnu komponentu amaterske pornografije: izuzev kulturne prakse posmatranja, ocenjivanja, komentarisanja i plasiranja fotografija, video i filmskih materijala, aktivno učešće podrazumeva direktno, preferencijsko povezivanje i komunikaciju između korisnika i producenata. Iako se možemo složiti sa stanovištem da deljenje istovetnih stavova, ukusa i preferenci nije autentičan ili neposredan znak za reciprocitet/dvosmernost komunikacije, istovremeni plasman vlastitih stavova, mišljenja i komentara, kao i relativno lako stupanje u komunikacijsku shemu između ostalih korisnika i (novoformiranih) producenata, predstavlja značajnu novinu u odnosu na medijsku kulturu pasivne konzumacije pornografskih sadržaja stvorenih u kontekstu dominantne industrije vizuelnog užitka. Iako disperzivna, fragmentarna, donekle trivijalna i desupstancijalizovana, elektronska komunikacija posredstvom pornografskih foruma www.zoig.com, www.planetsuzy.org, www.pornbb.org, www.amateurposters.com, www.whatsboywant.com ukazuje na pluralizaciju pornografskog režima i seksualnosti u smislu jačanja osećaja personalne uloge u kulturi koju konzumira (Jenkins, 2007) i u tom smislu amaterski modus društvene upotrebe interneta nedvosmisleno vodi otvaranju alternativnih kulturnih prostora u kojima subjekti poseduju određenu kontrolu nad vlastitim diskursom i

reprezentacijama (Mc Nair 1996, Attwood 2007, Doorn van 2009). Slobodna razmena - obično seksualno konotiranih - poruka oko amaterskih snimaka povezuje korisnike u društvene mreže kiberprostora: za razliku od "tradicionalne" medijske kulture u kojoj je kulturnu praksu posmatranja vršio "izolovan", savremeni subjekat/internet-korisnik kroz interaktivnu komunikaciju konstituiše društvenu i nekorporativnu prirodu postupaka proizvodnje, distribucije i potrošnje pornografske građe, te neposredno učestvuje u kolaborativnoj (re)konstituciji njenih sklopova seksualnog značenja.

Sumarno: mrežni, interaktivni i participativni oblik komunikacije putem interneta predstavlja stabilnu materijalnotehnošku osnovu aktuelne transgresije između (amaterske) pornografije i dnevnih rutina svakodnevice (Juffer, 1998). Redefinišući tradicionalnu osu hijerarhizacije producenata i konzumenata kulturne industrije, demokratizacija medijske produkcije označava nečujni transfer "komunikativne moći od multinacionalnih medijskih konglomerata ka "običnim ljudima" (Doorn van, 2009:99) na čemu se, dakle, zasniva diskurzivni uspon amaterizma u pornografiji.

Kako sugerise slogan "Broadcast Yourself!" ("Emituj se!") veb-portala www.youtube.com, jedne od prvih i najvećih platformi za plasman sopstvenih medijskih sadržaja na internetu, konzumenti pornografskih slika su u interaktivnom kibeprostoru ohrabreni da postanu porno-producenti i aktivno participiraju u kolektivnoj prezentaciji seksualnog selfa, kreirajući društvene mreže i nove komunikacijske sheme ustrojene oko pornografskih preferenci, seksualnih ukusa i stilova. Imajući u vidu da semantičko polje internet javnosti rekonfiguriše na način što umesto zbira pasivnih konzumenata danas pod tim pojmom podrazumevamo društvenu grupu koja "oblikuje, deli, rekonstituiše, i remiksuje sadržaje na načine koji nisu mogli biti ni zamišljeni" (Jenkins, Ford and Green, 2013:2), Web 2.0 predstavlja tehnosocijalnu bazu uspona amaterskih pornografskih praksi i, šire gledano, katapultiranja fenomenologije seksualnih praksi "običnih ljudi" u žižu interesovanja javnosti (Barcan, 2002).

6.3. Remedijalizovani modaliteti amaterske pornografije

Virtuelni domen amaterske pornografije funkcioniše (i) po principu remedijacije (Bolter, & Grusin, 2000), jer na nov način spaja funkcije i estetski kod predašnjih medijskih tehnologija. Imajući u vidu da emaniraju moć „prisvajanja sveta kao čistog objekta“ (Slater, 2002:312),

fotografija i video, iako u novoj, remedijalizovanoj formi, ipak predstavljaju središnje medijske formate porno amaterizma.

Amaterska kiber-pornografija je oličena u reprezentativnoj tehnologiji fiksiranosti pogleda (Filipović, 2009) i njen se transgresivni potencijal očitava u novom tipu društvene upotrebe fotografije i videa koji posredstvom efekta „vizuelnog privida ukupne prisutnosti“ (Ranković, 1982:100) podražavaju „stare“, stabilne veze između konzumenta i predmeta konzumacije.

Iako postoji relativno čvrsti argumenti zbog kojih bismo se mogli složiti sa definicijom kiberprostora kao “konsenzualne halucinacije” (Gibson, 1984), kao i priznati odgovarajuće „moćne metapsihološke efekte korisničkog uranjanja“ (Mors, 2004:140), obećanje prevazilaženja reprezentacija“ (Bolter, & Grusin, 2000:60) biva u kontekstu amaterske pornografije ostvareno remedijacijom “tradicionalnih” formata fotografije i videa. Uprkos značajnim pomacima u tehnodiskurzivnom smislu funkcionisanja, otelotvorenim u teleprezentnim metodama upotrebe veb-kamera, medijski novuum amaterskog diskursa ogleđa se u efikasnoj remedijaciji “starih” tehnologija fotografije i videa u jedinstveni funkcionalni okvir svetske elektronske mreže.

6.3.1. Viralna rezonanca postfotografskih reprezentacija

Masovna upotreba interneta je popularizovala fotografiju kao gotovo zaboravljen pornografski medij. Relativno laka korisnička manipulacija digitalizovanim fotografijama i post-fotografska kultura „krhkih ontoloških granica između imaginarnog i realnog“ (Mitchel, 1994:225) može da se uzme kao tehničkotehnološki lokus fotografskog utemeljenja amaterske pornografije tokom ranih 90-ih godina XX veka.

Da „digitalne i analogne forme pornografije ne mogu biti lako razdvojene, te da svaki `stari` medij mora da koegzistira sa novim“ (Schaschek, 2014:4) pokazuje relativno široka zastupljenost fotografije u elektronskom domenu amaterske pornografije. U pornografskom duhu „pomame za vidljivim“ (Williams, 1989), amaterski diskurs se ne odriče izumiteljstva fotografije obzirom na njenu funkciju „zavidne zamene za neposredno iskustvo“ (Sontag, 2009:145). Polazeći od činjenice da je kultura fotografije u određenom smislu „deplatonizovala naše razumevanje stvarnosti“ (Sontag, 2009:166), nedvosmisleno je jasan njen značaj u savremenoj istoriji amaterskog diskursa pornografije. Medijski postupci digitalizacije eksplicitnih fotografija važe za jedan od prvobitnih uslova diseminacije amaterske pornografije na internetu, a pregled

sajtova istraživačkog uzorka sugerije da je i dalje reč o aktuelnom i popularnom formatu – na adresi jedne od najpopularnijih porno-komuna www.zoig.com/amateur-photos (pristupljeno dana 1.5.2015. godine) fotografija predstavlja izuzetno značajnu korisničku kategoriju, a lista digitalnih porno-galerija amatera je gotovo nepregledna: www.privatephotobox.com/, www.amateuralbum.net, www.nailedhard.org, <http://newamateurpics.com/>, www.pixcorner.com/, www.amateursolution.com/, www.freshamateurpics.com/, www.realsexhousewives.tumblr.com/, <http://your-shared-pics.tumblr.com/>, <http://amateursanonymes.tumblr.com/>, http://dirtyamateur.tumblr.com (...).

Reciprocitet (re)stilizacije i remedijacije između računarske grafike interneta i fotografije predstavlja značajnu tehnološku smernicu amaterske produkcije: vodeći internet pretraživač www.google.com (pristupljenom dana 15.8.2015. godine) danas nudi čak povezivanje sa čak 24.000.000 veb-stranica koje odgovaraju na upit „amateur porn photo“ (amaterske porno fotografije), odnosno sa 36.000.000 stranica koje odgovaraju na upit „amateur sex pics“ (amaterske eksplicitne slike). Obzirom na gotovo halucinogeni kod imaterijalnosti ekranskih slika, i na to da se prilikom promatranja pažnja sa materijalnog predmeta (fotografije) u potpunosti usmerava na sadržaj (Sassoon, 2004), fotografija u digitalnoj formi sadrži visok nivo „viralne rezonance“ (Paasonen, 2011a). Obzirom da u korisničkom smislu mogu izuzetno lako da budu pohranjene, kopirane u bezbroj kopija, na bezbroj veb-stranica, govorimo o jednom od središnjih (starih) formata novog medijskog domena pornografije.

6.3.2. Decentralizovana mobilnost video zapisa

Remedijacija video i filmske kulture u funkcionalni okvir elektronske mreže predstavlja opšte mesto diskursa internet pornografije. Kao „elektronski raj idealno organizovanih oblika i formi“ (Heim, 2001:112), digitalni kod seksualnih prezentacija obuhvata video i filmske konvencije. Međutim, dok u kontekstu industrijske proizvodnje eksplicitnih slika govorimo o filmu kao dominantnom formatu, diskurs amaterske pornografije je od samih početaka opredeljen ka video formatu u okviru kojeg klip (kratki/skraćeni video-zapis) predstavlja centralnu formu organizacije vizuelnog materijala.

Imajući u vidu da označava dvostruku remedijaciju – sa jedne strane predstavlja rezultat remedijacije kinematografskog koda u smislu „produkcije i provokacije egzistencijalnog prisustva koje je u isto vreme introvertno (subjektivno) i ekstrovertno (objektivno)“ (Sobchack,

2004:150), ali i remedijacije tehnologije videa u funkcionalni okvir interneta, video klip može da se interpretira kao izuzetno pogodna, tehnološki napredna forma za izlaganje amaterskog diskursa i efikasnog prezentovanja „drugačije verzije 'realnosti' i nadmetanja sa hegemonom 'istinom' seksualnosti (Doorn van, 2009:106), dok ima mišljenja da „kućni seks video, bez obzira da li je stvoren od strane običnih ljudi, medijskih zvezda ili falsifikatora, predstavlja arhetipski postmoderan predmet koji u istu ravan postavlja očigledne suprotnosti na relaciji intimnost/javnost, komercijalni/nekomercijalni aspekt, autentičnost/artificijelnost“ (Barcan, 2002:94). Zahvaljujući činjenici da reprezentuje relativno „divergentnu dijalektiku, jod jedno neovlašćeno neoznačeno, još jedan podređeni skup reprezentacionih kodova koji preta kinematografskoj potrebi za autoritetom“ (Moran, 2002:166), te zahvaljujući činjenici da u digitalnom okruženju kiberprostora korisnički pristup i manevar biva relativno lak, video klip predstavlja središnji oblik izlaganja amaterske građe.

Kako je od početaka društvene upotrebe interpretiran kao kulturni mehanizam ostvarenja „intimnosti, ritualnog kauzaliteta i autentičnosti“ nasuprot „monoglosnom spektaklu, linearnom narativu i sjaju komercijalnog filma“ (Moran, 2002:xxii), remedijacija videa u tehnodiskurzivnu bazu amaterizma deluje kao očekivan postupak praktikanata – „običnih ljudi“. Slično načinu na koji kinematografska mehanika i „vizuelna spacijalizacija zamrznute tačke gledišta premešta u dinamičnu i intencionalnu putanju gledanja, temporalizacija subjektivnog iskustva proživljenog u živuće radikalno rekonstituiše fotografiju“ (Sobchack, 2004:145), moderno izumiteljstvo medijske tehnologije videa rekonstituiše diskurzivno polje pornografskog u smislu otvaranja za nove mogućnosti remedijacije seksualnog iskustva. Iako u tehnološkom, vizuelnom i dizajnerskom smislu, estetika „kućnog“ videa sama po sebi može da bude interpretirana kao subordinanta komercijalnom glamuru kinematografske produkcije, narečena podređenost „forme funkciji, označitelja označenom“ (Moran, 2002:72) predstavlja transfernu tačku preusmerenja njene društvene upotrebe za potrebe raznorodnih amaterskih praksi među kojima auto-dokumentarizacija seksualnog života zauzima sve značajnije mesto.

Imajući u vidu da se radi o formatu koji (i) u remedijativizovanom kontekstu kiberprostora zadržava, ali i radikalizuje „decentralizovanu mobilnost“ i „opštost u (mogućnosti) pristupa“ (Moran, 2002), prepoznamo njegovu središnju ulogu u domenu amaterizma. Letimičan pogled na veb stranice istraživačkog uzorka i očigledna neiscrpnost kombinatorike produkcije, distribucije i promatranja raznovrsnih video-zapisa sugeriše da transgresivnost amaterskog

diskursa nije utemeljena isključivo na vizuelnim strategijama „maksimalne vidljivosti“ (Williams, 1989) ili filmske „mikroskopske istine seksa“ (Bodrijar, 2001), već i na prednostima koje povlači remedijacija starih modusa prikazivanja u novi funkcionalni okvir. Za razliku od prethodne video-kulture kojoj se pristupalo posredstvom video-traka ili diskova, kiberprostor amaterske pornografije pruža mogućnost lakog korisničkog manevra: video zapisi se mogu plasirati, distribuirati, promatrati, pohranjivati u memoriji računara, tableta, mobilnog telefona, i analitika veb stranica istraživačkog uzorka sugeriše da je kratki video-zapis (video klip, do 10 minuta trajanja) verovatno najpopularnija forma amaterske produkcije: <http://weakforamateurvideos.tumblr.com/>, www.privatevideotube.com, www.amateur.me, www.amateurporntube.net, www.growsextube.com, www.youporn.com, www.hclips.com, www.ghostvidstube.com, www.realamateurclips.com/, www.pornssy.com, www.amateurcool.com, <http://loverealsex.tumblr.com/>, <http://amateurpornvidz.tumblr.com>, <http://amateur-gay-sex-videos.tumblr.com>, <http://amateurgaylovin.tumblr.com>, www.home-made-videos.com, www.homemadempegs.com, <http://caserasamateur.tumblr.com/>, <http://amateurmating.com>, <http://amateurxporn.com>, <http://www.eroxia.com>, www.viewerswives.net, <http://amateurhomo.com> (...).

Sumarno, za razliku od fotohemijskih, opipljivih, materijalnih predmeta prethodne medijske kulture (fotografija, video-trake i slično), intenzifikacija imaterijalnih, digitalnih kvaliteta fotografije i videa može da se dovede u vezu sa intenzifikacijom amaterske “ekonomije afekata” (Paasonen, 2011a). Digitalni kod fotografije i videa u savremenom kontekstu amaterske pornografije ostvaruje relativnu autonomiju od tradicionalnih režima reprezentacije i identifikacije (Parisi, & Terranova 2001). Nedostatak fizičkog kontakta između gledaoca i slike (fotografije, filma, videa) ima „konstitutivnu ulogu u konstrukciji kakve naše relacije sa slikom mogu da budu“ (Williams, 2008:17), što u slučaju amaterskih materijala – u kombinaciji sa tradicionalnom preokupiranošću seksom - ne dovodi samo do povećanja seksualne i kulturne pervazivnosti diskursa, koliko i do maksimizacije “telesne rezonance” (Paasonen, 2009).

Takođe, jedan od važnih uslova hiper-dinamike proizvodnje, distribucije i konzumacije amaterskih sadržaja ogleda se u digitalnom kodu fotografije i videa koje u „sintetičkim dolinama“ gotovo da nije moguće kontrolisati. Plasman digitalnih sadržaja na elektronsku mrežu podrazumeva gubljenje dalje autorske kontrole što korisničkim grupama otvara raznovrsne mogućnosti preusmeravanja, kreativnog redigovanja, umnožavanja, semantičkog preoblikovanja i

slično i upravo društvena pragmatika remedijacije raznovrsnih medijskih tehnologija u jedinstveni funkcionalni okvir (Web 2.0) obezbeđuje diskursu amaterske pornografije tehnomaterijalnu prednost u odnosu na ostale medijske platforme.

Da ultimativna ambicija veb dizajnera da “integrišu i asporbuju sve ostale medije“ (Bolter, & Grusin, 2000:208) nije daleko od stvarnosti potvrđuje, između ostalog, remedijativizovana mreža nepreglednih foto i video reprezentacija amaterskog seksa, a njena popularnost nije sadržana samo u mrežnoj potenciji sublimacije „novih pozicija konstrukcije aktuelnog i svakodnevnog iskustva reprezentacije“ (Gitelman, 2006:4), već (i) u obećanju samog hiper-medija da će dostići “*realno*” i *neposrednost iskustva* za kojim su tragali svi prethodni mediji (Bolter, & Grusin, 2000).

6.3.3. Teleprezentna metodika užitka: ka posmatranju sopstvenih posmatrača

Drugo medijsko doba (Poster, 2004) ustrojeno oko nehijerarhijske rizomatske globalne mreže (Mors, 2004) predstavlja tehnosocijalni lokus novog usmerenja pornografije. Objedinjenje prethodnih medija u funkcionalni okvir interneta rezultiralo je raznolikim promenama kulturne proizvodnje i reprodukcije medijskih sadržaja, kao što je preobrazilo neke obrasce interpersonalnih i masovnih komunikacija. U tom smislu ne deluje upitan dalekosežni niz promena u sferi materijalnosti i znakovnosti pornografskog diskursa. U post-pornografskoj kartografiji globalnog sveta (Stuttgen, 2007) kulturna figura amatera zauzima sve značajnije mesto, a među medijskim sadržajima centriranim oko vizuelne epistemologije „realnog“ izdvajaju se digitalni foto i video zapisi nastali u direktnoj seksualnoj interakciji posredstvom mrežnih kamera (web-cams) od strane internet korisnika (amatera), odnosno (uživo prenošeni) sadržaji kiber-seksa. Imajući u vidu da je pornografsko iskustvo uslovljeno partikularnim tehnološkim ustrojstvom i medijskim formatiranjem (O’Toole, 1998), remedijacija eksplicitnih sadržaja posredstvom veb-kamere može da se predstavi kao materijalna uslovljenost novog, amaterskog pozicioniranja diskursa pornografije i, u specifičnom smislu, novog tipa seksualnih odnosa, kao i novog tipa interpersonalnih odnosa (Ben-Ze’ev, 2004).

Obzirom da predstavljaju određenu vrstu prozora u intimni život običnih ljudi (Chun 2006, Paasonen 2011a), ne deluje nelogično što su veb-kamere (cams, livecams, netcams, homecams) popularan format pornografskog delanja amatera. Društvena upotreba veb-kamera za pornografske svrhe dovela je do značajne rekonceptualizacije gledalaštva i uvreženih odnosa

između producenata i konzumenata eksplicitnih materijala. Za razliku od tradicionalnih medija u kojima se kretanje gledalačke pažnje usmerava isključivo u jednom smeru, masovno „uključenje“ veb-kamera predstavlja tehnodiskurzivnu bazu proliferacije „virtuelnog voajerizma“ (Berst, 1998) - ali sa obe strane ekrana: internet korisnici imaju priliku da posmatraju eksplicitne sadržaje snimljene ili uživo prenošene putem veb-kamere, ali i protagonisti seksualnih radnji – pornografski praktikanti - imaju priliku da *promatraju svoje posmatrače*. Obzirom da sadrži „digitalnu ekstenziju ljudske moći promatranja“ (Campanella, 2000:23), na tok društvene upotrebe veb-kamera u velikoj meri utiču producenti i konzumenti amaterske pornografije, a eksplicitni sadržaji koji su uživo prenošeni ili naknadno plasirani posredstvom veb-kamere predstavljaju nezaobilaznu kategorizaciju pornografske imaginativnosti „običnih ljudi“. U prilogu su neke veb-stranice sa zapisima seksualnih interakcija koje su vršene 'uživo' između promatrača i protagonista, dok je uživo prenošenim sadržajima iz metodoloških razloga teže pristupiti: www.stupidcamsx.com, www.xvideos.com/tags/webcam, www.pussyspace.com/cat/webcam/, www.privatevideotube.com/f/webcam/, www.sexstickam.com/, www.xhamster.com/cams, www.camhub.com, www.amateurcams.com, www.camorous.com, www.redtube.com/tag/webcam, www.youporn.com/category/35/webcam (...).

Remedijacija video-kamere u funkcionalni okvir interneta rezultira u pornografskom slučaju značajnim “prekidom logike ekrana” (White, 2003): posmatrač i posmatrani više nisu u “suprotnim” pozicijama i njihovo prisustvo u kiberprostoru podrazumeva mogućnost ostvarenja direktne komunikacije – ili promatranja u oba smera. Ilustracije radi, sadržaji dostupni na stranicama http://www.xvideos.com/video10911815/webcam_college_couple, http://www.xvideos.com/video10331593/hot_foursome, http://www.xvideos.com/video13631677/www.naughty-hotties.net_-_amazing_friends_party, http://www.xvideos.com/video7106050/gearhead_webcams_nude_beach_webcams_www.spy-web-cams.com, http://www.xvideos.com/video2330238/real_teen_threesome_after_party (...) sugerišu zaključak da protagonisti za vreme seksualnih radnji imaju, iz bilo kog razloga, video/zvučni kontakt sa određenim promatračem/promatračima. Remedijacija veb-kamera u pornografske svrhe učitava se kao transferna tačka novih tehnologija sa seksualnim interakcijama, a na diskurzivnom polju amaterizma rezultira svojevrsnim spektaklom imedijacije i prezentnosti (Paasonen, 2011a). Drugim rečima, mrežne kamere su dovele do erozije tradicionalnih medijskih distinkcija, a seks snimci nastali u kiberprostoru svedoče o suspenziji

određenih nivoa medijacije u korist ekstenzije pornografskog domena seksualnih fantazija uzajamnog promatranja. Imajući u vidu da mogu da budu interpretirane kao elektronske naprave “koje pružaju kontakt između virtuelnih svetova i realnosti, jedna vrsta spacijalnog sidra u moru ‘ne-mesta” (Campanella, 2002:267), veb-kamere predstavljaju značajan oslonac aktuelnim procedurama reartikulacije pornografskog diskursa od sadržaja ka angažovanju: medijska inverzija oličena u činjenici što pornografski praktikanti učestvuju u posmatračkim praksama sopstvenih posmatrača, kao i medijsko trasiranje neposredne komunikacije između društvenih grupa sa obe strane ekrana na određeni način “ispunjavaju san ‘realnog’ da mu se dodeli status prezentacije nad reprezentacijom” (Paasonen, 2011a:246). Uprkos što se u opštem smislu možemo složiti sa stanovištem da smo “izgubljeni u površnoj i desupstancijalizovanoj konturi egzistencije, u optičkoj iluziji da je naš izgled isto što identitet” (Sobchack, 2004:179), te da digitalna teleprezentnost ne podupire humanistički duboku i otvorenu komunikaciju, tehnološki učinak internet kamera u smislu odsustva medijacije i reprezentacije (Bolter, & Grusin, 2000, Paasonen 2011a) predstavlja specifičnu bazu konstitucije novog pornografskog iskustva amatera.

Imajući u vidu da upotreba veb-kamera otkriva potenciju prevazilaženja reprezentacije kao “tragova originala” (Hillis, 2009) deluje logična amaterska privrženost aproprijaciji video konvencija u remedijalizovani kiberprostor: za razliku od tvrdoglave povezanosti konvencionalne reprezentacione politike sa komercijalnom pornografijom i relativno visokog stepena medijacije seksualnih interakcija, amaterski diskurs kroz društvenu upotrebu veb-kamera beleži veći diskurzivni učinak u smislu besprekidnog, “opsesivnog traganja za znanjem kroz voajerističko dokumentovanje ispovednog, nehotičnog seksualnog paroksizma” (Williams, 1989:49). Upotreba veb-kamera u seksualne svrhe priključuje gledaoce u kružnu potragu vizuelnog užitka (Melendez, 2004) - ali nudi i mogućnost ostvarenja seksualno konotirane interakcije sa subjektom svog pogleda: kako “ekran više nije odvojen od gledaoca... već izvorni medijum koji spaja prostor i zajedničku želju za ‘realnim” (Doorn van, 2009:113) dolazi do značajne ekstenzije diskurzivnog polja pornografije i uvećanja skopofiličkog užitka. Osim što poput video-kamere lakše “ulazi u svakodnevni život bez intervencija po pitanju rutine, sadržaja ili poziranja pojedinca” (Moran, 2002:42), remedijacija kamera na globalnu mrežu (bile one instalirane u funkcionalnom okviru kompjutera, laptopa, mobilnog telefona ili slično) i imanentna suspenzija otuđujućih efekata reprezentacije snedvosmisleno simboliše “pornografski povratak od reprezentaciji ka ‘istini’ samog odnosa” (Hillyer, 2004:55). Pornografske prakse transformišu

kiberprostor u domen prikazivanja, ali i ostvarenja specifičnih seksualnih radnji. Participativna kultura ustrojena oko upotrebe veb-kamera podstiče komunikacijske veze na potezu promatrač-promatrani koje, bez obzira što se iscrpljuju u post-telesnoj i post-organskoj ravni, sadrže seksualne impulse, a narečena implozija medijuma i stvarnog (Bodrijar, 1991) ne podstiče samo zaključak da amaterski sadržaji ne ostaju fiksirani u starim granicama, te da “cirkulišu u nepredviđenim pravcima” (Jenkins, Ford, & Green, 2013:294) već i da neposredno utiču na aktuelne procedure nečujnog transfera postrepresentacionog medijskog iskustva u seksualno - i obratno. Upotreba veb kamera od strane amatera (internet korisnika) inicira diskurzivni novuum koji se ogleda u postrepresentacionom kodu, to jest prikazivanju i konstituciji postelesnih seksualnih interakcija. Amaterska upotreba veb-kamera konotira kiberprostor kao novi domen seksualnih interakcija koje se manje zasnivaju na taktilnosti, telesnoj rezonanci i fizičkoj blizini, koliko na sinhronim praksama uzajamnog promatranja, a pornografiju kao virtuelni domen stvarnog iskustva uživanja u promatranju užitka uzajamnog promatranja.

6.3.4. Remedijacijski okvir kiber-seksa: pornografska habituacija postelesne seksualnosti

Rastuća upotreba veb-kamera očituje se kroz uvećanu amatersku produkciju i plasman pornografskih prikaza kiber-seksa. Bez obzira da li se radi o uživo prenošenim aktovima ili odgovarajućim video zapisima, naknadno plasiranim u kiberprostor, sadržaji kiber-seksa svedoče o aktuelnoj “zakrivljenosti” protoka pornografskog govora.

Iako se pod kiber-seksom može podrazumevati “društvena interakcija između najmanje dvoje ljudi koji u realnom vremenu razmenjuju digitalne poruke sa ciljem seksualnog uzbuđenja” (Ben-Ze’ev, 2004:5), u širem smislu se pojam odnosi na vizuelne zapise seksualnog čina naknadno plasiranih na globalnu informacionu mrežu. Za razliku od eksplicitnih materijala snimljenih veb-kamerom koji ne moraju da sadrže seksualne interakcije “sa obe strane ekrana”, pornografska građa kiber-seksa obuhvata prikaze interakcija između internet korisnika koji se ne nalaze u istom fizičkom prostoru i koji *međusobnim gledanjem ostvaruju seksualne veze, telesno uzbuđenje i afektivno “pomeranje”* (Paasonen, 2011a) – www.dirtyroulette.com, www.chaturbate.com, www.chatroulette.com, www.amateur.tv, www.oxicams.com, www.omegle.com, www.twistcams.com, www.petitcam.com (...).

Za amaterske materijale nastale posredstvom veb-kamera možemo da kažemo da predstavljaju učinak i inicijaciju promena u društvenoj konstrukciji savremene seksualnosti,

seksualnih odnosa i/li seksualnih ukusa. Proliferacija veb-kamera u seksualne i pornografske svrhe potvrđuje stanovište po kojem društveno iskustvo masovne upotrebe novih tehnologija podvrgava korisnike habituaciji za nove tipove produktivnih aktivnosti (Noble, & Zimmermann, 1995). Pornografski zapisi kiber-seksa, zasnovani na “seksualnoj interakciji pogleda”, svedoče o specifičnom načinu na koji masovna upotreba novih tehnologija ne preoblikuje samo načine reprezentacije, već neposredno utiče na preoblikovanje seksualnog ponašanja i desupstancijalizaciju tradicionalnog poimanja seksualnih interakcija. Za razliku od seksualnosti karakteristične za fizikalni svet svakodnevice koja po pravilu uključuju dodir, telesnu rezonancu, pornografski sadržaji centrirani oko interakcija između geografski udaljenih internet korisnika sugerišu da je reč o seksualnosti lišenoj organske utemeljenosti: “kiber-seks upućuje na gledanje tela, dosezanje nečijeg tela pogledom, u cilju seksualnog uzbuđenja” (Waskul, 2007:284) i za razliku od konvencionalne dramaturgije seksualnog iskustva – on se očituje kroz skopofiličku shematiku: *gledati-i-bitiviđen-kaoseksualni-subjekt/objekt*.

Kiber-seks, međutim, nije u potpunosti virtuelan. Seksualne (samo)stimulacije se vrše na telesnoj ravni u domenu (ili) ispred ili iza ekrana, a pornografski ulazak u “novi poredak seksualnih fantazija” (Ballard, iz: Creed, 2003:115) nije lišen amaterskih snimaka *stvarnih seksualnih interakcija, uzbuđenja, orgazma i afektivnih pokretanja (tela)*:
http://www.xvideos.com/video1790070/chatters_videos19170117,
http://www.xvideos.com/video9507032/hot_woman_shows_her_big_tits_on_cam_to_see_me_cum_live_cams_live_sex_show,
http://www.xvideos.com/video1389472/alone_and_ready_on_the_bed_for_your_wishes,
http://www.xvideos.com/video1364588/shy_chick_missed_a_school_for_chat,
http://www.xvideos.com/video1433516/jerking_for_audience,
http://www.xvideos.com/video9439515/random_russian_video_chat_-_bj,
http://www.xvideos.com/video739783/video_chat_with_tonyzanecool_12 (...). Iako kiber-seks, poput ostalih fenomena kiberprostora, karakteriše *kultura simulacije* (Reyes, 2014) – jer protagonisti seksualnih aktova upražnjavaju interakcije sa subjektima “sa druge strane ekrana” – telesna uzbuđenja, afektivne stimulacije i materijalnost seksualizovanog subjekta su stvarni, a afektivni lanac protagonista kiber-seksa se završava masturbatorskim praksama i nagonским vrhuncem seksualnog uzbuđenja (kod muškaraca - ejakulacijom):
http://xhamster.com/movies/838709/show_cum_in_chat_for_girls.html,

http://www.pornhub.com/view_video.php?viewkey=1944761492,
http://www.xvideos.com/video8856432/omegle_chat_9,
http://www.xvideos.com/video13003967/720cams.com_omegle_chat_roulette_slow_tease_and_perfect_round_tits,
http://www.xvideos.com/video13805077/beautiful_teen_loves_to_see_me_cum_omegle_-_amateurmatchx.com,
http://www.xvideos.com/video13893627/omegle_chat_22,
http://www.xvideos.com/video14346461/sucking_boyfriend_s_cock_on_omegle_-_amateurmatchx.com (...).

Korisnička kontrola, interakcija, individualni pristup i teleprezentnost predstavlja tehnološko jezgro legitimacije kiberseksa kao neizostavnog elementa (novog) pornografskog diskursa - "pornografije sa novim kiber-likom" (Reyes, 2014:39). Društvena upotreba veb kamera za seksualne/pornografske svrhe može da se učita kao neposredno ostvarenje „radoznalosti za istraživanjem i uvećanjem područja seksualnog posredstvom mehanike i tehnike, kao i pozicioniranjem mašina u smislu slavljenja seksualnosti“ (McLuhan, Iz: Reyes, 2014:31) sa tim što se imanentna ekstenzija područja seksualnosti ne odnosi samo na uvećanu reprodukciju eksplicitnih sadržaja, a istraživačka poenta je u poimanju eksplicitne građe kiber-seksa kao istovremenog učinka i inicijatora promena seksualnih obrazaca. Kako su diskursi prakse koje sistematično oblikuju predmete o kojima govore (Fuko, 1989), novi pornografski govor kiber-seksa ne predstavlja isključivo tele-prezentaciju (novih) seksualnih obrazaca: diseminacija navedene građe privlači i podstiče (nove) internet korisnike u traganju za seksualnim užicima koji se ne iscrpljuju u pasivnom promatranju, već obuhvataju *užitak ostvarenja seksualnih interakcija kroz uzajamno promatranje*. Iako je korisnički pogled uperen isključivo ka reproduktivnim organima, iako je vizuelni fokus na „erotsko-genitalnim atributima ličnosti što predstavlja fragmentirane način tretiranja ljudske seksualnosti“ (Reyes, 2014:34) i uprkos činjenici da se u određenoj ravni može interpretirati kao deo narcističkog aparata postmoderne kulture, kiber-seks pornografija „običnih ljudi“ stavlja na ispit tradicionalne konceptualizacije ljudske seksualnosti i konstrukcije seksualne subjektivnosti.

Iako je telesna konceptualizacija seksa gotovo samorazumljiva, diskurzivno delanje amatera na planu kiber-seks pornografije neposredno pomaže u razumevanju koncepta da seksualna igra između tela nema fiksiran i neophodno normativan status – „seksualnost može da podrazumeva široki luk ekspresija između individua: u pitanju je multidimenzionalan izraz

ljudskog iskustva, jer je seksualna ekspresija utemeljena u međuigri između selfa nas samih, selfa u relaciji sa fizičkim telima, kao i nas samih u određenom sociokulturnom kontekstu“ (Waskul, Douglass, & Edgley, 2000:376). U tom smislu, „osećaj povezanosti, interaktivnosti i prezentnosti posredovan mrežnom tehnologijom čini onlajn pornografiju specifičnom u smislu rezonantnosti odnosa između tela prikazanog na ekranu i tela za računarskom tastaturom” (Paasonen, 2011a:73) iz čega proizilazi da interakcije ostvarene putem veb-kamere, dokumentovane kroz specifične pornografske materijale, mogu da budu poimane u izrazito seksualnom smislu. Činjenica da milionski posećena veb stranica www.xvideos.com (pristupljeno 21.9.2015. godine) sadrži 383.510 snimaka koje odgovaraju na upit “webcam sex”, te da globalni pretraživač www.google.com na upit “webcam porn” (dana 21.9. 2015) nudi povezivanje sa čak 40.1000.000 adekvatnih veb-stranica, govori, između ostalog, o širim društvenim postupcima reartikulacije seksualnih obrazaca posredstvom novih tehnodiskurzivnih formata, a u korist virtuelizacije same seksualnosti.

Usredištenje materijala kiber-seksa u okviru Web 2.0 pornografskog diskursa ne svedoči samo o uvećanoj produkciji i vidljivosti seksualnih i medijskih praksi „običnih ljudi“, niti se u analitičkom smislu govor o ovoj medijskoj formaciji iscrpljuje kroz isticanje njene esencijalno participativne/demokratske kulture: značajniji sociološki značaj krije samoproizvodni duh suspenzije distinkcija na „ovu ili onu stranu ekrana“, kao što postelesno uobličenje seksualnih interakcija pruža inspirativnu potvrdu arbitarnosti znaka i, naizgled paradoksalne, kontingentne naravi seksa.

6.4. Fuzija slike sa aktom: diskurzivna protetika pornografskog

Pornografski sadržaji kiber-seksa predstavljaju, dakle, ishodište i sredstvo aktuelne rekonceptualizacije telesnog iskustva u sintetičkim okruženjima kiberprostora. Jedinstvenost načina na koji funkcioniše pornografski entuzijazam deluje kao inspirativan uvid kako aktuelna upotreba interneta radikalno preoblikuje materijalnu teksturu seksualnih interakcija. Za razliku od pređašnje istorijske sekvence kada je masovna upotreba „tradicionalnih“ sredstava komunikacije eskalirala u globalnoj kulturi simulakruma (Baudrillard, 1991), u kojoj se „stvarnost zamenjuje njegovim znacima“ (Baudrillard, 1991:6) i u kojoj telesnost biva transformisana u operativni informacijski kod, postmoderno iskustvo upotrebe interneta otkriva potenciju „protetske“ organizacije života u semantičkim sferama kiberprostora. Globalna upotreba interneta rezultira

virtuelizacijom svakodnevice (Castells 2000, 2003) što iziskuje inverziju teze po kojoj „tela služe kao živi mediji posredstvom kojih pristupamo percepciji, projekciji ili skladištenju predstava“ (Wegenstein, 2006:119). Remedijacija pređašnjih medijskih formata u funkcionalni okvir svetske elektronske mreže (Bolter, & Grusin, 2000) rekonfigurira politiku reprezentacija: one ne referišu samo na nešto što je po pravilu odsutno (Belting 2014, Krug 2005), već sami postupci referisanja otkrivaju potenciju ostvarenja korisničke težnje za ulaskom u mrežu odnosa sa drugim prezentacijama (Manović, 2015). Za razliku od tradicionalnog konteksta kinematografske cirkulacije „dekorporalizovanih slika“ (Wegenstein, 2006) karakterističnog za komercijalnu pornografiju, a čije se delanje na planu sublimacije tuđeg seksualnog iskustva izlaže, dakle, u potrošačkoj sferi pasivne konzumacije artefakata „treperavih efekata stvarnog“ (Baudrillard, 1991:33), amaterska pornografija kiberprostora putem veb kamera aktuelizuje tehnološku potenciju sinhronog samoupravljanja prezentacijama (korisničkih grupa), a sadržaji kiber seksa nedvosmisleno svedoče kako društvena upotreba interneta u pornografske svrhe konstruiše ne samo novi tip remedijalizovanog seksualnog iskustva, već novi tip dekorporalizovane seksualne interaktivnosti - pri čemu novonastala kultura samoizuzimanja od materijalne teksture stavlja na ispit „staru“ tezu o telu kao primarnom označitelju „granica iskustva i subjektiviteta“ (Grosz, 1992:243).

Inkorporacija sadržaja nastalih amaterskom upotrebom veb-kamere u savremeni fundus pornografskog „znanja o seksualnosti“ (Fuko 2006, Williams, 1989) može da se interpretira u svetlu produktivnosti „gotovo opčinjavajućih veza između progresivnog nestajanja tela i hipervizuelnosti kako postmodernog... tako i psihičkog sveta kiberprostora“ (Woodward, 1994:50). Na tezu o sveopštoj „rasutosti i izlomljenosti medija u stvarnom“ (Baudrillard, 1991:34) nedvosmisleno upućuje pornografska okupiranost teledirigovanom seksualnošću. Amaterska pornografija očitana u popularnom formatu kiber-seksa predstavlja empirijski trag, ali i diskurzivni mehanizam aktuelne despacijalizacije svakodnevnih praksi koja ne izostavlja ni seksualne odnose. Imajući u vidu da virtuelna realnost „ne re-prezentira, već tele-prezentira“ i da društvena upotreba interneta usmerava da se „pokrenemo i sa veštačkim svetovima fizički međudelujemo“ (Heim, 2001:106), amaterska upotreba mrežnih kamera u pornografske svrhe podstiče despacijalizaciju seksualnih praksi, kao što elektronski zasnovani seksualni kontakti u isto vreme iniciraju reartikulaciju starih konvencija diskurzivnog kazivanja seksa. Sumarno, činjenica da se na velikom broju amaterskih veb stranica po pravilu nalaze kiber-seks sadržaji

nedvosmisleno potvrđuje da sami „mediji više ne postoje u doslovnom smislu“ - jer gotovo i ne postoji „posrednička instanca između jedne i druge stvarnosti“ (Baudrillard, 1991:87).

Obzirom da se „socijalizacija meri izloženosti medijskim porukama“ (Baudrillard, 1991:84), amaterska privrženost teleprezentnoj sinhronizaciji seksualnih aktova oličenoj u pornografskom diskursu kiber-seksa može da se interpretira kao *novi oblik aktuelizacije tradicionalnog kursa pornografije za medijacijom iskustva Drugog*. Upotreba veb-kamera generiše subjektivni osećaj korisničkog prisustva samom seksualnom aktu čime se na specifičan način prevazilazi traumatski učinak alijenacije osobene za bilo koji tip medijacije. Digitalna rasprostranjenost pornografskih sadržaja kiber-seksa koji u sinhronom smislu (tele)prezentuju seksualne prakse između subjekata razdvojenih kompjuterskim ekranom ne može da se interpretira kao diskurzivni učinak refleksivne aproprijacije tehnologije od strane korisničkih grupa, niti intencionalne rekonceptualizacije medijske politike koja prihvata stanovište da je svaka (re)prezentacija zapravo „parazitska u odnosu na produktivnu ekspresivnost“ (Žižek, 2011:263). Virtuelni domen kiberprostora i imanentna „neometenost inercijom Stvarnog, ograničenost jedino svojim samoproklamovanim pravilima“ (Žižek, 2012:290) predstavlja novi domen pornografskog diskursa koji prikazuje *stvarnog iskustva virtuelnog seksa* pretpostavlja potrošačkom konceptu pasivnog skopofiličkog užitka. Neformalna i nematerijalna, no „efektivna utemeljenost virtuelnog“ (Doorn van, 2009:126) očitava se kroz aktuelnu funkcionalnost pornografskog diskursa da ostvari „san medija o tome da izazovu događaj samim svojim prisustvom“ (Baudrillard, 1991:56) - i da inicira i prezentuje seksualne kontakte elektronskog oblika. Imajući u vidu da diskurs podrazumeva govor i praktično postupanje (Batler, 2014), kiber-seks pornografska građa može da se tumači kao deskriptivno-konstitutivan čin despacijalizacije seksualnih praksi u postmodernom kontekstu užitka kao nove društvene dužnosti (Žižek 2011, McGowan 2003). Dok je kinematska infrastruktura (komercijalne pornografije) u velikoj meri „uznemirila naš habitualni osećaj realnosti“ (Robins, 2003:43), evolucija odnosa sa prezentacijama karakteristična za kiberprostor uslovljava otvaranje fantazmatičnog jezgra pornografije oličenog u beskrajnosti težnje ka minimumu medijacije seksualnog iskustva. Diskurzivni učinak pornografske inauguracije elektronski posredovanih seksualnih praksi sugerišu potrebu promišljanja tradicionalnog koncepta korporealnosti po kojoj se „agens služi telesnim iskustvom da bi se objektivizovao eksternalizovanjem doživljenog“ (Andrieu, 2010:442), i u tom smislu amaterski fluks tela, tehnologije i pornografije - koji

preoblikuje seksualne (re)prezentacije, ali i same seksualne kontakte - nedvosmisleno potvrđuje društvenu prirodu seksualnosti koju bi, možda, trebalo „shvatiti doslovno, kao opštu ljudsku dramu (grč. drama: radnja, dran: činit), to jest kao nefiksiran i uvek iznova praktično određujući čin ili delo otvoreno onom budućem i mogućem“ (Cmrečnjak, 2015: 18).

Dok „mejnstrim“ pornografija kroz prakse promatranja transferiše seksualni užitak na (pasivno) gledalaštvo, amaterska apropijacija hibridne tehnologije interneta prevazilazi komodifikujući aspekt medijacije užitka na način što uživanje konstituise u medijaciji sinhronog uživanja (i tako „izmiču“ digitalnim procesima komercijalizacije). Privrženost pornografskih aktivista novim medijskim platformama nije dovoljna argumentacija za specifikaciju novih medija kao ekvivalenata „primarnog“ iskustva seksualnog užitka, koliko upućuje na promišljanje društvene uloge novih medija u konceptualizaciji pornografije kao značajnog „dodatka seksualnom iskustvu“ (Jacobs, 2004). Imajući u vidu da prezentuje „seksualne čineve koji se realizuje putem digitalne tehnologije“ (Reed, 2014:111), amaterska pornografija može da se interpretira kao diskurzivna strategija konstitucije kiberprostora kao seksualizovanog „međuprostora privatnih fantazija i aktuelnog ponašanja“ (Ross, 2005:344).

Interaktivne strategije upotrebe interneta u pornografske svrhe predstavljaju tehnodiskurzivnu bazu uzajamnog konstituisanja pornografskih i virtuelnih seksualnih praksi, jer umesto konzumiranja seksualnih slika pornografski participanti danas „sami konstruišu seksualnu imaginativnost i stvaraju novi jezik seksualnosti kojim individualne želje spajaju sa praksama“ (Kibby, & Costello, 2001:354). Iako kiber-seks podrazumeva „prevazilaženje fizičkog tela isključivo u cilju virtuelne re-kreacije“ (Ross, 2003:21) i aktuelizaciju u strogo predviđenim normama telesne atraktivnosti, genitalno-mikroskopske, objektivizujuće fokusiranosti, učitanošću ovih sadržaja u digitalnom domenu amaterskog aktivizma na specifičan način doprinosi „razrešenju“ permanentne pornografske napetosti između prisustva i odsustva“ (Kibby, & Costello, 2001:357). Imajući u vidu da je pornografska imaginativnost eo ipso supstitutivna, da se zasniva na medijaciji seksualnog odnosa i tehnologiji reprezentacije koja obećava mogućnost „seksualnog prilaska“ osobi i činu (Patterson, 2004), pornografski angažman amatera baziran na upotrebi veb kamera na specifičan način ostvaruje dugo odlagani susret seksualnih subjekata i pornografskih praktikanata „sa obe strane ekrana“.

Direktno utičući na eroziju distinkcija između producenata i konzumenata, interaktivna komponenta društvena upotrebe interneta u pornografske svrhe rezultira diskursom koji se ne

reprodukuje niti konstituiše kroz pasivni užitak posmatranja koliko na otvaranju prema „uzajamnoj razmeni participatornih užitaka“ (Kibby, & Costello, 2001:359), a postmoderna aktuelnost re-performativizacije re-prezentacija (Butler, 2010) očitava se u amaterskom kontekstu „fuzije slike sa aktom“ (Kibby, & Costello, 2001).

7. SOCIJALNA SEMIOTIKA AMATERSKOG MODUSA „REALNOG”

Jedan od odgovora na pitanje o metodološkom pristupu podesnom za izučavanje društvenih aspekata masovne proizvodnje, distribucije i potrošnje amaterskih sadržaja putem interneta odnosi se na aparaturu *kritičke diskurzivne analize*. Ukoliko prihvatimo koncepciju socijalnog konstrukcionizma po kojoj „jedina realnost jeste realnost konstruisana posredstvom diskursa” (Teubert, 2010), te se složimo sa interpretacijom pornografije kao određenim *tipom diskursa*, kritička analiza vizuelnog diskursa pornografije i imanentne mreže (re)prezentacija ljudske seksualnosti može biti prihvaćena kao adekvatna osnova za ispitivanje promena koje rastuća upotreba ovih sadržaja uzrokuje na planu savremene društvenosti, društvenih relacija, društvenih praksi, obrazaca društvenog ponašanja, te uticaja na aktuelnu (bio)politiku seksualnosti, seksualnog identiteta i subjektiviteta.

Predloženi modalitet posmatranja proizilazi iz kritičke rekonfiguracije metodološke paradigme *direktnog medijskog uticaja* (*direct media effect*), dominantne u većini socioloških, kulturoloških i interdisciplinarnih studija na temu društvenih aspekata pornografije (Malamuth, & Billing, 1984). Navedena paradigma pripada redu intuitivnih metodoloških pristupa u okviru koje je gotovo „nemoguće izdvojiti ciljani stimulus od ostatka kulturnog prtljaga koji okružuje medije i način na koji ih koristimo” i u okviru koje je još teže „izolovati ili proizvesti ‘efekat’ koji nas zanima” (Džajls, 2011:22). Pošto se ova istraživačka paradigma razlaže kroz sagledavanja sadržaja samih po sebi, metodologija kritičke diskurzivne analize se čini primerenijom, jer obuhvata celokupnost diskursa (pornografskog) ne samo u smislu vizuelne artikulacije sadržaja, već i eventualnih uvida u prirodu odnosa diskursa kao „dubinskog znanja vremena” i odgovarajućih formacija društvenosti i subjektivnosti koje interpelira.

Kao kategorija reprezentacije iskustva i regulacije seksualnog ponašanja, pornografiju bi trebalo okarakterisati kao vizuelni, nenarativni diskurs koji, poput ostalih, „ne obećava nikakvo prosvetljujuće izmicanje ideologiji putem artikulacije” (Batler, 2012:108), a što ne podrazumeva da se pornografska (re)prezentacija može u potpunosti izjednačiti sa diskursom: u prezentaciji se diskurs ogleda, ali „s one strane” prezentacije „prebiva” univerzum društvenih i seksualnih značenja. Eksplikacija diskurzivnih kvaliteta amaterske pornografije na internetu ističe njen esencijalno vizuelni karakter, i u tom smislu se slika seksualnog akta prepoznaje kao središnji

diskurzivni format: poput porno-industrije, popularnost amaterske pornografije u neraskidivoj je vezi sa pojavom i izuzetnom pragmatikom „novih forme vizuelne prezentacije koje su ojačale njen transgresivni potencijal” (Valentić, 2006:141). Centriranje slike kao predmeta istraživačke pažnje sadrži pretpostavku da se ne radi o o (digitalnoj) fotografiji, već o slici kao vizuelnoj sublimaciji ljudske seksualnosti (seksualnog akta) oko koje su ustrojani dominantni reprezentacioni formati amaterske pornografije – digitalna fotografija, video, film i slično. Sumarno, pojam pornografske slike (predstave) odnosi se na celokupnost načina na koji amaterska pornografija vizuelno tretira seksualni život “običnih ljudi” – bez obzira kojim se medijskim tehnologijama prenosi ili stvara.

Sa druge strane, nedvosmisleno je jasno da se diskurs porno-amaterizma ne može u potpunosti učitati kroz analitiku reprezentacionih kodova. Poput „hard-core” pornografije, i amaterska predstavlja „negaciju literature i negaciju metafore” (Fernandez, & Paravisini-Gebert, 1998:113). Pornografija amatera efektno „govori” kroz sliku, ali se ne može svesti na nju – jer, kada govorimo o diskursu, govorimo i o „materijalnom uslovu (ili nizu uslova) koju omogućuje i kontroliše društvenu produkciju imaginativnosti” (McHoul, & Grace, 2002:34) ili, u širem smislu, o određenom „sistemu koji strukturira način na koji percipiramo realnost” (Mills, 2003:52). Diskursi su sačinjeni od znakova, bili oni govorni ili vizuelni, „ali ono što oni čine jeste nešto više no da upotrebljavaju te znake da bi označili stvari... Upravo ovo *više* ih čini nesvodljivim na jezik i govor (Fuko, 1998:54). S obzirom na to da „slika postaje tekst čim biva nosilac značenja” (Bart, 2013:184), pornografske (re)prezentacije (predstave) u kontekstu amaterske kulture možemo pojmiti kao specifične iskaze u okviru diskursa. S obzirom na to da „čak (i) slika izgleda tastature pisaće mašine može biti iskaz ako se pojavljuje u udžbenicima ili kao predstava načina na koji su slova tastature standardno aranžirana” (Dreyfus, & Rabinow, 1982:45), digitalne reprezentacije seksualnosti mogu biti tumačene kao seksualni „iskazi”, „nerazloživi diskurzivni atomi” (Fuko, 1998) čija analitika u velikoj meri doprinosi pokušaju razumevanju načina funkcionisanja diskursa porno-amaterizma u kiberprostoru.

Prilikom susreta sa slikom, ona je već „pozicionirana u okviru estetskog i semantičkog sistema koji nam govori kako da je tumačimo” (Krug, 2005:60), i ispitivanje sadržaja reprezentacija amaterske pornografije ima za cilj učitavanje semantičkog nivoa na kom diskurs suštinski operiše. Sociološka deskripcija sadržaja amaterske građe ima za zadatak da teorijski pojmi i „efekat” koji slika putem konstitucije određenog značenja uslovljava. (Pornografska)

slika sama po sebi nije relevantan predmet sociološke pažnje, ali kako „upotreba slika etablira odnose, identitete i značenja” (Stocchetti, 2011:11) i kako pragmatika slike nikada nije politički neutralna, društveno irelevantna, već diskurzivno artikulirana i kontrolirana, analiza pornografskih (re)prezentacija predstavlja početnu tačku ispitivanja diskurzivnih prerogativa amaterske stilistike u pornografiji. Teorijska afirmacija vizuelnog karaktera diskursa porno-amaterizma ne podrazumeva priznanje direktne društvene moći slike: *patetična falusnost* (Ruskin, iz Stocchetti, 2001) diskursa o premoći slike u postmoderno vizuelnoj kulturi ne obuhvata interpretativni nivo na kojem se „moć slike ne nalazi u samoj slici, već u prirodi odnosa koje čini (mogućim)” (Stocchetti, 2011:31) i predstavlja istraživačku prepreku u pronalaženju ne samo estetskih i ekspresivnih, već strukturirajućih, diskurzivnih (društvenih, kulturnih, političkih) komponenti slike.

Istraživački koncept o reprezentacijama od 70-ih godina XX veka predstavlja važnu metodološku smernicu medijskih i kulturoloških studija (Paasonen, 2014) na koju se oslanja i savremena kritička diskurzivna analiza. S obzirom na to da je postmoderna kultura svedok „nove pismenosti bazirane na slikama i vizuelnom dizajnu” (Kress, & Leeuwen, 2006:18), te da je u užem smislu (i) amaterska pornografija prvenstveno vizuelno-semantički modalitet, analiza (re)prezentacionih kodova eksplicitne građe čini se kao adekvatan istraživački uvod u uvid u način na koji savremeni diskurs porno-amaterizma funkcioniše i artikuliše seksualno ponašanje producencko-korisničkih grupa i šire.

Uprkos pretpostavkama, „vizuelni jezik nije transparentan i univerzalno razumljiv, već kulturno specifičan” (Kress, & Leeuwen, 2006:4) i kritička analiza diskursa se temelji na kritičkoj analizi sadržaja (slike). Da bismo dokazali kako su definicije realnosti uvek u vezi sa kulturom reprezentacije i procedurama medijacije, potrebno je, promatrajući slike, izdvojiti „nevidljive” tragove diskursa. Iako u kontekstu amaterske pornografije slika (i dalje) biva redukovana na razinu fetiša, u istraživačkom smislu analitika slike služi široj analitici diskursa, te ukazivanju na to kako slika, u pred/klasičnom (medijskom) smislu tekst, (zapravo) služi realizaciji, artikulisanju i rasprostranju diskursa (Kress, & Leuwenn, 2006).

7. 1. Vizuelna epistemologija „realnog” u kontekstu „običnih ljudi”

Testiranju središnje teze po kojoj amaterska porno-slikovnost na internetu predstavlja materijalizaciju vizuelne epistemologije ‘*realnog*’ (Hester 2014, Maina 2013, Paasonen 2011, Doorn van 2009, Levin Russo 2007, Messina 2007, McNair 2004, Barcan 2002) - u sklopu koncepta po kojem ideja „realnog” zapravo specifikuje medijsku kulturu postmodernog znaka (Esch and Mayer 2007) - prethodi pojmovno kalibriranje iz sociološkog i kulturološkopsihoanalitičkog rakursa.

Adekvatnu teorijsku infrastrukturu za interpretaciju znakovnosti „realnog” u digitalnom kontekstu amaterske pornografije pružaju psihoanalitička zapažanja Žana Lakana (Jacques Marie Emile Lacan, 1901-1981) (post)strukturalističkih stremljenja. Središnji koncept ovog mislioca određen je pojmom Realnog kojem dodeljuje atribut izvornog jedinstva psihe: to je psihički prostor sa one strane jezika, neprevodivog na jezik, i on predstavlja jedinstvenu situiranost subjekta u smislu jedinstva sa telesnošću (majke). U pitanju je prirodno stanje „koje mora biti prekinuto da bi se izgradila kultura” (Klejs, 2011:37), sama materijalnost (postanka) subjektiviteta lišena oznaka svesti, kulture, društvenosti. Slično Kantovom shvatanju stvari-po-sebi i epistemološkom konceptu sveta koji nije spoznatljiv van referentnog okvira posmatrača, realno je “aspolutno bez rascepa” (Lacan, 1988:97): ono je smešteno van simboličkog, jezičkog, i kao „područje bilo čega što istrajava izvan simbolizacije” (Lacan, 1988:388), ono je „nemoguće” (Lacan, 1988:167) – „jer ga je nemoguće zamisliti, nemoguće integrisati u simbolički poredak” i upravo je ova značajka otpora simboličkom „ono što daje realnom njegov suštinski traumatični kvalitet” (Evans, 2011:119).

Za razliku od simboličkog, koje predstavlja „skup diferenciranih, diskretnih elemenata nazvanih označitelji” (Evans, 2011:118), odnosno „društveni kod i drugu prirodu svakog bića govora” (Žižek, 2012:18), realno je samo po sebi, nediferencirano, implicira materijalni supstrat, te se neretko dovodi u kontekst biološkog i telesnog u „njegovoj gruboj fizikalnosti” (Evans, 2011:119). Iako semantička razlikovanja između „realnog” i „realnosti” u Lakanovom delu nisu eksplicitna, za problematizaciju vizuelne epistemologije „realnog” u amaterskoj seks-kulturi od posebne je važnosti pokušaj razrešenja ove neodređenosti u smislu teorijskog pozicioniranja „realnog” na stranu „nespoznatljivog i neasimilujućeg”, te poimanja „realnosti” kao „denotacije subjektivnih reprezentacija koje su proizvod simboličkih i imaginarnih artikulacija - Frojdova ‘psihička realnost’ ” (Evans, 2011:121).

I određena konstrukcionistička gledišta o (društvenoj) prirodi (sa)znanja pružaju relevantne smernice za razumevanje i interpretaciju pojma „realnog” u kontekstu pornografskog aktivizma „običnih ljudi”. Uprkos raznorodnim tumačenjima i misaonim stilovima, društveni konstrukcionizam insistira na antirealističkom epistemološkom usmerenju po kojem znanje o „onom što mislimo da stvarnost jeste uvek biva posredovano referentnim okvirima koji su uzajamno nesamerljivi i između kojih nijedan nema apsolutnu premoć” (Stojnov, 2011:91). Za razliku od realista, koji u okviru filozofskih i epistemoloških istraživanja afirmišu stav po kojem je svet ‘objektivno’ stvaran i proverljiv, navedena teorija naglašava društvenu prirodu saznanja, kategorija, pojmova: „realno” ne postoji, svet sam po sebi nije dostupan, a naučna interpretacija i kategorizacija stvarnosti nema isključivo deskriptivnu ulogu, već deluje kao jedan u nizu „sredstava njenog diskurzivnog uobličavanja” (Stojnov, 2011:104). Svet i stvarnost bi trebalo poimati kao društvene konstrukcije strukturirane i artikulisane posredstvom diskursa. Drugim rečima, stvarnost predstavlja konstrukciju, i „nikada ne možemo izvesno znati kakav je svet bez našeg znanja o njemu” (Stojnov, 2011:114). U tom kontekstu, „realno” se učitava kao pred-društveno, pred-simboličko, pred-diskurzivno, prostor „neprošiven” simbolizacijom kao osnovnom kulturnom značajkom (samo)svesne egzistencije, kao stvar(nost) po sebi, gotovo matematička oznaka za „nepostojeće” koje se u diskurzivnoj jednačini dobija ukoliko društvenom svetu oduzmemo glavne karakteristike - kulturu, simboličku komunikaciju i slično.

Narečeni koncepti nedvosmisleno usmeravaju interpretaciju „realnog” u smislu govora o suspenziji ‘viška u posredovanju’ karakterističnog za postmodernu medijaciju. Restilizacija predstave seksualnosti koju kulturna figura amatera ostvaruje u kontekstu savremene pornografske produkcije bazirana je na vizuelnoj epistemologiji „realnog” u smislu “abolicije spektakularnog u korist ostalih modela korelativnosti” (Patterson, 2004:112) i u smislu pokušaja povratka kontrole nad proizvodnjom (značenja) eksplicitnih sadržaja koji su prezasitili javnu, medijsku (ali) i „porno-sferu” (McNair, 2004). Ispitivanja diskurzivnih diskontinuiteta pornografije, pre svega u odnosu na tradicionalni diskurs potrošačkog koda, centrirana su oko teze o eventualnom „povratku od reprezentacije ka ‘istini’samog odnosa” (Hillyer, 2004:55) koja se u teoriji povezuje se amaterskom produkcijom. Vizuelni povratak „realnom” primetan u kontekstu amaterske pornografije odnosi se na prikazivanje „realnog seksa” i na diskurzivno „pomeranje” seksualnosti od “univerzuma fikcije ka domenu takozvanog realnog života” (Maina, 2013:372).

Diskurzivna razlika koja bi se mogla sadržati između tradicionalne pornografije – kao tipa komodifikovanog seksa (Dunphy, 2000) – i amaterske produkcije, ogleda se, dakle, u stepenu reprezentacionog realizma (Maina, 2013). Za razliku od „hard-core” diskursa koji raznorodnim medijskim mehanizmima „otima” od gledaoca iskustvo „realnog”, za amaterski diskurs pornografskog bi se moglo reći da odgovara kulturi neposrednosti - karakterističnoj za rutinski svet svakodnevice. Iako sadržaje plasira posredstvom medija, i iako se pornografski diskurs ne može razlučiti od medijskih tehnologija, amaterska pornografija se u epistemološkom smislu približava hibrisu neposrednosti transparentije, „odsustva medijacije ili reprezentacije” (Bolster, & Grusin, 2000:90). Restilizacija eksplicitnih sadržaja kiberprostora u smislu vizuelnog pozicioniranja „realnih” tela i neposrednih prikaza užitaka *ljudi koji mogu biti vaše komšije* (Doorn Van 2009, Attwood 2007, Patterson 2004) ukazuje na značajan diskontinuitet: za razliku od potrošačke hiper-medijske kulture, kulturna figura pornografskih entuzijasta ima moć svojevrsne „suspencije” medija kojim se služi i, u širem smislu, „približavanja gledaoca samom objektu koji se reprezentuje” (Bolster, & Grusin, 2000:70).

Vizuelno usmerenje na „ljude koji zaista ostvaruju svoje želje” (Messina, 2007:24), „real-core” pornografija (Messina, 2007) u specifičnom smislu razrešava paradoks hiper-medijskog (viška) posredovanja: iako je sadržajima nemoguće pristupiti van medijske kulture, savremeno iskustvo remedijacije putem Web 2.0 ističe da je gotovo „medijum nestao, da su predmeti prezentovani samo za gledaoca” (Bolster and Grusin, 2000:70). Medijsko ustrojenje amaterske građe oko vizuelne epistemologije „realnog”, međutim, ne podrazumeva da korisničke grupe (napokon) mogu to „realno” (seksualno iskustvo) neposredno da iskuse; „realno” se može učitavati isključivo kroz medijske prakse, kao rezultat mnogostrukih relacija, i, u konkretnom smislu, kao „stvar reprezentacionih konvencija, tehnologije kamere, vrednosti, podžanrova i njihovih interkonekcija, iskustva i senzacija omogućenih od strane medijskih tehnologija, kao i afektivnih intenziteta uključenih u produkciju i potrošnju pornografije” (Paasonen, 2011a:112). Specifikacija „realnog” u eksplicitnim materijalima amaterske proizvodnje otkriva smisao ukoliko se vrši u odnosu na komercijalnu produkciju, i pre nego što bi se neposredno moglo govoriti o „realnom” u preciznom i punom smislu te reči, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko naglasimo heurističku vrednost pojma ‘osećaja realnog’ (Paasonen, 2011a) koji na bolji način opisuje odnos korisničkih grupa sa promatranim materijalima. Sumarno, „realno” u kontekstu amaterizma nije rezultanta potpune desimbolizacije seksualnosti, odnosno prikaz seksualnog

akta lišen društvenih efekata medijacije, i s obzirom na to da uzrokuje „neposredne (a time autentične) emotivne odgovore, ono se pre definiše u smislu “korisničkog iskustva” (Bolter, & Grusin, 2000:52).

Istraživačko potenciranje vizuelne epistemologije „realnog” usredištenog u diskursu amaterske pornografije ne podrazumeva, sa druge strane, da se može učitavati kao postfordistički proizvod „novog duha koji nose ime takozvanog ‘kulturnog kapitalizma’” (Žižek, 2010:78), a koji implicira da „robu više ne kupujemo prvenstveno zbog njene korisnosti ili statusnog simbola, kupujemo da bismo doživeli iskustvo koje nam ona pruža” (Žižek, 2010:78), te da se na „realne” slike seksualnosti ne može gledati kao na efekat mobilizacije kapitalističkih imperativa decentrirane i deinstitutionalizovane “ekonomije iskustva”. Porno-amaterska tranzicija od reprezentacije ka prezentaciji seksualnih aktova (Maina, 2013) predstavlja značajan diskurzivni diskontinuitet, *znak samoproizvodnosti nove ekonomije značenja* seksa u kojoj arbitrarnost Označitelja biva, donekle, potisnuta. Iako se ne može sa velikom sigurnošću tvrditi da uspon amaterskih materijala neposredno ukazuje na emancipatorsku seksualnu politiku, niti na „seksualno-proleterske prakse”, vizuelna deklasifikacija tradicionalnih interpretativnih kodova pornografije kao „prikrivene označiteljske artikulacije iza imaga neposredno datog fantazma” (Žižek, 1976:82) u korist amaterske ‘real-core’ konvencije koja „nema sopstveni centar, sve je podjednako važno, od slike na televiziji do vaze na polici, tepiha i slično“ (Messina, 2007:29) svedoči o razlomljenosti do nedavno semantički monolitnog diskurzivnog poretka.

Uprkos činjenici da transfer svakodnevne „realnosti” u diskurzivni centar pornografskog može biti tumačen kao *novi tip medijskog ne-spektakla* (Doorn van, 2009), primetna rekonfiguracija vizuelnog izraza amaterske produkcije u smislu jačanja *dokumentarnog impulsa* (Hansen, Needham and Nichols, 1991) nedvosmisleno pokazuje kako glavnotokovska pornografija predstavlja samo jednu u nizu seksualnih konstelacija mogućeg i stvarnog, te kako, u užem smislu, pornografija ne mora biti interpretirana isključivo kao medijska i seksualna praksa „rutinskog preterivanja u pribegavanju otelotvorenih razlika iz kulturnog rezeorvara stereotipa” (Paasonen, 2014:136).

7.2. Vizuelno-stilski modalitet „običnosti”

I površan pogled na digitalne sadržaje istraživačkog uzorka sugerise stav da je u pitanju vizuelna kultura seksualno-pornografske „običnosti” u smislu stilskog i vizuelnog opozita

komercijalnom šiku idealizovanih i seksualizovanih tela protagonista pornografske industrije i, u kontekstu postmodernog sveta, beskrajnom nizu „seksualizovanih slika mladosti i savršenosti“ (Barcan, 2002:88).

Vizuelna epistemologija „realnog“ i diskurzivna praksa vizuelnog isticanja seksualnih aktova ‘običnih ljudi’ u kontekstu očiglednosti svakodnevnog života relativno se lako konstruišu i prepoznaju u odnosu na industrijski stereotipnu, seksualno uprošćenu, stilski artificijelnu porno-sliku. Ukoliko pođemo od stanovišta da su eksplicitni sadržaji porno-industrije određeni tip medijske robe nastao posredstvom komercijalizacije seksualnog iskustva, proizvod „erektivne industrije“ globalne potrošačke kulture, deluje podesno da „realnost“ i/ili „običnost“ sadržaja amaterske pornografije verifikujemo upoređivanjem sa sadržajima porno-industrije – što ne pretpostavlja unapred da je eventualni diskontinuitet u domenu imaginativnosti stabilna baza diskontinuiteta samog diskursa amaterizma.

Za razliku od glavnotokovske reprezentacione sheme koja podržava distancu od „kompleksne društvene, psihičke i čak fizičke realnosti pojavnog sveta“ (Maina, 2013:375) i koja seksualnost učitava kao “afektivnu fantaziju” podesnu za tržišni plasman, amaterska pornografija insistira na prikazu seksualnog akta *eo ipso*. I letimičan pogled na neke naslovne stranice veb sajtova iz istraživačkog uzorka odaje utisak da se nasuprot idealizovanim telima i praksama nalazi „sirovi”, neredigovani, nemontirani i „neodglumljeni” prikaz seksa. Iako genitalni seks u vizuelnom smislu zauzima centralnu poziciju, evidentna je vizuelno-stilska distanca nasuprot suštinski „fiktivne prirode realnog seksa“ (Maina, 2013) industrijske pornografije, i u tom smislu postmoderni kod pornografskog ‘*realnog*’ „običnih ljudi” može se tumačiti kao nešto što u „hard-core” pornografiji nosi medijsku oznaku ‘*perfektnog*’.

Iskustvena potvrda vizuelnog diskontinuiteta amaterske pornografije, pre svega u odnosu na diskurs profesionalne produkcije, može da se potraži u četiri prezentacione ravni: na prvoj se radi o relativno drukčijem tretmanu seksualizovanih tela, druga se tiče izostanka stilske perfekcije otelotvorene u potrošačkoj, mikro-ideološkoj poziciji ejdžizma, treća potencira sociokulturni lokus doma, dok četvrta ravan naglašava dokumentarni impuls nasuprot potrošačke imaginativnosti seksualnih „fantazija”.

7.3. Stilska odstupanja i preklapanja sa hiperboličkim

O presudnom značaju tela u savremenoj potrošačkoj kulturi postoji relativna teorijska saglasnost (Erdei 2008, Featherstone 2001, 1999, Baudrillard 1998). Aktuelna struktura društvene proizvodnje i potrošnje predstavlja konstituent organizacije društvenih relacija koja obuhvata kompleks relacija prema materijalnosti - stvarima (objektima) i telima, pre svega. Posredstvom reprezentacione mehanike komodifikacije i objektivacije svedoci smo kako telo biva involvirano u kapitalističku matricu proizvodnje (celokupnosti društvenog života, kako je precizirala marksistička teorija), a u specifičnom, pornografskom smislu, svedoci smo sociokulturne „homologije između tela i predmeta” (Baudrillard, 1998:135).

Potrošačka strategija rekonfiguracije ljudskog iskustva u medijsku robu adekvatnu za globalno tržište očitava se, pre svega, na razini telesnosti. Imajući u vidu da se seksualnost nalazi „u prvom planu potrošačkog društva, spektakularno određujući celo označiteljsko polje masovnih komunikacija” (Baudrillard, 1998:144) i da, u širem smislu, savremena potrošačka kultura označava “dominaciju robe kao znaka” (Featherstone, 2001), reprezentacije seksualizovanih i estetizovanih tela predstavljaju središnji diskurs kulturne imaginativnosti postmodernog doba, a seksualna interaktivnost biva eksploatisana kroz potrošački diskurs pornografije. Uvid u globalni status potrošačke kulture i adekvatnu logiku „zavisnu o kultivaciji nezasićenog apetita ka potrošnji slika” (Featherstone, 1999:178) implicira stanovište po kojem porno-industrija efikasno odgovara na zahteve tržišta. Pornografska reifikacija seksualnosti zajedno sa komodifikacijom tela i objektivacijom subjekata predstavlja centralno načelo diskurzivnog grupisanja reprezentacija, a kako „pretvaranje seksualnosti u nešto jednostavno olakšava njenu prodaju na tržištu” (Levy, iz: Esch, & Mayer, 2007:107), vizuelna mehanika „identifikacije tela/subjektiviteta sa mašinom, objektom” (Melendez, 2004:412) može se pojmiti kao *lingua franca* pornografskog govora o ljudskoj seksualnosti.

Tokom uspona filmske pornografije 70-ih godina prošlog veka još su postojali određeni vizuelni elementi za iznošenje tvrdnje o postojanju takozvane ‘*dokumentarne aure*’ (Patton, iz: Paasonen, 2011a). U narednim decenijama zapadnoevropski i američki medijski prostor je, međutim, svedok relativno *nasilne stilizacije tela* u prikazu seksualnih praksi koji je kulminirao tokom 90-ih godina kada su porno glumice okarakterisane kao „preplanule, voskirane, izbeljene, artifično uvećane silikonima” (Harma, & Stolpe, 2010:113), kada je porno-estetika tela kritikovana kao nerealistična s obzirom na to da je favorizovala silikonske implante, veštačku

kosu, veštačke nokte, dugu kosu i brazilski vosak preko 'prirodnih' atributa svakodnevnih žena (Albury 2003). Porno zvezde su, u cilju što efektnije komodifikacije seksualnog iskustva medijski distancirane od „običnih ljudi” – ali „plastične i lažne, konstruisane posredstvom fantazije, neprirodno obdarene koje daju lažne impresije o načinu na koji je seks izveden” (Harma, & Stolpe, 2010:113). Nasuprot tome, amaterska pornografija je centrirana oko „pojma i obećanja realnih tela, realnih užitaka, realnih ljudi i realnih mesta” (Paasonen, 2011a:84). U želji da *odstupi od hiperboličkog* (Paasonen, 2011a) i halucinativne estetike karakteristične za „hard-core” imaginativnost, amaterski diskurs u vizuelni fokus centrira tela donekle lišena stilskih konvencija prethodnih reprezentacija, anticipirajući i konstituišući, nakon “smrti društvenog, gubitka realnog”, specifičnu “nostalgiju za realnim: fascinaciju sa i očajničku potragu za stvarnim ljudima, stvarnim vrednostima, stvarnim seksom” (Kroker, 1985:80).

Analitika sadržaja istraživačkog uzorka potvrđuje prisustvo alternativnog reprezentacionog koda u odnosu na komercijalnu pornografiju koja, kao po pravilu, „nudi hiperbolički spektakl plavih lepotica tankih strukova, velikih sjajnih grudi, uvek spremnih da ih ‘uzme’ mišićavi muškarac sa spektakularno velikim penisom” (Doorn van, 2009:113). Učesnici seksualnih interakcija u amaterskim sadržajima odudaraju od telesnog šika porno-zvezda, a u posmatračkom fokusu su, dakle, „obična” tela „običnih” ljudi:

<http://nudeamateurtube.org/naughty-russian-wife-like-sucks-cock-and-fucked/>,

<http://www.homemoviestube.com/videos/319956/hotwife-is-shared-homemade.html>,

<http://www.zoig.com/play/6309711-fucking>,

<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=523&photo=4210607>,

<http://www.nailedhard.org/amateur/amateur-wives-hard-anal-sex/#more-425>,

http://www.xvideos.com/video6193890/blonde_booty_wife_homemade,

<http://xhamster.com/movies/5120563/meghan.html>,

http://www.pornhub.com/view_video.php?viewkey=777715360, <http://www.pornbb.org/house-private-amateur-photosets-xxx-tom-ii-t5702107.html> (...).

Insistiranje na vizuelnoj pozicioniranosti „običnog tela” očitava logiku kulturne inverzije: „migracija” svakodnevice na ekran i adekvatna reprezentacija seksualnosti „običnih ljudi” postaje nova vrsta vizuelnog „spektakla”, a digitalna cirkulacija snimaka seksualizovanih tela koja nisu realizacija glumačko-profesionalnih umeća i taktika (Maina, 2013) ukazuje na novu *socijalno-*

estetsku fascinaciju 'realnim' kao mogućim odgovorom na „neravnotežu između direktne informacije naših čula i posredne informacije naprednih tehnologija” (Virilio, 2011:37).

Vizuelni povratak na svakodnevnu očiglednost seksualizovanog tela ne implicira koncepciju o ‘diskurzivnoj praznini’, jer, sa druge strane, amaterski snimci nisu lišeni određenih reprezentacionih nivoa komodifikacije, objektivizacije, reifikacije i depersonalizacije. Insistiranje na činjenici da amaterska pornografija „dozvoljava reprezentaciju tipova tela koja su prethodno bila marginalizovana u glavnotokovskoj porno-industriji” (Doorn van, 2009:114) ne podrazumeva da ti sadržaji ne reprodukuju određene konvencije, stilske smernice i diskurzivna načela komercijalne pornografije i, u širem smislu, vizuelno-ideološke kodove potrošačke logike koja se, u najkraćem, može definisati kao “objektivizacija kulture” (Miller, 1993). Iako prikazi tela ne podležu estetici porno-glamura i postmodernom medijskom ustrojstvu “seksualizovanih slika mladih i savršenih” (Barcan, 2002:88), oni bi na određenom interpretativnom nivou mogli da se pojme kao transferne tačke u kojoj se nadmeću i drugi diskursi - poput potrošačkog diskursa „hard-core” pornografije: u prvom planu materijala su zumirani ili naglašeni prikazi polnih organa i erogenih zona, u drugom, ili trećem, narativ i seksualni subjekt. Vizuelna dramaturgija seksualnih interakcija se zasniva na predstavama seksualizovanih tela, i tragove reifikujućih tehnologija nalazimo u većini slučajeva. Iako ne u meri osobenoj za komercijalnu ekspresiju, amaterska pornografija na internetu reprodukuje depersonalizujuće efekte reprezentacija, a vizuelna homologizacija seksualnog subjekta sa vlastitim telom je relativno lako uočljiva na internet adresama: <http://nudeamateurtube.org/latina-gives-extra-special-fuck-to-one-needy-cock/>, <http://www.homemoviestube.com/videos/43839/getting-asshole-and-pussy-licked-before-creampie-from-hubby.html>, <http://www.zoig.com/play/6359631-fucking-sex-pussy>, <http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=523&photo=4211035>, <http://www.nailedhard.org/homemade-porn/hot-wife-close-up-anal-sex-pussy-licking-and-blowjob-homemade-porn-pics/>, http://www.xvideos.com/video8724759/great_homemade_anal, http://xhamster.com/movies/2743091/amateur_teen_on_real_homemade.html, http://www.pornhub.com/view_video.php?viewkey=1428010764, <http://www.pornbb.org/beautiful-amateur-women-in-hardcore-actions-t6844572.html> (...).

Beskrajna tematizacija ejakulacije tokom seksualnih odnosa ide u prilog teze da nova medijska ekologija amaterske pornografije naturalizuje stare komodifikativne tehnike preinačenja telesnog iskustva u medijsku robu. Iako u manjoj meri od profesionalne produkcije, učitava se

vizuelna centriranost snimaka orgazma kao vrhunca telesne uzbuđenosti. Kao „neodoljivi spoj označavanja, užitka i maskuliniteta” (Aydemir, 2007:93), snimci muške ejakulacije predstavljaju jednu od središnjih vizuelnih konvencija diskurzivnog područja porno- -amatera: <http://nudeamateurtube.org/category/categories/cumshot/>, <http://www.homemoviestube.com/channels/84/cumshot/page1.html>, <http://www.zoig.com/category/cumshots-facials>, <http://www.amateuralbum.net/showgallery.php?cat=518> – dok samo veb-stranica www.nailedhard.org nema zasebnu navedenu kategoriju. Da su video i foto-zapisi ženskog orgazma zastupljeni u manjoj meri, sugeriše zapažanje da od pet specifično amaterskih veb stranica samo jedna ima navedenu kategoriju: <http://www.homemoviestube.com/channels/125/orgasm/page1.html>. Uprkos činjenici da diseminacija „reprezentacija klimaksa heteroseksualnog akta snažne faličke konotacije” (Williams, 1989:119) varira potrošačke pozicije depersonalizacije i komodifikacije, kao što degradira ženski (seksualni) subjektivitet (Dworkin, 1989), „neprofesionalna” pornografija ga tretira kao epistemološki indikator nivoa „realnog” užitka samih protagonista. Ulistavanje veb stranica posvećenih elektronskim prikazima amaterskih slika ejakulacije (po pravilu: po licu ili ženskom telu) takođe svedoče o aktuelnom procesu depersonalizacije i objektivifikacije seksualnih subjekata: <http://cumshotamateur.tumblr.com/>, <http://my-amateur-cumshots.com/>, <http://cumqueenrhea.tumblr.com/>, <http://www.hotcumporn.com/>, <http://amafacialz.tumblr.com/>, <http://messyfacial.tumblr.com/>, <http://www.cumonwives.com/> (...). Uključenjem prikaza muške ejakulacije kao „idealnog slučaja komodifikativnog fetišizma” (Williams, 1989:95) amaterska pornografija vizuelno kretanje seksualne požude podvrgava strogim smernicama “cirkularnosti i predvidivosti profesionalne produkcije” (Schaschek, 2014:2) - i u ovom smislu ostaje duboko privržena potrošačkoj ontologiji reifikacije.

Vizuelna varijacija kodova komodifikacije i depersonalizacije ne uključuje, sa druge strane, pornografsku fascinaciju velikim penisom, niti medijski koncept seksualno nezasite žene (Filipović, 2009). Za razliku od glavnotokovske pornografije u kojoj se telo tretira kao mašina za proizvodnju seksualnog užitka i gde ukrućeni penis nestandardne veličine postaje simbol njegovog savršenog rada (Filipović, 2009), amaterski sadržaji na tome ne insistiraju: ni naslovi, niti sadržaji snimaka ne skreću pažnju na “vanredni” telesni status (polnog organa). Izuzev www.homemoviestube.com, ostali veb-sajtovi ne sadrže kategoriju „big cock” (veliki penis)

karakterističnu za industrijsku seks-ponudu. I pod uslovom da je prikazan penis koji u određenom smislu odudara od većine, njemu se u sintaksičkom smislu ne „pripisuju” fantazmagorički kvaliteti – što je u porno-industriji jedna od marketinških strategija usmerenja pažnje. Naslovi foto i video-snimaka koji se nalaze na adresi <http://www.homemoviestube.com/channels/105/big-dick/page1.html>, međutim, ne insistiraju na navođenju, niti na sintaksičkoj fascinaciji veličinom penisa prikazanog u seksualnom aktu. Vizualizacija penisa van komodifikujućeg konteksta *opsesije veličinom* – prisutna u amaterskim snimcima – ispunjava sociokulturnu funkciju „izazivanja i ekstenzije normi... izlaganja istine da su kulturno, istorijski i ideološki konstruisane kategorije otvorene za preoznačavanje” (Lehman, 2007:112). Za razliku od komercijalnih prezentacija u kojima je žensko telo asimilovano sa nagonском mašinom, u kojima je žena često prikazana u snimcima grupnog seksa, te seksa sa više desetina muškaraca (popularne pornografske kategorije „group sex”, „male-male-female”, „gangbang” i slično), amaterski materijali ih sadrže u manjoj meri – od pet veb-stranica (istraživačkog uzorka) posvećenih isključivo amaterskih sadržajima nijedna ne poseduje kategorizaciju „gangbang”: www.nudeamateurtube.org, www.zoig.com, www.homemoviestube.com, www.amateuralbum.net, www.nailedhard.org. Promatrani sadržaji odstupaju od hiperboličkog ustrojenja prezentacija seksualnosti karakterističnog za “visokoindustrijsku slikovnost”: umesto prikaza seksualno-atletske koreografije otelotvorene u idealizovanim snimcima duple penetracije, duplog analnog seksa i slično, nijedna video i foto- -stranica iz istraživačkog uzorka ne sadrži tu klasifikaciju (što ne podrazumeva da se takvi sadržaji možda ne mogu pronaći).

Sumarno, telesna pozicioniranost seksualnih subjekata pred digitalnim ili veb-kamerama u određenoj meri reciklira stare kodove objektivacije i komodifikacije karakteristične za „prethodni” porno-diskurs, ali u kombinaciji sa relativno autentičnim ekspresijama seksualnog selfa.

Iako se sintetički uvid o *pornografskoj predaji tela* kao razlogu „kompromitacije konstituisanja samog subjekta“ (Melendez, 2004:413) ne može u potpunosti primeniti u objašnjenju diskurzivnosti porno-amaterizma, nedvosmisleno je prisutna i stereotipna organizacija seksualnih iskaza. Kulturna imaginativnost potrošačkog društva i reprezentacione strategije komodifikacije i objektivacije ispisuju svoje domete i u domenu „razigranosti” vizuelnih kodova i amaterske kombinatorike novih znakova telesnosti što na specifičnom interpretativnom nivou može značiti da vizuelno-stilski modalitet „običnosti” nije sam po sebi

emancipatorski, koliko „otvara mogućnosti vrednovanja tela kao sedišta osećaja, pamćenja, subjektivnosti, iskustva nasuprot ispražnjenom, savršenom, univerzalizovanom telu glamurnog pin-up modela” (Barcan, 2010:307) glavnotokovske pornografije.

7.4. Reartikulacija mikroideološke pozicije ejdžizma

Idealizovani prikazi juvenilnog seksa u okviru profesionalne pornografske produkcije otkrivaju funkciju pospešivanja potrošnje, a reprezentaciona opsesija imidžom mladog, seksualizovanog tela može se posmatrati kao deo potrošačkih napora „aktualizacije težnje za sticanjem autoimunosti na fakticitet stvarnosti” (Filipović, 2009:68).

Promovisanjem ideala telesne nepropadljivosti pornografska industrija je preuzela simboličku funkciju terapeutskih praksi za internet korisnike „zarobljene” u vremenom ograničenoj materijalnosti (Filipović, 2009). Letimičan pregled sadržaja amaterskih stranica istraživačkog uzorka rađa impresiju o odsustvu mikro-ideološke pozicije „ejdžizma” (*ageism*) kao „skupa stavova i akcija koji u podređeni društveni položaj subjektivitet ili društvene grupe postavlja zbog pripadnosti određenoj starosnoj grupi” (Filipović, 2009). Naslovne stranice (pristupljeno 24.9.2015.) sajtova istraživačkog uzorka obuhvataju prikaze seksualnih aktova u kojima protagonisti nisu prošli ‘*juvenilni filter*’ karakterističan za „prethodni” pornografski režim

– <http://nudeamateurtube.org/amateur-horny-wife-wanted-a-big-cock/>,
<http://www.homemoviestube.com/videos/320608/my-beautiful-wife-riding-my-cock-wife-wet-pussy.html>, <http://www.zoig.com/play/6374179-fuck>, <http://www.zoig.com/play/6380385-sep15-stockings-heels-fingering-masturbation-orgasms-redhead>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4213681>,
<http://www.nailedhard.org/amateur/wives-girlfriends-pussy-flashers-nice-cameltoe-pics/#comment-35267>.

Sa druge strane, posećeni sajtovi ne sadržavaju sintaksičke konstrukcije koje sugerišu ili podstiču asocijativne veze sa ejdžizmom. Za razliku od komercijalne pornografije čiju znakovnost „ejdžizma” dopunjuje sintaksička sistematika otelotvorena u popularnim kategorijama poput ‘*18 years old*’ (osamnaestogodišnjaci), ‘*babe*’ (mlada, privlačna devojka), ‘*cheerleaders*’ (navijačice), ‘*college girl*’ (studentkinje), ‘*schoolgirls*’ (školarke), ‘*young*’ (mladi), ‘*teen*’ (tinejdžeri), ‘*schoolboys*’ (školarci), amaterski diskurs ih nema – što ne znači da ne postoje sadržaji seksualizovanih mladih tela, niti da nema deskripcije njihovih tela u

naslovima snimaka ili fotografija. Istraživačka poenta se ogleda u činjenici da porno-amateri uključuju vizuelnu kategoriju tinejdžera i mladih, ali i kategoriju 'wife' (supruga), odnosno 'husband' (suprug), što podrazumeva da u centar pažnje ulaze (i) relativno stariji subjekti: <http://www.wifebucket.com/>, www.wifelovers.com, www.stolenwives.com, <http://theusedslutwife.tumblr.com/>, <http://www.cuckoldinterracialwife.com/>, <http://www.viewerswives.net>, <http://hardcoremilfs.tumblr.com/>, <http://milffinder.tumblr.com/>, <http://uk-amateur-milfs.tumblr.com> (...).

S obzirom na broj veb-stranica posvećenih prikazivanju „supružničke pornografije” – pretraživač www.google.com na upit „amateur porn wife”, dana 24.9.2015. godine, nudi čak 79.1000.000 poveznica! – može se zaključiti da su amaterske prakse seksualne autoevidencije u određenom smislu oslobođene repetitivne shematike prikaza mladih, perfektnih i visokoestetizovanih tela. Uprkos tome što reartikulacija kategorijalnosti prikaza zrelijih subjekata – bračnih drugova i slično – ne sadrži oslobođenje od disciplinujućih efekata seksualne imaginativnosti centrirane oko ejdžizma, amaterizam nedvosmisleno doprinosi vizuelnom tretmanu požude kao “nestalnog, nepredvidivog i esencijalno nereferencijalnog fenomena” (Bauman, 2001) i, uopšte uzev, umanjenu koeficijenta performativnosti seksualnih iskaza postmodernog doba.

7.5. Spacijalna dramaturgija seksa: epistemološki i pornografski lokus doma

Na prvi pogled banalna, središnja osa vizuelne demarkacije amaterizma učitava se kroz specifičnu spacijalnu dramaturgiju seksualnih interakcija, sveprisutno vizuelno potenciranje doma i domaćinskog okruženja.

S obzirom na to da u smislu fizičke i „psihičke geografije” predstavlja alternativni režim institucionalnog ustrojstva društvene stvarnosti – jer „drugi jeste proizvod granica”, on je onaj koji ostaje “podeljen granicom, prostornom, koliko i simboličkom, kulturnom ili političkom” (Marinković, 2012:1475) – sociokulturni lokus doma predstavlja dominantan vizuelni okvir i diskurzivnu strategiju samospecifikacije amaterskog koda. „Pornografska heteroglosija” postmodernog doba usredištena je na heterotopiji (Fuko, 2005) kiberprostora kao „drugog mesta” (Fuko, 2005) proizvodnje, distribucije i konzumacije eksplicitne građe, odnosno na heterotopiji doma kao dominantnog vizuelno-stilskog modusa prezentacije materijalnih uslova seksualnih radnji.

Nasuprot glamuru studija, egzotičnih destinacija, administrativnih ureda, škola, koledža, bolnica, ulica, šuma, parkova, taksi-automobila i slično, amateri prikaze svog seksualnog života smeštaju u ambijent vlastitog doma (kuće) . Da „društvena i materijalna tekstura svakodnevnog života sačinjava važan deo amaterske pornografije i njene atraktivnosti kao prepoznatljive, autentične i na neki način realne u oslikavanju požude i užitka” (Paasonen, 2011a:95) možemo se uveriti letimičnim pogledom: <http://nudeamateurtube.org/big-dick-to-devour-tight-ass/>, <http://www.homemoviestube.com/videos/319318/schoolgirl-rides-dick-and-gets-a-creampie.html>, <http://www.zoig.com/play/6381103-tits-big-nipples>, <http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4215499>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2014/09/04-mature-blonde-dressed-undressed-blowjob.jpg>, <http://www.xvideos.com/?k=homemade> (...). Vizualizacija seksualnih interakcija obuhvata materijalno okruženje svakodnevnog života učesnika, i deskripcija doma kao pozornice seksualnog selfa nije izuzela detalje, dok bi se moglo složiti da je upravo vizuelno uključenje prikaza materijalnih predmeta doma – poput *zavesa, tapeta, lampi, vaza, lutki, tepiha, slika, knjiga, suvenira, odeća, posuđa, flaša, porodičnih fotografija, sofa, stolica, stolova, tv-ekrana, sveća* ... (Paasonen, 2011a) – specifični tip reprezentacione politike amatera. Za razliku od artificijelne materijalnosti scenskog okruženja u profesionalno proizvedenim snimcima, fokusiranost na prikaz seksualnih interakcija u svakodnevnoj konstelaciji porodičnog života je zajednički imenitelj pornografskih praksi „običnih ljudi”. “Dubina” kiberprostora je digitalna prostornost cirkulacije eksplicitnih sadržaja označenih kao „kućni video” kojima se može pristupiti sa oko 75.800.000 adresa (https://www.google.rs/?gws_rd=cr,ssl&ei=IpUFVvaZAou7swHWurDQDw#q=homemade+porn, pristupljeno dana 25.9.2015). O značaju „kućne” estetike svedoči i kategorijalni aparat amaterskih praksi. Učestalost digitalne etikete „kućna produkcija” ili „kućni snimci” (‘homemade porn’, ‘home movies’) u digitalnom fundusu materijala „običnih ljudi’ ukazuje na vizuelnu centriranost oko prostornosti doma, i to u meri da mnogi sajtovi ovu oznaku plasiraju u same naslove (veb-adresa): <http://www.sexmadeathome.com/>, <http://www.homemoviestube.com/>, <http://lovehomeporn.com/>, <http://www.homemadefucktube.com/>, <http://real-homemade-vids.tumblr.com/>, <http://myhomemadesex.com/>, <http://www.homemadepornclip.com/> (...).

Gotovo trivijalizujuća transparentija materijalnosti doma otkriva nekoliko interpretativnih nivoa značajnih za objašnjenje vizuelno-semantičke mehanike funkcionisanja amaterske pornografije na internetu. Čitanje značenja „kućnog seks-videa” sledi kritičku metodologiju diskurzivne analize koja istraživačku pažnju ne usmerava samo na sadržaje reprezentacija, već ka uvidu „kako se reprezentacije konstituišu i kako dobijaju na svojoj rasprostranjenosti, kao i kakav spektar različitih reprezentacija u bilo koje vreme učestvuje u stvaranju diskursa” (Nojman, 2009:45): kako je u amaterskim praksama vizuelni lokus doma preuzeo primarni materijalni kontekst seksualnosti, otvara se istraživačko pitanje o *društvenoj ulozi i prirodi prostornosti znaka* u celokupnosti funkcionisanja amaterskog diskursa. Socijalna semiotika diverzifikovanih ekspresija „običnih ljudi” ne usmerava isključivo pažnju na vizualizaciju doma kao svakodnevne pozornice „eksponencijalne banalnosti” (Bodrijar, 1998) na kojoj je pozicionirana seksualna radnja, nego (i) kao društveni prostor gde se amaterski sadržaji proizvode, distribuiraju i konzumiraju, odnosno prostor koji adekvatnim postupcima „prekrivanja simbolima i značenja” (Marinković, 2012) seksa i seksualnosti postaje društveni domen. Kako su nas „opisi pojavnog naučili da ne živimo u jednom homogenom i praznom prostoru, već, naprotiv, u prostoru koji je sav napunjen svojstvima, u prostoru koji je možda čak obavijen fantazmom” (Fuko, 2005:30), do homologičke korelacije između pornografskog amaterizma i „kućnog videa” dolazi jer je društveni prostor kuće oduvek ispunjavao funkciju „male kneževine slobode, spontanosti i autentičnosti” (Bakardjieva, 2005:70). Dom (kuća) nije samo materijalnost i fizikalnost zaštitnih funkcija subjekata i porodice; on predstavlja društveni prostor „nastanjen opažajnim fenomenima uključujući prizvode imaginacije poput projekata i projekcija, simbola i utopija” (Lefebvre, 1991:11), a s obzirom na to da pruža mogućnost promovisanja i prihvatanja različitih socijalnih perspektiva i otkrivanja novih načina posmatranja, “granica razlike” (hooks, 1990), nije ga teško zamisliti kao pornografski lokus amaterskih alteracija.

Konstrukcija doma kao „liminalnog prostora u kojem praktikanti mogu da istražuju i pregovaraju sa kompetitivnim zahtevima njihovih javnih, privatnih i personalnih identiteta” (Moran, 2002:60) proizilazi iz *amaterskog creda* i predstavlja rezultat napora „običnih ljudi” u legitimaciji samosvrhovitog domena porodičnog i autentičnog seksualnog života naspram (post)industrijskih sfera rada i institucionalnih struktura društvenosti. Dešifrovanje amaterske pornografije kao „konvencionalizovanog susreta pornografskog i domaćinskog” (Hillyer, 2004) ima snažno istorijsko uporište i iskustvenu potvrdu savremenosti. Amaterske video prakse su od

samih početaka neraskidivo povezane sa domom (Zimmermann, 1995) i takozvani „kućni video” (home video) u okviru kojeg je došlo do prve konstelacije pornografskih uradaka „običnih ljudi” poimamo kao prevladavajuću medijsku formaciju delovanja adekvatnu za distanciranje od semantičkog monopola glavnotokovske pornografije.

Materijalnost okruženja seksualnog akta koji se prezentuje nije bitna sama po sebi, već u svetlu simbolike domaćinske svakodnevice kao metapsihološkog koda separacije od institucionalizovane društvenosti ili, na drugom kontekstualnom nivou, znaka diskurzivnog diskontinuiteta eksplicitnih materijala u smislu odmicanja od uvreženih scenarija i stilsko-scenskih postavki industrijske „ekonomije užitka”. S obzirom na to da „fizički aspekti, formati, teksture i postavka slike rezonuju u različitim manirima, i pobuđuje drugačije senzacije i iskustva” (Paasonen, 2011a:95), amatersko pozicioniranje doma – kao simboličkog Drugog u odnosu na spoljašnji svet društvenih obrazaca ponašanja – otkriva funkciju semantičke demarkacije: amaterska usredsređenost oko „realnog”, svakodnevnog, domaćinskog, umesto artificijelnog, nameštenog i kontrolisanog, može označavati adekvatnu *diskurzivnu usredsređenost oko akta prezentacije, pre nego oko akta reprezentacije*. Iako se možemo složiti sa mišljenjem da pornografske heterotopije predstavljaju (i) medijalizovane prostore u kojima korisnici istražuju fenomene i u kojima dolazi do ukrštanja puteva mentalnih, fizičkih i emotivnih putovanja (Jacobs, 2004), društveni značaj prostora se ne gubi ni u svetlu enigmatičnih svojstava kiberprostora. U meri u kojoj *medijski pejzaž* (Appadurai, 1996) novih informacionih tehnologija podstiče korisničku operativnost i mogućnost da zadovolje raznovrsna htenja, lako se pomerajući između sociokulturnih-seksualnih aktivnosti šopinga, razgovora, kiber-seksa, promatranja, masturbacije i slično, amaterska „obnova” tematizacije materijalnosti doma i „afektivne svakodnevice” ukazuje na afirmaciju semantičkih kvaliteta “otvorenosti” (McGlotten, 20015) nove pornografske imaginacije.

Ipak, amaterska tematizacija doma kao sociokulturnog lokusa mogućnosti „odmicanja od disciplinarnih praksi koje regulišu naša tela u svakodnevnom životu” (Johnston, & Valentine, 1995:99) ne implicira istraživačku konstrukciju o (auto)refleksivnoj platformi sheme digitalnog delovanja pornografskih entuzijasta. U pitanju nije operacionalna logika refleksivnih postupaka ustrojenih protiv nametnute simbolike i „znanja o seksu” (Fuko, 2006, Williams 1989) komercijalne pornografije, koliko je, možda, reč o novoj platformi samoprodukcije pornografsko-

seksualnog užitka koji se procesuiraju postupcima preoznačavanja vizuelnih i semantičkih standarda.

7.6. Dokumentaristička deprofesionalizacija slike

Korisnička intencija „deprofesionalizacije pornografske slike” (Hillyer, 2004) ogleda se kroz disperziju narativne strukture izloženih snimaka. Vizuelno odupiranje narativizaciji seksualnih interakcija, te potenciranje eksplicitnih prikaza čija se dramaturgija iscrpljuje u *vlastitoj očiglednosti* predstavlja značajnu rezultantu kreativne aproprijacije interneta od strane korisničkih grupa privučenih seksualno-estetskim kodom „realnog” – kao tipa „primalnog užitka, antropološke radosti slika, brutalne fascinacije neometane estetskim, moralnim, socijalnim ili političkim ocenjivanjem” (Baudrillard, 1987:28).

Istraživačko opipavanje „dokumentarnog impulsa” sadržaja ukazuje da se sociokulturni specifikum amaterske pornografije ne ogleda u eventualnom izostavljanju vizuelnih konvencija eksplicitnosti i mikro-materijalnosti vizualizacije interakcija u svim njenim telesnim pojedinostima – jer bi u tom slučaju izostala demarkaciona suština pornografije kao takve – već u relativno drukčijoj sistematici grupisanja reprezentacija. Za razliku od komercijalne ispisanosti pornografskih scenarija i narativnih varijacija pornografske panseksualnosti (koja u svim životnim kontekstima i situacijama dobija savršenu izražajnu formu), amaterski snimak ne sadrži konture „filmske priče”. Seksualna radnja se „sama” upisuje u digitalni format fotografije, videa i veb-kamere, i promatranjem onlajn amaterske građe svedočimo o odsustvu digitalne manipulacije nad sadržajima koji se prenose: osim što nema profesionalne glumce, za analizirane sadržaje je zajednički imenitelj odustvo unapred ispisanog scenarija, odsustva montaže, muzike, scenografije, visoke rezolucije slike i ostalih kinematografskih elemenata standardnog proizvoda porno-industrije: <http://nudeamateurtube.org/>, <http://www.homemoviestube.com/>, www.zoig.com.

Da se označiteljski bitak u određenom smislu prepušta radu „tehnologije remedijacije” – funkcionalne upravo u smislu „automatskog pisanja sveta” (Bodrijar, 1998) – potvrđuje dokumentarni kod i „sirova” priroda pornografskih sadržaja. Iako „realnost” seksa posredovanog putem veb-kamera može pogrešno da sugeriše kako „sadržaji prenošeni ‘uživo’ ne mogu biti suprotni istini, te da ne mogu biti digitalno zamenjeni poput ostalih onlajn materijala” (Chun, 2006:103), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko eksplicitne materijale pod oznakom „uživo”

konotiramo kao znakovnost „realnog”. Dokumentaristički pristup reprezentacione politike uočava se u sadržajima zabeleženim veb-kamerom: http://www.xvideos.com/video802097/big_tity_bitch_gets_fucked_by_ebony_black_men, http://www.xvideos.com/video4080119/webcam_hottie_swallows_her_bf_039_s_best_friend_03_9_s_cum, http://www.xvideos.com/video3295534/webcam_spy_52_-_anal_sex, http://www.xvideos.com/video10391360/hot_amateur_camgirl_fucks_on_live_cam_myhotcamshow, http://www.xvideos.com/video4111206/girlfriend_fucked_in_the_arse, <http://www.pornbb.org/real-homemade-amateurs-video-and-webcam-show-t4346392-15.html>

Bez obzira da li svedoče o eventualnoj ‘*eksponencijalnosti banalnosti*’ (Bodrijar, 1998) postmoderne heteroglosije seksualnog, korisnički materijali „nespretnog balansiranja između hiperboličkog i dokumentarnog” (Paasonen, 2011a:81) *reartikulišu simulacijski karakter* komercijalnog diskursa pornografije i to upravo u „sintetičkim dolinama” kiberprostora koji nudi digitalne alatke lakše manipulacije slikama i reprezentacijama (Robins, 2003).

Umesto korištenja interneta u cilju „ekstenzije polja vizuelnog i reprezentabilnog” (Sobchack, 2004:141) – koje u komercijalnom kontekstu pornografskog dovodi od maksimizacije profita – izlaganje pornografije korisničkih grupa ukazuje na suspenziju otuđujućih efekata posredovanja. Amaterska apropiacija novih medijskih tehnologija preoznačava aktuelne postupke medijacije u smislu umanjenja imanentnog raskoraka između reprezentacija „koje prezentuju realnosti i same realnosti koja je, u Lakanovom smislu, uvek ‘odsutna’ u svojoj ‘prisutnosti’” (Cowie, 2011:10): iako se u specifičnom smislu možemo složiti da sadržaji „realnog seksa” ne odudaraju od predvidivosti transistorijskog iskustva seksualnog čina, stiče se utisak da je post-dokumentarna aura amaterske ekspresije diskurzivni okvir novog korisničkog produktivizma “užitka opservacije međuprostora između bivanja i promatranja” (Cowie, 2011:17). Prepuštanje slike da „govori sama za sebe” ukazuje na nesupremativni karakter označiteljskih praksi amatera, dok aktualizovana epistemologija „realnog” doprinosi da eksplicitni materijali korisničkih grupa u određenom smislu ne bivaju plenom interpretativnog aparata potrošačke kulture – što ne znači da je „realno” seksa stvarno dosegnuto kao lakanovska *predsimbolička suprotnost svakom značenju*.

Poput dokumentarnog filma koji „odustaje” od kontrole uslova za vlastitu interpretaciju (Cowie, 2011), „kućni seks video” decentrira reprezentacione kodove seksualnih radnji prema onom ‘nedovršenom interpretacije’ (Fuko, 1988:393): nasuprot potrošačke semioklastije –

amaterski govor naglašava „želju da se promatra neko ko nešto čini iz razloga što želi da bude promatran” (Messina, 2007:24) ukazujući na simbolizacijom neprošiveni, ili ne u potpunosti barem, domen seksualnosti. U tom smislu, faktografski pristup samoevidentiranja seksualnih praksi potcrtava nekomodifikovani, gotovo *renesansni kvalitet slike* – „u okviru koje se grudi ponosno prikazuju zajedno sa ostalim predmetima kućnog ambijenta” (Messina, 2007:29), - što na nedvosmislen način govori o funkcionalnom preoznačenju reprezentacione politike koja u ovom kontekstu „počinje da služi i potvrđuje ljudski osećaj za sopstvenu realnost” (Hardy, 2007:14).

Dokumentarni kvalitet amaterskog diskursa, načinjen nestandardnom upotrebom medija kao aparata „kontrole procesa značenja” (Baudrillard, 1983:123), svedoči o delimičnoj autosuspenziji performativnosti seksualnog iskaza koje, očigledno, sve manje interesuje medijalizovani užitak promatranja užitka koliko užitak promatranja autentičnog užitka. Iako vizuelna preokupiranost “mikroskopskom istinom seksa” (Bodrijar, 1983) u određenom smislu varira pojedine stereotipe i restriktivne kodove komercijalne izražajnosti, preinačenje digitalne kamere u „trećeg partnera” seksualnih interakcija svedoči o semantičkoj eskalaciji pravog i doživljenog, specifičnoj “proizvodnji stvarnog i referencijalnog” (Bodrijar, 1983), te svojevrsnom ispunjenju amaterske ‘strasti za realnim’ (Badiou, 2007) – nasuprot medijskog spektakla porno- -industrije.

Sumarno, uzevši u obzir društveni značaj ‘prostog’ gledanja (Sobchack, 2004) nedvosmisleno je jasno da ukazani vizuelni diskontinuiteti i vizuelni povratak spektaklu realnog (Cowie, 2011) uslovljavaju diskurzivnu razlomljenost u korist serije novih seksualnih i pornografskih praksi i novih sklopova seksualnih značenja. S obzirom na to da diskurs sačinjava sjedinjenost teksta sa socijalnom materijalnošću (Nojman, 2009), vizuelni indeks različitosti implicira različitost na ostalim diskurzivnim nivoima. Kako promatranje uključuje proces „identifikacije sa karakterima i slikama, sa različitim vrednostima koje su utkane u gledanje, te proces kojima te ideje žive i nakon što je gledanje završeno” (White, 2006:22), ostaje da se poimanje amatera kao pornografskog „Drugog” – uprkos recikliranju određenih stereotipa i konvencija „hard-core” imaginativnosti – potvrdi na društvenoj ravni materijalnosti pornografskih i seksualnih praksi. Polazeći od stava da su diskursi prakse koje sistematično oblikuju objekte o kojima govore (Fuko, 1989), u središte istraživačke pažnje ulazi

fenomenologija materijalizacije diskurzivnih kvaliteta amaterskog aktivizma razmeštena u društvenim sferama – „sa one strane” (politike) reprezentacija.

8. MATERIJALNO-AFEKTIVNA RAVAN: PORNOGRAFSKE PRAKSE I SEKSUALIZOVANO TELO

Kritička analiza diskursa pornografije u amaterskom kontekstu ne obuhvata samo ispitivanje reprezentacionih kodova seksualnosti i fiksiranih tipova vizuelne stilizacije tela i seksualnih interakcija. Analitičko čitanje tela kao društvenog polja gde se diskursi ispoljavaju i nadmeću (Fuko 2006, Mils 2011) može da se pojmi kao značajan uvod u konceptualnu strukturaciju prirode društvenih veza pornografskog diskursa i adekvatnih politika seksualnih identiteta i seksualnih ukusa koji se ne odnose samo na njene (milionske) korisnike, već i šire. U tom smislu, jedan od nezaobilaznih socioloških zadataka bi se mogao ogledati u pokušaju usmerenja analitičkog pogleda na problem društvene regulacije/artikulacije telesnosti i materijalno-iskustveni aspekt seksualnih praksi korisničkih grupa. Ovakvo zapažanje proističe iz teorijskih dometa pristupa *novog materijalizma* (Ahmed 2008, Hemmings 2005, Paasonen 2011a) u sociokonstrukcionistički konotiranom izučavanju savremenih fenomena. Kako su udružene feminističke, kvir, postkolonijalne analize moći i ideologije, između ostalog, primer starih i ograničavajućih pristupa (Hemmings, 2005), i kako su feminizam i poststrukturalizam sve redukovali na jezik i kulturu, na ono što se naziva „tekstualizam“, zaboravivši „realno“ ili materijalnost koja je utemeljena (Ahmed, 2008), konceptualni pozitivitet novog materijalizma se čini kao aplikativan okvir za ispitivanja afektivnih aspekata upotrebe amaterskih sadržaja koji, sami po sebi, „ne obitavaju u subjektu ili objektu, već su proizvedeni kao *efekat cirkulacije*“ (Ahmed, 2004:8).

Sociološki značaj vivisekcije fenomenologije stvarnog tela simbolički povezanog sa interfejsom ogleđa se u tome što ono precizno svedoči o materijalnim dometima diskurzivne oblikotvornosti. Pornografski diskurs ne oblikuje samo vizuelne predstave seksualnosti i nema odlučujući uticaj na to kako će tela u ovim sadržajima biti stilizovana i interpretirana, već ima direktan uticaj na konstrukciju materijalno-iskustvene ravni korisničkih grupa. Polazeći od stava da “materijalno telo može biti napušteno” i da se “živo telo prenosi kroz interfejs i ulazi u ljudske diskurzivne konstrukcije njih samih i njihovog sveta” (Hillis, 2001:194), logično je da se

kontekstualizacija kulturne pozicioniranosti tela korisničkih grupa u teorijskom smislu oslanja na dostignuća novog materijalizma: teorijska delegimitizacija biološkog u korist socijalnog determinizma usmerila je sociološku imaginaciju ka promišljanju pojava, poput tela i seksualnosti, koje su po pravilu bile rezervisane za prirodne nauke, i u tom se smislu materijalni svet, uključujući telo, razume kao “istorijski realitet konstantno medijalizovan posredstvom ljudskog rada i kulture” (Turner, 2008:34). Tek nakon teorijske diskriminacije biologizma i metodološkog individualizma (Turner, 2008) fenomenologija telesnosti legitimno ulazi u savremeni fundus sociološkog znanja i kako fizičko telo može da se interpretira kao proizvodni produkt društva, kulture i povesti (Brstilo, 2009) – “telo je, recimo, s jedne strane materijalni objekt – naše telo oseća bol, potčinjeno je gravitaciji, može se ozlediti u nesrećama - a sa druge strane se pak može shvatiti samo preko diskurzivnog posredovanja... naše razumevanje vlastitog tela odvija se samo putem diskursa (Mills, 2003: 53). Uprkos očiglednim transistorijskim anatomskim kvalitetima, tumačenje tela u okviru teorije diskurzivne konstrukcije iskustva materijalnog sveta (Ussher, 2002) i pozitiviteta novog materijalizma (Ahmed, 2008) otvara nove interpretativne nivoe za teorijsku demonstraciju delotvornosti diskursa posredstvom kojeg društvena moć očituje zahvate i nad “ljudskom prirodom” (Fuko, 2006).

Imajući u vidu da internet svedoči „o medijaciji i reprezentaciji u istoj meri koliko i o komunikaciji i razmeni, tehničkim protokolima i dostignućima, kao i o afektivnim, telesnim reakcijama“ (Paasonen, 2011:12), za istraživački zadatak se uspostavlja ispitivanje načina na koji konzumacija navedenih sadržaja utiče na artikulaciju seksualnosti, odnosno „afektivne ekonomije“ (Ahmed, 2004) njenih korisnika. Kako diskurs amaterske pornografije predstavlja vizuelni statut iskaza o specifičnoj stilizaciji tela i telesnosti, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko prihvatimo pretpostavku da kontinuirana konzumacija navedenih sadržaja povlači društvene i kulturne posledice po korisničke grupe, pre svega na *materijalno-afektivnom (iskustvenom)*, a (tek) onda i na *seksualno-identitetskom* planu. Polazeći od društvene zakonitosti da “digitalizovane reprezentacije telesnog identiteta utiču na materijalna tela (Balsamo, 2001:332), ostaje da se ispituju specifičnosti diskurzivnog oblikovanja tela u digitalnom kontekstu cirkulacije amaterskih sadržaja – „sa ove strane ekrana“. Ono što pornografiju odvaja od ostalih diskursa seksualnosti ogleda se u tome što nije u pitanju samo tip reprezentacije, već se podrazumeva i njen „distinktivni kvalitet da nešto i čini“ (Toulalan, 2007:3). „Uznemirujuća osobenost“ (Paasonen, 2011a) diskursa pornografije ne ogleda se (samo) u mrežnoj sistematici izlaganja

čvrsto grupisanih, vizuelnih iskaza seksualnih interakcija, nego (i) u fenomenologiji inicijacije, artikulacije i regulacije čulnih senzacija i iskustava na materijalno-afektivnoj razini. Amaterska pornografija u tom smisu ne odudara od diskursa pornografije etabliranog u potrošačkom okviru industrije zabave: ona je pitanje i semiotike i materijalnosti, jer upravo u njenom nizu eksplicitnih slika „obitava fizički ostatak koji odbija da bude apsorbovan u simbolički narativ ili eksplanatorni diskurs“ (MacDougall, 2006:18).

Pritisnutost tela pornografskim diskursom predstavlja opšte mesto sociološke analize, a može da se očitava na dva epistemološka nivoa. Iako prividno sukobljene, kulturne specifičnosti diskurzivne konstrukcije tela u dubini kiberprostora skupno svedoče o tome da je „suština svake moći, njena tačka primene uvek, u poslednjoj instanci, telo“ (Fuko, 2005), te da je društvena moć, i ona raspršena kroz simboličke svetove imaterijalnih sredina, *fundamentalno fizička*.

8.1. Pasivizacija posmatračkog tela

Prvi nivo očitavanja moći pornografskog diskursa amatera u zahvatima nad telom mogao bi se pojmiti retoričkom strategijom kiborga kao simboličke združenosti tehnologija i tela (Haravej, 2008). U pitanju je proces telehibernizacije korisnika koji znatan deo slobodnog vremena provode u kiberprostoru - uprkos olakšanim postupcima manipulacije sadržajima i korisničkom osećaju bliskosti sa grafičkim prezentacijama informacija, „virtuelna stvarnost nastavlja tradiciju ekrana da gledaoca imobilizuje vezujući telo za uređaj“ (Manovič, 2015:153).

Kako pristup informacijama biva sve lakši, boravak u kiberprostoru postaje prijatniji, no i značajno duži. Tokom prevlasti prethodnih medijskih platformi, korisnici su ulagali izvesnu dozu fizičkog napora, a nekad i kulturnog otpora seksualno restriktivnoj sredini (Filipović, 2009). Međutim, značajne promene upotrebe interneta uslovile su lakši proces konzumacije, distribucije, kao i produkcije eksplicitnih sadržaja, što znači da su porno-entuzijasti u velikoj meri usmereni ka „onlajn egzistenciji“. Skopofilička kulturna praksa povezana sa pornografijom uverava nas u stanovište o „elektronskom ekranu kao vektoru društvenosti“ (Lipovecki, 2012:291), a uprkos kulturnim i seksualnim različitostima očitovanim u vizuelnoj stilizaciji seksualnih interakcija, amaterski sadržaji na internetu relativno veliki broj globalno umreženih subjekata efektno potčinjava *digitalnoj tehnologiji pasivizacije i telesne samodisciplinizacije*.

Genealoški obrisi stabilne simboličke povezanosti korisničkih grupa sa medijskim ekranom u kontekstu amaterske pornografije poklapaju se sa genezom globalne popularnosti

pornografskog diskursa. Diskurzivna „razigranost“ amaterske pornografije na internetu, otelotvorena u dinamičnoj cirkulaciji nepregledne količine nestandardnih sadržaja situiranih u virtuelnom domenu kiberprostora, može da bude interpretirana kao određena *diskurzivna prinuda*: pasivno telo korisničkih grupa predstavlja „površinu dešavanja“ koju ispisuje digitalna *osmoza telesnog užitka i kazivanja o užitku*. Kulturni kod pasivne telesnosti - karakteristične za digitalni pornografski diskurs – prisutan je u domenu amaterskih snimaka. Paralelno diverzifikaciji seksualne imaginativnosti, dijagram telesne okovanosti u imaterijalnom svetu vizuelnih reprezentacija preuzima novu formu, a priključenje na medijsku mašinu za projekciju „bestelesne svesti u konzensualnoj halucinaciji matrice virtuelne teleprezentnosti“ (Nguyen, & Alexander, 2001:153) rezultira globalnim statusom tela vezanih sa kompjuterskim interfejsom. Teza o sociokulturnoj panici pornografskog konzumenta (Patterson, 2004) dobija u kontekstu amaterske građe nove problemske dimenzije. Očigledna anksioznost tela locirana u rastućoj interakciji subjektiviteta i kompjuterskog ekrana - specifična za potrošnju pornografskih sadržaja - poprima nova obeležja: ukoliko prihvatimo stanovište da digitalni „okean“ eksplicitnih materijala u psihoanalitičkom smislu izaziva sociokulturnu paniku - jer u besomučnom traganju za adekvatnim „Drugim“ užitak posmatranja postaje kružnog oblika – nedvosmisleno je jasno da u kontekstu diverzifikovanih slika amaterske produkcije korisnik proživljava dublju dramu „solipsističkog kolapsa“ (Patterson, 2004). Uprkos činjenici da se beskrajni niz restilizovanih predstava o seksualnosti može interpretirati kao određeni „emancipatorski scenario za projekciju virtuelnog sopstva u beskrajnim varijacijama okruženja“ (Patterson, 2004:106), i dalje govorimo o medijskom okruženju bulimičnog traganja (’surfovanja’) za adekvatnim „Drugim“ (adekvatnom reprezentacijom seksualnosti koja „savršeno“ odgovara seksualnom ukusu korisnika), a kulturna praksa čekanja i odlaganja promatranja - u kojoj, paradoksalno, deo užitka proizilazi iz navike ponavljanja i navike odlaganja (Patterson, 2004) – ne svedoči samo o savremenom fiksiranju subjekata za tehnologiju (užitka), već i o fiksiranju subjekata za disciplinske aparate desupstancijalizovane društvene moći ustrojene oko uživanja. Polazeći od lakanovske psihoanalitičke koncepcije po kojoj želja zapravo ne može nikada biti zadovoljena, po kojoj se „realizacija želje ne sastoji u tome da bude ’ispunjena’, nego u reprodukovanju želje kao takve“ (Evans, 2011:99), sinteza da se vizuelna nezasitost u pornografskom kontekstu intenzivira svakim narednim klikanjem miša gubi logički status paradoksa: gotovo da je samorazumljivo da potrošačke grupe postaju čvršće vezane sa ekranom, a vreme provedeno u histeričnoj potrazi za

što „boljim“ i „kvalitetnijim“ prikazima postaje duže. Za razliku od kinematografske kulture, pornografska praksa „čitanja“ u okviru kiberprostora ne podrazumeva isključivo gledanje i kružnu praksu beskrajnog biranja, već i digitalne procedure ubrzavanja pri pregledu video zapisa, skidanja sadržaja u kućnu datoteku, unos vlastitih sadržaja i slično (Paasonen, 2011) što takođe doprinosi narečenim procedurama pasivizacije tela.

Imajući u vidu da se intenzivna upotreba interneta bazira na latenciji „izbegavanja“ sirovog sveta fakticiteta, da u cilju suspenzije 'poraza fizičke stvarnosti' korisnici teže sve dužem boravku u simboličko-semantičkom prostoru informacija, te da je medijska fantazija idealnog tela donekle otelotvorena u „tela virtualnog, koje ne jede, ne pije, ne urinira, nema stolicu, i koje se ne umara niti razboljeva“ (Lupton, 2001:146), deluje jasno kako digitalni amaterski sadržaji postaju sve značajniji razlog neraskidivosti između materijalno-telesnog i znakovnog aspekta pornografije. Pasivno telo socijalnih grupa koje učestvuju u globalnoj cirkulaciji amaterske građe može da se poima kao sociokulturni proizvod kompleksnog međudelovanja novih medijskih platformi i „afektivne ekonomije“ pornografskih predstava, ali se teorijska poenta razotkrivanja ideologije *tela poslušnih tehnologiji* ne može eksplicirati ukoliko pažnju ne pridamo novom fundusu pornografskih predstava koje obezbeđuje amaterska produkcija. Medijski uspon novih seksualnih fiksacija koje donosi diverzifikovana, decentrirana i donekle rekonstruisana imaginativnost „običnih ljudi“ deluje da telesne veze između posmatračkih grupa i interfejsa budu još čvršće. Centrirana oko vizuelne epistemologije „realnog“ (prvobitno nekonvencionalnog, neisceniranog i nedramatizovanog), amaterska građa otkriva društvenu potenciju emancipacije, ali ne i u kontekstu materijalne teksture tela posmatrača. Situira u kiberprostoru koji možemo da razumemo kao „operaciju odvrćanja od svakog stvarnog procesa njegovim operatornim dvojnikom“, te kao „metastabilnu, programatsku, nepogrešivo označavajuću mašinu“ (Bodrijar, 1991:6), amaterska pornografija postavlja dodatni izazov pred auditorijum koji je u bulimičnoj potrazi za medijativnim seksualnim užitkom, i kako u specifičnom smislu obezbeđuje niz novih i nepoznatih slika u kulturnom registru seksualnih reprezentacija - ona direktno podstiče nove krugove procedura vizuelnog traganja i posmatranja. Digitalna „ekonomija pažnje“ ustrojena oko stalnih inovacija (Paasonen, 2011b) - koje nedvosmisleno generiše diskurs amaterske pornografije - mapira trajnost interakcije subjekata sa sadržajima i medijskim ekranom na kojem se nude. Kulturne prakse posmatranja amaterskih sadržaja slede stara pravila karakteristična za konzumaciju glavnotokovske pornografije čime

nedvosmisleno dekonstruišu središnji tehnomitološki diskurs tela o eskapističkoj prirodi digitalnih simulakruma.

Uprkos tehnomitološkim narativima o postelesnim oblicima egzistencije u okviru kiberprostora (Lupton, 2011), masovna upotreba interneta u pornografske svrhe amaterskog koda svedoči, između ostalog, o transferu društvene funkcije medija u korist diskurzivnog oblikovanja (i reprezentacija) i samih tela, približavajući nas antiutopijskoj sintezi da smo, u simboličkom smislu, „svi mi...“, u našem mitskom vremenu, postali priviđenja, *teorizovani i isfabrikovani hibridi mašine i organizma*“ (Haravej, 2008:606).

8.2. Pasivni zaslon za seksualnu histerizaciju

Drugi nivo očitavanja moći diskursa porno-amatera u zahvatima nad telom mogao bi se pojmiti retoričkom strategijom *histerizacije seksualnosti korisničkih grupa*. Masovna upotreba interneta pomera tradicionalne „granice između tela i sveta“ (Sobchack, 2004) u smislu seksualne histerizacije - kao tipa tehnološke disciplinacije tela. Sudbina tela korisničkih grupa amaterske pornografije prati sudbinu tela u savremenoj, postmodernoj kulturi koje je „iscrpljeno, eksteriorizovano, preko svake mere ispisivano, jezikom pokoreno, rastočeno po medijskom krajoliku, i funkcionalno samo kao *pasivni zaslon za histerizaciju*“ (Kroker, 1987, Iz: Balsamo, 2001:311). Ovakva retorička strategija proizilazi iz teorijskog koncepta pornografije kao *afektivnog medijuma popularne kulture* (Williams 1989, Dyer 2002, Paasonen 2011a). Prihativši stanovište po kojem i najjezgrovitija i vrednosno neutralna definicija pornografije podrazumeva „primarnu intenciju seksualnog uzbuđenja auditorijuma“ (Williams, 1989:30), i prepoznavši nove mogućnosti za cirkulaciju sadržaja u kontekstu simulacijske kulture kiberprostora, latencija internet pornografije da inicira raznovrsne telesne reakcije seksualne prirode je, dakle, samoevidentna. Dok sa jedne strane konzumacija amaterskih sadržaja svedoči o sve većem broju ljudi simbolički prikovanih za kompjuterski ekran (i ekran mobilnog telefona, tableta i slično), sa druge strane govorimo o intenzifikaciji afekata korisničkih grupa pod kojim se podrazumeva telesno posredovani sistem osećaja i osećanja (Paasonen, 2011a), registar emotivnih i telesnih reakcija na sadržaj. Iako se možemo složiti sa konstatacijom da se relativno malo toga desilo od definisanja pornografije kao kategorije utemeljene u telesnim afektima, (Paasonen 2011a, Dyer 2002), globalna dostupnost, medijska popularnost i masovna upotreba amaterskih sadržaja posredstvom interneta idu u prilog tezi o izuzetno snažnom procesu tehno-pornografske

disciplinizacije otelotvorene u nagonском pokretanju gledaoca. U istoj meri kao i pitanje estetike, vizuelnog stila i slično, “način na koji onlajn pornografija ‘zgrabi’ korisnike je pitanje afektivnog intenziteta i materijalnih formi transmisije” (Paasonen, 2011:20). Obzirom da se telesna identifikacija sa filmom i medijskom reprezentacijom, po definiciji, ogleda u pokretanju tela pre nego što svest procesuirá šta takvo iskustvo znači (Sobchack, 2004), možemo da govorimo o tome kako je konzumacija amaterskih sadržaja više nego produktivna na planu mobilizacije afektivnih reakcija. “Telesni eho” pornografskog diskursa (Paasonen, 2011a) ne uključuje isključivo seksualno uzbuđenje, već ceo registar senzacija i emocija poput gađenja, zbunjenosti, golicanja, interesovanja, zaprepáštenosti, srama, dosade, zabave, radoznalosti i tome slično. Imajući u vidu da svedoči o seksualnim interakcijama u svakodnevnom kontekstu njenih protagonista, amaterska pornografija na internetu sadrži visok nivo “emocionalnosti teksta” (Ahmed, 2004). Genealogija specifično pojmljene “seksualne hysterije” korisničkih grupa u beskrajnoj potrazi za sublimiranim seksualnim iskustvima usmerena je ka kružnoj, repetativnoj praksi podizanja (i spuštanja) razine telesnih uzbuđenja. Upravo kako se svet materijalizuje kroz ponavljanje vlastitih normi (Butler, 2010, 1993) kružni protok afektivnih senzacija korisničkih grupa vremenom generiše kulturnu figuru seksualnog hysterika u bulimičnoj pomami za novim i nepoznatim sadržajima/senzacijama - kojima amaterska pornografija izvorno raspolaže.

Iako u prividnom smislu pripada polju svakodnevne očiglednosti, ispitivanje amaterske pornografije kao kulturnog depoa latentnih telesnih afekata približava nas uverenju po kojem (i) “osećanja pokazuju načine na koji je moć oblikovala površinu naših tela, kao i svetove” (Ahmed, 2004:12), odnosno gledištu o telu pornografskih konzumenata kao materijalnom “proizvodu” uzbuđenja i afektivnih intenziteta koji proističu i iz načina izlaganja i iz predmeta pornografskih prezentacija. U žanrovskom smislu slična hororu, komediji ili melodrami (Williams, 1989), pornografija u kontekstu kiberprostora istovetno utiče na afektivnost tela auditorijuma, no ta veza jača u skladu sa amaterskim procedurama suspenzije hipermedijskog efekta “*viška posredovanja*”. Imajući u vidu da “način funkcionisanja neuralnih mreža nema mnogo veze sa strogošću ortodoksne logike; sličniji je intuitivnim skokovima i unakrsnim vezama karakterističnim za ono što je patologizovano kao hysterija, za koju se kaže da je obeležava nedostatak inhibicije i kontrole nad asocijacijama” (Plant, 2004:128) - paralela sa seksualnošću korisničkih grupa se čini samorazumljivom. Iako prividno paradoksalni, tehnološki modaliteti disciplinizacije koje pornografski diskurs vrši kroz pasivizaciju i hysterizaciju tela važe i u

kontekstu amaterskih praksi. Mseđutim, kako sugerišu “fantaziju privatnog pristupa osobama” (Patterson, 2004:112) i kako obećavaju određeni “povratak od reprezentacije ka ‘istini’ seksualnog odnosa” (Hillyer, 2004:55), ovi sadržaji se čine kao medijski napredn(ij)a sredstva društvene rekurzivnosti moći u procedurama oko telesne reartikulacije. Uvereni u kulturni i epistemološki status “realnosti” amaterskih sadržaja, globalno umreženi posmatrači svedoče o rastućoj pornografskoj afektivnosti kao nepersonalnom, prekognitivnom intenzitetu identifikacije sa sadržajima (Abel 2007, Paasonen 2014) što nas, sa druge strane, distancira od stanovišta da je “nasilje senzacije suprotno nasilju reprezentacije” (Deleuze, iz: Abel, 2007:ix). Kao što pokazuje korisnička figura seksualnog histerika, moć se ne ispisuje isključivo u društvenim poljima, nego i na telu. Koliko internet korisničkim grupama pruža određene pogodnosti u konzumaciji pornografskih sadržaja, i koliko amaterske slike sugerišu mogućnost “privilegovanosti susreta sa istinski privatnom sferom” (Hillyer, 2004:53), toliko aktuelna adaptibilnost društvenog tela korisničkih grupa potvrđuje gledište o telu “kao oblasti u kojoj se društveno na najubedljiviji način predstavlja kao individualno, u kojoj se politika sa najviše uspeha prerušava maskom ljudske prirode” (Fiske, 2001:84).

Iako se možemo složiti sa stavom da transkonfiguracija materijalne pozicioniranosti korisnika u temporalnom smislu traje koliko kulturna praksa čitanja/gledanja, analitička vivisekcija slikom pokrenutog tela referira na širi društveni kontekst aktuelnog delovanja anatomo-politike (Fuko, 2006) brižljive u zahvatima (i) nad krajnjim tačkama sprovođenja moći. Iako govorimo o raznovrsnim registrima osećaja/osećanja, reč je o direktnom pristupanju moći do samog tela, specifičnom seksualnom diskursu kojeg moć, očigledno, “organizuje u svojim zahvatima nad telima, njihovom materijalnošću, njihovim moćima, snagama, osećajima, uživanjima” (Fuko, 2006:174).

8.3. Masturbatorske prakse amaterskih praktikanata

Povesti zapadnoevropske seksualnosti može da se predstavi kao povest zabrana i negativnih konotacija ljudskog tela i telesnih afekata. Kulturna istorija masturbacije kao autoerotske/autoseksualne prakse pokazuje da je u pitanju pojava koja je neretko tumačena pastoralnim jezikom prestupa i medicine kao novovekovne “etike tela” (Laquer, 2004). Pre no što je u XX veku proglašena za specifičnu praksu individualnog, seksualno konotiranog samootkrića, masturbacija je u istorijskom smislu “pojmovno lebdela” iznad domena (samo)poniženja,

(samo)prekora i stida. Nakon skolastičke politike restriktivne seksualnosti i telesnosti, masturbacija početkom XVIII veka biva prepoznata kao medicinski problem, a tek početkom XX veka, posredstvom kumulacije određenih psiholoških i psihoanalitičkih zapažanja, prestaje da bude seksualni izvor individualne i kolektivne patologije: kroz diseminaciju teorijskih analiza Sigmunda Frojda, “masturbacija je manje predstavljala greh protiv prirode i medicinsku pretnju, već problem ega psihe čoveka” (Laquer, 2004:395). Iskustvo masturbacije tek u XX veku dobija društvene oznake seksualnog samopoštovanja, samoispunjenja i samoljublja, i postaje “forma personalne autarkije koja dozvoljava određeni odnos sa drugim bez gubljenja sebe” (Laquer, 2004:23). Kroz delovanje socijalnih pokreta za emancipaciju žena i gej osoba, tokom 60-ih i 70-ih godina XX veka, masturbacija se u savremenom društvenom diskursu određuje kao određeni model oslobođenja, “iskaza o autonomiji, zadovoljstva koje je samo sebi cilj, izlaz iz socijalno upisanih puteva ‘normalnog’ odrastanja” (Laquer, 2004:397).

Delovanje pornografskog diskursa sačinjava jedan u nizu medijskih mehanizama putem kojih je seksualna praksa masturbacije lišena represivnih kodova čvrstvo povezanih sa “patrijarhalnom teskobom odbijanja ljudi da ispune normativne zahteve prokreativne funkcije seksualnosti” (Tuck, 2009:80). Sa druge strane, emancipacija masturbacije od režima represivnih etiketiranja ne podrazumeva da je u pitanju autopoetička/autonomna praksa samosvesne liberalizacije: kako pornografija predstavlja deo globalne industrije užitka, na ovu se pojavu gleda kao na rezultantu potrošačkog preoblikovanja tela i seksualnog ponašanja korisničkih grupa, kao na telesnu autorepresiju u formi seksualnog samooslobođenja. Štaviše, popularna definicija pornografije kao “*masturbatorskog materijala*” (Dyer, 1985) nedvosmisleno ukazuje na pretpostavku “generisanja efekta koji se može registrovati na telu gledaoca” (Dyer, 1985:28). Poput melodrame, saponice, trileru ili horora, pornografski sadržaji dotiču afektivnu strukturu subjekta, a masturbacija predstavlja gotovo dominantnu formu afektivne interpretacije tih sadržaja. Kako medijski producenti od prosečnog gledaoca “očekuju” specifične afektivne reakcije, tako pornografski diskurs “računa” na afektivni, seksualni interes i želju koja se donekle ostvaruje masturbacijom, a prosečni gledalac internet pornografije poseže za redukcijom označiteljskog potencijala teksta ka užitku vlastitog tela (Ullen, 2009). Izložen agresivnim reprezentacijama, medijski izolovan od eventualnog označiteljsko-kulpabilističkog poretka (oflajn) svakodnevice, “hiper-gledalac” pristupa kulturnoj praksi beskrajnog promatranja. Obzirom na opšteprihvaćeno stanovište da je privrženost masturbaciji ono što ujedinjuje sve

potrošače pornografskih sadržaja, i obzirom da se društvena uloga pornografije može odrediti kao pružanje pomoći njenim korisnicima u cilju postizanja orgazma (Dyer, 2005, 1985), ona može biti definisana kao svojevrsna “destrukcija značenja” (Ullen, 2009). Ohrabrena i inicirna dinamičnom cirkulacijom seksualno eksplicitnih slika, masturbacija u digitalnom kontekstu ne predstavlja samo autoerotski užitak, nego označava stoga i “užitak autoerotskog oblika potrošnje” (Tuck, 2009:78).

Masturbacija predstavlja najčešći tip afektivnog odgovora eksplicitne materijale. Dok se za potvrdu teze o raširenosti ove seksualne prakse u kontekstu “konfekcijske pornografije” analiza obraća kulturnoj teoriji, amaterska pornografija neposredno pruža beskrajni registar vizuelnih dokaza o raširenosti masturbatorske prakse među gledalaštvom. Našavši se u afektivnom lancu promatranja i masturbacije, prosečni gledalac ima priliku da posredstvom interaktivnih alatki Web 2.0 dokumentuje stanje seksualne uzbuđenosti i adekvatne sadržaje plasira na svetsku elektronsku mrežu. Za razliku od komercijalnog režima, amaterski diskurs pornografije direktno svedoči o opštoj raširenosti masturbacije kao središnje interpretativno-afektivne prakse: najpopularnije amaterske stranice uvode vizuelni standard pregleda snimaka masturbacije, i gotovo arhetipska slika ovog konteksta jeste slika “običnih ljudi” u seksualnoj poziciji samozadovoljenja pred ekranom na kojem se, kao u ogledalu, naziru (drugi) eksplicitni sadržaji (“običnih ljudi”).

Dugotrajni medijski uticaji pornografskih sadržaja na gledaoca ne očitavaju se isključivo na interpretativnom nivou dešifrovanja masturbacije kao prvorazredne tačke transfera seksa i biomoći (Garlick 2013, Fuko 2006). Kao posledica afektivnog ustrojstva internet pornografije, amaterska autoprezentacija tela u seksualnom postupku masturbacije potvrđuje gledište o telu kao plodnom tlu društvenog diskursa moći. Iako se možemo složiti sa stavom da je pornografija, između ostalog, društveni domen *eventualne re-edukacije požude* (Dyer 2005), afektivna recepcija komercijalnih i amaterskih sadržaja u korist rastuće diseminacije amaterskih snimaka masturbacije upućuje na kritičku refleksiju o aktuelnosti autodisciplinizacione tela. Iako samoproizvodni stil pornografskih praksi amatera svedoči o značajnoj ulozi Web 2.0 u procesu demokratizacije medija, teorijska analiza diseminacije vizuelnih prikaza masturbacije poentira u stanovištu telesne fiksiranosti u vizuelno-afektivnim lancima označitelja koji, dakle, i nagone zahvataju određenim diskursima (Žižek, 1976). Uprkos činjenici da u psihoanalitičkom i kulturnom smislu interpretacija može da bude interpretirana (i) kao “izlaganje rada snova”

(Žižek, 1976:82), proliferacija masturbatorskih praksi - evidentna kroz medijsku proliferaciju vizuelnih prikaza masturbatorskih praksi porno-amatera - ukazuje na “prikrivene označiteljske artikulacije iza imaga neposredno datog fantazma” (Žižek, 1976:82) otvarajući problemsko klupko same potencije *prediskurzivnog* i adekvatno pitanje: “da li Ja kao imaginarni subjekt raspolazem znacima pre nego što govorim ili sam “već govoren, upisan/izdat... bez nade da ću ikada moći, kao Ja, ukinuti, ovladati, vlastitom označiteljskom reprezentacijom” (Žižek, 1976:122). Drugim rečima: iako alternativni modus amaterske produkcije implicira određene alteracije u oblasti konzumacije seksualnih materijala, afektivna struktura ličnosti (i dalje) predstavlja osnov razumevanja kako masturbacija i u amaterskom kontekstu čini jedinstveni interpretativni modus tela posmatrača.

Bez obzira da li je u pitanju masturbacija pred amaterskim ili komercijalnim sadržajima, govorimo o cirkularnom tipu “saučesničkog referiranja” (Lipovecki, 2012) – jer deluje gotovo nemoguće analitički označiti šta u afektivnom lancu između beskrajnog promatranja, masturbatorskih praksi i, konačno, medijskih praksi dokumentovanja masturbacije i adekvatnog plasmana na “nehijerarhijsku rizomatsku globalnu mrežu” (Mors, 2004) sačinjava “uzrok”, a šta “posledicu”. Čak i pod uslovom da priznamo postojanje određenih kritičkih praksi percepcije i alternativnih modusa produkcije i konzumacije seksualno eksplicitnih slika – one otkrivaju svoj *alternativni opseg delotvornosti samo do telesno-afektivnog nivoa*. U postmodernoj konstelaciji postfordističke potrošnje i nepopustljive hedonističke potrage za užitkom i njegovim znacima, užitak u kontekstu internet pornografije ne predstavlja isključivo pasivno promatranje - ono se pronalazi u autoerotskim praksama inspirisanim promatranjem. Polazeći od stava da u okviru savremene potrošačke kulture uživanje funkcioniše “kao neka čudnovata etička dužnost” (Žižek, 2012:140) ne čudi cirkularna shema masturbatorsko-afektivnog pomeranja u okviru amaterskog porno-diskursa. Oblik produktivizma “u uživanju u načelu analognom onom koje propisuje industrijski svet” (Lipovecki, 2008:337) ne iscrpljuje se u kontekstu amaterske pornografije isključivo kroz skopički režim. Imanentna seksualnoj eksplicitnosti, telesno-afektivna usmerenja podsticanja i artikulacije masturbacije postala su tako predmet novog diskursa amaterske pornografije: osim beskrajnog promatranja i imanentnog solipsističkog seksualnog čina, novi tip seksualnog užitka otkriva se u postupcima plasmana i distribucije video-zapisa subjekta ovekovječenog u tim praksama. Ono što društvena upotreba Web 2.0 i glas “običnih ljudi” u pornografiji donosi ne odnosi se na mogućnost eventualne korisničke kontrole telesnog odgovora

i alternativne afektivne interpretacije eksplicitnih sadržaja, niti na drugačiju vrstu medijacije između telesnih senzacija, interakcija i promatranih materijala. Daleko od potencije materijalnosenzorne samokontrole, amatersku pornografiju na internetu, poput komercijalne, karakteriše afektivna prevlast nad narativom, adekvatna kaptivacija posmatrača i sistemsko, nagonski uzrokovano, ometanje osećaja kontrole (Paasonen, 2011a) što u digitalnom okviru kompulsivno-voajerističke kulture postmodernog doba (Cavanagh 2007, Bunting 2001) rezultira samootkrivajućim snimcima globalno umreženih, “masturbatorskih grupa”:
<https://chaturbate.com/>, <http://amateurmasturbations.tumblr.com/>, <http://onlinepornchat.com/>,
<http://stolenwives.com/f/masturbating/?tc=1>, <http://dildoxxxtube.com/f/masturbating/>,
<http://maskedmasturbator.tumblr.com/>, <http://masturbinspiration.tumblr.com/>,
<http://www.xvideos.com/tags/masturbation>, <http://www.youporn.com/category/55/masturbation/>
(...).

Imajući u vidu da nezaobilazan deo amaterskog porno-diskursa sačinjava telesna rekontekstualizacija korisničkih grupa, te da telo oduvek govori kroz afekte (Armstrong, 2000), možemo prihvatiti koncepciju po kojoj se amaterska pornografija ne ispisuje isključivo u ravni seksualnih reprezentacija, estetskih konvencija, nego i na telu auditorijuma. Medijski uspon masturbacije kao prevladavajućeg hermeneutičkog koda afektivne rekonstitucije subjekta-posmatrača-producenta nedvosmisleno svedoči o diskurzivnoj moći komercijalne pornografije da (re)stilizaciju tela imanentu za seksualno eksplicitne slike čini aktuelnom u svetu “sa ove strane kompjuterskog ekrana”. U slučaju amaterske pornografije, ta se diskurzivna moć donekle razlama kroz digitalnu kulturu samoobjavlivanja, ali su u pitanju sadržaji koji cirkularno svedoče o afektivnim zahvatima pornografije nad telima, što, u krajnjem slučaju, nije ni simptom seksualne (auto)emancipacije, niti odlika eventualnog prediskurzivnog stanja, već, možda, kontura novih razmeštanja moći ustrojene oko seksualnog uživanja.

Operišući u kiberprostoru, amaterska pornografija izlaže nepregledne količine medijske građe, što ni u kom slučaju ne govori o ispunjenju posmatračke žudnje. Štaviše, radi se o *dodatnim medijskim podsticajima u traganju za vizuelnim i seksualnim užicima* što ovom tipu reprezentacija ljudske seksualnosti obezbeđuje moć (re)artikulacije materijalnosti i vršenja imanentnih zahvata na telesno-afektivnom nivou njenih korisnika. Primenom Web 2.0 tehnologije, masturbacija ne predstavlja samo afektivni odgovor: telo (amatera-gledaoca) u procesu masturbacije neizostavno dobija svoju javnu dimenziju, i dominantna amaterska praksa

samoobjavljivanja slika tela na putu seksualnog “samoostvarenja” potkrepljuje koncept po kojem, konstituisano kao fenomen javnog toka komunikacija, “moje telo i jeste i nije moje” (Batler, 2005:18), i po kojem, šire gledano, “prirodna stvarnost... ne postoji bez posredovanja i intervencije određene istorijske forme simboličke stvarnosti i epistemoloških konfiguracija jednog doba” (Papić, 1997:249).

Empirijske dokaze o afektivnom pomeranju tela pozicioniranih pred eksplicitnim snimcima pruža sam kiberprostor, jer je reprezentacija masturbatorskih praksi po pravilu izložena kroz diskurs amaterske pornografije. Remedijacija veb-kamera u funkcionalni okvir interneta i tehnološka latencija ostvarenja kiber-seksa u određenom su smislu razrešili pat-poziciju neutoljive požude za užitkom (promatranja) karakterističnu za subjekta izloženog beskrajnom nizu komercijalnih pornografskih predstava: dok je u “starijim” medijskim krajolicima bila rezervisana za prostor ispred ekrana, masturbatorska praksa “običnih ljudi”, donedavno pasivnih konzumenata, pred “uživo” prenošenim sadržajima seksualnih interakcija sa druge strane ekrana, postaje takođe podvrgnuta seksualnoj medijaciji - http://www.xvideos.com/video4707095/screen_capture_2013-05-27_07.52.03, http://www.xvideos.com/video3898826/pussy_and_boy_talking_at_webcam_masturbate_and_cum, http://www.xvideos.com/video4517548/beautiful_body_in_chatroulette, http://www.xvideos.com/video6751282/video_-_cool_teenager_porn_75_.mp4, <http://www.xvideos.com/video1020638/cyberforyou>, http://www.xvideos.com/video9507032/hot_woman_shows_her_big_tits_on_cam_to_see_me_cum_live_cams_live_sex_show (...).

Obzirom da upotreba Web 2.0 tehnologije, poput veb-kamera, obezbeđuje visoku telesnu rezonancu i nehlotičnu blizinu sa karakterima i telesnim performansima na ekranu (Paasonen, 2011a) nedvosmisleno je jasno kako masturbacijska praksa korisnika ne predstavlja samo “jedino zadovoljstvo koje čovek može izvući iz tog svođenja seksualnosti na ginekološki prikaz interakcije spolnih organa” (Žižek, 2013:89), već medijsku građu za dalje samopostuliranje, formiranje novih oblika mogućnosti seksualnog užitka posmatranja, odnosno kao baza za “nove forme seksualne socijalnosti utemeljene u slavljenju imaginativnosti i beskrajnih mogućnosti” (Laqueur, 2004:419).

Iako se možemo složiti sa nalazom da “ono šta ujedinjuje potrošače pornografije jeste njihova privrženost masturbaciji” (Tuck, 2009:81), specifikum amaterske pornografije ogleda se

u tome što masturbacijske prakse korisničkih grupa transferiše u predmet imanentne medijacije. Kao što je komercijalna “pornografija značajno fantastična u vizijama požude, snage i zadovoljenja bez granica” (Paasonen, 2011a:1) amaterska je značajna (i) u smislu autotransfera masturbacijskih praksi korisničkih grupa u vlastiti vizuelni fundus.

Uprkos činjenici što prikazi masturbacije, poput prikaza seksa u komercijalnoj pornografiji, sugerišu tezu o mehaničkom i medijatizovanom, “pre nego intersubjektivnom i neposrednom” (Tuck, 2009:85) karakteru, amaterski produktivizam precizno ukazuje na diskurzivni dijagram pornografskog učinka na planu materijalnosti seksualnih praksi njenih korisnika. Za razliku od konteksta pornografije kao integralnog dela potrošačke industrije zabave za koji je teorija oduvek pretpostavljala diskurzivnu efektivnost na planu telesnih praksi posmatrača, amaterska pornografija kroz globalno zastupljene prikaze masturbacije posmatračkih grupa nedvosmisleno i precizno potvrđuje moć diskursa da proizvede ono što imenuje (Butler, 1993): u istoj meri u kojoj se materijalnost tela kroz medijacije, pa i onu “minimalnu” - karakterističnu za vizuelnu epistemologiju “realnog”, “redukuje u sisteme za označavanje” (Longhurst, 2003:23), u toj meri materijalnost tela i seksualne prakse korisničkih grupa po pravilu proživljavaju afektivnu “dramu preoznačenja” u korist masturbatorskog užitka. Bez obzira da li je pornografska “korporogeografija” (Longhurst, 2003) situirana u digitalni prostor reprezentacija ili fizički svet svakodnevice njenih producenata i korisnika, diskurs amaterske pornografije može da se interpretira kao način funkcionisanja jedne “političke ekonomije telesnih praksi” (Bernstein, 2007) lišene komercijalnog iskustva potrošačke kulture kasnog kapitalizma.

Uzajamna zastupljenost masturbacije u reprezentacionoj politici i seksualnim praksama porno-entuzijasta mobilise koncept o pornografskoj učinkovitosti “fuzionisanja slike sa aktom” (Kibby, & Costello, 2001:359) gde telo posmatrača deli isti status sa medijatizovanim i seksualizovanim telom performera.

Uprkos tome što samoproizvodni duh amaterske pornografije ohrabruje konverziju od afektivnog posmatranja ka afektivnom seks-aktivizmu, nove pornografske i seksualne prakse ustrojene oko masturbacije nedvosmisleno svedoče kako su tela primarno konstruisana kroz diskurse (Fuko, 2006) i kako, dakle, “ne postoji način na koji telo može da izbegne socijalne i kulturne postavke” (Cream, 1995:33).

9. DIGITALNA „POKLON EKONOMIJA“ KAO GENERIČKA BAZA AMATERSKE PORNOGRAFIJE

Društvenoekonomski sistem globalnog kapitalizma predstavlja centralnu osu ustrojenja pornografije, čak i pod uslovom da u centar istraživačke pažnje postavimo amaterske sadržaje. Iako relativno velik značaj amaterskih slika u savremenom “umreženom društvu” (Castells, 2003) možemo povezati sa idejom zadovoljstva stvaranja vlastitih, i donekle “odmetničkih” značenja seksualnog iskustva, potrošačka kultura takozvanog kasnog kapitalizma predstavlja metaekonomski okvir analitike aktuelne “diskurzivne igre” oko pornografije.

Bez obzira da li ga poimamo kao biopolitičku osnovu postmoderne društvenosti u kojoj se “osećamo slobodnim samo iz razloga što nismo u stanju da artikulišemo našu neslobodu” (Žižek, 2002:2), ili, sa druge strane, slične sinteze poimamo kao teorijske efekte istraživačke tradicije “paranoičnog čitanja” (Kosofsky Sedgwick, 1997) sveta i kulturnoistorijskih mena, kapitalizam možemo da označimo kao materijalnoekonomsku okosnicu diskursa pornografije, i, naizgled paradoksalno, diskursa amaterske pornografije koji se, dakle, određuje odsustvom tog režima.

U tom smislu, eksplanatornom modelu načina funkcionisanja diskursa amaterske pornografije u sferi društvene materijalnosti prethodi istraživački uvid u način funkcionisanja komercijalnog porno-diskursa, te geneaološki uvid u indeks ekonomske različitosti kao specifikuma amaterskih praksi od samog nastanka.

9.1. Pornografija i potrošačka kultura: kontinuum diskurzivne uzajamnosti

Diskurzivna uzajamnost pornografije i potrošačkog društva (Bauman 2007, Baudrillard 1998), potrošačke kulture (Featherstone 2007, Slater 1997) predstavlja verovatno najmanje problematičnu tezu sociološke i humanističke teorije seksualnosti.

Kontekstualizacija značenja komercijalne pornografije obuhvata deskripciju potrošačke matrice kao jezgra “totalne organizacije svakodnevnog života” (Baudrillard, 1998: 29). Potrošačka kultura obuhvata “čitav niz aspekata koji daleko prevazilaze ekonomske okvire i parametre” (Erdei, 2008:53) i upravo je za analitiku pornografskog diskursa od presudnog značaja činjenica da potrošnja, između ostalog, podrazumeva konzumiranje *objekata kao*

znakova, te da je ona važna za materijalnu, kao za *simboličku (re)produkciju društvenosti i subjektiviteta*. Kao fenomen od centralnog značaja za razumevanje celokupnosti savremenog (globalnog) društva (Featherstone, 2007), potrošačka kultura može da se definiše kao aktuelni modalitet kapitalističke dijalektike koja se nasuprot materijalnoj proizvodnji fokusira na prakse potrošnje dobara (robe, znakova, simbola, slika i slično) koji više nemaju isključivo utilitarnu, nego (i) kulturnu, simboličku i komunikacijsku funkciju.

U užem smislu, diskurs komercijalne pornografije može da se dovede u vezu sa hedonističkim modelom potrošačke kulture, postmodernim kontekstom niza sociokulturnih okolnosti u kojima „psihoanaliza predstavlja jedini diskurs gde vam je dozvoljeno da ne uživajte – dakle, nije vam zabranjeno da uživajte već ste samo oslobođeni onog pritiska da uživajte“ (Žižek, 2012:140). U cilju nesmetane reprodukcije kapital odnosa, „potraga za uživanjem“ se uspostavlja kao društvena trasa „mnogih savremenih potrošačkih praksi, koje su sve više vođene i željom da se svakodnevice i svakodnevno iskustvo povežu sa estetskim preferencama i sa željom za estetizacijom svakodnevice“ (Erdei, 2008:363). Insistiranjem na korištenju „slika, znakova i simboličkih objekata koji okupljaju snove, žudnje i fantazije“ (Featherstone, 2007:27), potrošačke prakse okrenute hedonizmu predstavljaju središnje iskustvo (samokreacije) subjektiviteta postmoderne savremenosti. Obzirom da pokretačku snagu potrošačkih praksi ne čini „skup artikulisanih, a još manje fiksiranih potreba, već žudnja – jedan mnogo neuhvatljiviji, nestalniji, nepredvidljiviji i esencijalno nereferencijalan fenomen“ (Bauman, iz: Erdei, 2008:107), nedvosmisleno je jasna definicija pornografije kao diskurzivne formacije potrošačke kulture (Filipović, 2009).

Kapitalistička filozofija profita oslobađa tokom druge polovine XX veka pornografski diskurs svih subverzivnog potencijala. Eksplicitna vizuelizacija seksualnog čina realizuje se sa jedinstvenim ciljem izazivanja provokacije koja će, kako je kalkulantski duh predvideo, prouzrokovati poželjnu psihofizičku reakciju potrošača (Filipović, 2009), te se „erektivna industrija“ seksualnih slika može simbolički predstaviti kao „ekonomsko ustrojstvo histerika“ u čijem jezgri kruži „začarani krug želje, čije vidljivo zadovoljenje samo proširuje nezadovoljstvo“ (Žižek, 1996:25). Strukturno načelo „konfekcijske“ pornografije glasi da je seks/seksualnost medijska roba za masovnu potrošnju. Prezentacije seksualnosti se poimaju kao medijski proizvod čija upotreba izaziva osećaj zavisnosti, a jednačina kojom kapitalistička „ekonomija užitka“ podstiče potrošnju ogleda se u tome što vešto manipuliše ljudskim afektima, kao u tome što

klasičnu (s)eksploataciju nudi u ambalaži vizuelnog spektakla (Filipović, 2009). Medijatizovano telo predstavlja novi tip kapitala spremnog za seksualnu/ekonomsku reprodukciju, a transparentija fizikalno-afektivne kružnosti seksa u beskrajnim nizovima reprezentacija jeste transparentija hedonističkog usmerenja potrošačke kulture u kojoj se sve više „prepliću fantazije, projekcije, društvena imaginacija sa aktuelnim življenim iskustvom“ (Erdei, 2008:107).

Posle filma i videa, mrežna tehnologija slobodnog povezivanja se od 90-ih godina XX veka uspostavlja kao ključna tačka uvećane označiteljske produkcije pornografskog diskursa (Filipović, 2009). Zasićenost kiberprostora mreže pornografskim slikama predstavlja znak prevlasti potrošačke teleologije. Masovna potrošnja onlajn eksplicitnih materijala je činjenica koja nas sve više približava stanovištu da „uprkos tome što informacijska ekonomija vrednostima kapitalizma dodaje nove vrednosti, one, u osnovi, imaju za zadatak da osiguraju kontinuitet starog cilja: *zgrtanja novca*“ (Himanen, 2002: 93). Remedijatizovani kiberprostor ustrojen oko društvene upotrebe interneta se učitava kao ekonomska platforma maksimizacije profita. Delimična „migracija“ eksplicitne građe na digitalnu platformu interneta rezultirala je izuzetnom kulturnom vidljivošću, demokratizovanim pristupom, globalnom popularnošću i uvećanim profitom porno-industrije (Paasonen 2011b). Kao izuzetna alatka postfordističke ekonomije i remarketizovanog kapitalizma okrenutog *individualizaciji ukusa potrošača*, kiberprostor predstavlja društveni domen kulturne inverzije masovne, serijske i uniformne produkcije - karakteristične za film i video. Raznolikost digitalnih sadržaja i alatki za njihovo promatranje i distribuciju upućuju na zaključak da je on-lajn pornografija jedan od važnih mehanizama približavanja potrošačke kulture „uzrokovanju individualnosti i različitosti koje je oduvek obećavala“ (Featherstone, 2001:68), a ima mišljenja da je u pitanju prvi profitabilni oblik delovanja u kiberprostoru koji nije ni okusio krizu digitalnog poslovanja početkom XXI veka (Paasonen, 2011b). Uprkos novoj kulturnoj pozicioniranosti i društvenoj fascinaciji novim mogućnostima produkcije, distribucije i potrošnje, te celokupnosti promena koje je okusio posredstvom upotrebe mrežnih tehnologija, diskurs internet pornografije referiše na solipsističku sposobnost partenogeneze kapitalizma (Žižek, 2008), deinstitucionalizovanu, hedonističku „potrošnju promenljive geometrije“ (Lipovecki, 2008:131), ne-mehanicistički modus hiperkonzumerističke „ekonomije iskustva“.

9.2. Genealogija amaterske referencijalnosti

Sa druge strane, genealoški uvid u kulturu amaterizma i društvenoistorijski kontekst zapadnoevropskih procedura epitomizacije logike industrijskog kapitala XIX i XX veka sugeriše da potrošačka kultura nije formativni činilac diskursa amaterske pornografije. Ukoliko pođemo od stanovišta da se epistemološko jezgro označiteljskih praksi ogleda u diferencijalnosti u smislu da su “u njega prisustvo i odsustvo tako isprepleteni da su postavljeni na isti nivo” (Žižek, 1976:8), istorija referisanja na odsustvo kapitalističkog ustrojstva može da se očita kao polazna osnova razumevanja savremenog delovanja pornografskih entuzijasta.

Društvena genealogija kulture amaterizma neraskidivo je povezana sa pojavom industrijalizacije, urbanizacije i monopolizacije tehničkog znanja u gradskim sredinama zapadnog sveta. Istorija amaterizma (i amaterske pornografije) razloma se kroz distinktivnu dihotomiju strogo ekonomskog karaktera: paralelno razvoju kulturne figure *profesionalca* koja sublimira specifična tehnička znanja aplikativna u industrijskoj proizvodnji, javlja se kultura figura *amatera* koja indukuje ne-profesionalni rad, rad iz ljubavi, zadovoljstva, kako latinska reč *amare* (voleti) konotira. Kada govorimo o amaterizmu kao društvenom i istorijskom fenomenu, rad i slobodno vreme, od samih istorijskih početaka, “nisu zaključani u jednostavne binarne pozicije, i nedostatak jedne definiše i preklapa se sa drugom” (Zimmermann, 1995:1). Genealoška fenomenologija amaterizma analitički se preklapa sa genealogijom javne sfere zapadne ekonomije i privatne sfere doma i personalnog života: eskalacija “društvenih podela između eksperata i onih koji to nisu” (Zimmermann, 1995:2) ključna je tačka ustrojstva moderne kulture amaterizma i adekvatne sistematike alteracija racionalnim modelima proizvodnje, kodovima ekspertskeg, tehničkog znanja.

Dok profesionalizam označava sistem tehničkih pravila “koje daju pristup ekonomiji samo za kvalifikovane i privilegovane” (Zimmermann, 1995:3), amaterizam se javlja u okviru privatne sfere porodičnog i personalnog života u kojoj subjekat, spacijalno/društveno izolovan od imperativa fordistički/tejloristički strukturisane proizvodnje, može da pristupi “kreativnoj esenciji” (Vasquez, 1973), individualnoj potrebi za samoostvarenjem, integracijom, autotelikom, smisaonom radu. Kao društveni lokus aktivnosti koja prevazilaze racionalizovanu strukturu ekonomije (Habermas, 2012), privatna sfera predstavlja uslov mogućnosti postuliranja ideja smisaonog, ali ekonomski nemotivisanog rada. Nasuprot profesionalizacije proizvodnog rada i imanentne monopolizacije statusa i rada u cilju reprodukcije društvenih hijerarhija (Larson,

1977), u privatnoj sferi se pozicionira društvena kategorija slobodnog vremena koju subjekat koristi za razvijanje personalnih preferenci i odgovarajućih sociokulturnih praksi. Kao “društvene formacije i ideologije” (Zimmermann, 1995), profesionalizam i amaterizam se javljaju u istorijskom tandemu, a kao “materijalizacija kulturnog rezeorvara liberalnih, pluralističkih ideala slobode, kompeticije i klasne fluidnosti, mobilnosti, neotuđujućeg i kreativnog rada” (Zimmermann, 1995:5) amaterizam predstavlja kulturnu inverziju korporativnih praksi baziranih na monopolizaciji tehničkog znanja, to jest niz svakodnevnih praksi koje u okviru slobodnog vremena privatne sfere subjekat vrši u cilju personalnog samoostvarenja. Iako je na određeni način konstituisala industrijska logika, institucija slobodnog vremena postaje kulturna platforma amaterskog delovanja. Posredstvom sportskih, umetničkih, inženjerskih, fotografskih i sličnih aktivnosti, razvojem *hobija* i svakodnevnih mikro-sociokulturnih praksi, pripadnici srednje i više klase mobilišu “terapeutski etos”: nasuprot repetitivnom, profitu okrenutom radu, amaterizam predstavlja volontarni rad baziran na personalnim preferencama i revitalizaciji ideje samoostvarenja.

Privatna sfera amaterskih praksi kao smisaonih formi personalne ekspresije predstavlja istorijskokontekstualnu ravan pojave amaterske fotografije i filma, a od druge polovine XX veka i amaterske pornografije. Proliferacija filmske kamere i foto aparata predstavljaju važne tačke habituacije “običnih ljudi” za nove tipove produktivnih aktivnosti koje od druge polovine XX veka dovode i do amaterske pornografije. Paradoksalno, središnju ulogu u razvoju foto i filmskog amaterizma, po pravilu kulturno distanciranog od ekonomske logike kapitalizma, imala je industrija koja ni u kom slučaju nije previdela *fascinaciju amatera novim tehnološkim dometima*. Izuzev relativno niske cene, masovna proliferacija foto aparata i kamera se bazirala na relativno jednostavnoj upotrebi, rekonfigurisanju tehničkog znanja karakterističnog za profesionalce u korist “običnih ljudi”. Inicijalno korištena u okviru slobodnog vremena i adekvatne “ekonomike zabave”, amaterska fotografija i posebno film početkom 20-ih godina XX veka biva transferisan u estetsko polje gde je “svaka devijacija od konvencija Holivuda bila trivijalizovana kao amaterska” (Zimmermann, 1995:145). Tek je tehničkotehnološka standardizacija 16-mm kamere dovela do *masovne upotrebe* u porodicama širom zapadnog sveta. U okviru raširenih praksi beleženja svakodnevice porodičnog života građana srednje klase, upotreba amaterske fotografije i filma, počev od 50-ih godina prošlog veka, otkrivaju društvenu funkciju jačanja ideologije familijarizma i društvenih ideologija “porodične solidarnosti” (Zimmermann, 1995). Kulturna

inverzija kapitalističke logike dobija nove interpretativne nivoe, i ekonomija značenja osobena za amaterski kontekst biva proširena prihvatanjem određenih društvenih ideja i ideologija. Kao “tihi rođak porodičnih okupljanja, koji nikada ne prekida, niti interpretira beleženje zagrljaja, poljubaca... i idealizaciju sežanja porodične harmonije” (Zimmermann, 1995:150), filmska kamera u rukama amatera iskazuje društvenu i kulturnu vrednost. U prvom planu amaterskih praksi nije refleksivna politika otpora aktuelnim shemama ekonomske proizvodnje i strukturizacije društvenosti, već afirmacija širih društvenih perspektiva i kulturnih koncepata neretko povezanih sa “ritualnom funkcijom porodice” (Moran, 2002:68). Proliferacija filmskih kamera i foto aparata od 50-ih godina na ovamo je uslovala da “kućna” produkcija postane značajan deo amaterskih praksi, a ta tendencija je osnažena izumom i masovnom upotrebom video-kamera i video-rekordera 1975. Godine (O’Tool, 1998). Imajući u vidu imanentni ne-intervencionistički vizuelni manir medijacije, video-kamere su postale “opšte mesto domestifikovane tehnologije” (Buckingham, Pini & Willet, 2007), kulturna alatka kojom su amateri značajno demokratizovali medijski prostor i medijsku produkciju.

Amaterska pornografija predstavlja diskurzivni izdanak zapadne kulture amaterizma, i istorija cirkulacije amaterskih reprezentacija seksa predstavlja deo društvene istorije glasa “običnih ljudi” u menama svakodnevice, kulture, (seksualne) politike i medija. Za istoriju amaterske pornografije u tehnološkom smislu je izuzetno važna “*polaroid*” fotografska kultura nastala sredinom 60-ih godina prošlog stoleća. Kako je beleženje seksualnih odnosa na fotografiji nosilo određene rizike – jer su morale biti razvijene u specijalizovanim uslužnim centrima – “polaroid” aparati sa samorazvijajućim filmom doneli su set olakšavajućih pogodnosti za produkciju i distribuciju ovih materijala (Waskul, 2004). Iako je ovaj tip foto-aparata omogućio amaterima da video-dokumentacija njihovog seksualnog života izbegne delotvornost određenih zakona protiv opscenosti, nije odmah zadobila prerogative masovnosti. Sa druge strane, u kontekstu društvene istorije amaterskih snimaka neizostavni su “meki” porno-magazini “Hustler” (Sjedinjene Američke Države) i “Fiesta” (Velika Britanija) koji su 70-ih i 80-ih godina bili izrazito popularni po prikazima takozvanih “običnih” modela, u rubrikama “Žene naših čitalaca” i slično. Međutim, tek je sredinom 80ih godina XX veka video-kamera radikalno transformisala “domaću” pornografsku produkciju, kada je prvi talas porno-amaterizma porastao u smislu “miliona ljudi koji su kupili video kamere u nameri da stvaraju vlastitu pornografiju” (Esch, & Mayer, 2007:101). Uprkos određenim poteškoćama u distribuciji, amaterska pornografija je od

80-ih godina XX veka privlačila pažnju zbog “osećaja autentičnosti i spontane intimnosti, umanjujući zaradu komercijalne pornografije” (Paasonen, 2011a:71) i verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se složimo sa stanovištem da vizuelni jezik amaterska pornografija na internetu crpi “iz nasleđa amaterske video produkcije, žanra koji je eksplodirao sredinom osamdesetih godina XX veka i u okviru kojeg su parovi sami producirali i razmenjivali sadržaje” (Patterson, 2004:110).

Nakon relativno značajnih poteškoća u smislu distribucije sadržaja, internet tehnologija od 90ih godina XX veka usmerava amatersku pornografiju ka pojavi globalnih razmera. Digitalne alatke mrežne tehnologije komunikacije pružaju uvećane mogućnosti za diseminaciju amaterskih snimaka, i verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se u složimo sa stanovištem da je društvena upotreba interneta u seksualno eksplicitne svrhe jedan od središnjih razloga dovršenja “amaterske revolucije” (Messina, 2007) - (barem) u oblasti pornografije.

9.3. Paralaktični preokret “poklon ekonomije”

Izuzev kreativne apropijacije interneta, određenog semantičkog odmaka od tipiziranih, serijskih aktova komodifikacije seksualnog iskustva (Drugog), diskurzivni diskontinuitet digitalne pornografije “običnih ljudi” bazira se na demisiji ekonomskih normi i delimičnoj desupstancijalizaciji sveprožimajućeg kapitalističkog konteksta. Drugim rečima, amaterizam se u digitalnom pornografskom domenu može tumačiti starim rečnikom otpora industrijskoj proizvodnji i tržišnom sistemu društvenosti.

Kako se na “pozadini preobilne i raznolike, destandardizovane i ubrzane ponude, ekonomija hiperpotrošačkog društva razlikuje po ‘ponovnom otkrivanju mušterije’” (Lipovecki, 2008:82), tako se u pozadini digitalne hiperprodukcije komercijalnih sadržaja uočava kulturni produktivizam porno amatera koji kapitalističku mrežu ne vide kao sveobuhvatni, univerzalizujući konceptom društvenog delanja, nego, eventualno, kao *eksces u fluksu* produktivnog mnoštva (Žižek, 2010). Amaterska “ontologija odsustva” (kapitalističke reference) predstavlja središnji deo odgovora na upitanost analize diskursa oko “jedinственosti egzistencije koja se javlja u onome što se kaže” (Fuko, 1998:33).

Iako internet može da bude predstavljen kao tehnološka kreacija potrošačke kulture, “oduvek su postojale strategije za ‘obične ljude’ da prisvoje nazad nešto od vrednosti koje su sami stvorili” (Hart, iz: Jacobs, 2015:12) i amaterska pornografija simboliše reprezentacionu

politiku *minimума antideterminizma* u odnosu na metaideologiju kapitalizma koja u kontekstu probabilističke matrice postfordističke potrošnje “izgleda kao svoja vlastita suprotnost, kao ne-ideologija, kao srž našeg ljudskog identiteta ispod svih ideoloških oznaka” (Žižek, 2010:60). Opšta dostupnost digitalnih alatki za manipulaciju medijskim sadržajima predstavlja tehno-kulturnu platformu za delovanje izvan referentnog okvira kapitalizma.

Kako je krajem 1998. godine student Šon Fening (Shawn Fanning) strukturisao sistem besplatne razmene muzike putem interneta (program poznat kao “Napster” - <http://gb.napster.com>) brzo je postalo jasno da ekonomska utilitarnost nije definišući okvir kiberprostora (Stadler, 2005). Posredstvom digitalne, dvosmerne prirode, “nova globalna komunikacijska platforma omogućava transformaciju fiksnih kulturnih predmeta u fluks kulturne razmene” (Stadler, 2005:16) i digitalna “poklon ekonomija” (Barbrook, 1999) postaje novi ekonomski model proizvodnje vrednosti. Migracija medijskih materijala na mrežnu platformu interneta učinila je gotovo trivijalnim proces preinačenja fiksiranosti materijalne kulture u “fluidnu mrežu razmene” (Stadler, 2005), te omogućila “ekonomsko eksperimentisanje” (Terranova, 2004) u smislu potencije *stvaranja vrednosti van monetarnog konteksta*. Za razliku od potrošačke logike u čijem je središtu finansijska kompenzacija za pružena dobra, imaterijalni rad (Lazzarato, 1996) digitalnih sredina insistira na principima zadovoljstva i užitka delovanja, što ni u kom slučaju ne implicira da je “svaki internet korisnik u isto vreme produktivni agens, niti da je svaki radnik (u kiberprostoru, prim.a.) kreativni subjekt” (Terranova, 2004:80). Umesto finansijskog parametra, suština imaterijalnog rada kiberprostora ogleda se u kreativnom karakteru produkcije i distribucije dobara (slika, video snimaka, tekstova, računarskih programa i slično) za koju se ne traži nadoknada: korist se u postupcima digitalnog “darivanja” otkriva u zadovoljstvu ljudi koji darove primaju, u „uzajamnoj razmeni participatornih užitaka“ (Kibby, & Costello, 2001:359). Subjekti imaterijalnog i volun-tarističkog rada svrhu pronalaze u samom radu. Digitalne prakse razmene medijskih materijala svedoče o delimičnom preinačenju svetske elektronske mreže u “organizacije kooperativnih i komunikativnih odnosa stvorenih po ukusu imaterijalne paradigme proizvodnje” (Lovink, 2005:8). Veliki fluks kulturne razmene između pojedinaca se više ne vrši u polutajnosti, i “kako se njihovi praktikanti više ne nazivaju ‘lošim imenima’ i kako nisu predmet nadzora i progona” (Aigrain, 2012:31) govorimo o samoorganizacionoj, kooperativnoj strukturi funkcionisanja “nekomercijalnog tržišta” (Lovink, 2005).

Kibernetski kod "otvorenosti izvora" označava alternativni koncept ekonomije utemeljen na nekomercijalnoj proizvodnji, distribuciji i potrošnji sadržaja (informacija, znanja, slika, znakova, simbola) dostupnih za "modifikaciju, alteraciju i beskrajnu redistribuciju" (Terranova, 2004:92). Osim posredničke uloge u evoluciji interneta kao tehnologije slobodne komunikacije (Castells, 2001), aktuelizacija korisničkog principa "otvorenog izvora" razrešava konflikt između kolektivnog i privatnog vlasništva nad izvorima. Imajući u vidu da su elektronske mreže "materijalni uslovi slobodnog povezivanja" (Fuchs, 2008:160), digitalna "poklon ekonomija" funkcioniše kroz kooperativne i volunтарыstičke prakse koje "redefinišu propriativni karakter znanja" (Fuchs, 2008:161). Iako se ne može reći da savremeno iskustvo kooperativne i slobodne redistribucije informacija ukazuje na neposredni transfer "Marksovog radnika u kreativnog subjekta" (Terranova, 2004), nesporno je da informaciona mreža interneta predstavlja tehnosocijalnu osu novog ekonomskog ustrojenja u kojem rad i užitak nisu eo ipso na suprotnim stranama.

Kako je korelativnost između producenata, protagonista i auditorijuma amaterske pornografije strukturisana kroz *dijalog i uzajamno zadovoljstvo* (Messina, 2007) i kako korisničke grupe po pravilu "postavljaju slike i video snimke iz zabave, ne tražeći naknadu" (Paasonen, 2010:1307) nedvosmisleno je da govorimo o partikularnom tipu "poklon ekonomije" (Paasonen 2011a, 2010, Jacobs 2004), to jest kooperativnom, volunтарыstičkom delovanju u okviru *nove medijske ekologije* nekomercijalnog usmerenja (Jenkins, Ford & Green, 2013). Ukoliko definisanje amaterskih pornografa kao "seksualnih bića koja snimaju svoje aktove i avanture u cilju zadovoljenja drugih" (Jacobs, 2004:17) proširimo iskazom kako to snimanje pruža *zadovoljstvo i njima samima*, približavamo se uvidu o pokretačkoj snazi amaterskih praksi kroz terminologiju zadovoljstva samih postupaka kreacije, distribucije, potrošnje eksplicitnih materijala. Za razliku od komercijalne pornografije kao privlačnog modela "piktorialne prostitucije" (Turner, 1999) i vizuelnog izlaganja rada subjekata seks-industrije u kojoj telo preuzima funkciju kapitala, samoproizvodnost amaterskog duha označava *paralaktični preokret ka užitku* koji donosi aktuelizacija seksualnog čina u podjednakoј meri kao adekvatna remedijacija i voluntarna distribucija. U tom smislu, jezgro amaterskih praksi sačinjava *pasija* (Himanen, 2002) - nasuprot samosvrhovitosti novca i repetitivnog rada porno-industrije. Iako u određenim segmentima reprodukuje modalitete uniformne i serijske proizvodnje komercijalnog diskursa, amaterske prakse predstavljaju domen kojem se pristupa, dakle, "iz ljubavi". Bez obzira

da li se korištenju interneta u pornografske svrhe pristupa iz perspektive užitka kreacije pornografskog artefakta, užitka prezentovanja ili užitka promatranja, beskrajna količina amaterskih materijala sugerise da su u pitanju prezentacije inspirativne za pornografsku participaciju drugih (McGlotten, 2015). Teza po kojoj se u srcu amaterske pornografije nalazi "požuda za promatranjem nekoga ko nešto radi iz razloga što želi da bude viđen" (Messina, 2007:24) može da bude verifikovana i u ekonomskom smislu: nasuprot komercijalnim veb-stranicama i postfordističkoj strukturi izlaganja i potrošnje materijala porno-industrije, amaterski diskurs insistira na slobodnoj produkciji, distribuciji i promatranju. Da "motiv protagonista nije finansijske nego seksualne prirode" (Hardy, 2007:9) potvrđuje činjenica opšte dostupnosti amaterskih sadržaja – www.nudeamateurtube.org/, <http://www.homemoviestube.com/>, www.zoig.com, www.amateuralbum.net, www.nailedhard.org. Ipak, eksplanacija "otvorenog koda" amaterske pornografije iziskuje kontekstualizaciju besplatnih sadržaja koji se mogu pronaći u komercijalnoj sferi kiberprostora. Drugim rečima, besplatni sadržaji nisu u svim situacijama znakovi amaterskih pornografskih praksi. Na primer, besplatno širenje sadržaja u tesnoj je vezi i sa *hakerskom kulturom* (Himanen, 2002) svetske elektronske mreže koju čine svesni postupci i želje uskog sloja korisničkih grupa sa „etičkom dužnosti razmenjivanja stručnog znanja sa drugima, i pisanja slobodnog softvera kako bi, kad god je to moguće, olakšali pristup informacijama i kompjuterima“ (www.catb.org). Za razliku od raširenih komercijalnih praksi, hakerski etos je okrenut smanjenju značaja novca i povećanju dostupnosti znanja i informacija na koje se gleda kao javni, kulturni resurs (Filipović, 2009). Sa druge strane, određeni broj komercijalnih veb stranica promatrača povezuje sa internet adresom na kojoj će moći da promatra besplatne sadržaje, a koji, u stvari, predstavljaju deo standardizovane „*free tour*“ (besplatna tura) ponude osmišljene u cilju privlačenja pažnje, uvećanja povećanja mogućnosti da prosečni gledalac postane aktivni potrošač (Filipović, 2009). U cilju povećanja poslovnog obrta i ekonomske konkurentnosti, preduzetnički duh remarketizovanog kapitalizma okreće se marketinškim strategijama reklame i „probnog“ konzumiranja medijske robe. Iz ove perspektive, besplatni sadržaji komercijalne pornografije imaju funkciju reklame i smanjenja psihičke brane između želje i suzdržljivosti posmatrača (Filipović, 2009), jer izvršenjem marketinške strategije „štapa i šargarepe“ dolazi do „oduzimanja moći odlučivanja kako bi se ona prenela na preduzeće“ (Lipovecki, 2008:194).

Zajednički imenitelj amaterskih stranica istraživačkog uzorka predstavlja otvoreni pristup promatranju i plasiranju vlastitih sadržaja na elektronsku mrežu, kao i podatak da su gotovo svi materijali personalizovani u smislu da imaju istaknutog autora-autorku (pravo ime ili digitalni pseudonim) i, neretko, njegove-njene lične podatke, seksualne preference, kontakt i slično. Uvid o digitalnoj potenciji slobodnog komentarisanja sadržaja, uspostavljanju komunikacije sa korisnikom ili korisničkim grupama koje su zabeležile ili distribuisale snimak, sugerise tezu da se može govoriti o aktuelizaciji amaterskog principa voajerizma (Barcan, 2002), nasuprot finansijskog modela ostvarenja profita. Užitek medijskog prenosa seksualnih interakcija iz tradicionalne sfere privatnosti na globalnu elektronsku mrežu sačinjava osnov aktuelne "rekreacije i ekstenzije pornografske imaginativnosti" (McGlotten, 2015) u korist sadržaja koji su po pravilu besplatni, ali otvoreni za digitalnu (formativnu) i semantičku manipulaciju.

Da su u pitanju autoteličke prakse u čijem je središtu seksualno-vizuelni užitek svedoče tekstualni sadržaji komunikacije između korisnika i producenata. Prepiska između posmatrača besplatnih materijala postavljenih od strane bračnog para pod pseudonimom "TerryXX99" postavljena na <http://www.zoig.com/profile/TerryXX99> (pristupljeno 6.10.2015. godine) sugerise kako je motiv njihovih autora isključivo *seksualne prirode - weareidiots*: "kako otkačen profil... mislim, vau!", terryxx99: "to smo mi... ☺", *havingfun50*: volim način na koji živite, odličan profil. hvala što ste to podelili sa nama!", *mack350*: "veoma seksi par!", *8inchlovelenght*: "definitivno bih voleo da dođem na neko od vaših okupljanja", *bigandfirm*: "želeo bih da priđem i da vas zgrabim za grudi..." (...) Seksualni par pod nazivom "keenkeycouple" je postavio video <http://www.zoig.com/play/6408823-cum-oral-interracial> (pristupljeno 6.10.2015. godine) pod nazivom "Alisa me oralno zadovoljava dok se ja divim njenoj zadnici": *latindragon*: "njena zadnjica je neverovatna", *keenkeycouple*: "da, zaista jeste", *latindragon*: "i naravno, oralni seks je neverovatan", *goodwood8*: "nije prosula ni kap, i sve je završila osmehom. Sviđa mi se", *gumby25*: "Odličan video... voleo bih da se menjam mesta sa vama", *moe1013*: "ovo je spektakularno", *SuckMyCum*: "dobro!", *sexluvnlust*: "Ona se potvrdila kao seksipilna i pohotna žena koja je posvetila dušu i telu oralnom zadovoljenju. Ona predstavlja nešto nad čim želite stalno da masturbirate... Mmmmmhhhh!", *mynaughtyfun78*: "masturbirao sam na vaš video". Komunikacija između protagonista kućnog video snimka pod pseudonimom "NICOLE69ALEX" i promatračkih grupa dostupna na <http://www.homemoviestube.com/videos/159690/our-first-video-hope-u-like-it-comments-pls.html> (pristupljeno 6.10.2015. godine) tematizuje seksualne

interakcije - *homeboyB*: “lepa zadnjica i noge”, *johnson*: “to je veoma lepo, moj jedini komentar se odnosi na poziciju kamere i ugla, ali vas i razumem ukoliko želite da zadržite privatnost”, *captaintko*: veoma lepo. Zaista voliš njenu zadnjicu i lepo je j...”, *119mils*: “zaista dobro, ali bi trebalo ubaciti još više snimaka gde se bolje vidi tvoja žena... molim te ☺”, *psolaras12*: “Sjajan video. Hvala što ste ga postavili. Sledeći put malo više fokusa na nju”, *sexyyna*: “neverovatno! Ali, da, malo više prikaži njenu zadnjicu. Dobar vam je prvi video, ali poradite malo na uglovima ☺” (...). Za razliku od *jednosmernosti industrijskih reprezentacija* i adekvatnih potrošačkih strategija vizuelne eksploatacije seksualnog iskustva, modaliteti produkcije, distribucije i potrošnje amaterskih sadržaja imaju relativno personalizovani karakter, dok se medijaciji i samom seksualnom činu očigledno ne pristupa iz kalkulantskih razloga materijalnog profita. Da je cilj seksualne interakcije i medijskih reprezentacija sadržan u njima samima uverava digitalna prepiska između protagonista pod nazivom “secondchance2” i porno auditorijuma dostupna na veb stranici <http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=500&photo=3802588>. Ispod fotografije ženskog polnog organa autorke “secondchance2” ističu se komentari *greenline* koji je postavio fotografiju muškog polnog organa u erekciji, *drtyoldmn*: “Sviđa mi se pogled... kako bi odreagovala ukoliko bi te zamolio za provokativniju pozu? Javi mi...”, *bigdt*: “nije mi nikako dovoljno ovog prizora...”, *kandSI*: “Veoma lepa vagina... Nas dvoje bismo voleli da vidimo još. Ukoliko si zainteresovana da ćaskamo privatno - naš mejl je cheoreo1@hotmail.com K i S.” (...). Ispod snimka mladog seks para dostupnog na veb stranici <http://www.nailedhard.org/wives/brunette-skinny-wife-fucked-in-ass/#comments> dostupni su komentari: *winston*: „Da li je to tvoja žena?“, *Nailz*: „ne, to je žena našeg gledaoca koji nam stalno šalje svoje fotografije“ (...).

Suprotno serijskoj reprodukciji depersonalizovanih predstava mehaničkog seksa i kulturnoj produkciji uniformne seksualne požude, distanciranost kulturne figure amatera od društvenog toka ekonomske nužnosti aktuelizuje bazičnu ideju pornografske re-vizije u smislu “transformacije od seksualnog predmeta ka seksualnom subjektu reprezentacije” (Williams, 1989:232). Digitalna kontekstualizacija ukusa, preferenci i socioseksualne pozicioniranosti kreativnih amatera ukazuje na specifično dezinvestiranje represivnih struktura aktuelne ekonomske politike: virtuelna “parada nesavršeno običnih ljudi sa savršeno uobičajenim perverzijama i seksualnim sklonostima” (McNair, 2004:124) oko koje se tka gusto tkanje interpersonalne i društvene komunikacije seksualnih značenja potvrđuje stanovište o amaterskoj

diverzifikaciji pornografskog poretka. Iako je nepobitna činjenica da su „naš trenutni digitalni krajolik u velikoj meri oblikovale informacione potrebe kapitalizma i njegova težnja ka apstrakciji“ (Gir, 2011:193), te da je kapitalizam u „otvorenom kodu“ interneta pronašao uporište za ekspanziju porno-industrije, samoproizvodni duh pornografskih aktivista ukazuje na reverzibilne i rekurzivne kvalitete tih procesa, kao što osporava univerzalizujući stav po kojem „libidna ekonomija nije manje objektivna od ekonomske politike“ (Delez, & Gatari, 1990:283).

Uprkos što sociokulturna distanca „običnih ljudi“ od tekovina kulturnog kapitalizma podrazumeva neposredno ostvarenje društvenih i seksualnih efekata emancipacije, mikrodinamika nekomercijalnog funkcionisanja amaterske pornografije daje za pravo da umesto interpretativne fiksacije o svetskoj elektronskoj mreži kao meta/mreži globalnog kapitala naglasimo globalnu poziciju novog pornografskog iskustva umanjene performativnosti. Bez obzira što teza o samoproizvodnom duhu amaterizma može da bude dovedena u vezu sa pojmom *samozavodjenja* kao „erotske norme digitalnih mreža i sistema (Bodrijar, 2001) – jer „grupa priključena na video kameru takođe predstavlja vlastiti terminal“ (Bodrijar, 2001:194) – ekonomski indeks različitosti amaterskog delovanja predstavlja paralaktičnu tačku diskurzivne kartografije aktuelnih pornografskih politika. Uprkos što amatersku pornografiju određeni teoretičari tumače kao kulturu samokomodifikacije (McLelland, 2006), semantičko (samo)centriranje seksualne, a ne finansijske prirode prezentacija, te amaterska kontekstualizacija stvarnih ljudi u stvarnim životnim i seksualnim konstelacijama referiše na odsustvo performativnih atributa kapitalističke sistematike. Značaj amaterske uronjenosti u digitalnu „poklon ekonomiju“ ogleda se u tome što koncept o komercijalizaciji seksualnosti kao generičkom aspektu pornografije (Dines, Jensen, & Russo, 1997) gubi univerzalizujuću notu: obzirom na standardizovanost proizvodnje i repetativnu strukturu pornografske produkcije „kritička teorija sa pravom postavlja pitanje ima li u pornografiji išta što bi se moglo nazvati novim ili drukčijim“ (Schaschek, 2014:8), a analitički uvid o tome da ekonomski interes u amaterskom kontekstu ne predstavlja formativni činilac pornografskog iskustva sugerise zaključak da je u pitanju kulturna produkcija koja, ipak, ne „priča iznova istu priču“ (Dworkin, 1979).

Amaterski indeks ekonomske različitosti može da bude interpretiran kao učinak i inicijator reartikulacije savremene pornografske imaginativnosti. Mehanicistička, repetativna i industrijski posredovana transgresija seksualnosti ucrtava pornografiju kao kulturni i društveni

domen restriktivne imaginativnosti “u kojoj više nema mesta želji” (Baudrillard, 2002:181). Amaterski diskurs reaktualizuje skopofilički užitak prema demokratskim načelima opšte dostupnosti karakteristične za digitalnu “poklon ekonomije”. Drugim rečima: nova, nekomercijalna, netržišna ekonomska politika kiberprostora predstavlja uslov mogućnosti za aktuelizaciju nove politike uživanja “običnih ljudi” angažovanih oko pornografije. Nasuprot profita, motivaciono jezgro kulturne produkcije, distribucije i potrošnje amaterskih sadržaja očitava se u skopofiličkom hibrisu voajerizma i egzibicionizma: za razliku od glavnotokovske običajnosti razmene novca za vizuelni užitak konzumacije, ekonomska politika amatera zadovoljstvo promatranja interpretira kao kolektivni resurs, vrstu javnog dobra. Kako se “hard-core” pornografija definiše “zasićenošću stereotipima i modalitetom masovne produkcije u stepenu u kojem je to teško pronaći na drugom mestu” (Schaschek, 2014:3), radikalna demokratizacija (hiper)medijskog prostora invertira komodifikativnu logiku sistemskog podvrgavanja subjektiviteta i značenja u tržišnu robu. Amaterska dekomodifikacija vizuelnog užitka potvrđuje gledište po kojem užitak ne mora da bude potrošačka “udica” i kulturna sprega hegemonije hijerarhizacije, nego (i) “element koji izmiče sistemu moći” (Fiske, 1992:278). Iako novo ekonomsko uobličjenje pornografskih praksi ni u kom slučaju ne možemo poistovetiti sa refleksivnim postupcima dekonstrukcije pornografskog diskurziviteta – jer i u amaterskom kontekstu figurira radikalna seksualna transparentija i dekomodifikovani “užitak znanja užitka” (Fuko 2006, Williams 1989, Doorn van 2009) i jer u određenom smislu “ne možemo iskazati nikakav rušilački stav koji se već nije morao uvući u oblik, logiku i potajne implikacije baš onoga što bi hteo da ospori” (Derida, 1990:134), u pitanju je, dakle, nova sociokulturna situacija u kojoj samoproizvodni stil medijskog aktivizma ukazuje na mogućnost da globalnom kapitalizmu izmakne “potencija de-totalizacije svih značenja” (Žižek, 2010). Dekomodifikovani domen funkcionisanja amaterskog diskursa i transekonomske model skopofiličkog užitka rekurzivno deluje na komercijalne procedure “deseksualizacije seksa” (Žižek, 2010).

Iako oslobođen tržišnog diktata komercijalizacije, i iako predstavlja specifičan oblik “istraživanja tuđe i vlastite seksualnosti” (Koch, 2004:162), *amaterski užitak u slobodnoj produkciji i promatranju* pornografske građe nije odraz refleksivnog delovanja emancipatorske politike, kao što, na kraju, nije “aboliran” od teorijskog upoređivanja sa “monomanijakalnim, protivrečnostima izbrazdanim praksama vlastite heterodoksije i ekscentričnosti - karakterističnim za postmoderne seksualne strasti” (Hocquenghem, 2010:24).

9.4. Korporativni amaterizam digitalnog doba

Imajući u vidu da analitika savremenosti „mora da se ponudi ne kroz idealne oblike, već kroz gustu složenost iskustva“ (Hard, & Negri, 2000:44) istraživačka pažnja se usmerava na fenomenologiju diskurzivnih preseka između amaterskog i komercijalnog modusa pornografskih praksi. Binarna taksonomija ustrojena oko komercijalnog/nekomercijalnog aspekta društvene upotrebe interneta ne obuhvata celinu diskurzivnih pomeranja savremene pornografije koja se, dakle, ogleda i u *hibridnim formama između amaterskog i komercijalnog diskursa*.

Uprkos činjenici što samoproizvodnja seksualnih ispovesti potcrtava značajnu promenu u okviru savremenog pornografskog govora i diskurzivnu razlomljenost „univerzalnog“ koda, vizuelno-semantički modalitet amatera u određenoj meri preuzima i potrošačka matrica. Obzirom da je kasnih 80-ih godina prošlog veka popularnost amaterskih snimaka uzrokovala ozbiljne poteškoće u prodaji komercijalnih fotografija i filmova (Paasonen, 2011), pornografska industrija nije ostala bez adekvatnog odgovora: strateška kombinatorika uključenja je amaterizam reartikulisala u potrošačku nišu glavnotokovske pornografije. Kako istorijsko pamćenje (post)industrijskog doba poručuje da se veliki fluks „promenljivog kapitala pomera i proširuje svoje granice, dodaje nove aksiome, održava želju u pokretnom okviru svojih proširenih granica“ (Delez, & Gatari, 1990:308), popularnost amaterskih snimaka dovodi do toga da oni postaju predmet aktivnog interesovanja profesionalaca (Barcan, 2002). Imajući u vidu da se kapitalistički aparat hrani dekodiranim i deteritorijalizovanim fluksevima (Delez, & Gatari, 1990:307) i da kulturna logika kasnog kapitalizma (Jameson, 1997) podstiče diferencijalnost kao modus ekstenzije potrošačkog izbora - deluje jasno kako komercijalna okrenutost alternativnim modusima pornografije aktuelizuje finansijski imperativ pridobijanja nove publike (Attwood, 2007). Remarketizovani kapitalizam (Fulcher, 2004) i adekvatne tehnologije fleksibilne specijalizacije (Erdei, 2008) oličene u potrošačkim tendencijama „visokog vrednovanja ambigviteta, neusaglašenosti, aporija, 'površnosti', promenljivosti, nestalnosti, hibridnosti“ (Erdei, 2008:85) sačinjavaju socioekonomsku bazu aktuelne hibridizacije amaterskog i komercijalnog diskursa na internetu. Polazeći od stanovišta da se globalni sistem kapitala ogleda u nizu društvenih i kulturnih „konverzija bilo kakve različitosti u spektrum aplikativnih verzija, to jest fiksnih diferencijala“ (Tatlić, 2005:61), amaterski i komercijalni produktivizam se - uprkos

generičkim različitostima i intencijama sve više učitavaju kao međuzavisni modeli funkcionisanja digitalne ekonomije.

Uključenje amaterizma u globalni fluks kapitala funkcioniše u referentnom okviru postfordističke potrošnje kao „proizvodnje specifičnih razlika“ (Erdei, 2008). Ukupnost stilskih, vizuelnih, semantičkih i medijskih diferencijala amaterske produkcije u narečenom kontekstu ne mora da referiše na odsustvo potrošačke logike. Da se (esencijalno amaterski) prerogativ „autentičnosti“ koristi „samo da bi se proizvela dodatna tržišna vrednost predmeta ili usluge“ (Erdei, 2008:21) nedvosmisleno ilustruje potrošačka reartikulacija amaterskih snimaka u smislu sve češće pojave „iscenirane autentičnosti“ (‘staged authenticity’, MacCannell, 1999), efektne u kombinatorici „želje za realnim, fetišizacije realnog, koncepta po kojem realno nije nedostižno, zabave simuliranja, radosti podele uloga i performativne igre“ (Barcan, 2004:255).

Kulturno prisvajanje amaterskih materijala i konverzija pornografske estetike „običnih ljudi“ u specifičnu nišu postfordističke ekonomije ima snažno uporište u digitalnoj ekonomiji karakterističnoj po nemogućnosti kontrole nad vlasništvom i distribucijom sadržaja koji se plasiraju. Imajući u vidu da društveni život teksta i medijskih sadržaja u kiberprostoru nije moguće artikulirati, niti usmeravati (Klastrup, 2007), amaterski zapisi relativno lako postaju „kulturnim plenom“ porno-industrije: „pošto slike i video snimci putuju od jedne do druge virtuelne zajednice, od jednog do drugog veb-sajta, delotvornost protagonista i producenata je raspršena, a njihovi proizvodi bivaju stavljeni van njihove kontrole“ (Paasonen, 2010:1308). Digitalna apropiacija amaterskih snimaka ne podrazumeva u svim slučajevima njihovu dalju prodaju na komercijalnom platformama. Iako ima slučajeva u kojima snimci proizvedeni „iz ljubavi“ naknadno bivaju uvršteni u medijsku robu za koju se traži nadoknada (Paasonen, 2010), ekonomski značaj transfera besplatnih snimaka na komercijalne porno platforme ne učitava se direktno, već biva izražena u potrošačkoj kulturi „naknadnosti“. Izrazito popularni veb sajtovi www.pornhub.com, www.xhamster.com i www.xvideos.com koji sadrže nekomercijalne sadržaje na prvi pogled ne naplaćuju promatranje (što se odnosi i na promatranje sadržaja označenih kao amaterski). Ipak, to ne akcentuje odsustvo komercijalne strukture (e)eksploatacije: uključenje prvobitno nekomercijalnih reprezentacija ima direktni uticaj na *usmerenje i ekstenziju korisničke pažnje*, a duže skopofiličko zadržavanje proporcionalno uvećava šanse za onlajn kupovinu dodatnih 'paketa' usluga/robe koju sajt nudi (promatranje u najvišoj HD rezoluciji, mogućnost medijskog skladištenja sadržaja na memoriju kućnog računara, tableta, mobilnog telefona i

slično, mogućnost pristupa specifičnim/’zaključanim’ sadržajima i slično). Da je komercijalno prisvajanje taksonomske oznake „amaterski seks“ digitalna pojava globalnih razmera potvrđuje prisustvo izvorno nekomercijalnih sadržaja na veb stranicama najpopularnijih pornografskih platformi (po rezultatima pretraživača: <http://www.alex.com/topsites/category/Top/Adult>, pristupljeno dana 10.10 2015.godine) – <http://www xnxx.com/c/Amateur-17>, <http://www.youporn.com/category/1/amateur/>, <http://www.nudevista.com/?q=amateur&s=t>, <http://www.xvideos.com/c/Amateur-17>.

Iako digitalna apropiacija amaterske građe nije potvrda dominacije kapitalizma, imanentna funkcija „neutralne pozadine otvorenog procesa kontingentnih (pre)artikulacija“ (Žižek, 2011:243) ukazuje da je u pitanju sistem koji kroz težnju ka otvorenosti dovršava vlastitu ekspanziju. Obzirom da je „uvek spreman da proširi unutrašnje granice, kapitalizam ostaje ugrožen jednom spoljnom granicom koja tim više preta da ga zadesi i da ga rascepi iznutra budući da se njegove unutrašnje granice proširuju“ (Delez, & Gatari, 1990:309) digitalni postupci komodifikacije amaterskog u unutrašnje okvire hiperkonzumerističkog – očitana kroz globalnu ekstenziju taksonomijske oznake „amaterski seks“ na većinu digitalnih porno-platformi – u analitičkom smislu podsećaju na „kreativnost linija bežanja i izmicanja“ (Delez, & Gatari, 1990:309) kojom kapitalizam ispisuje društveno trajanje. Uvećanje hibridnog preseka amaterskog i komercijalnog diskursa pornografije svedoči o *beskrajnom procesu društvenog pregovaranja oko značenja* koju omogućuje dehijerarhizovana i horizontalna komunikacijska infrastruktura interneta, a čija partikularna ishodišta, dakle, nisu unapred ispisana. Paralelno čitanju interneta kao društvenog domena potentnog za inicijaciju promena čiji korisnici „transformišući robu u poklone, pretvarajući tekstove u resurse, ističući komunikativne kapacitete u ekspanziji“ (Jenkins, Ford, & Green, 2013:292) pomažu širenju „demokratskog semena“, razumevanju svetske elektronske mreže možemo pristupiti i sa stanovišta radikalnog *potrošačkog kolonijalizma* – jer upravo hibridni spoj amaterizma i komercijalnog režima prikazuje izuzetnu društvenu moć ireverzibilne komodifikacije. Iako globalna homologizacija amaterizma sa komercijalnim strukturama ne označava diskurzivnu singularizaciju pornografskog, praktična nemogućnosti korisničkih grupa da korporativno-amaterske sadržaje precizno izdvoji od izvorno amaterskih (Paasonen, 2011a) – ne govori samo o društvenoj pragmatiki novih medija u smislu relativno teške „konstrukcije zasebnog i čistog prostora kulturnog značenja“ (Bolter, & Grusin, 2000:55) koliko skicira aktuelnu pat-pozicioniranost savremenog subjekta pred efektivnošću operacionale

kombinatorike kapitalizma – jer: „bez obzira koliko sami sebe videli kao bića uronjena u neku partikularnu kulturu, u trenutku u kojem sudelujemo u globalnom kapitalizmu ta je kultura već de-naturalizovana, te zapravo funkcioniše kao jedan specifični i kontingentni 'način života' apstraktnog kartezijanskog subjektiviteta“ (Žižek, 2010:201).

Čak i pod uslovom da određena grupa kreativnih producenata iskazuje intenciju za izlaganjem amaterskih materijala u okviru glavnotokovske pornografije, te da bude prepoznata kao novoformirani deo etablirane mreže seks-industrije (Esch, & Mayer, 2007), konverzija volontarističkog i neplaćenog tehnokulturnog rada amatera u destandardizovani potrošački spektrom specifičnih razlika oslikava fleksibilni način materijalnog funkcionisanja „mejnstrim“ pornografije u uslovima savremenosti, a diskurzivna desupstancijalizacija amaterske građe posredstvom decentriranog tržišta potvrđuje delotvornost trajne potrošačke okupiranosti diferencijalima kao prvorazrednim sredstvima ostvarenja monopola (Baudrillard, 1998). Kao što potvrđuje amaterski domen, ono što je kod kapitalizma sociološki zanimljivo jeste činjenica da „zna da govori“ (i) „jezikom seksualne različitosti koja je u psihičkoj funkciji provokacije i privlačenja pažnje“ (Kroker, & Cook, 1988:20).

Obzirom da promovisanje „različitosti između produkata predstavlja kompetitivni metod, podsticanje cirkularnosti u potrošnji“ (Staiger, 1985:97), recikliranje kodova „autentičnosti“ u industrijski pornografski kontekst predstavlja središnju formu kapitalističke apropijacije diskurzivnih diferencijala amaterske pornografije. Potrošačka intencija povratka društvene kontrole nad rasutim pornografskim značenjem(ima) i prelomljenom imaginativnošću, a u svetlu rastućeg uticaja autopoetičke ontologije alternativnih ekspresija, ima snažno uporište u imitativnim praksama i vizuelnom simuliranju „realnog seksa“. Izuzev korištenja tehnoloških pogodnosti digitalne kulture „otvorenog koda“ (u kojoj gotovo da nije moguće uticati na budući društveni život informacija) i digitalnih manipulacija u oblasti medijske distribucije, operacionalna tehnika kapitalizma ustrojena oko komercijalizacije amaterskog diskursa primenjuje se, dakle, na semantičkoj i tehnološko-materijalnoj ravni. Prva podrazumeva relativno nasilnu stilizaciju sadržaja prema amaterskom modelu autentičnosti, dok druga podrazumeva čestu upotrebu videa čiji relativno lošiji kvalitet slike namiče uverenje da je u pitanju izvorno amaterski sadržaj – dok, na primer, u amaterskom domenu ova tehnologija ima funkciju „rutinske komunikacije, poput govora ili pisma“ (Buckingham, 2009:237). Pošto se postmoderno „stanje“ iskazuje kroz postupke nečujne zamene „stvarnog njegovim znacima“ (Baudrillard, 1991:6), te

„istrebljenja realnog njegovim dvojnikom“ (Baudrillard, 1998:35), medijsko iskustvo “autentičnosti” predstavlja ključnu osu konstrukcije i akcentuacije seksualnih različitosti i u tom smislu medijska simulacija “realnog” je centralna imitativna praksa kojom tržišna logika inkorporira alternativni kod amatera u vlastiti funkcionalni okvir.

Na internet adresi www.bangbus.com su “amaterski” sadržaji gotovo identičnog narativa: mlađi muškarci ‘krstare’ gradom sve dok ne primete mladu devojkicu koja čeka dolazak autobusa, da bi nakon kraćeg razgovora ona (ili one) dobrovoljno ušla u automobil i započela seksualnu radnju. Plaćanjem mesečne članarine od jednog američkog dolara gledaoci mogu da promatraju beskrajni niz snimaka istovetne seksualne dramaturgije koja sugerise da je reč o “običnim ljudima” i njihovim seksualnim željama koje ne mogu da zaustave (ni pred uključenim digitalnim kamerama). Obzirom da “matični” veb sajt naplaćuje usluge, relativno kratko pretraživanje vodi ka porno-platfomi
http://www.xvideos.com/video4356778/brunette_takes_a_big_dick_on_the_bangbus na kojoj se nalazi određeni broj besplatnih snimaka sa navedenog sajta. Iako je navedeni materijal na platformi www.xvideos.com označen oznakom “amaterski”, i iako je zapisan u lošijoj rezoluciji, analitika seksualnih reprezentacija sugerise da je u pitanju aktuelizacija komercijalnog usmerenja “iscenirane autentičnosti”. Na dnu veb stranice nalazi se ime, kontakt i osnovni podaci pornografske korporacije koja stoji iza projekta (Bangbros.com Inc, 4000 Ponce de Leon Blvd, Ste. 470, Coral Gables, FL 33146, USA, hostmaster@oxideas.com) - što potvrđuje i digitalni pretraživač <http://www.alex.com/siteinfo/bangbus.com>.

Veb stranica <http://www.daredorm.com/main.htm> je oblikovana kao digitalno skladište seksualnih snimaka studentske populacije Sjedinjenih Američkih Država. Video klipovi akcentuju intenzivne seksualne interakcije koje su po pravilu smeštene u sobama studentskih domova. Insistiranjem na scenografiji svakodnevnog života studenata i ostalim vizuelnim elementima karakterističnim za mladalačko okruženje (glasna muzika u pozadini, prisutnost alkoholnih pića na stolovima, posteri omiljenih bendova, filmova i slično), kao i relativno slabiji kvalitet snimka, sugerisu da je reč o korisničkoj samoproizvodnoj produkciji. Ipak, internet adresa <http://forum.adultdvdtalk.com/daredorm-girls-191935> daje relativno širok pregled imena i fotografija glumica porno-industrije angažovanih za potrebe snimanja “amaterskog” studentskog seksa - što nedvosmisleno svedoči o komercijalnoj aproprijaciji kojom se, marksističkim rečnikom, imenuju “procesi pomoću kojih kapital pod svoje proizvodne odnose inkorporira radne

prakse koje postoje izvan njegovog domena“ (Hard, & Negri, 2000:276). Sumarno, da je digitalna kultura „korporativnog amaterizma“ (Esch, & Mayer, 2007) znak savremenih diskurzivnih prelamanja pornografije - u smislu preinačenja amaterskog seksa u predmet pornografske industrije - potvrđuje činjenica da mnoge veb stranice sa posebnom marketinškom pažnjom odvajaju sadržaje „amaterskog seksa“ (amateur porn) od pravog amaterskog seksa (real amateur porn), odnosno sadržaje „amaterskog seksa“ (amateur) od „proverenih sadržaja amaterskog seksa“ (verified amateur porn). Opseg kulturne produkcije „amaterskog seksa“ koja se realizuje pod okriljem pornografske industrije je radikalno uvećan, a pat-pozicioniranost gledaštva u smislu erozije demarkacionih linija amaterizma i komercijalnog sistema postaje iskustvo koje se potrošačkim mehanizmima takođe transferiše u medijsku robu „specifičnih razlika“:

<http://www.xvideos.com/tags/real-amateur-porn>,
<http://www.pornhub.com/video?c=138>, <http://www.xvideos.com/?k=verified+amateur>,
http://xhamster.com/movies/1332843/real_amateur_home_movies_compilation.html. Medijska globalizacija oznake „pravi amaterski seks“, 'verifikovani amaterski sadržaji' i slično upućuje na zaključak o kružnoj prirodi socioekonomskog procesa komercijalizacije pred kojom diskurzivna uzmicanja amaterizma predstavljaju (samo) nove izazove za potrošačku interiorizaciju: kako je kapitalističko tržište „mašina koja se uvek kretala protiv podele na unutra i izvan (Hard, & Negri, 2000:207), konverzija diskurzivnih diferencijala amatera u homogenizujuću funkcionalnost potrošačke kulture ne zaobilazi aktuelne pornografske prakse:
<http://www.submyourtapes.com/videos/35637/verified-amateur.html>,
http://hotntubes.com/top/verified_amateur,
http://www.pornverified.com/3739731/Submitted_amateur_sex_video_with_a_hot_real_MILF.html, <http://www.keezmovies.com/keyword/verified-amateurs> (...).

Kapitalistička mobilizacija vizuelne epistemologije „realnog“ se vrši posredstvom imaterijalnog, afektivnog rada samih korisničkih grupa. (Re)medijativizovani egzibicionizam/voajerizam kreativnih subjekata amaterske pornografije menja ekonomski predznak, autopoetička ontologija medijskih praksi „običnih ljudi“ u određenim slučajevima ustupa mesto delatnoj logici kapitalističkog aparata. Amaterski aktivizam se usmerava ka profitu i strukturnim principima etablirane „ekonomije požude“. Semantički set diferencijala amaterskog diskursa pornografije predstavlja platformu postfordističkih postupaka „individualizacije kupovnih činova, sklonosti i zahteva“ (Lipovecki, 2008:11). Nepoznati, tananiji oblici vizuelnog naslađivanja

„real-core pornografije“ (Messina, 2007) predstavljaju kulturni kapital (Bourdieu, 1984) sve brojnije „pro-am“ („profesionalni amateri“) društvene grupe koja konotira „poluprofesionalni pornografski rad van konteksta velikih kompanija“ (Esch, & Mayer, 2007:102). Pojam „profesionalnih amatera“ je skovan u kontekstu digitalne ekonomije i prvobitno referiše na umrežene internet korisnike - amatere koji su profesionalnim veštinama kreativno učestvovali u razvoju softvera i na taj način doveli u pitanje tradicionalne hijerarhije i uloge eksperata i „običnih ljudi“ (Paasonen, 2010). Interpelacijska narav kapitalizma nedvosmisleno se učitava kroz *samokomodifikujuće seksualne prakse internet korisnika* - i relativno visoku popularnost beleže sajtovi sa formalno amaterskim materijalima, ali koncipiranim i proizvedenim isključivo za digitalno tržište.

Sajt www.sellyoursextape.com u vlasništvu kompanije Daring Press LLC, Springfield iz Sjedinjenih Američkih Država nudi 2.000 američkih dolara mladim parovima koji su spremni da im pošalju najnovije snimke njihovog seksualnog života uz sledeće instrukcije - „Snimajte svaki dan jedan ceo sat materijala, tokom cele nedelje. Da bi ste zaradili novac zahtevamo zabavni sadržaj. Momak bi trebalo da drži kameru sve vreme... Dokumentujte vaš svakodnevni život: buđenje, tuširanje, oblačenje, međusobne razgovore, sve. Seksualne scene bi trebalo da budu prirodne i pune ljubavi i sreće, bez nasilja... Ne zaboravite snimak ejakulacije!“ (<http://www.sellyoursextape.com/sellyoursextape.html>). Oko 220 sati nemontiranog materijala dostupnog na ovom sajtu sugeriše da je seksualni produktivizam „profesionalnih amatera“ izuzetno visok, a producentske smernice oličene u imperativu „budite prirodni i srećni!“ svedoče o korporacijskoj znakovnosti *imitiranog amaterizma* i „iscenirane autentičnosti“ (MacCannell, 1999).

Internet adresa <http://www.woodmancastingx.com/> je stecište snimaka u čijem su fokusu amateri prilikom stvarne pornografske audicije. Kreiran i vođen od strane ekipe profesionalaca na čelu sa vlasnikom Pjerom Vudmanom (Pierre Woodman), navedeni sajt simboliše diskurzivni presek *komercijalnih zahteva nad amaterskom suštinom*: iza eksplicitnih snimaka amatera u manje ili više spretnom pornografskom pokušaju „ulaska“ u svet seks-industrije, subjekat se samodefiniše kao seksualni predmet ekonomske vrednosti - <http://www.woodmancastingx.com/>.

Da strukturno načelo pornografske industrije kao tipa vizuelne prostitucije pronalazi adekvatni kontekst u esencijalno amaterskim ekspresijama potvrđuju određeni sadržaji *kiber-seksa*. Obzirom da mogućnost interakcija putem kompjuterskog ekrana i međusobnog

promatranja u realnom vremenu nije van domašaja komercijalnog sistema razmene, „živi“ prenos kiber-seksa i njihovih zapisa naknadno lansiranih na svetsku elektronsku mrežu realizuje se i pod znakom finansijskog profita. Iako su u centru pažnje ljudi bez profesionalnog iskustva, tok razgovora između njih i posmatrača sa ove strane ekrana, te niz telesnih pozicija i interakcija, nedvosmisleno sugerise da je reč o *modelu finansijske transakcije*. Analitika sadržaja na stranicama http://www.xvideos.com/video9287111/young_3_some_with_dp_and_cum-shot_to_face, http://www.xvideos.com/video5893051/simohayha85_facialqueen_-_hotel_amateur_threesome_anal_and_cumshot, http://www.xvideos.com/video1442651/chinese_webcam_groupsex#_tabComments, http://www.xvideos.com/video2316064/webcam_chat_amateur_-_analcouple69_25_male_gran_canaria_canada_-_2#_tabComments potvrđuje da govorimo o pornografiji kao tipu vizuelne prostitucije: amateri vode seksualne interakcije po instrukcijama društvenih grupa koji se nalaze sa druge strane ekrana (gledaoci) i koji za vizuelni užitak promatranja plaćaju određenu svotu novca (tzv. “private chat rooms” u kojima se za novac direktno ulazi u komunikaciju sa protagonistima seksualnih radnji).

Iako vizuelno-stilska konvencionalnost odgovara seksualnoj kulturi amaterizma - reč je o diskurzivnoj inverziji. Kako aproprijacija može da ima svoje appropriate (Bakardjieva, 2005) na delu je potrošačka reartikulacija pornografskih praksi u korist obnavljanja nekadašnje diskurzivne singularnosti (komercijalnog režima). Uprkos što iz semiotičke demokratije (Fiske, 1987) tehnodiskurzivnih praksi “običnih ljudi” proizilazi potencija preusmerenja dominantne (re)produkcije seksualnih značenja, upisanost “realnog” u eksplicitnim sadržajima kiber-seksa i “profesionalnih amatera” ispunjava potrošačku funkciju, i, sumarno, pornografski obzor amaterske autokomodifikacije nedvosmisleno potvrđuje koncept po kojem društvene i kulturne norme - a ne telo - materijalizuju seks (Butler, 2010, 2005) i gotovo uznemiravajuću tvrdnju o “projekciji povesne transformacije po kojoj čovek mora uzeti aktivno učešće u svom potčinjavanju” (Lošonc, 2012:7).

10. SAMOINTERPRETATIVNA P(A)R(AL)AKSA ŽENSKOG UŽIVANJA

Izuzetan doprinos sociologiji seksualnosti i istraživačkoj elaboraciji diskurzivne fenomenologije pornografskog pruža savremena feministička teorija. Studije feminističkog usmerenja ispisuju se na intelektualnim temeljima socijalne epistemologije roda i seksualnosti (Lučić, 2008) i sublimiraju raznorodne idejne i ideološke pozicije usredištene oko stanovišta o diskurzivnom poreklu pola/roda u mnogostrukim varijetetima svakodnevnog kulture.

Analitika reprezentacionog tretmana žene u pornografskim artefaktima i ispitivanje društvenih efekata masovne konzumacije eksplicitnih slika imalo je gotovo konstitutivnu ulogu u uobličanju konzistentne feminističke teorije. Preokupiranost feminističkih studija pornografskim diskursom očitava se u beskrajnom nizu antropoloških, kulturoloških, istoriografskih, interdisciplinarnih i socioloških monografija raznovrsnih istraživačkih, epistemoloških, analitičkih, vrednosnih, idejno-ideoloških i disciplinarnih pozicija (Ezzel 2014, Tyler 2011, Albury 2005, Juffer 2004, 1998, Smith 2007, Dunphy 2000, Mulvey 1999, Dines, Jensen, & Russo, 1998, Chancer 1998, McNair 1996, Segal 1994, hooks 1990, Dworkin 1989, MacCinnon 1989, Williams 1989, Kappeler 1987). Sociokulturna pervazivnost "mejnstrim" pornografije je tokom proteklih četrdeset godina uslovlila "mnogo feminističkih polemika oko njenih značenja, zadovoljstava, protivrečnosti i efekata" (Smith, 2008:31) koje traju i danas - kada je "migrirala" u dubinu hiperprostora. Pojavom feministički intoniranih intelektualnih shema, "kulturne bitke oko pornografije postaju ratovi kojima se ne vidi kraj" (Segal, iz: Dunphy, 2000:163). Kako se sociološka saglasnost očitava isključivo u teorijskom kontekstu moći pornografske imaginativnosti da informiše i uobliči naše razumevanje seksualnosti (Dunphy, 2000), tako feminističko nijansiranje seksualne i društvene uloge žene u diskurzivnom okviru pornografije dovodi do produbljenja analitičkih razlika, beskrajnosti ideoloških suprostavljenosti i interpretativnih sukoba.

Uprkos mnogim teorijskim varijacijama, zajednički imenitelj u okviru feminističke kritike pornografskog diskursa predstavlja shvatanje o izuzetnom društvenom značaju medijskih reprezentacija. Pošto kinematografska ontologija ističe da "filmovi nisu transparentne, čiste slike, već da simbolički strukturisu pojavnost koju prikazuju" (Koch, 2004:162), specifikacija diskurzivnih prerogativa pornografskih praksi predstavlja teorijsku infrastrukturu za feministički

intoniranu analitiku tvrdoglave povezanosti između pornografije i aktualnih obrazaca nasilnog seksualnog ponašanja. Gledište po kojem reprezentacije nisu pasivni odraz, već procedure u kojem se “stvaraju i transferu izlažu različita značenja u okviru jedne kulture” (Višnjić, & Mirosavljević, 2008:249) otvara epistemološki hibris mnogostrukosti sociomaterijalnih promena koje inicira diskurzivna artikulacija žene i ženskog tela u eksplicitnim materijalima. Teorijska pozicija o reprezentacijama kao društvenim praksama proizvodnje značenja koje su i “polje u kojem se ta značenja troše i konzumiraju” (Višnjić, & Mirosavljević, 2008:249) jeste osnov feminističke kontekstualizacije polnosti/rodnosti pornografskog diskursa. U tom smislu, temeljna pretpostavka feminističke interpretacije može da se sublimira u stavu po kojem “reprezentacije roda i seksualnosti u popularnoj kulturi teži ka ojačanju seksualnih razlika i imanentnoj asimetriji moći” (Carter, Steiner, & McLaughlin, 2014:3): feministička čitanja komercijalne, masovne i kulturno pervazivne pornografije polaze od istraživačke metafore “simboličke anihilacije žene” (Gerbner, 1972) kao ukupnosti načina na koji savremeni mediji tretiraju ženski pol/rod (Gallagher, 2014). Produktivnost konzervativnog feminističkog diskursa temelji se na nijansiranju društvene funkcije pornografije u reprodukciji i ekstenziji seksualne nejednakosti. Vodeće teorije u sociološkoj diskusiji oko prirode reprezentacija i društvene transkripcije tih sadržaja u aktuelnu stvarnost naglašavaju sistemsku objektivaciju, reifikaciju, depersonalizaciju, komodifikaciju i degradaciju žene: “ono što feministička analiza identifikuje kao pornografsku strukturu reprezentacije nije prisustvo varijabilnih ‘kvaliteta’ seksa, već sistemsku objektivaciju žene u cilju ekskluzivizacije muškarca” (Kappeler, 1987:103). Analiza pornografskih sadržaja u feminističkom interpretativnom ključu pokazuje da pornografska konverzija seksualne potčinjenosti u tip seksualnog užitka (Dworkin, 1989) – projektovanog za muškarce - ima za cilj seksualizaciju nejednakosti. Masovna produkcija i potrošnja materijala porno-industrije ucrtava “materijalnost značenja seksualizujuće nejednakosti i stoga pornografija predstavlja centralnu praksu subordinacije žena” (Dworkin, 1989:264). Prihativši postfordistički potrošački imperativ “što više nejednako – više je seksualno” (MacKinnon, 1989:332), porno-industrija kroz eksplicitne prikaze potčinjenog, pasivnog i muškarčevim nezasitim potrebama prilagođenog ženskog tela konstruiše ženu “kao predmet za seksualnu upotrebu i konstruiše konzumente koji očajnički žele da žene očajnički žele da budu posedovane i predmet surovosti i dehumanog ponašanja” (MacKinnon, 1989:327). Obzirom da je vlasništvo kinematografskog pogleda od uvek bilo bilo u korisničkim rukama muškarca, žena se reifikuje u vlastito telo, u “predstavu koja

služi pogledu i užitku muškarca, aktivnog kontrolora pogleda” (Mulvey, 1989:840). Muški pogled ima determinišuće ustrojstvo za vizuelni tretman i socijalnu semiotiku žene i seksualizovanog ženskog tela. Muško “projektovanje fantazija na žensku figuru” (Mulvey, 1989:837) rezultira radikalnim učinkom; a u kontekstu hipermedijske saturacije tradicionalni set značenja pornografije gubi smisao jer sam “pojam ‘pornographia’ ne znači ‘pisanje o seksu’ ili ‘prikaz erotike’ ili ‘prikaz seksualnog akta’ ili ‘prikaz golih tela’ ili ‘seksualne reprezentacije’ i slični eufemizmi. Reč pornografija znači grafički opis žena kao odvratnih kurvi... Savremena pornografija striktno i bukvalno potvrđuje poreklo značenja... Jedina promena u značenju reči odnosi se na drugi deo reči - graphos: sada su na delu kamere, fotografija, film, video“ (Dworkin, 1989:200).

Pornografija nije prost odraz seksualne i rodne nejednakosti svakodnevnog života, ona figurira kao aktivno, strukturišuće medijsko sredstvo preinačenja - “naturalizacije, legitimizacije, i perpetuacije seksualizovanog... nasilja” (Russo, 1998:11). U relativno simpflikovanom maniru eksplanacije, globalno privlačna “hard-core” pornografija predstavlja medijsku i društvenu artikulaciju fantazije patrijarhalne kulture sadržanu u jednačini “pornografija je teorija, a silovanje praksa” (Morgan, 1980). Eksplicitne reprezentacije korisničkim grupama šalju poruku kako je žena u okviru porno-industrije, ali i van njega, inferiorno biće koje zaslužuje seksualno potčinjavanje i zlostavljanje (Russo, 1998). Dekodiranje ideoloških konstrukcija žene/ženskog tela nije moguće van konteksta pornografije i feministička analiza mnogostrukosti efekata cirkulacije seksualnih reprezentacija bazira se na stavu kako one nisu odvojive od upotrebe i funkcija u svakodnevnom životu njenih korisnika. Obzirom da su “konzumenti pornografije afektivno pomereni potrošnjom pornografskih materijala” (Russo, 1998:29) nedvosmisleno je jasna teza da vizuelno fokusiranje seksualizovanog, pasivnog i potčinjenog ženskog tela funkcioniše kao “orkestracija, potvrda i vodič za seksualno zlostavljanje i nasilje prema ženama” (Russo, 1998:29).

Feminističko imenovanje pornografske industrije kao centralne forme produkcije seksualne i društvene nejednakosti u primamljivoj vizuelnoj formi seksualne zabave temelji se na konceptu društvene prisnosti pornografije i prostitucije (Tayler, 2011). Izuzev sociopsiholoških uvida i bihejvioristički intoniranih studija koja potvrđuju graduativnu povezanost između kontinuirane pornografske konzumacije i seksualne desenzitivizacije, seksualne agresije, desupstancijalizacije seksualnih obrazaca intimnosti i slično (Ezzel 2014, Bridges 2010, Smith

2007, McNair 1996), potvrdu da su pornografski materijali otvoreno degradirajući i mizogini pruža radikalno feministički koncept čvrste povezanosti seksualnih praksi prostitucije i diskursa pornografije. Osim što predstavlja “trening” žene za prostituciju, propagandu za prostituciju, bazu rastućih (afektivnih) zahteva za prostitucijom (Tayler, 2011), za radikalnu kritiku pornografija - uz eskort servise - predstavlja aktuelnu socioekonomsku platformu na koju žene (čak 54 odsto ispitanih) po pravilu “migriraju” nakon bavljenja “uličnom prostitucijom” (Raphael, & Shapiro, 2002:25).

Naknadna kritika anti-pornografskih koncepata feminizma, te kritika sociokulturnih i političkih praksi inspirisanih ovim teorijskim nalazima (“antipornografski pokreti”) akcentuje empirijski slabu argumentaciju: relativno simplicističke koncepcije muške i ženske seksualnosti u okviru koje su muškarci “portretisani kao grupe koje poput Pavlovljevog psa reaguju na pornografiju” (Dunphy, 2000:166), skučene, nerazrađene i neadekvatne metodologije koja nije uspela da prikupi dovoljno dokaza o uzročnoj vezi između pornografije i određenih nivoa aktuelizacije seksualnog nasilja i zlostavljanja u praksi, redukcionistička shvatanja moći u (seksualnim) odnosima, povezivanje sa desničarskim, reakcionarnim političkim pokretima i slično (Smith 2007, Segal 2004, Dunphy, 2000). U tom smislu, umesto rigidnog insistiranja na “bukvalnoj istini” glavnotokovske pornografije, određene feminističke studije seksualnosti poimaju seksualne reprezentacije i kao „prostor političke i diskurzivne borbe“ (Segal, 2004:68). Na drugom kraju feminističkog kontinuuma, na značajnoj distanci od “prezrele ortodoksije” (Rubin, 1984) o nasilnoj kulturi pornografije, izdvajaju se nove, alternativne i revizionističke ideje koje ističu transgresivne i kontingentne kvalitete pornografskog diskursa. Nepostojanje empirijski proverene dokumentacije za tvrdnju o psihičkoj, telesnoj i simboličkoj *teritorizaciji žene* posredstvom pornografske potrošnje otvara kritički domen za pojavu novih feminističkih tumačenja. Imajući u vidu da su tvrdnje o pornografskoj degradaciji žene vrednosno usmerene, te da u “opasnom smislu imaju moć aproprijacije feminizma” (Smith, 2007:46), preispitavanje istraživačkih tekovina “radikalnog feminizma” i “feminističkog fundamentalizma” daje kao rezultat teorijske revalorizacije koje naglašavaju transgresivni potencijal pornografskih praksi (Smith 2007, Juffer 2004, Segal 2004, Brown 1995, Carol 1994, Willson 1992).

Polazeći od ideje da “nikada nije dokazano da filmski događaji imaju *direktni uticaj* na ljudsko ponašanje“ (Segal, 2004), kritika antipornografske metodologije se zasniva na usmeravanju pažnje kako kontinuirano ukazivanje na objektivizovanu sliku žene kroz

ritualizovane akademsko-diskurzivne prakse otkriva vlastiti supstancijalizujući učinak (Wilson, 1992). Čitanje pornografije sa pozicija ideologije o muškoj supremaciji se pokazuje kao neproduktivno i isključivo, jer je, između ostalog, moguće zamisliti da se muškarac identifikuje sa ženom u seksualnoj reprezentaciji iz razloga što želi da ostvari iskustvo feminiteta (Pajczkowska, 1994), kao što je moguće zamisliti da beskrajna potrošnja navedenih reprezentacija direktno remeti „maskulinitet gledalaštva“ (Kuhn, 1985). Suprotno reakcionarnom duhu antipornografske kritike koja medijsko tretiranje žene i ženskog tela čita u ključu društvenih hijerarhija i rodne epistemologije nejednakosti, određene teorije naglašavaju da pornografija predstavlja „sistemsku transgresiju kodova seksualne različitosti u smislu da seksualna različitost vrši stratešku dislokaciju znakova podrgavajući ih preoznačavanju“ (Kaite, 1995:vii). Pornografski diskurs ne mora da se tumači kao niz postupaka koji dovode do esencijalizacije feminiteta, i reprezentacije ženske seksualnosti mogu da budu definisane kao izlaganje seksualnih i medijskih fantazija: „pornografija iscrtava kartografiju neostvarivih pozicija... uistinu, neuspeh tih pozicija je ono što pornografskoj imaginaciji pruža fantazmatičnu moć“ (Butler, 1997:68). Deklarirajući pornografsku fantaziju o ženi/ženskom telu kao jednostavan ideološki izraz (MacKinnon, 1987), antipornografski feminizam pogrešno pretpostavlja da je fantazija „budno sanjanje o konkretnim iskustvima“ (Segal, 2004:67) - pre je u pitanju praksa koja je sama sebi cilj. U tom feminističkom tonu, fiktivni režim pornografskih reprezentacija nema praktičnu subordinirajuću moć, već ukazuje na nepostojeću, neaktuelnu ili nemoguću seksualnu konstelaciju - „voajerizam koji pornografija ohrabruje ima ideološku funkciju potvrđivanja muške moći, dok je u isto vreme u pitanju savremeni način ispunjenja radoznalosti oko seksa i oko drugačijih seksualnih aktivnosti“ (Diamond, 1985:44).

Analitičko nijansiranje rodne određenosti amaterskog govora ne referiše na teorijski i metodološki singularitet, i testiranju o eventualnom prisustvu ideološke pozicije muške supremacije pristupa sa feminističke pozicije “kritičkog antipornografizma”. Polazeći od gledišta da se realnost konstruiše u diskursu (Teubert, 2010:11) nesporno je da hipermedijski prikazi seksualno potčinjene i seksualnom nasilju izložene žene ne ostaju bez uticaja u sociomaterijalnoj sferi svakodnevnog života, kao što je nedvosmisleno jasno da se ne može izdvojiti argumentacija za potkrepljenje stava o preciznoj reprodukciji antisocijalnog ponašanja kod gledalaštva, te perpetuiranja seksualnog nasilja i nejednakosti “sa ove strane ekrana”. Iako je istraživačka tradicija antipornografskog feminizma metodološki ustrojena oko bihejvioralnog modela

(afektivnih) efekata (McNair, 1996), kritička interpretacija ne podrazumeva potpunu suspenziju tog istraživačkog nasleđa, već teorijsko-metodološku modifikaciju koja polazi od perspektive o nemogućnosti konstrukcije jednostavne, fiksirane i konačne sinteze o graduativnosti i matematički preciznoj korelativnosti između pornografije i seksualnog nasilja.

U tom smislu, umesto “konačnih” i sveobuhvatnih eksplanatornih modela, istraživanje polazi od gledišta o subordinišućim funkcijama reprezentacija seksualne potčinjenosti čiji partikularni ishodi u svakodnevnom svetu nisu propisani, niti podložni anticipaciji i kvantitativnom merenju, kao što i uspostavlja kritički domen “interpretativne razigranosti” u svetlu rastućeg uticaja amaterske pornografije i imanentne alteracije seksualnih ekspresija.

10.1. (De)realizacija ideologije muške supremacije

Ispitivanje rodne politike diskursa amaterske pornografije vrši se na dve ravni: na prvoj, vizuelno-semantičkoj, ispituje se prisustvo ideoloških struktura muške supremacije i inkorporiranosti kodova patrijarhalne kulture, dok druga ravan analitički obuhvata komentare i komunikacijske sadržaje korisničkih grupa. Prva ravan u kritičkom duhu antipornografske feminističke tradicije ispituje vizuelni tretman ženskog subjektiviteta i ženskog tela, dok se na drugom interpretativnom nivou pažnja posvećuje sadržaju digitalne komunikacije između amaterskih producenata i posmatrača. Kako masovna upotreba interneta otvara nove domene slobodnog, mrežnog i horizontalnog povezivanja, jer nije u pitanju “samo” globalna kompjuterska mreža, već “meta-mreža interoperativnosti heterogenih informacionih sistema” (Terranova, 2004:53), cirkulaciju amaterskih snimaka u kiberprostoru po pravilu prate tekstualni umreženi zapisi/komentari korisničkih grupa koji u užem smislu mogu da posluže kao empirijska baza za eventualnu sintezu o novim značenjima pornografskog kazivanja i postupanja. Za razliku od vremena kada se psihofizička, društvena i kulturna reakcija gledalaštva na pornografske materijale istraživala u referentnim okvirima naknadnosti, digitalni kontekst amaterske pornografije omogućuje neposredan istraživački pristup: obzirom na intelektualno polazište o diskursu kao “gotovo svemu što je rečeno i napisano od strane članova diskurzivne zajednice” (Teubert, 2010:1) deluje metodološki podesno da se kroz ispitivanje korisničkih narativa o promatranim materijalima teorizuje aktuelni modus amaterskog čitanja roda/pola. Sumarno, kako amaterski diskurs pornografije otkriva medijske, semantičke, somatske i socioekonomske

diskontinuitete, deluje smisleno ispitivati i diskurzivne odmake koji nisu vidljivi, a koji se kriju u tekstualnim sadržajima intersubjektivne komunikacije pornografskih praktikanata.

Dok nas relativno snažna argumentacija približava sintezi o prisustvu ideoloških slojeva objektivacije, komodifikacije, reifikacije žene i ženskog tela i, na opštem nivou, seksualizacije polne/rodne nejednakosti, diskurzivna analiza sadržaja seksualnih reprezentacija u isto vreme sugerije da ne govorimo o dokumentaciji otvorenog seksualnog nasilja, potčinjenosti i zlostavljanja. Gotove sve naslovne stranice veb-sajtova istraživačkog uzorka (pristupljeno 16.10.2015. godine) ispunjavaju video snimci i fotografije u čijem je centru seksualizovano žensko telo. Medijski naglasak na ženskom licu, genitalnim predelima ili ženskoj zadnjici predstavlja konvencionalnu vizuelnu postavku. Dok veb sajt <http://nudeamateurtube.org/category/homemade-porn-videos/> naglašava seksualne interakcije mlađih parova, sajtovi <http://www.homemoviestube.com/> i <http://www.zoig.com/amateur-videos> u prvi plan postavljaju snimke na kojima žena oralno zadovoljava muškaraca, kao i snimke ejakulacije po ženskom licu: <http://www.zoig.com/play/6430193-blowjob-facefuck-blindfold-tattoos-bbc-interracial>, <http://www.homemoviestube.com/videos/267854/big-unexpected-facial.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/323444/homemade-swingers-double-cumshot-compilation.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/323814/chubby-gf-sucking-and-riding-him.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/322515/british-teen-likes-to-be-naughty-and-swallows.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/322868/college-intern-takes-a-load-in-her-mouth.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/320726/bbw-beach-blowjob.html>, <http://www.homemoviestube.com/videos/321859/love-to-make-him-explode-in-my-mouth.html>, <http://www.zoig.com/play/6434851-asian-facial>, <http://www.zoig.com/play/6430193-blowjob-facefuck-blindfold-tattoos-bbc-interracial>, <http://www.zoig.com/play/6423907-milf-tits-boobs-pussy-ass-cock-blowjob-cum-swallow>, <http://www.zoig.com/play/6430547-blowjob-sucking-amateur-homemade-cock-sexy>, <http://www.zoig.com/play/6423325-amateur-young-cumshot-babe-teen>, <http://www.zoig.com/play/6420411-hot-girl-toy-shoes-young>.

Sajt www.amateuralbum.net, usmeren ka izlaganju digitalnih porno-fotografija, naglašava prisustvo seksualizovanog ženskog tela kroz korisničke kategorije: 'naše vrele žene i devojke' ('Our Hot Wives and GFs'), 'ljupke punije dame' ('Lovely Large Ladies'), 'žene koje puše' ('Women who Smoke'), 'žene u pantalonama' ('Wives in Panties'), 'vlažne dlakave vagine'

(‘Wett Hairy Pusses’), ‘velike vlažne zadnjice’ (‘Big Wett Butts’), a isticanje vizuelnog prikaza ženskog polnog organa u materijalima na naslovnoj stranici (‘Our Hot Wives and GFs’, pristupljeno dana 16.10.2015. godine) neposredno svedoči o vizuelnim postupcima objektivizacije/reifikacije:

<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237723>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237713>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237678>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237558>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237524>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237508>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4237315>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4236997>,
<http://www.amateuralbum.net/showphoto.php?cat=524&photo=4236979> (...).

Od deset eksplicitnih fotografija na naslovnoj stranici sajta www.nailedhard.org svih deset je posvećeno ženskom telu, od toga šest zumira isključivo ženske polne organe, dok se na četiri fotografije može uočiti lice seksualizovanog subjekta/žene: <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/10/06-petite-girlfriend-small-pointy-boobs-erect-nipples-selfie.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/10/01-busty-wife-wet-panties-in-shower-471x600.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/10/98-pushing-dick-into-wifes-ass.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/01-fingering-wet-pussy-closeup-snapchat-338x600.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/between-her-legs-closeup-600x400.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/91-wife-cowgirl-home-made-anal-sex.jpg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/hot-gf-panties-down-nude-selfie.jpeg>, <http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/01-real-ex-gf-nude-boobs-selfie.jpg>, http://www.nailedhard.org/wp-content/uploads/2015/09/irene_yellow_coat.jpg.

Prezentacija žene u amaterskim snimcima doprinosi obnavljanju njene tradicionalno *pasivne uloge seksualnog objekta požude i pažnje*, a aktuelni pornografski diskurzivitet usmerava delovanje u korist falocentričnog režima socioseksualnog označavanja. Kao što popularna kinematika “prikazivanje žene realizuje na dva nivoa: kao erotskog objekta priče koja se prikazuje i kao objekta za posmatrača” (Mulvey, 1999:838), amaterska produkcija u istovetnom

maniru ženski subjektivitet konvertuje u seksualnu sliku, a muškarca sa 'ove' i 'one' strane ekrana preoznačava u kulturnog nosioca pogleda. Vizuelna objektivifikacija žene i ženskog tela u određenom smislu potvrđuje supremaciju muške ideologije moći: obzirom da i u amaterskom kontekstu upravlja pogledom, muškarac i "dalje" "kontroluje filmsku fantaziju i pojavljuje se kao reprezent moći u dubljem smislu" (Mulvey, 1999:838) - jer se seksualna funkcija žene isključivo ogleda u hipermedijskom prikazivanju. Skopofilički maskulinitet amaterske izražajnosti - poput komercijalne - tretira ženski subjektivitet kao znakovnu predmetnost. Podvrgavanje seksualizovanih tela i depersonalizovanih ženskih subjekta kontrolišućem pogledu muškarca ukazuje na kontinuitet medijskih praksi socioseksualne subordinacije. Navedenu tezu potkrepljuje i vizuelno insistiranje na uvreženoj pozicioniranosti seksualizovanih tela: klasični narativ amaterskih snimaka sastoji se iz prikaza pasivnog, ženskog tela sa naglaskom na oznake seksualno uzbuđene polnosti, dok se sa druge strane detaljno prikazivanje ženskog lica vrši sa ciljem minuciozne deskripcije oralnog zadovoljenja muškarca. Sumarno, afirmišući užitak gledanja druge osobe kao seksualnog objekta, amaterska pornografija na internetu kroz seksualizaciju nejednakosti reprodukuje određene kodove falocentrične ideologije moći i donekle hijerarhijsku strukturu seksualne/polne/rodne diferenciranosti/diferencijacije (Segal, 2004:63).

Sa druge strane, objektivikujuća i subordinišuća mehanika reprezentacije žene, ženskog tela i seksualnosti ne pretpostavlja medijsku, niti društvenu anticipaciju seksualnog nasilja i zlostavljanja. Polazeći od opšteprihvaćenog stanovišta da je žena u hiperkonzumerističkom pornografskom govoru apostrofirana (i) kroz scene degradacije, poniženja i zlostavljanja (Dworkin 1989, MacKinnon 1989), radikalna feministička teorija ističe da je beskrajno variranje ovih scena, u kombinaciji sa perpetuiranom medijskom reprodukcijom, ono što transferiše seksualnu imaginativnost u stvarnost, i u tom smislu ispitivanje seksualno agresivnih reprezentacija amaterskog diskursa ispunjava sociološku funkciju ukazivanja na postojanost kulturnih veza ovog pornografskog partikulariteta sa reprodukcijom seksualnog nasilja u iskustvenim oblicima svakodnevice.

Ukoliko pođemo od činjenice da otvoreno seksistička i mizogena "hard-core" diskurzivnost poseže za ekstremnom izražajnosti u cilju podsticanja potrošnje, te da je ekonomski bum porno-industrije baziran na pomeranja fizičkih, seksualnih i emocionalnih granica žena koje učestvuju u nasilnim seksualnim interakcijama (Tyler, 2011), deluje podesno da se ispita prisustvo vizuelnih kodova seksualnog nasilja i zlostavljanja u amaterskim sadržajima. Opšta

rasprostranjenost potrošačkih kategorija poput ‘anal’ (analni seks), ‘double penetration’ (penetracija od strane dva muškarca), ‘triple penetration’ (penetracija od strane tri muškarca), ‘gangbang’ (seksualna interakcija između žene i grupe muškaraca), ‘rough’ (grubi seks), ‘ass to mouth’ (prikaz seksualnih interakcija analnog seksa i oralnog zadovoljenja), ‘bukake’ (prikaz ejakulacije grupe muškaraca po licu žene) kroz vodeće eksplicitne sajtove, kao i činjenica da čak 88 procenata najpopularnijih porno filmova uključuje reprezentacije činova fizičkog nasilja, prevashodno prema ženama (Bridges, 2010), snažno sugerišu da porno-industrija zapravo funkcioniše kao metod “motivacije, orkestracije, opravdanja... i vodiča kroz seksualno zlostavljanje i nasilje prema ženama” (Russo, 1998:29).

Kako sa jedne strane “kućni” seks snimci neodoljivo podsećaju na falocentričnu ekonomiju industrije zabave - u kojoj je “homonoidni penis u stanju permanentne erekcije, spreman za neopterećeni seks sa najbližom ženom u prolazu” (Butler, 1997:33) i u kojoj se nasilne reprezentacije konstruišu u skladu sa preferencama većinske grupe muških korisnika (Ezzel, 2014) - ne može se sa sigurnošću reći da je svetska elektronska mreža društveni domen amaterske produkcije (slika) seksualnog nasilja, grubosti i zlostavljanja (nad ženom). Iako vizuelna epistemologija “realnog” “zna” da erotizuje mušku supremaciju i reifikuje kodove rodne ideologije (Doorn van, 2009), ona ne obuhvata digitalnu (re)produkciju agresivnih scena nasilja, zlostavljanja i slično: od taksonomskih oznaka za komercijalne reprezentacije grubog i nasilnog seksa amaterski sajtovi <http://www.homemoviestube.com/channels/64/anal/> i <http://nudeamateurtube.org/category/categories/anal/>, <http://www.zoig.com/category/anal-sex>, <http://www.nailedhard.org/category/anal/>, otkrivaju samo jednu (‘analni seks’), dok digitalna foto galerija na adresi www.amateuralbum.net nijednu. Iako odsustvo ekstremne izražajnosti ne referiše na odsustvo sociokulturnog diktata patrijarhata, amaterska kontekstualizacija seksa ne može da bude homologizovana sa društvenom metodikom naturalizacije seksualne agresije i zlostavljanja nad ženom i ženskim telom.

10.2. Interpretativna paralaksa intersubjektivne dereificiranosti

I dok je u metodološkom smislu analiza sadržaja (bila) podesna za sociološku analizu sadržaja izlaganih kroz tradicionalne medijske tehnologije (štampa, publikacije, nedeljnici, TV, radio i slično), kritička diskurzivna analiza deluje kao podesna kritička aparatura za ispitivanje *celokupnosti funkcionisanja diskursa u specifičnom kulturnoistorijskom kontekstu*. Za razliku od

analize sadržaja koja se u klasičnim sociološkim istraživanjima usredsredila oko reprezentacija i načina njihovih grupisanja, kritička diskurzivna analiza u kontekstu svetske elektronske mreže usmerava pažnju na celokupnost diskurzivnih formacija, te u centar naučne pažnje ne ulaze isključivo reprezentacije - već i ostali načini izlaganja i manipulisanja sadržajima: tekstualni komentari, sadržaji komunikacije sa elektronskih foruma, komunikacijske virtuelnih komuna, veb-pričaonice, kiber-seks i slično. U tom smislu, digitalna ekstenzija pornografskog diskursa posredstvom upotrebe Web 2.0 predstavlja empirijsku bazu za skiciranje eventualnih promena u načinu na koji amaterski producenti i korisnici poimaju i konstituišu ovu vrstu seksualnog diskursa. Analitičku okupiranost reprezentacionim kodovima patrijarhalne kulture dopunjuje ispitivanje tekstualnih narativa korisničkih grupa koje, dakle, treba da potvrdi eventualne alteracije rodne politike medijacije, a u smislu vidljivih razlika između onoga što o seksualizovanoj ženi govori antripornografska kritika i onoga što žena kao pornografski praktikant i gledalac sama govori.

Amaterska platforma na internet adresi www.zoig.com relativno visoku posećenost bazira na mogućnosti promatranja digitalnih fotografija i eksplicitnih video snimaka "kućne produkcije" oko kojih je ustrojena porno komuna. Analiza članstva pokazuje da relativno veliki broj predstavljaju članice ženskog pola/roda, bez obzira da li se radi o članicama koji proizvode i plasiraju ili samo konzumiraju eksplicitnu građu: <http://www.zoig.com/members/online>. Profil članice pod pseudonimom `dirtyenglish` <http://www.zoig.com/profile/dirtyenglish&comments=1#postcomment> (pristupljeno 17.10.2015. godine) govori da je u pitanju osoba ženskog pola stara 41 godinu, digitalno aktivna od 23. jula 2014. godine. Jedan od njenih eksplicitnih sadržaja je moguće promatrati na internet adresi <http://www.zoig.com/play/6431959-pussy-tits>, a video klip koji se nudi autorka je uokvirila tekstualnim komentatom: „Da li biste vodili seks samnom? Molim vas da komentarišete...“, a među 1701 komentara nalaze se - *chef89*: „Vau! Prva stvar što mi pada jeste savršenost“, *energizerbunny7*: “Ti si spektakularno lepa žena, svaki pedalj Tebe”, *douglascott*: “Uradio bih sve za tebe!”, *robty66*: “Tako prelepa dama”, *handkar*: “Vanredna lepota, ti si predivna”, *merman4130*: “Ljubav na prvi pogled.”, *35male*: “41 godina? Kao da nemaš više od 20 godina. Naravno da bih imao seks sa tobom celu noć”, *Strokin4Fun*: “Pretpostavljam da je to ona sama postavila i da očekuje odgovore. Bio bih više nego srećan da imam seks sa tobom. Nekoliko puta!”, *rjsmit1957*: “Ti si preljupka. Imati seks sa tobom bi bilo grubo. Voleo bih da te istražujem

jezikom, rukama, igram sa tvojim grudima...” Članica sajta pod imenom ‘wildnbi83’ izložila je na internet stranici <http://www.zoig.com/profile/wildnbi83-details> (pristupljeno 17.10.2015 godine) čak 48 porno klipova i 205 fotografija koje prikazuju njeno seksualizovano telo i seksualne interakcije u različitim životnim situacijama. U pitanju je 32-godišnja, biseksualna žena iz Sjedinjenih Američkih Država koja u ‘elektronskoj seks-karti’ ističe da očekuje komentare posmatrača, te da ih pažljivo čita, kao i da ne “provodi vreme u brizi šta ljudi misle o njoj”. Među komentarima njenih seksualnih ispovesti mogu se naći - *buffalo24*: “Volim sve tvoje sadržaje. Hvala što tvoje seks selfije deliš sa nama”, *Shaneforfun*: “Ti si toliko lepa!”, *kandesnjxxx*: “Zaista preljupka žena. Hvala što deliš ovo sa nama!”, *oldiebutgoodie*: “Nema ništa lepše nego ljupka dama koja voli ženski i muški polni organ. Voleo bih da si moja partnerka. Ti si vanredna”, *newtomich*: “Srećan rođendan. Volim tvoj profil i tvoje slike. Nadam se da si dobila sve što si poževela za rođendan”. Bračni par iz Kanade pod pseudonimom “NICOLE69ALEX” izlaže 10 video klipova i 128 fotografija na adresi <http://www.zoig.com/profile/NICOLE69ALEX> (pristupljeno 17.10.2015. godine), a među porukama nakon promatranja video snimka na adresi <http://www.zoig.com/play/6212359-fucking> izdvajaju se - *stackman*: “Ovoga puta je sve kako treba! Vi ste veoma seksipilan bračni par, hvala što ovo delite sa nama!”, *time4fun70*: “Vau! Ovo je toliko seksi da sam tokom promatranja počela da masturbiram i doživela orgazam zahvaljujući vašem videu”, *amdgcam*: “Veoma, veoma uzbudljivo. Hvala što ovo delite!”.

Iako narečeni snimci mogu biti poimani iz perspektive seksualne autokomodifikacije, izražene u voluntarističkim praksama medijskog samopotčinjavanja ideološkim krugovima muške supremacije (Langton, 2009), otvorenost amaterskih producenata/producentkinja za komentarisanje sadržaja, te samodefinisanje komunikacije sa korisničkim grupama kao izvorišta nove vrste seksualnog užitka upućuje na zaključak da govorimo o diskontinuitetu u odnosu na tradicionalne samointerpretativne konvencije roda. Narečeni “*ženski princip*” produkcije i distribucije amaterskih materijala - oličen u činjenici da žena ne vidi sebe isključivo kao seksualni predmet kontrolišućeg pogleda muškarca, već i seksualnog agensa koji u tekstualnim narativima muške publike konstruiše i aktuelizacije jednu vrstu *seksualnog uživanja* - upućuje na sintezu o ženskom iskustvu pornografije koje “nije univerzalno viktimizujuće” (Duggan, iz: McNair, 1996:97). Obzirom da “pornografija nosi mnoge poruke van konteksta mržnje prema ženi - ona zagovara seksualni avanturizam, seks van braka, seks iz užitka, ‘usputni’ seks,

anonimni seks, grupni seks, voajeristički seks, ilegalni seks, seks u javnosti” (Duggan, iz Mcnair, 1996:97), amaterizam ohrabruje *žensko čitanje i produkciju pornografije*. Jezgro amaterskih praksi ne može da se objasni konceptom potrošačke logike autoobjektifikacije, i pre bi se moglo da reći da ženska produkcija, percepcija i distribucija seksualnih ispovesti predstavlja specifični oblik izražavanja, istraživanja vlastitih, partnerskih i tuđih seksualnih identiteta, obrazaca i preferenci. Štaviše, ukoliko prihvatimo sociokonstruktivističku tezu po kojoj kulturni i društveni obrasci određuju šta jeste a šta nije seksualno, te gledišta da “stvaranje seksualnog užitka ne može da se sublimira kroz metaforu recepta sa unapred datim sastojcima i instrukcijama” (James, 2007:49), simboličko investiranje (ženskih) producenata u digitalni egzibicionizam ne mora da potvrđuje staru feminističku formulu pasivne predaje komodifikovanog tela moći predatorskog pogleda, već da se teorijski specifikuje kao vid konstitucije specifičnog seksualnog užitka (promatranja, ali i bivanja promatranim). Činjenica da se produkciji i distribuciji seksualnih autoekspresija pristupa van konteksta materijalne zarade ne uslovljava da ih tumačimo kao *žensku kulturu otpora* (Fiske, 2001), koliko amaterski kontekst otvara pornografske i seksualne prakse prema samim ženama. Elektronsko prisustvo ženskog subjekta na tekstualnim obodima seksualnih reprezentacija i diskurzivni izlazak iz depersonalizujuće anonimnosti tržišnog sistema konverzije subjektiviteta u predmetnost potrošačkog pogleda ukazuje na aktuelnu reorganizaciju feminističkog samotumačenja pornografije. Međutim, iako prisustvo glasa žene u amaterskom kontekstu internet pornografije ne podrazumeva suspenziju subordinišućih prerogativa vizuelne i društvene reifikacije, ono nedvosmisleno ukazuje na paralaktički preokret u korisničkoj samointerpretaciji pornografskih praksi.

U naizgled neprotivrečnoj konstelaciji izlaganja “kućnih” snimaka, ženski subjekt jeste objektivikovan i vizuelna konotacija pozicioniranosti seksualizovanog tela sugerise da je u pitanju subordinišuća seksualna i medijska praksa. Sa druge strane, amaterska praksa uspostavljanja komunikativnih obrazaca između producenata i korisnika desupstancijalizuje jednosmernost skopofiličkog užitka muškarca, a ženu iz pasivnog statusa seksualnog objekta transferise u proaktivnog seksualnog i pornografskog agensa. Slično delovanju feminističkog pokreta u savremenom kontekstu porno-industrije (Ziv, 2015) - kao destandardizovanog seksualnog domena u kojem protagonisti i producenti imaju mogućnost da svoje seksualne, rodne i identitetske ‘mikro-politike’ aktuelizuju u pornografskoj praksi (Bakehorn, 2010) - socijalna, seksualna i životna kontekstualizacija producenta koji postavlja amaterske snimke osporava

pretpostavljeni depersonalizujući efekat. Promatranje seksualnih interakcija u personalizovanom domenu njenih protagonista (isticanje sažetih informacija o 'izlagaču'/'izlagačici' materijala u smislu biografskih podataka, seksualnih referenci, sociokulturne situiranosti, pregleda onlajn aktivnosti na određenim sajtovima i slično) u specifičnom smislu preoznačava kontrolišuću strukturu pogleda kojem se podvrgava pasivno, komodifikovano i anonimno žensko telo. U istom smislu, semiotika beskrajnog lanca elektronskih poruka koje se razmenjuju između tradicionalno muških korisničkih grupa - nosioca skopofiličke moći objektifikacije - i amaterki koje proizvode i izlažu seksualne ispovesti ne potvrđuje da i amaterska pornografija neposredno dovodi do ponižavajućih subjektivizacija.

U istom smislu, mrežna struktura komunikacije putem interneta ima ulogu infrastrukture za paralaktički zaokret pornografije "običnih ljudi" u smislu rodne inverzije tradicionalnih seksualnih i pornografskih uloga. Iako je kulturna demisija stida i migracija pornografije u domove posredovala "ulasku žene u pornografsku konverzaciju, i to ne samo kao ispovednice i protagonistkinje seksualne interakcije, već i kao gledaoca i čitaoca pornografije" (Williams, 1989:230), društvena upotreba interneta pozicionira ženski subjekat kao aktivnog producenta i konzumenta eksplicitnih materijala (Doorn van, 2009). Polazeći od činjenice da feministička analiza dramatiše načine na koji "rodna ideologija i rodne relacije moći bivaju (re)produkovane, dogovorene", ali "i osporene u reprezentacijama društvenih praksi" (Lazar, 2007:11), jedan od analitičkih načina transgresije interpretativnog monopola baziranog nad teorijom apriornih efekata muške moći otkriva se, dakle, u spoznaji *ženskog pornografskog zadovoljstva* (Smith, 2007).

Osim što relativno veliki broj (bračnih) parova razmenjuje svoje pornografske sadržaje, ali po pravilu i komentare i tekstualne poruke (najčešće seksualne konotacije), sajt www.zoig.com doprinosi i uvidu da je amaterska baza slobodne cirkulacije eksplicitnih slika društveno polje novog, samosvojnog i suptilnog "*ženskog govora užitka u pornografskom*" (Williams, 1989:230). Digitalna platforma www.zoig.com okuplja relativno veliki broj video klipova i fotografija koje prezentuju seksualizovano muško telo, po pravilu sa prikazom polnog organa u erekciji, uokvireno ličnim podacima i određenom tekstualnom porukom prema gledalištvu autora materijala: <http://www.zoig.com/members/online>. Aktivni član virtuelne komune sajta pod pseudonimom 'bikey1277' na digitalnom profilu izlaže četiri digitalne galerije eksplicitnih fotografija koje u većini slučajeva prikazuju njegovo obnaženo telo sa penisom u

erekciji, i seksualne interakcije sa mlađom osobom ženskog pola: <http://www.zoig.com/profile/bikey1277> (pristupljeno 17.10.2015). Analiza tekstualnih reakcija gledaštva upućuje na zaključak da su u pitanju (i) članice virtuelne zajednice. Virtuelni korisnik pod pseudonimom *hotcangirl* je ostavila komentar: “Vau, impresivno”, pod pseudonimom *lovelingerie1979*: “Ti si i dalje moj omiljeni momak na mreži”, “Sviđaju mi se tvoje fotografije i ceo profil”, *KatieR90020*: “Prelep penis. Imaš li aplikaciju KIK? (za besplatnu komunikaciju putem mobilnog telefona, prim.a.). Nakon otvaranja njihovih profila na istom sajtu <http://www.zoig.com/profile/hotcangirl>, <http://www.zoig.com/profile/Lovelingerie1979>, <http://www.zoig.com/profile/KatieR9020> saznajemo da su u pitanju aktivne članice iz različitih društvenih miljea, sa relativnom bogatom “porno-arhivom”. ‘Hungryguy’, <http://www.zoig.com/profile/HungryGuy&comments=2#postcomment>, je 46-godišnji muškarac iz Sjedinjenih Američkih Država čije eksplicitne fotografije registrovane članice sajta ne ostavljaju bez komentara - *DaddysLilwhore*, 30 godišnja žena sa Islanda: “Oh! Prelep penis!, *nohoneypot4you*, 27-godišnja žena iz Sjedinjenih Američkih Država: “Srećna subota! Hvala što si me favorizovao! I srce, i seks!”, *scoolgirlcrush*, 65-godišnja članica: “Prelepa zadnjica i penis!” Pod imenom ‘hussyhill’ mogu da se pronađu eksplicitni materijali bračnog para iz Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske <http://www.zoig.com/profile/hussyhill&comments=1#postcomment> koji zajednički odgovara na neke od komentara njihove porno-arhive - *hussyhill*: “Hvala za sve vaše komentare, zaista lepo od vas... Zaista smo uživali kada smo ovo postavili. Momci, i vas pratimo, lepo što i dalje pišete komentare... J. i T. x (*digitalna skraćenica za englesku reč ‘kiss’ – poljubac*)”. Iza imena ‘Aria07’ krije se 31-godišnja žena iz Sjedinjenih Američkih Država koja je na internet adresi <http://www.zoig.com/profile/Aria07-details> samostalno postavila 61 video klip i 113 fotografija. Na internet adresi <http://www.zoig.com/profile/Aria07-favorite-photos> saznajemo da je ostavila 22 seksualno konotirana komentara na pornografske materijale drugih članova - i to, po pravilu, materijale koji prikazuju masturbaciju muških članova pred ekranom na kojoj se vide njene eksplicitne fotografije i video snimci, a njen tekstualni narativ u rubrici ‘O meni’ ukazuje na visoko vrednovanje ženskog čitanja pornografije - “Ovde sam već neko vreme. Volim ovaj sajt. Volim kada mi momci daju pažnju, to me inspiriše da postavljam još više materijala. Ono što najviše volim jeste aktivizam članova. Ukoliko ste član ovog sajta, barem postavite fotografije i

video... Molim vas da me pratite, i komentarišete moje slike i klipove, to volim!!! Ali, molim vas, da i ja vidim vaše eksplicitne sadržaje. Volela bih da vas vidim da ste svi u akciji!...”

Za razliku od eksplanatornog modela koji fenomenologiju ženskog aktivizma u diskurzivnim okvirima amaterske pornografije identifikuje sa digitalnim formacijama seksualnog autokolonijalizma, dramaturgija tekstualnih narativa ženskog subjekta sugerise interpretativni manevar. Umesto pornografskog slavljenja seksizma, verovatno je podesnije da ženske pornografske prakse tumačimo iz perspektive seksualnog obrasca “uživanja u pornografskom pod vlastitim uslovima” (Doorn van, 2009:23). Ženski porno-aktivizam verovatno ne predstavlja specifičnost “umreženog društva”, ali je nesporno da je primena hibridne tehnologije mrežnog komuniciranja demokratizovala diskurzivno polje pornografije *u korist ženskog glasa*. Polazeći od sociokonstrukcionističkog shvatanja da “ljudi svojim ponašanjem u manjoj meri odražavaju, a u većoj proizvode apriorne identitete poput ženskog ili muškog u partikularnim i kulturnim lokacijama, uprkos što identiteti često deluju kao ‘prirodni’, imanentni i transistorijski” (Lazar, 2007:12), inkorporacija personalizovanih praksi žena u pornografsko kazivanje svedoči o interpretativnom samopreinačenju ženskog aktivizma – baziranog, dakle, na novom obliku seksualnog uživanja koje otkrivaju postupci medijacije i komunikacije oko seksualnog iskustva.

Imajući u vidu da je (i) “kazivanje oblik činjenja, i ako je sopstvo deo onoga što se čini, onda je konverzacija način zajedničkog činjenja i postojanja nečim drugim” (Batler, 2005:153), intersubjektivni domen porno komuna kojima pripadaju žene i sledstveno “iskustvo razmene koje generiše duboki osećaj sopstva” (Benjamin, 1986), znakovnost je diskurzivnog diferenciranja od depersonalizujuće ideologije rodne nadmoći karakteristične za komercijalnu pornografiju. Voluntarističko izlaganje porno ispovesti žena uokvireno otvorenom razmenom seksualnih poruka ukazuje na sociodiskurzivnu konstrukciju “intersubjektivnog prostora” u kojem je žena “bivajući sa drugima... prestala da bude pasivni objekat ili prostor koji čeka da bude otkriven” (Benjamin 1986:92), a iz čega proizilazi da rod, barem ne u amaterskom kontekstu, nije isključivo “zgrušani oblik seksualizacije neravnopravnosti između žena i muškaraca” (MacKinnon, 1987). Teorijski koncept intersubjektivnog prostora - koji može da se prepozna u pornografskim aktivnostima članova komuna okupljenih oko “kućnih” snimaka – označava da amatersko tretiranje seksualne uloge žene u specifičnom smislu predstavlja težnju ka “transgresiji stereotipnih kodova feminiteta i maskuliniteta” (Doorn van, 2009:30). Digitalna mobilizacija komunikativnih praksi (ženskih) subjekata angažovanih oko proizvodnje i promatranja

pornografije ukazuje da nije u pitanju unapred pretpostavljeno skopofiličko definisanje žene kao (seksualnog) objekta. Međusobna komunikacija dramatiše seksualni užitak kao medijsku meta-strukturu koja podjednako inspiriše i muški i ženski pornografski aktivizam, a korisničko poimanje pornografskih materijala kao rezultante ličnih kvaliteta i preferenci seksualnog subjekta ukazuje da “pornografski drugi” (žena) u amaterskom smislu nije samo puki objekt želja ili požude (Benjamin, 1998), već izdvojeni, seksualno specifičan, (re)medijalizovani self (Papacharissi, 2011). Sumarno, u istoj meri koliko medijske reprezentacije suspenziju “realno” u korist stereotipnih režima (rodne) fikcije pornografije, intersubjektivna komunikacija amatera pokazuje “moć regeneracije realnosti” (Stocchetti, 2011) i specifične suspenzije reifikujućih efekata medijskog “viška u posredovanju”.

Korisnička upotreba Web 2.0 ne potvrđuje radikalni feministički koncept pornografske moći ućutkivanja ženskog glasa (MacKinnon 1987). Suprotno teorijskom aksiomu radikalnog feminizma da “pornografija pretvara ženu u objekte, a objekti ćute” (MacKinnon, 1987:182), i suprotno nalazima istraživačkih studija koje su proučavale amaterske sadržaje na komercijalnim platformama (Klaasen, & Peter 2014, Doorn Van 2010) - pornografsko iskustvo amaterskog tipa, ipak, ukazuje na nešto drugo. Dok feministički uvidi naglašavaju paradigmatički karakter pornografije u smislu kulturnog i seksualnog ućutkivanja žene (MacKinnon, 1987), komentari vidljivi na amaterskim veb stranicama ukazuju da *seksualizovane žene, ipak, govore* – o vlastitom užitku bivanja promatranim, o užitku promatranja pornografskih materijala, o užitku kazivanja o onome što je prikazano. Digitalni nizovi afirmativnih komentara o pornografiji - napisanih od ženskih korisnika kao i ženskih porno-producenata - nedvosmisleno pobijaju tezu o transistorijskoj moći pornografije da ženi suspenduje govorno-delotvornu moć (Langton, 2009). Iako sadržaji komercijalne pornografije potvrđuju da je “žena tretirana kao stvar i čista telesnost, kao čista senzorna pojavnost koja, obzirom da je neslobodna, može biti posedovana poput predmeta puke instrumentalne vrednosti” (Langton, 2009:316), te vode sintezi da je žena simbolički i neposredno ućutkana, lišena potencije govornog delovanja kao *jedinice političke moći* (Langton, 2009), pornografsko iskustvo žene u amaterskom kontekstu ukazuje na određene diskurzivne varijacije i rodne alteracije. Svetska elektronska mreža se u ovom smislu poima kao socioseksualna platforma *ženskog glasa u pornografiji*.

Ekstrapolacija navedene teze ne zaobilazi kritički domen određenih tumačenja ženskog pornografskog iskustva kao oblika seksualne samokolonizacije. Usled korisničke izloženosti

eksplicitnim materijalima, ženski seksualni subjektivitet u određenim društvenim situacijama preuzima obrazac muške vizuelne epistemologije, počinje sebe da intepretira i doživljava kao “biće koje se ne razlikuje od onoga kako se prikazuje drugima, ništa više nego njego telo, ništa više nego stvar čija su karakteristike telesne i senzorne i koja se izražava kroz oblik, visinu, teksturu i izgled” (Langton, 2009:334). Ipak, navedena teza je prikladna za komercijalnu pornografiju, dok u amaterskom kontekstu nije opštevažeća: autorke pornografskih ispovesti insistiraju na vlastitim seksualnim preferencama i ukusima, i seksualno zadovoljstvo ne pronalaze isključivo u samoobjektifikujućoj kognitivnoj matrici “zadovoljenja požude drugog (muškarca)” (Langton, 2009:334). Njihova tekstualna dramatizacija vlastitog, ali i tuđeg seksualno-pornografskog iskustva ukazuje da nije u pitanju prihvatanje vlastitog statusa seksualnog objekta (Dworkin, 1989), koliko je u pitanju razvijanje novih oblika mogućnosti uživanja, te upotrebe pornografije u svrhu kognitivnog mapiranja, istraživanja i ekstenzije seksualnog sopstva.

Pošto socijalnu politiku roda nije moguće “razdvojiti od političkih i kulturnih ukrštanja u kojima se on uvek proizvodi i održava” (Batler, 2010:50), amaterska praksa samoizuzimanja rodnihi pornografskih stereotipa doprinosi da svetsku elektronsku mrežu ne moramo nužno identifikovati sa mrežom kulturne samorazumljivosti rodne podređenosti. Obzirom da je rod “stilizovanje tela koje se ponavlja, skup ponavljanih radnji u izrazito rigidnom regulatornom okviru koji se vremenom zgrušava i produkuje privid supstancije” (Batler, 2010:104), pornografske prakse diskurzivne restilizacije žene anticipiraju adekvatan sociomaterijalni učinak. Iako na nekom nivou reprodukuje označiteljske kodove nasilnih hijerarhizacija, *amaterski* “propusti u performativnom ponavljanju” (Batler, 2010) emaniraju rekurzivnu potenciju simboličke i sociokulturne reteritorijalizacije ženskog subjektiviteta: umesto što po njemu falocentrična ekonomija ispisuje znake direktne potčinjenosti, virtuelni kontekst intersubjektivne prostornosti, sa druge strane, pokazuje kako žensko telo može da bude i “situacija i sredstvo koje ženama omogućava slobodu, a ne suština koja je definiše i ograničava” (Bovoar de, iz: Batler, 2010:60).

Radikalna feministička koncepcija o pornografiji kao “seksualno eksplicitno podređivanju žena što, iskazano grafički, bilo slikama bilo rečima, uključuje jedno ili više od navedenog: žene su predstavljene kao seksualni objekti koji uživaju u bolu i poniženju; žene su predstavljene kao seksualni objekti koji doživljavaju seksualno zadovoljstvo u silovanju; žene su predstavljene kao seksualni objekti, dok su vezane, isečene, osakaćene ili pretučene; žene su predstavljene u

pozama seksualne potčinjenosti, uslužnosti ili izloženosti; delovi ženskog tela – uključujući vaginu, grudi i zadnjicu, iako se spisak time ne završava – izloženi su tako da su žene svedene na ove delove; žene su predstavljene kao kurve po prirodi; žene su predstavljene u trenutku kada u njih prodiru objekti ili životinje; žene su predstavljene u scenarijima degradacije, povređivanja, poniženja, mučenja, pokazane kao prljave ili inferiorne, krvareći, zasute modricama ili povređene, u kontekstu koji te okolnosti čini seksualnim” (Dworkin, & McKinnon, iz: Erić, 2010) - uprkos određenim poklapanjima - ne predstavlja adekvatni teorijski model za analitiku specifičnosti amaterske pornografije na internetu. Diskurzivne varijacije “običnih ljudi” po pitanju politike rodne reprezentacija ni u kom slučaju ne označava derealizaciju rodno stereotipnog ustrojstva (seksualnih) medija/društvenosti, niti sugerišu kako onlajn komunikacija dekonstruiše *materijalnu stvarnost dvehiljadegodišnje patrijarhalne kontrole* (Plent, 2004), koliko govori o postmodernim postupcima diskurzivne reartikulacije pornografskog režima u smislu labavljenja nekih kontrolnih i subordinirajućih svojstava i učinaka. Polazeći od sociokonstrukcionističkog shvatanja rodne politike kao “kategorije koja evocira duboko uvrežene kognitivno-emotivne skripte o tome ko smo i kako bi trebalo da se ponašamo prema drugima” (O’Brien, 2005:76), transgresija određenih patrijarhalnih kodova karakterističnih za pornografske prakse “običnih ljudi” ukazuje na diskurzivnu razlomljenost pornografskog singulariteta.

Imajući u vidu da „seksualna značenja nisu neutralan, objektivni fenomen, već nosioci značajnih relacija moći“ (Weeks, 2002:177), amaterski duh reartikulacije rodne politike doprinosi disasocijativnom odnosu sa tržišnim režimom pornografskih fikcija, a kako operiše značajnim “propustima u performativnom ponavljanju” patrijarhalnih kodova seksa – neposredno iznosi na videlo gotovo fantazmatski učinak “postojanosti identiteta kao politički nejake konstrukcije” (Batler, 2010:285).

11. PORNOGRAFSKI KOMUNITARIZAM: FANTAZAM KAO GRUPNI ČIN

Poimanje amaterske pornografije kao *novog znaka društvene kodiranosti seksa* bazira se, između ostalog, na imanentnoj kulturi virtuelnog komunitarizma. Da se produkcija, distribucija i potrošnja pornografskih materijala ne može svesti na antropocentričnu materijalnost personalizovanog odnosa tela i kompjuterskog ekrana potvrđuje društvena supstanca virtuelnih „komuna požude”. Čak i pod uslovom da izuzmemo društveni kontekst obrazovanja seksualnog subjektiviteta, činjenicu da „socijalizacija implicira intervenciju medijatora ili označavajućeg lanca u formaciji subjektiviteta” (Terranova, 2004:138), te opšti stav da pornografija predstavlja specifičan društveni govor o seksualnosti „koji konstruiše šta zapravo seksualnost jeste” (Williams, 1989:276), kao i da ne prihvatimo implikaciju o društvenoj formatiranosti seksualnih reprezentacija i diskurzivnoj oblikotvornosti nad intimnim prostorima seksualne želje, virtuelno zajedništvo i društveno delanje amatera angažovanih oko „kućnih” seks snimaka deluje kao sociološki ubedljiv pokazatelj diskurzivne interpelacije seksualnosti i „uzajamne konstitutivnosti seksualizovanog tela, sopstva, tehnologije i društva” (O’Brien, 2005:78).

Iako virtuelne i despacijalizovane, društvene prakse u okviru kiberprostora otkrivaju svoj stvarni značaj. Imajući u vidu da realnost ne može biti „merena posredstvom svoje fizikalnosti, već posredstvom realnosti posledica koje ostavlja” (Chayko, 2008:10), virtuelni komunitarizam ustrojen oko amaterske pornografije zauzima značajno mesto u savremenoj fenomenologiji društvenosti. Sa druge strane, polazeći od gledišta o teorijskoj zastarelosti taksonomskih distinkcija na onlajn i/ili oflajn kategoriju i činjenicu da iskustvo svakodnevnog života u istoj meri konstruiše virtuelno i stvarno (Campbell, 2004), virtuelni komunitarizam pornografskih praktikanata ukazuje na stvarnost promena savremenog pornografskog kazivanja i postupanja.

11.1. Virtuelna forma starog koncepta zajedništva

Virtuelni koncept društvenosti i digitalnih društvenih praksi ima izuzetan značaj na način na koji danas gledamo na zajedništvo (Cavanagh 2007, Castells 2001). Ipak, tradicionalni teorijski modeli sociološke nauke i dalje se pokazuju kao metodološki adekvatni za analitiku društvenih promena uzrokovanih masovnom upotrebom medijske tehnologije interneta. Oko 90 prihvaćenih i korištenih definicija (Hillery, 1955) na posredan ili neposredan način afirmišu

etimološko jedinstvo diskurzivne formatiranosti pojma: od latinske reči *communis* (opšte, zajedničko), izvedenice *communitatem* (zajednica relacija ili osećanja), preko francuske reči *communete* ili engleske reči *community*, sve ukazuje da „u zajednicama, svi imaju nešto zajedničko” (Fuchs, 2008:310): praksu komuniciranja kao jezičkog uobličenja društvenih relacija. Za razliku od racionalnog, trezvenog, kalkulantskog delovanja u okviru društvenih sistema, za društvene odnose u okviru komune su karakteristične tradicionalne i afektivne društvene akcije (Weber, 1978) i „društveni odnosi mogu biti nazvani komunitarnim ukoliko je orijentacija socijalne akcije (...) bazirana na subjektivnom sentimentu članova, bilo afektivnom ili tradicionalnom, o tome da pripadaju jedni drugima” (Weber, 1978:54), što, sa druge strane, implicira da je komunikacija u komunama podređena samosvrhovitosti i afirmaciji strukturnog načela zajedništva kao *međusobne zavisnosti* (Tonnie, 1988). U tom smislu, društvena upotreba interneta nije prepreka ostvarenju komunikativnih obrazaca karakterističnih za zajedništvo: „umreženi individualizam” (Dijk van, 2006) savremenog doba jeste znak priključenja velikog broja pojedinaca na kompjutersku mrežu visokih dometa interpersonalne, grupne i masovne komunikacije i, stoga „bivanje onlajn može da bude u potpunosti društveni fenomen” (Dijk van, 2006:168).

Iako virtuelne komune ne podržavaju i reprodukuju stabilne kolektivne identitete karakteristične za tradicionalni društveni život u komunama fizičke stvarnosti, te ne predstavljaju tradicionalne „društvene homogenizatore” životnih vrednosti i stilova, one nedvosmisleno predstavljaju domen aktivne konstrukcije novih društvenih relacija (Fuchs, 2008:308). Nasuprot tradicionalnoj funkciji centralizacije i kolektivizacije identiteta, virtuelne komune podržavaju koncept intersubjektivne komunikacije, izuzetno značajne u (samo)interpretaciji sopstva i društvenog sveta: uprkos činjenici da ne „zahtevaju homogene interese i konsenzus oko vrednosti i interpretacija (...) onlajn prakse komunikacije proizvode značenja” (Fuchs, 2008:308). Prihvatajući činjenicu da fragmentacija tržišta i deinstitutionalizovana potrošnja postfordističkog oblika uzrokuje u kiberprostoru „fragmentaciju i rastuću kreaciju javnih, onlajn ‘sferica’ (Cavanagh, 2007:2007), to ne referiše na potpuno odsustvo društvenih agregata koje – s obzirom na „dužinu vremena koje ljudi provode u onlajn komunikacijama, pozitivne ljudske emocije i adekvatnu konstrukciju mreže personalnih odnosa” (Rheingold, 2000:xx) – možemo prepoznati kao (virtuelne) komune. Iako su društvene konekcije u virtuelnim komunama zasnovane na komunikaciji „limitiranih konteksta” (Cavanagh, 2007), to ne znači da je

„migracija” zajedništva na digitalnu platformu znak njenog kraha. Uprkos činjenici da su postupci digitalizacije određene korisničke grupe, po komodifikujućoj logici potrošnje, transformisali u interesne grupe, te da iz određene perspektive internet možemo pojmiti kao nepregledan amalgam „fragmentiranih, izolovanih, solipstističkih enklava baziranih na interesu” (Doheny-Farina, 1996:55), činjenica je da prihvatanjem horizontalne strukture komunikacijskih obrazaca svetske elektronske mreže sam koncept zajedništva može primiti drugačije forme, te biti definisan kao takav ukoliko se ispuni „monumentalni zadatak razvijanja (bliskih) odnosa, dok telo ostaje anonimno” (Doheny-Farina, 1995:65).

U tom smislu, jedan od prvorazrednih empirijskih dokaza o postojanosti društvenih odnosa zajedništva, baziranih na umreženoj komunikaciji između geografski dislociranih subjekata, predstavlja kooperativna kultura i aktivističko obnavljanje komunitarnog ideala solidarnosti u digitalnom kontekstu. Isključenje geografske blizine subjekata ne implicira nemogućnost aktivne i sinhronne komunikacije, te kooperativnog usmerenja društvenih akcija u okviru kiberprostora. Deteritorizacija komunitarizma (Jones, 2002) ne podrazumeva gubljenje društvenih kvaliteta zajedništva koliko diskurzivnu reorganizaciju u korist digitalnog delanja privrženog „kooperativnoj distribuciji značenja i udruženoj produkciji novih značenja” (Fuchs, 2008:312). Suprotno digitalnim procedurama „komodifikacije zajedništva” (Rheingold, 2000), kiberprostor je i domen virtuelnog komunitarizma u kojem telesno neotetovoreni subjekti priključenjem na elektronsku mrežu aktualizuju stara iskustva zajedništva – „osećaj pripadnosti, zajednička značenja i verovanja, ko-konstruisanje novih značenja, opšte vrednosti, intimnost, emotivnu privrženost, emotivne veze, usaglašene vrednosti i interpretacije” (Fuchs, 2008:313).

Sumarno, naporedo sa dekonstrukcijom društvenih veza, društvena upotreba interneta sve se više definiše kao činilac “elektronske re-socijalizacije” (Doheny-Farina, 1996).

11.2. Simbolički transakcionizam „četvrtih mesta” kiberprostora

Nove komune okupljene oko amaterske pornografije smeštene su u kiberprostor koji predstavlja virtuelni prostorni nivo društvene stvarnosti (Ristić, Pajvančić Cizelj, Marinković, 2014). Iako virtuelan i despacijalan, suprotan funkcionalnoj pozicioniranosti „starih dubina polja topologije” (Virilio, 2011:21), kiberprostor „tokova informacija” (Castells, 2003) očitava visoku prostornu funkcionalnost u smislu sve većeg raspoređivanja govora i diskursa (Ristić, Pajvančić

Cizelj, Marinković, 2014) među kojima značajno mesto pripada amaterskoj pornografiji i virtuelnim komunama pornografskih praktikanata.

Imajući u vidu da se „virtuelna realnost može razumeti kao proširenje simboličkog po čijoj logici funkcioniše” (Lajoi, 2004:87), desupstancijalizovani kiberprostor može da se predstavi kao prostorno i društveno funkcionalan kada su u pitanju pornografske prakse amatera. Postupci simbolizacije prostornosti “u kojoj se korisnik oseća prisutnim, no u kojoj stvari nemaju telesni oblik već se sastoje od delića elektronskih podataka i čestica svetla” (Hillis, 2001:104) predstavljaju uslov mogućnosti konstitucije novog, imaterijalnog domena pornografskih materijala i praksi “običnih ljudi”. Za razliku od bioskopa i privatnih prostora doma koji su u prethodnim medijskim kulturama predstavljali sociokulturni lokus konzumacije eksplicitnih materijala porno-industrije, virtuelni komunitarizam kiberprostora možemo razumeti kao ekstenzivni, funkcionalni društveni prostor amaterskog duha produkcije, distribucije i potrošnje pornografskih sadržaja i zasnivanja društvenih veza između pornografskih praktikanata i posmatrača, odnosno diskurzivne „organizacije imaginativnosti, etabliranja subjektivne korespondencije između reprezentacija, opažanja, afekata i verovanja” (Terranova, 2004:152). Iako u funkcionalnom smislu pripada *‘trećim mestima’* (Oldenburg, 1997) neformalne društvenosti, u odnosu na *‘prva mesta’* življenja i *‘druga mesta’* rada (Oldenburg, 1997), despacijalna baza karakteristična za kiberprostor može biti argument zbog kojeg ga možemo pojmiti kao digitalno, *‘četvrto mesto’* prostornosti društvenih interakcija. Poput „trećih mesta” francuskih salona, nemačkih kafanskih društava, engleskih pabova i kafea koja su reflektovala dijalektičku moć neformalnosti javnog života (Oldenburg, 1997) u odnosu na javnu sferu institucionalizovane društvenosti, i koja su kao društvena mesta prisnih i otvorenih razgovora „izazivali postojeću zvaničnu interpretaciju društvene realnosti” (Marinković, & Ristić, 2013:164), „četvrta mesta” kiberprostora, između ostalih, odnose se na virtuelne komune koje kroz *neformalnost intersubjektivne komunikacije dopunjuju, reartikulišu i redefinišu amaterski diskurs pornografije*.

Društvena upotreba Web 2.0 konstruiše novi domen za efektnije manevrisanje eksplicitnim materijalima, omogućivši da sa jednog „ne-mesta” amateri proizvode, distribuiraju i konzumiraju seks-snimke. Za razliku od komercijalnog konteksta „tradicionalnih” medijskih platformi u kojem se singularitet seksualnih značenja reprodukovao kroz potenciju masa da „apsorbuju svaki elektricitet socijalnog i političkog” (Baudrillard, 1983:2), virtuelni

komunitarizam u okviru kiberprostora *proširuje funkcionisanje amaterskog porno-diskursa izvan reprezentacionih okvira*. Sadržaj i prirodu pornografskog govora ne određuju isključivo seksualne slike, i kako „diskurs obuhvata gotovo sve što je rečeno i napisano od strane članova diskurzivne zajednice” (Teubert, 2010:1), amaterska pornografija se ispisuje (i) kroz slobodni govor članova virtuelnih porno-komuna: kroz tekstualne komentare sadržaja, kroz narative kiber-pričaonica, kroz onlajn diskusije, forume i slično.

Značajan deo amaterskih veb-stranica pruža mogućnost delovanja u virtuelnim komunama, a analitika seksualnog sadržaja iz istraživačkog uzorka potvrđuje stanovište po kojem je virtuelni komunitarizam jedna od kvalitativnih oznaka za autentičnost amaterskih snimaka. Drugim rečima, dok neke digitalne platforme iz komercijalnih i ostalih razloga preuzimaju tuđe, amaterske sadržaje (na nekim od snimaka sa sajtova <http://www.homemoviestube.com/>, <http://www.xvideos.com/c/Amateur-17>, <http://xhamster.com/channels/new-amateur-1.html>, <http://www.pornhub.com/video?c=3> i piše da su preuzeti), veb-adrese na kojima se „okupljaju” članovi porno-komuna po nepisanom pravilu nude amaterske materijale koji se ne mogu lako naći na komercijalnim platformama. Kako virtuelne komune sačinjavaju internet korisnici koji u njih pristupaju na volontarističkoj bazi, iz seksualnih razloga, deluje nedvosmisleno jasno da su veb-adrese na kojima se „okupljaju” apriorno lišene komercijalnih uticaja i praksi izlaganja materijala koji nisu produkt samog članstva. Sajt www.zoig.com (pristupljeno dana 25.10.2015. godine) osim besplatnog promatranja određenog dela eksplicitnih materijala (za ‘ne-članove’), nudi mogućnost pristupanja porno zajednici (dana 25.10.2015 godine istovremeno je bilo ‘prisutno’ 1.277 članova) što označava i slobodan korisnički pristup celokupnom pornografskom fondu od 1.039.647 digitalnih fotografija i 107.200 video-snimaka. Pristup virtuelnoj komuni se ne plaća pod uslovom da korisnici postave određenu količinu sopstvenih sadržaja, a analiza ekonomske politike samoodrživosti dostupna na stranici <http://www.zoig.com/zgfree> afirmiše stanovište da je u jezgru virtuelnog komunitarizma pornografskog usmerenja “*zadovoljstvo u zajedništvu*”: „Za razliku od drugih sajtova, naš cilj nije definisan kroz novac, novac i novac!!! Mi brinemo o našim članovima!” (<http://www.zoig.com/zgfree>), „Naš sajt sačinjava zajednica ljudi koji vole da proizvode i dele ‘kućni’ seks video”, „Zoig.com u centru pažnje postavlja stvarne ljude i njihove stvarne, autentične ‘kućne’ snimke. Mi ne krademo od drugih da bismo sadržaje postavili na naš sajt. Svi naši sadržaji su proizvedeni i postavljeni od strane članova naše zajednice!” (<http://www.zoig.com/>). Izuzev plasiranja sopstvenih i promatranja tuđih sadržaja,

članovi porno-komune koji se okupljaju oko narečene stranice imaju mogućnost javnih postavki tekstualnih komentara, učešća u zajedničkom glasanju i ocenjivanju seksualnih praksi delovanja članova i načina na koji reprezentuju svoj seksualni život, kao da učestvuju u raznolikim onlajn diskusijama, te da putem veb-kamere pristupe direktnom kiber-seksu, odnosno da putem sinhronih tekstualnih poruka učestvuju u „porn-chat“-u (‘porno ćaskanju’) (<http://www.zoig.com/signup>).

Izuzev reprezentacija seksualnih interakcija, diskurs amaterske pornografije obuhvata vizuelni i *narativni produktivizam virtuelnih komuna*, odnosno sadržaje *intersubjektivne, seksualno konotirane komunikacije* između njihovih članova. Iako se u određenom smislu možemo složiti sa stavom da „treća mesta” služe da se ljudi okupljaju sa primarnim ciljem uživanja u prisustvu drugog (Oldenburg, 1997), a čije komunikativne prakse možemo odrediti kao “nediskurzivno simboličkim” (Oldenburg, 1997), delovanje u okviru virtuelnih komuna se može sagledati iz šire društvene perspektive. Drugim rečima, ma koliko članovima zajednica okupljenim oko amaterskih sadržaja sopstvena komunikacija i razgovori delovali „obični” i „svakodnevni”, oni sadrže izuzetan diskurzivni značaj. Imajući u vidu da komunikacija predstavlja simboličku procesualnost proizvodnje, reprodukcije, obnavljanja i transformacije realnosti (Carey, 2009), intersubjektivno narativno tkanje između aktivnih članova ulazi u diskurzivni okvir pornografskog: komentari izloženih fotografija, video-snimaka, učešće u onlajn diskusijama, tekstualno izlaganje vlastite pornografske mikro-politike, tekstualna favorizacija pornografskih praksi određenih članova, „uživo” dopisivanje tokom kiber-seksa (koji se prenosi „uživo” ili plasira naknadno) i slične prakse daju praktikantima moć otvorene reinterpretacije izloženih reprezentacija, i kroz njih kulturna figura amatera takođe „govori” o seksualnosti. Izloženi materijali su reprezentaciona „baza”, a narativna ekstrapolacija viđenih sadržaja „ekstenzija” diskursa. S obzirom na potenciju kolektivnog redefinisanja sadržaja koji se u kiberprostoru stvara i promatra, virtuelne komune ustrojene oko amaterske pornografije možemo definisati kao *diskurzivne komune*. Čitanje intersubjektivnih poruka narativne mreže virtuelnih komuna, inspirisanih eksplicitnim materijalima, ne ostaje bez uticaja na ostale članove i „standardne” internet korisnika: svaki govor, i govor pornografije o seksualnosti, i govor pornografije koji se konstituiše u imaterijalnom polju intersubjektivnih komunikacija, jeste imanentni *znak istine* - „i nije pasivni odraz, već aktivno strukturira naše poimanje realnosti” (Žižek, 1976:47). Za razliku od porno-industrije, čije se delanje strukturira kroz nasilne

označiteljske prakse zatvorenog kruga komunikacije (Baudrillard, 2001) i čija se globalna privlačnost obezbeđuje posredstvom medijske cirkularnosti i predvidivosti „intenzifikacije užitka o znanju užitka” (Williams, 1989:152), virtualni komunitarizam amaterske pornografije kroz simbolički transakcionizam vertikalne komunikacije deklasifikuje “označiteljsku ‘izvanjskost’” (Derida, 1976) medijacije seksualnog iskustva.

11.3. Socijalni kapital pornografskog participativizma

Geografska dislociranost i odsustvo vizuelno komponovane komunikacije (‘licem u lice’) “mobiliše” u kiberprostoru koncept “nepomične socijalizacije” (Bakardjieva, 2005). Iako elektronski konstituisane, porno komune kiberprostora podražavaju zajedništvo kroz *socijalizaciju privatnog iskustva seksualnosti*. Društvena upotreba Web 2.0 označava „invenciju novih formi intersubjektivnosti i društvene organizacije” (Bakardjieva, 2005:166) i u pitanju je tehnosocijalni okvir amaterske aktuelizacije ključnih principa zajedništva oličenih u samoorganizujućoj, solidarnoj i simboličkoj ko-produkciji društvenih vrednosti i značenja (Barassi 2015, Cavanagh 2007, Bakardjieva 2005, Rheingold 2000, Doheny-Ferina 1996). Raznorodnost komunikativnih i kooperativnih produktivnih praksi članova porno-komuna potvrđuju stanovište po kojem “komunitarizam nije odrediv lokalnošću prostora koliko socijalnim i suportivnim aspektom interaktivnosti” (Hampton, & Wellman, 1999:489).

Virtualni komunitarizam amatera predstavlja, dakle, diskurzivni diskontinuitet u odnosu na komercijalnu pornografiju ustrojenu oko procedura mehaničke produkcije i pasivne apsorpcije. Voluntarna integrisanost subjekata u elektronsko kolo komunitarnih, despacijalizovanih i post-telesnih socioseksualnih aktivnosti može da se tumačiti kao jedan od presudnih činilaca društvenog uspona amaterskih praksi koje stavljaju na ispit tradicionalno viđenje pornografije kao „metonimijske supstitucije seksa paketom papirnih maramica” (Schaschek, 2014:2). Tehnološko ostvarenje koncepta ‘prenosive socijalne povezanosti’ (Chayko, 2008) rezultira diskurzivnim uključenjem „običnih ljudi” u repertoar pornografskih praksi koje se, dakle, više ne mogu svesti na prostu reprodukciju eksplicitnih slika. Kreativna upotreba novih medijskih tehnologija od strane „običnih ljudi” uzima *mrežnu formu virtualnog komunitarizma* u kojoj svaki subjekat ima kontinuiranu priliku da otvoreno, slikom i/ili tekstom, komunicira sa seksualnim i pornografskim Drugim, a unutrašnja dinamika interpersonalnih, negenitalnih

interakcija pretpostavlja značajnu promenu u odnosu na jednoznačnost seksualnih praksi i repetitivnost telesnog angažmana profesionalaca porno industrije.

Virtuelni komunitarizam predstavlja jedan od ključnih modaliteta funkcionisanja digitalne „poklon ekonomije”. Umesto ekonomske motivacije karakteristične za porno-industriju, delovanje u okviru virtuelnih komuna ostvaruje socijalni kapital gde „elegantno prezentovano znanje (pornografski materijali, prim. a.) postaje dragocena valuta” (Rheingold, 2000:22). Kao što zalihe novca u okviru tržišne logike mogu da obezbede određene stvari i odnose koji nisu mogući bez njega, tako i „akumulacija socijalnog kapitala u okviru virtuelnih komuna čini da se nešto postiže lakše nego inače” (Gauntlett, 2011:129). Za razliku od podsticanja hiperkonzumerizma i finansijske dobiti kao osnovnog parametra delovanja, volontarističko okupljanje društvenih grupa na „četvrtim mestima” kiberprostora ima produktivni ishod u smislu *“akumulacije” društvenih veza*. Za razliku od institucionalne društvenosti koja podrazumeva samoispunjenje društvenih uloga i očekivanja, virtuelne porno komune su domeni *samosvrhovite socioseksualne igre*: nepisano pravilo da autori „kućnih” seks-snimaka insistiraju na otvorenim komentarima ostalih članova ukazuje da se konstrukcija i održavanje društvenih mreža oko pornografskih materijala prepoznaje kao oblik socijalnog kapitala. Virtuelni komunitarizam sajta www.zoig.com ispunjava značajne komunikacione, ali i društvene funkcije otelotvorene kroz raznorodne kooperativne pornografske prakse. Iako je materijalnost subjekata u kiberprostoru raspršena, prisutnost se konstruiše kroz „digitalno telo” (boyd, 2006) profila člana zajednice što obezbeđuje „društvenu kontekstualnost interakcije prostora lišenog fizičke infrastrukture i vidljive publike” (Doorn van, 2009:76). Središnji znak kolaborativne i kooperativne organizacije pornografskih praksi u okviru komune predstavlja centralno pravilo sajta po kojem se besplatni pristup može dobiti u zamenu za medijsko plasiranje seksualnih ispovesti: ukoliko internet korisnik pošalje seks-snimak u trajanju od najmanje tri minuta, dobija mesec dana besplatnog članstva, a ukoliko, na primer, pošalje fotografiju ili video klip svog tela, sledi „poklon” u obliku sedam dana članstva bez naknade (<http://www.zoig.com/zgfree>). U istom duhu, upućivanje poziva drugim internet korisnicima (minimum 50 osoba) u cilju dobijanja članstva biva nagrađeno besplatnim članstvom. Insistiranjem na produktivnoj participaciji, sajt afirmiše pornografski duh zajedništva. Sa druge strane, poruke zahvalnosti koje članovi komuna upućuju jedni drugima svedoče o vrednosnom poklapanju seksualnih ukusa i pornografskih praksi, to jest o *uzajamnom osećaju razumevanja i pripadnosti*. Tekstualni komentari o 96 „kućnih” klipova

bračnog para pod pseudonimom 'AlondraAlmeria' (dostupnim na internet adresi <http://www.zoig.com/profile/AlondraAlmeria>, pristupljeno dana 29.10.2015. godine) se nižu na sledeći način - *mbrkkr414*: „Seksi. Hvala na 'lajku', *Viktor2*: „Hvala što ste me prihvatili za internet prijatelja. Vi ste zaista seksi par ☺”, *brenda1234*: „Odličan video. Hvala i čestitam!”, *cableguy1996ad*: „Bez sumnje, moj omiljeni... na sajtu. Hvala na svim digitalnim postavkama!”, *NICOLE69ALEX*: „Apsolutno preljupko! Tvoje telo je super privlačno i svideli su nam se svi snimci... Sjajni snimci veoma seksepilne žene... Volimo vaše sadržaje! Hvala što ste ovo podelili sa nama!!!”, *darksedires*: „Hvala za video. Sviđa mi se kako stenje...” (...), dok se među komentarima 12 klipova i 274 fotografije postavljenim od strane 47-godišnje članice komune pod pseudonimom 'snowscene' <http://www.zoig.com/profile/snowscene&comments=2#postcomment> nalaze – *steve061*: „Hvala. Voleo bih da budem tvoj prijatelj”, *nicerguy37*: „Prelepo! Volim slike, inspirišu me da se stalno vraćam da ih gledam. Hvala za deljenje sadržaja!”, *shinelikeystar*: „Hvala što si podelila toliko slika. Užitek je gledati ih ☺”, *MatyTO1*: „Hvala! Ti si neverovatno seksepilna žena!”, *BachurnalliUs*: „Veoma seksepilan profil i snimci, hvala što si komentarisala moj penis, to ga čini još čvršćim!”, *oldermarriedguy*: „Hvala ti za sve tvoje sadržaje. Ti si tako neverovatna žena.”, *hardmike*: „Dobrodošla si da komentarišeš moje sadržaje, draga! Hvala što si podelila snimke tvog tela sa nama! Vraćaću se stalno tvojim slikama!”, *safunguy82*: „Neverovatne slike. Hvala na deljenju”, *ImWald69*: „Hvala na tvojim seksi komentarima mojih sadržaja... Hvala na užitku deljenja slika sa nama”, *txfrtrain*: „Vau, sjajan i seksepilan portfolio. Hvala ti” (...). Tekstualni znaci zahvalnosti predstavljaju simbol za prepoznavanje načina na koji je ustrojeno delovanje virtuelnih komuna: umesto starog rečnika profita, na delu je *solidarno-kolaborativni pornografski aktivizam* čiji se smisao ne iscrpljuje u interaktivnoj produkciji i čitanju eksplicitnih sadržaja, nego uključuje konstituciju *društvenih odnosa seksualne konotacije*. U digitalnom profilu aktivnih članova komune www.zoig.com po pravilu se ističu biografski podaci, broj i specifikacija plasiranih snimaka, kao celokupni spisak članova koji su potvrdili 'prijateljstvo' sa autorom: 'Misterwolf' je 36-godišnji muškarac iz Sjedinjenih Američkih Država koji u komuni održava socioseksualne, dematerijalizovane odnose sa 177 'prijatelja' sličnih seksualnih preferenci: <http://www.zoig.com/profile/Misterwolf-friends>; "CumForUs69" je pseudonim bračnog para aktivnog od 2013. godine koji je uspostavio virtuelni odnos prijateljstva sa 1.247 članova: <http://www.zoig.com/profile/CumForUs69>; 36-godišnja žena pod imenom 'GiovannaValleo69' je kroz izlaganje vlastitih seks-snimaka i tekstualnu komunikaciju sa

posmatračima tokom 2015. godine stekla „imovinu društvenih veza” (Cavanagh, 2007) “od” 1.133 člana: <http://www.zoig.com/profile/GiovannaValleo69-friends>.

Koliko reprezentacije za posmatrače otkrivaju seksualnu vrednost, toliko konstrukcija društvenih mreža oko tih reprezentacija sadrži društvenu vrednost za članove komune, i u pitanju je dominantna društvena forma organizacije amaterskog angažovanja oko produkcije, distribucije i potrošnje eksplicitnih materijala. Kako funkcionisanje „poklon-ekonomije” u okviru kiberprostora podrazumeva aktivnu produkciju društvenih relacija (Kollock, 2005), pornografsko delovanje digitalnih aktivista se dešifruje u vrednosnoj optici mrežnog socioseksualnog povezivanja.

Za razliku od depersonalizujućih efekata angažovanja oko “mejnstrim” pornografije, u digitalnom domenu amaterske pornografije biva aktuelizovana mogućnost intersubjektivne komunikacije. Komunitarni aktivizam otkriva, dakle, kooperativni i samoorganizujući princip organizacije amaterskih pornografskih praksi. S obzirom na to da „poklon-ekonomija” teži akumulaciji društvenog kapitala, medijske prakse amatera se (samo)interpretiraju kao mehanizam akumulacije „bogatstva” koje se meri reciprocitetom društvenih i seksualnih (ko)relacija.

Desupstancijalizacija tržišne episteme se očitava kao direktni efekat samoorganizujućeg aktivizma članova porno-komuna. Posredstvom dobrovoljne proizvodnje, izlaganja i distribucije eksplicitnih sadržaja amaterske grupe u isto vreme konstruišu i održavaju elektronsku mrežu homofiličkih socioseksualnih odnosa i, za razliku od kompetitivnog pristupa komercijalne matrice, u pitanju je kooperativno delovanje čija se svrhovitost ogleda u *voluntarističko-ludističkoj deprivatizaciji personalnih iskustava*. Nasuprot strogosti ortodoksne logike tržišnih prezentacija u okviru kojih seksualizovano telo otkriva imanentnu funkciju kapitala, kooperativno-participativni duh seksualnih samoobjava oličen u “desimbolizovanim” reprezentacijama i intersubjektivnoj komunikaciji kao da potvrđuje stanovište po kojem se „san Karla Marksa ostvaruje u kontekstu svetske elektronske mreže, jer sredstva i smisao proizvodnje napokon bivaju u rukama radnika” (Kerckhove, iz: Andrejevic, 2004:13). Pornografski govor amatera se uklapa u hipermedijski kontekst globalne popularnosti takozvanih “reality” žanrova (žanrova „realnog”) koji „ne nude bekstvo od realnosti, koliko bekstvo u realnost” (Andrejevic, 2004:8) sa značajnom razlikom što diskurs “običnih ljudi” pretpostavlja globalni umreženi i komunitarno sprovedeni “povratak u realnost”.

11.4. Proleterizacija pornografskih praksi kao proleterizacija njenih značenja: od (s)eksploatacije ka komunitarnom ludizmu

Transformativna dinamika amaterskog aktivizma ogleda se, dakle, u re-aproprijaciji pornografskog značenja koje se ne može svesti na komercijalni singularitet. Amaterska konstrukcija iskustva „užitka znanja o užitku” (Fuko 2006, Williams, 1989) realizuje se pod tehnokulturnim znakom *onlajn participativizma* (Web 2.0), i kolektivni angažman pornografskih entuzijasta posredno rezultira demisijom restriktivne ekonomije pornografskog značenja – pod uslovom da se korisnička privrženost seksualnom uživanju nad „znanjem seksualnog uživanja” (Fuko, 2006) u sociološkom smislu ne locira kao nova društvena dužnost, prinudna epistema dekomodifikovanog, hedonističkonarcističkog stila življenja. Opšta dostupnost digitalnih alatki interneta predstavlja središnji uslov aktuelne proleterizacije pornografskih praksi – predvođene globalno umreženim amaterima – koja rezultira proleterizacijom njenih značenja. Korisnička apropijacija interneta i pornografskih praksi nedvosmisleno vodi re-aproprijaciji društvenih značenja pornografskog o čemu svedoči dekompozicija starih vizuelnih konvencija i, na neposredan način, sami porno-amateri kroz intersubjektivnu komunikaciju u okviru virtuelnih komuna.

Uprkos znakovnoj transparentiji seksualne samoočiglednosti i transistorijskim kvalitetima eksplicitnog sadržaja, ‘*demokratski realizam*’ (Andrejevic, 2004) vizuelne tehnologije amatera, akcentovan kroz narative intersubjektivne komunikacije članova virtuelnih komuna, anticipira nekonvencionalnu pornografsku konotativnost: kako „socijalizacija podrazumeva hiperprodukciju značenja” (Terranova, 2004:140), proleterizacija pornografskih praksi rezultira kolaborativnim samodešifrovanjem pornografije kao pluralnog fenomena. Da se specifičnost govorne prakse ogleda u „prevladavanju apstraktne opštosti upravo i u jedinjoj meri u kojoj prestaje biti izraz/odraz” (Žižek, 1976:45), osim reprezentacionog „de-formiteta” (Batler, 2010), svedoči u amaterskom slučaju konkretnost tekstualnih mreža intersubjektivne komunikacije. Uprkos evidentnoj alteraciji na ravni čiste vizuelnosti, tek je amaterski produktivizam artikulisan kroz virtuelne komune pružio neposrednu empirijsku građu posredstvom koje se možemo približiti zaključku da diskurs amaterske pornografije nije ideološki uklešten potrošačkim ustrojstvom (s)eksploatacije telesnog iskustva.

Konkretno, u kolaborativnom duhu virtuelnih komuna diskurs pornografije nije prepoznat kao vizuelna mehanika materijalne (s)eksploatacije, koliko predstavlja (i) medijsko sredstvo

seksualno konotirane komunikacije, (samo)istraživanja seksualnosti, eksperimentacije/alteracije obrazaca seksualnog ponašanja, seksualne igre i zabave, autofleksibilizacije graničnih prostora seksualne „normalnosti” i „perverzije” i slično. Otvoreni pristup medijskoj tehnologiji i pornografskim praksama ishodi preoznačavanjem pornografije kao komercijalnog poretka seksualnih fikcija, a epistemološko lociranje proleterizacije pornografskih praksi u smislu denaturalizacije prvobitnih značenja dovodi, između ostalih, do sinteze o *ludističkom modusu seksualne eksplicitnosti 'običnih ljudi'*. Polazeći od činjenice da digitalni mediji pružaju korisnicima „mogućnost da postanu (manje ili više) svesni kako je njihovo medijsko iskustvo konstruisano” (Frissen, Lammes, de Lange, & Raessens, 2015:27), komunitarni aktivizam porno-entuzijasta ukazuje na autopoetičku strukturu diskursa. Nasuprot materijalnosti delovanja porno-industrije koja po definiciji proizvodi afekte da bi njima manipulirala, komunitarna samoartikulacija „afektivnog angažmana” (Papacharissi, 2015) karakterističnog za pornografske prakse vodi osnaženju *slobodne aktivnosti igre* koja je sama sebi cilj i ni u kom slučaju „nije povezana sa materijalnim interesima, niti iz nje može biti generisan profit” (Huisinga, 1980:13). Seksualno konotirani sadržaji intersubjektivne komunikacije koja se odvija na elektronski konstruisanim „četrtnim mestima” kiberprostora potvrđuje da „medijski posredovana provokacija partikularnih formi i tekstura afektivnih navika” (Papacharissi, 2015:24) ne mora biti stavljena samo u funkciju postfordističke „ekonomije iskustva”, već, između ostalog, u funkciju *društvene igre bazirane na transcendenciji seksualnih iskustava*.

Empirijska građa dostupna na internet adresi virtuelne komune www.zoig.com (pristupljeno dana 14.11.2015. godine) sačinjena od 804.420 aktivnih članova potvrđuje tezu da proleterizacija pornografskih praksi označava proleterizaciju njenih značenja. Diskurs pornografije za njene članove ne predstavlja medijsko sredstvo imaterijalne (s)eksploatacije, već, između ostalog, vizuelno sredstvo za ostvarenje seksualne igre, (i) po definiciji produktivne isključivo u komunitarnom okviru (Huisinga, 1980). I sama digitalna platforma u leksičkom i esencijalnom smislu „insistira” na strategiji igre. Na naslovnoj stranici sajta stoji poziv svim članovima komune da učestvuju u seksualno-pornografskoj igri: <http://www.zoig.com/themes/> (pristupljeno 14.11. 2015. godine). Svakog meseca obrazuje se tematska celina na koju članovi mogu da odgovore kreativnim interpretacijama eksplicitne prirode, a autori najboljih pornografskih snimaka dobijaju nagrade u obliku daljeg besplatnog članstva. Uvid u digitalnu arhivu delovanja virtuelne komune sajta (<http://www.zoig.com/themes/allthemes>) sugerise

zaključak da je u pitanju popularna praksa: poziv za učestvovanje u nagradnoj igri iz decembra 2014. godine je bio obeležen novogodišnjim motivima, na njega je odgovorio relativno veliki broj članova raznovrsnim i kreativnim pornografskim sadržajima - <http://www.zoig.com/themes/december14>, dok nisu izostali ni mnogobrojni komentari cele zajednice - <http://www.zoig.com/themes/december14&st=all&ss=comms>. Do poslednjeg dana za plasiranje pornografskih sadržaja na temu 'zabava u belom' ('white party') iz oktobra 2015. godine pristiglo je 200 autentičnih snimaka (fotografija i video-klipova) - <http://www.zoig.com/themes/october15>. Da je u pitanju de-standardna (samo)intepretacija pornografije i seksualnosti ne svedoče isključivo nekonvencionalne i komercijalnom poretku strane seksualne reprezentacije, već dizajnerski principi sajta i strateški ciljevi nagradne igre otelotvoreni u tekstualnom zapisu - "(...) u okviru nagradne igre postoji nekoliko uslova, a kreativnost predstavlja ključnu reč. Izazov i cilj igre predstavlja što interesantnija samointerpretacija seksualnosti korisnika".

Sa druge strane, da je u pitanju "ludistička praksa eksperimentisanja i testiranja granica" (Lauwaert, 2009), mapiranih od strane potrošačke logike porno industrije, odnosno da su u širem smislu onlajn aktivnosti "esencijalno ludističke" (Gergen, 2015), potvrđuju tekstualni sadržaji intersubjektivne komunikacije sa foruma članova komune koji se „konzumiraju” poput reprezentacija i koje podjednako sačinjavaju pornografski diskurs amatera - <http://www.zoig.com/forums> (pristupljeno dana 14.11.2015. godine). Među digitalnim rubrikama elektronskog foruma komune nalazi se rubrika posvećena pornografskim igrama koju sačinjava 305 tematskih celina i preko 250.000 tekstualnih poruka članova - <http://www.zoig.com/forum-forum-games-15> (pristupljeno dana 14.11. 2015. godine). Igra pod naslovom „Postavite nešto seksi što ste oduvek želeli, a niste smeli da ostvarite” (<http://www.zoig.com/thread-post-something-sexy-that-you-want-to-do-but-have-never-done-119185>) sadrži duže ili kraće eksplicitne zapise o neostvarenim seksualnim željama članova komune, a igru nabiranja zemalja u kojima su članovi komune imali seks prihvatilo je 162 korisnika: <http://www.zoig.com/thread-name-a-state-or-country-youve-had-sex-or-masturbated-in-107739>. Pornografsku igru "Da li bi?" ('Would you?') (od)igralo je čak 19.410 članova - <http://www.zoig.com/thread-would-you-8434>. Pokrenuta od strane engleskog para registrovanog pod pseudonimom *ginasextoycpl* (<http://www.zoig.com/profile/ginasextoycpl>) igra se svodi na tekstualno komentarisanje i stvaralačko procenjivanje u vezi sa eventualnim ostvarenjem

seksualnog kontakta sa svojim prethodnikom u igri. Nakon uvodnog objašnjenja igre postavljenog od strane korisnika *ginasextoycpl* – “Mi volimo da promatramo elektronske profile drugih članova, i da diskutujemo da li bismo voleli da datu osobu imamo kao seksualnog partnera, te vas pozivamo da kažete da li biste vi voleli da kao seksualnog partnera imate osobu koja se u elektronskom forumu nalazi iznad vas?!” – usledio je relativno velik odziv članova koji su na različite načine, ali uvek afirmativno, ocenjivali svoje prethodnike u igri na osnovu pornografskih materijala koje su sami prethodno plasirali na sajt komune. Pošto pored svakog imena korisnika stoji poveznica sa njegovim elektronskom profilom, korisnici su bili u mogućnosti da relativno lako promatraju tuđe seksualne ispovesti, te da u skladu sa vlastitim seksualnim preferencama odgovore na izazov i svoju seksualnu biografiju i „kućne” snimke ponude na ocenjivanje sledećem igraču. „Pornografska abeceda” je virtuelna igra ustrojena oko nizanja abecedno kategorizovanih asocijacija na temu seksualnih odnosa <http://www.zoig.com/thread-a-z-sex-acts-36597>, dok foto-izdanje iste igre insistira na nizanju omiljenih snimaka članova komune koji po mišljenju igrača na najbolji način ilustruje neku seksualnu pozu, odnos ili preferencu - <http://www.zoig.com/thread-a-to-z-of-sex-acts-photo-edition-65789>: *brownbeauty*: „... A je za... <http://www.zoig.com/view/1997649> ... Analni seks...”, *fire2000*: „D je za... <http://www.zoig.com/view/12743> ... ‘Duboki’ oralni seks...”, *peorth*: „G je za... <http://www.zoig.com/view/899293>... Gangbang...” (...).

Iako hipermediji poput interneta imaju potenciju „održanja i transmisije afekata na načine koji vode do kultivacije sledstvenih senzacija, emocija, misli i ponašanja” (Papacharissi, 2015:22), “afektivni angažman” amatera je usmeren ka ludističkoj “transcendenciji neposrednosti” (Huisinga, 1980). Otvoren pristup svetskoj elektronskoj mreži i pornografskim praksama podrazumeva digitalnu produkciju, i distribuciju, i slobodnu konzumaciju, te intersubjektivnu, komunitarnu (seksualno intoniranu) komunikaciju, ali i seksualnu igru koja, dakle, ukazuje na delovanje “strategija za pregovaranje oko de-fiksiranosti normi” (Papacharissi, 2015). Iako socioseksualna igra oko pornografskih snimaka može da bude specifikovana i kao (samo)regulatorna fikcija (Batler, 2010), virtuelni komunitarizam amatera predstavlja društveni okvir nove pornografske konkretnosti koja interaktivnom, vizuelno-tekstualnom dramtizacijom “propusta u interpelacijskom ponavljanju” (Batler 2014, 2010) generiše diskurzivne odmake od „afektivne industrije” potrošačke kulture. Kako je u leksičkom i sadržajnom smislu reč o seksualnoj igri u koju je na direktan (plasiranjem vlastitih sadržaja) ili indirektan (plasiranjem

komentara, ostvarenjem intersubjektivne komunikacije inspirisane izloženim sadržajima) način uključena cela virtuelna zajednica, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko se približimo sintezi o temeljnoj povezanosti proleterizacije pornografskih praksi sa proleterizacijom njenih značenja. Dok potrošačka dekontekstualizovanost isključivo referiše na odsustvo procedura “komodifikacije seksualne želje” (Andrejevic, 2014), amaterska produkcija alternativnih seksualnih značenja konstituiše se u novom pornografskom domenu kooperativno- autoteličkih aktivnosti.

Iako anticipira diferencijalnu efikasnost (već) u sferi „izvan instance izgovaranja” (Batler, 2012:13), sferi čiste vizuelnosti, izraženost komunikativnog i kooperativnog karaktera konstrukcije zadovoljstva u stvaranju vlastitih značenja pomaže pri razumevanju amaterske pornografije kao samoregulatornog režima diskurzivne eksplikacije seksualnosti. Digitalno samoumrežavanje korisničkih grupa u pornografske svrhe ne može, dakle, da se objasni konceptom „umreženog individualizma” (Van Dijk, 2006). Virtuelne komune se u kiberprostoru svojevolumno okupljaju oko zajedničkih seksualnih preferenci, a kolaborativne pornografske prakse otkrivaju potenciju uspostavljanja (samo)kontrole oko medijacije seksa. Komunitarno ispisivanje *nove pornografske kartografije značenja* ne podrazumeva da je u pitanju materijalna baza samonavođenja njenih članova na prepoznavanje pred-socijalne i pred-simboličke „istine” o vlastitoj seksualnosti, niti da amaterske prakse diferencijalne rekognicije seksualnog čina ne očitavaju izvesnu inaugurativno-konstitutivnu notu, niti da, sumarno, označitelj, napokon, ima „oslon u Stvari samoj” (Žižek, 1976:20), koliko osvetljava samoorganizujuću strukturu amaterskog diskurziviteta usmerenog ka reartikulaciji nasilnog iskustva potrošačke (nad)kontekstualizacije svih seksualnih specifikuma.

Komunitarni duh samoproizvodnosti u “efektnoj, ali ne formalnoj ili materijalnoj utemeljenosti virtuelnog” (Doorn van, 2009:126) ne ukazuje na neposrednu „lišenost čitaoca diktata autora” (Andrejevic, 2004:47), niti na praktičnu nemogućnost transcendencije uzajamne upisanosti društvenog i seksualnog, koliko na kontingenciju seksualnog diskursa koji, dakle, nije nepromenljiv, niti inertan, koliko *otvoren za nužno kolektivna preoznačavanja*.

11.5. Transcendencija privatnog ka komunitarizmu javnog: diskurzivni fluks pornografskog i seksualnog

Imajući u vidu da sve veći broj ljudi širom sveta upotrebljava mrežnu tehnologiju komunikacije zbog čega bivaju „značajno osnaženi u pogledu samoorganizacije života van lokalnih, nacionalnih i internacionalnih granica” (Vat, 2009:77), interaktivna upotreba interneta predstavlja platformu pornografskog participativizma “običnih ljudi”. Interaktivna upotreba interneta od strane korisničkih grupa pomaže u prevazilaženju tradicionalne potrošačke pragmatike pasivne konzumacije. Aktuelnost amaterskog preoznačavanja pornografije ne iscrpljuje se u ravni redefinisanja reprezentacione politike, nego obuhvata celokupnost promena nastalih demokratizacijom i “re-socijalizacijom” pornografskih praksi - pri čemu virtuelni komunitarizam predstavlja središnji medijum i ishod tih procesa.

Suprotno porno-industriji koja eksplicira seksualnu interaktivnost konkretnih pojedinaca (plaćenih profesionalaca), postmoderna proleterizacija pornografskog govora u korist amatera uslovljava diskurzivni učinak transpozicije seksualnog akta kao ‘javne stvari’. Aktuelni govor porno-entuzijasta realizuje se na graničnom polju *društvenog prostora javnosti* i *privatnog prostora intimnosti*, te ima značajnu ulogu u društvenoj rekonceptualizaciji novih nivoa prostornosti. Amaterska pornografija na internetu može biti predstavljena kao komunitarna prezentacija seksualnog subjektiviteta, a društvena dinamika despacijalizacije pornografskih i komunitarnih socioseksualnih praksi upućuje na preispitivanje temeljnih koncepata tradicionalne kartografije društvenosti. Kolaborativno formatiranje hibridnog prostora pornografskih praksi „običnih ljudi” ukazuje na varljivu prostornost društvenog iskustva postmoderne kulture u istoj meri koliko na staru, „autokorozivnu efikasnost binarnih pozicija” (Kosofsky Sedgwick, 2007).

Komunitarni okvir novog pornografskog delovanja entuzijasta kiberprostora preispituje heurističku upotrebljivost binarnih taksonomija prostornosti. S obzirom na to da „prostornost kao društveni proizvod pretpostavlja i otelotvorava društvene delatnosti i odnose” (Sodža, 2013:175), diskurzivna specifičnost amaterskog govora može da se razume kroz procedure hibridizacije javnog i privatnog u pornografskom kontekstu (Nikunen 2015, Paasonen 2011, Koskela 2004, Patterson 2004, Williams 2004) koji imaju značajnu ulogu u širem društvenim procedurama ‘*individualizacije javnosti*’ (Nikunen, 2015), ‘*javnosti privatnosti*’ (Bart, 2011), ‘*pluralizacije prostora intimnosti*’ (Lipovecki, & Seroa, 2012), ‘*javnog prostora privatnosti*’ (Patterson, 2004), ‘*personalizacije javne sfere*’ (Schmidt, 2013), ‘*seksualizacije javnosti*’ (McNair, 1996) i slično.

Cirkulacija amaterskih sadržaja širom svetske elektronske mreže otkriva imanentnu društvenu funkciju desupstancijalizacije pojmovne uzajamnosti javnog i privatnog. Poimanje društvene transformacije privatnosti „od ‘strasti ka privatnosti’ karakteristične za XIX vek do osnaženog internet egzibicionizma” (Koskela, 2004:207) polazi od klasičnog interpretativnog modela javno-privatnog kontinuuma – javnosti kao domena društvenog života u kojem se posredstvom racionalne upotrebe kritičkog diskursa artikuliše javno mnjenje (Habermas, 2012), privatnosti kao autonomnog domena ograničenog isključivo za osobu, kao „sveta koji ne interesuje druge ljude” (Ben-Ze’ev, 2004:96). U ideal-tipskom kontekstu istorijske analize, javni prostor posredstvom racionalnog diskursa aktivistički orijentisanih građana funkcioniše autonomno u odnosu na državu ili ekonomiju i predstavlja platformu efektnijeg ostvarenja javnog dobra (Habermas, 2012). Tokom rađanja modernog građanskog društva, javnost je profilisana kao društveno proizvedena prostornost rasutog, neformalnog i slobodnog mišljenja građana koji su javnim promišljanjem (‘na glas’) fenomena društvene svakodnevice i sledstvenom brigom za javno, opšte dobro svih, zapravo kreirali značajan „organizacioni princip političkog poretka” (Habermas, 2012:56). Subjekt delovanja u javnosti je publika „koja je dobro obavestena ili koja negoduje” (Habermas, 2012:54), i građanska javnost može da se razume kao „sfera privatnih ljudi koji okupljeni čine publiku – njima je potrebna javnost regulisana propisima vlasti i od početka usmerena protiv same javne vlasti da bi s njom prečistili račune o opštim pravilima opštenja u principijelno privatizovanoj, ali javno relevantnoj sferi robnog prometa i društvenog reda” (Habermas, 2012:81). U tom smislu, javnost je javnost jer služi opštim dobrima svih, a ne određenih privatizovanih pojedinaca. Međutim, savremeno doba je svedok kako javnost postaje „alatka za kapitalističku hegemoniju i ideološku reprodukciju” (Paparachissi, 2010:115), te kako globalni mediji dekonstruišu „procesualnost javnog mnjenja, kritičkog mišljenja i akcije” (Keane, 1991). Za razliku od vremena kada je “javno rezonovanje” (Habermas, 2012) predstavljalo centralnu silu stvaranja građanske javnosti, danas se o javnosti govori kao komercijalizovanoj i medijski kolonizovanoj prostornosti kompromitovanog diskursa demokratske racionalnosti (Paparachissi 2010, Habermas 2012). Upotreba interneta u komunikacijske svrhe jedan je od presudnih razloga što javnost poimamo kao entitet kojim sve više upravljaju savremeni „impulsi i želje publike” (Paparachisi, 2010:125). Sa druge strane, prostor privatnosti se poima kao poupojedinačena alteracija javnosti: u pitanju je relativno autonomna oblast u kojoj se može izraziti *potencijalnost bića subjekta* (Heidegger, 1962), i spacijalna arhitektonika porodičnog

doma – kao središnjeg materijalnog znaka privatnosti – predstavlja primarni sociokulturni lokus sigurnosti i distance od varljivih mena društvenoistorijskog trajanja u okviru kojeg subjektivitet „ostaje referentna tačka” (Paparachissi, 2010:137). U istorijskom smislu, privatnost se definiše kao prostornost reprodukcije porodičnog života koji teži lišenosti dinamičnog iskustva društvenosti. Iako „statički etablirana na mestu doma ili radnog mesta” (Paparachissi, 2010:138), društvena upotreba interneta dovodi do “mobilizacije privatnosti”: kako tradicionalne „geospacijalne prakse bivaju nasleđene sociospacijalnim praksama” (Youngs, 2009:12) situaciona geografija privatnosti usvaja koncept „tehnološki mobilne sfere privatnog mišljenja, ekspresija i reakcija” (Paparachissi, 2010:136). Suprotno tradicionalnom poimanju, masovna upotreba digitalne tehnologije mrežne komunikacije „situira privatnu sferu u specijalni kontekst koji u isto vreme distancira, ali pojedinca i približava narativima društvene, kulturne i političke relevancije” (Paparachissi, 2010:138).

Istorijsko trajanje svedoči o neraskidivoj povezanosti seksualne interaktivnosti i prostornog domena privatnosti. Participativna kultura interneta korisnika strukturirana kroz virtuelne komune predstavlja, međutim, jedan od središnjih razloga preinačenja modernog poimanja seksualnosti i telesnosti kao ultimativno privatnog domena. Digitalni produktivizam globalnih razmera približava nas mišljenju da amaterska pornografija na internetu predstavlja središnji medijum društvenih procedura transfiguracije seksualnosti iz ekskluzivnog domena privatnosti u domen „afektivne javnosti” (Paparachissi, 2015). Iako se ne može reći da mediji danas ne vrše funkciju povezivanja između privatne i javne sfere (Livingston, 2005), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko naglasimo ulogu mrežne tehnologije komunikacije – kao digitalne infrastrukture amaterskog porno-entuzijazma – u eroziji klasičnih distinkcija između javnosti i privatnosti.

Dostupnost digitalnih alatki za izlaganje i produkciju pornografskih sadržaja uz relativno lako uspostavljanje pornografske „afektivne zajednice” (Paparachissi, 2015) predstavlja tehnosocijalnu bazu amaterskih procedura koje doprinose transpoziciji „pornografskog poziranja u svakodnevnu estetiku” (Nikunen, 2015:4). Digitalni aktivizam amaterskih grupa konstruiše model “self-masovne komunikacije” (Nikunen, 2015) pod kojim se podrazumeva volontarno samopotčinjavanje seksualnih interakcija medijskom domenu „umrežene javnosti” (boyd, 2011). Virtuelni komunitarizam porno-entuzijasta predstavlja jednu od ključnih komponenti globalnog, hipermedijskog fluksa privatnosti i javnosti. Za razliku od tradicionalnog pojma javnosti kao

prostora racionalnog rezonovanja građana u cilju opšte i javne dobiti, virtuelne komune su društveni prostori „afektivnog rezonovanja” (Papacharissi, 2015) – nepreglednog okeana seksualnih ispovesti u cilju partikularne „dobiti” seksualnog „užitka znanja o užitku” (Fuko 2006, Williams, 1989). Suprotno nekadašnjem idealu „sposobnosti održanja kontrole nad informacijama o sebi” (Rossler, iz: boyd, 2011:52), privatni domen se putem hiperprodukcije seksualnih ispovesti delegira „afektivnoj javnosti” – organizovanoj u virtuelne komune. Kako u industrijskom kontekstu simboliše deprivatizaciju seksualnosti plaćenih pojedinaca u korist širokog auditorijuma potrošača, tako amaterski diskurs pornografije označava voluntarističku deprivatizaciju seksualnosti u korist „umrežene javnosti” (boyd, 2011) virtuelnih komuna, a na mesto kritičkog, neformalnog rezonovanja karakterističnog za građansku javnost, „afektivno rezonovanje” pornografskih materijala kroz komunitarnu, intersubjektivnu komunikaciju uslovljava habituaciju specifičnih seksualnih praksi. Digitalna apologetika aure autentičnosti u središtu je govora aktivnih članova virtuelne komune www.zoig.com i kolektivna reprodukcija “seksualnih preporuka” (Gagnon, & Simon, 1973) konstruiše idealtipski model poželjne seksualnosti i poželjnih pornografskih sadržaja. U istoj meri u kojoj je komercijalna pornografija usloвила preobrazbu seksualnih praksi gledaštva prema visokoestetizovanim seksualnim standardima (Paasonen 2011a), amaterska pornografija neposredno utiče na to da se medijacija vlastitog seksualnog iskustva sve više razume kao nova društvena dužnost. U pitanju nije samo aktualizovan proces „seksualizacije savremene kulture, preokupiranosti ispovednim, javnim otkrivanjem privatne intimnosti i medijskim izlaganjem života ‘običnih ljudi’” (Hardy, 2009:3) koji obuhvata amatersku pornografiju, već amatersku pornografiju možemo da pojmimo kao značajno sredstvo „seksualizacije” kulture i „pornifikacije” same seksualnosti. Upravo je nečujni transfer privatnosti seksualnog u digitalnu prostornost internet javnosti središnja karakteristika funkcionisanja amaterskog diskursa što upućuje na zaključak da porno entuzijazam amatera igra, takođe, važnu ulogu u savremenom procesu ‘*pornifikacije kulture*’ (Paasonen 2014, Mc Nair 2002, 1996) – iako se u asocijativnom pogledu najpre, ili samo, misli na učinak delovanja porno-industrije. Amaterska pornografija može da se interpretira kao *remedijalizovani domen deprivatizovane seksualnosti* koja „manje govori o reprezentacionoj aproksimativnosti sa življenom stvarnošću, koliko o situaciji u kojoj realnost, sama po sebi, biva dostupna transformaciji u pornografske reprezentacije” (Hardy, 2009:17). Naasuprot političkih diskursa koji su putem tradicionalnih medijskih tehnologija uvek branili „značaj zadržavanja seksualnosti

van javne sfere i potrebe za adekvatnom intervencijom” (Cooper, 1993:269), demokratizacija upotrebe interneta u pornografske svrhe dovodi do neposredne desupstancijalizacije i hibridizacije granica javnosti i privatnosti. Dok je u prethodnim istorijskim sekvencama reprodukcija demarkacione linije između javnosti i privatnosti imala regulatornu moć specifikacije koja pornografska praksa biva uzajamna određenoj prostornosti, kolaborativna remedijacija seksualnog iskustva situira pornografski diskurs u deterritorizovani hipermedijski fluks: kako „vertikalni model medijske komunikacije klizi ka horizontalnom necentralizovanom modelu u kojem veliki broj informacija nastaje i širi se izvan kontrole profesionalaca za ekrane, tržište i politiku” (Lipovecki, & Seroa, 2012:288), privatnost seksualnih odnosa se konvertuje u korist globalno umrežene javnosti.

Iako se ne odnosi direktno na iskustvo fizikalne materijalnosti, medijska deprivatizacija seksualnosti i amatersko markiranje trenda „javnih reprezentacija različitih oblika seksualnosti i činjenice da postaju dostupni sve većoj javnosti” (Williams, 2004:3) inspiriše niz stvarnih promena na polju seksualnih obrazaca ponašanja. Rastuća okrenutost amatera pornografskim praksama je od presudne važnosti u aktuelnoj pojavi *homologizacije seksualnog i pornografskog*. Amaterska pornografija nije samo kulturni medijum transpozicije seksualnosti iz domena privatnosti u domen javnosti, koliko je društveno ishodište seksualnog ponašanja intencionalno otvoreno digitalnom posredovanju i označavanju. S obzirom na to da kiberprostor omogućuje da „posredstvom dramaturški posredovanog rituala, subjektivitet prelazi iz ‘nevidljivog’ domena privatnosti na ‘scenu’ javnosti, gde se prikazuje i detaljno izlaže kroz informacionu igru prikrivanja i obelodanjivanja” (Paparachissi, 2010:142), fluktuacija ‘*seksualno javnog*’ i ‘*seksualno privatnog*’ nije samo znakovnost amaterskog uključenja prikaza seksa iz autentičnog domena privatnosti, nego i znakovnost rekonfiguracije samih seksualnih praksi u korist reprezentacione politike pornografskog diskursa „običnih ljudi”. Digitalna tekstura kiberprostora omogućava da se seksualne prakse internet korisnika u sve većoj meri (samo)oblikuju prema etabliranoj porno-strategiji „maksimizacije vidljivosti” (Williams, 1989), ali kroz estetiku i epistemologiju „realnog” u smislu diskurzivnih odnosa od naturalizovanih fikcija komercijalnog poretka.

Dok je u potrošačkom kontekstu sociološka analiza pretpostavljala obim i opseg psihosocijalnih promena u organizaciji svakodnevice i seksualnosti pod direktnim uticajem konzumacije pornografskih slika, amaterska reartikulacija pornografske imaginativnosti

potvrđuje tezu o „diskursu kao načinu govora o nečemu koji konstruiše šta zapravo nešto jeste” (Williams, 1989:276): vizuelna epistemologija „realnog” zapravo prikazuje seksualne prakse koje su (prethodno) prilagođene, uobličene prema *očekivanjima virtuelne komune*. Imajući u vidu da je seksualnost „interaktivna i kontekstualna” (White, Bondurant, & White, 2000), direktno priključenje korisničkih grupa pornografskim komunama kiberprostora i volunтарыstičko podvrgavanje inherentnim, komunitarnim pravilima uobličavanja vlastite seksualnosti prvorazredna je znakovnost delovanja seksualnog diskursa na planu seksualnih praksi njenih participantata. Ukoliko društvenu činjenicu o globalnoj rasprostranjenosti i popularnosti amaterskih sadržaja (istraživački pokušaj određenog merenja količine fotografija dostupnih na amaterskom forumu <http://www.pornbb.org/all-other-amateur-pictures-f23.html>, pristupljeno dana 19.11.2015. godine, „propao” je nakon „samo” nekoliko promatranih desetina stranica) analitički ukrstimo sa stanovištem o reiterativnoj, performativnoj prirodi društvene pojavnosti i interpelativnoj funkciji govora, približavamo se konceptualnoj shemi o amaterskoj pornografiji kao *habituaciji novih seksualnih praksi*. To ne podrazumeva da komercijalna internet pornografija nije izvorište raznolikih seksualnih promena u odnosu na druge istorijske sekvence, već da digitalna reiteracija seksualnih reprezentacija amatera ima supstancijalizujući učinak na nivou praksi koje sve teže bivaju odvojene od samog medijskog konteksta (amaterizma). To što diskurs amaterske pornografije očitava društvenu učinkovitost na planu denaturalizacije seksualnih značenja porno-industrije ne znači da ne očitava interpelacijsku moć prema članovima porno-komune kao specifične „diskurzivne zajednice” (Teubert, 2010): upravo se volunтарыstičke pornografske prakse u okviru virtuelnih komuna mogu interpretirati kao postupci kolektivne dresure za nova i raznorodna seksualna uživanja. Samostrukturišuće delanje pornografskih entuzijasta nije, dakle, toliko samostrukturišuće, jer (ostale) internet korisnike poziva na delovanje u skladu sa relativno čvrstim kolektivnim pravilima. Interpelativna funkcija pornografskog diskursa amatera ogleda se, dakle, u tome što seksualnim praksama praktikanata po nužnosti dodeljuje “pripremnu ulogu” za destandardizovani hiperproduktivizam. Uprkos diskurzivnom diskontinuitetu, i za amaterski kontekst važi zakonitost po kojoj „navike promatranja putem gestova i repeticije uporno učestvuju u upisu socijalnih relacija (...) neposredno na telo subjekta” (Patterson, 2004:108): dok se „proizvodnja afekata” – karakteristična za komercijalnu pornografiju – stavlja u funkciju maksimizacije novčane dobiti, virtuelni komunitarizam amaterskog diskursa imanentnu „zaplenu” afektivne tekture

praktikanata i posmatrača efikasno transkribuje u *samodelatnu produkciju seksualnih odnosa kao materijalne baze novog pornografskog iskustva*. U sociokulturnom ambijentu postmoderne društvenosti u kojoj jedina dužnost neprekidnog trajanja predstavlja uživanje u najvećoj mogućoj meri (McGowan, 2003) i gde se odavno zna “da nešto reći znači i nešto uraditi” (Austin, 1962), društvena običajnost javnog izlaganja seksualnih ispovesti iz sfere privatnosti „domestifikuje” pornografiju u smislu “inkorporiranosti u rutine svakodnevnog života” (Juffer, 1998:233), a seksualne prakse internet korisnika na specifičan način konvertuje u pornografske. U navedenom smislu, pornografija je postala aktuelni seksualni obrazac svakodnevice. Interpelativni karakter amaterskog diskursa se ne ogleda isključivo u afektivnoj “teksturi” medijske građe, već i u kolaborativnoj (re)produkciji seksualnih značenja čvrsto povezanih sa postmodernim imperativom uživanja: amaterski ulog u kulturnoj konstrukciji globalne opscenosti i adekvatne „konfuzije požude i ekvivalencije materijalizovane u slici” (Baudrillard, 1988:35) nije očitano isključivo kroz sliku, a tome doprinose digitalni sadržaji intersubjektivne komunikacije i komunitarna usaglašenost oko „dobrog seksualnog ukusa”: *CUMFORUS69*, popularni član komune sajta www.zoig.com, objavljuje da će njegovi seksualni odnosi i snimci biti intenzivniji u proporciji sa brojem komentara koji dobije od ostalih članova: <http://www.zoig.com/play/5812255-eating-pussy-licking-big-tits-ass-fucking-doggy-riding-cumshot-facial-dick-cock-sucking> (pristupljeno dana 19.11.2015. godine), dok je video-klip člana pod pseudonimom *Xblonde51* na adresi <http://www.zoig.com/play/118-blonde-girl-perky-tits-bald-pussy> inspirisao čak 595 drugih članova da iskažu raznovrsne, no uglavnom afirmativne seksualne iskaze. Digitalna fotografija na adresi <http://www.zoig.com/view/3436831-lingerie> sa natpisom „Šta bi voleo/-la da mi uradiš?” komentarisana je čak 822 puta, a analiza komunikacije ostvarene između članova komune i autorke sadržaja (*tms123* - <http://www.zoig.com/profile/tms123>) upućuje da je remedijalizovani seksualni užitak centralni princip organizacije pornografskih praksi aktivnih članova.

Iako komune nastale upotrebom interneta odražavaju određene (para)socijalne relacije (Jensen, 1999), relacije drugog reda (Katz, & Rice, 2002), iako su više efemerne i manje održive u odnosu na korelativnost fizički utemeljenih komuna, možemo se složiti sa stavom da „je svaka analiza relacija između novih medija poput interneta i promena u prirodi komuna prirodno upućena na rekonceptualizaciju realnosti samog pojma zajedništva” (Katz, & Rice, 2002:119). Amaterski kontekst potvrđuje da je elektronski ekran, ipak, „vektor za društvenost” (Lipovecki,

& Seroa, 2012:291). Virtuelne komune predstavljaju „afektivnu javnost” (boyd, 2011) u koju primarno dospevaju seksualni sadržaji digitalnih aktivista: u pitanju je prva „digitalna stanica” dugog društvenog „puta” eksplicitnih sadržaja od tradicionalnog prostora privatnosti do javnosti kiberprostora gde, obično, i ostaju, u istom ili recikliranom obliku. Globalna pervazivnost amaterske pornografije ukazuje na digitalnu ekstenziju skopofiličkog užitka prema prostoru privatnosti koji je prethodno bio rezervisan za konzumaciju „seksualnih fikcija” industrijskog režima. Virtuelni komunitarizam je društveni domen čija eksplicitna pravila seksualne i intersubjektivne sinterakcije ohrabruju internet korisnike da javno publikuju svoj seksualni život: dok je „hard-core” izražajnost „putem intenzifikacije užitka nad znanjem užitka obezbedila supremaciju tog seksualnog diskursa u odnosu na medicinski, seksološki ili psihijatrijski” (Williams, 1989:152), za pornografski „real-core” (Messina, 2007) bi se moglo reći da je jedan od ključnih razloga volunтарыstički ustrojene, komunitarno koordinisane deprivatizacije seksualnih odnosa u medijskom i svakodnevnom smislu. Imajući u vidu da je „kiberprostor postao ekvivalentni prostor društvene akcije” (Lenarčić, 2014:53), pornografske prakse amatera u okviru “prostetičke društvenosti” (Stone, 1984) virtuelnih komuna povlače stvarne posledice na planu seksualnog iskustva koje je danas gotovo neodvojivo od medijskog.

Iako hipermedijski kontekst novih društvenih mreža (Web 2.0) podrazumeva da čuvanje privatnosti iziskuje mobilizaciju refleksivnog delovanja u tom cilju (boyd, 2014), autonomija subjekta biva u amaterskom kontekstu volunтарыstički transponovana ka sferi „umrežene javnosti” (boyd, 2011), to jest komune „generisane oko interakcije ljudi, tehnologije i praksi” (boyd, 2014:8) čiji se specifikum ogleda u tome što nudi neposrednu mogućnost aktualizacije „stvarne kreacije novih mogućnosti seksualnog užitka” (Foucault, 1997:164). Dok je užitak u prethodnoj medijskoj sredini identifikovan sa pasivnim promatranjem i kružnom potragom „idealnog” materijala, virtuelni komunitarizam posreduje u radikalnoj ekstenziji pojma od skopofiličkog, seksualno-vizuelnog užitka ka *komunitarnom užitku govora o užitku*. Drugim rečima, angažovanje oko pornografije ne donosi seksualni užitak isključivo na skopofiličkom nivou, nego se konstituiše (i) kroz intersubjektivnu komunikaciju oko seksualnih ispovesti. Kako „kazivanje postaje umešano u čin kojeg prenosi, jer je, naravno, drugi način na koji telo nešto radi” (Butler, 2005:152), narativno tkanje porno-entuzijasta možemo prepoznati kao novi oblik seksualnog uživanja, te razloga globalne, medijske transferencije seksualne privatnosti. Nasuprot pornografskom govoru u izvedbi profesionalaca, „real-core” neposredno uspostavlja

verbalizaciju kao scenu za seksualnost (Butler, 2005:146): upotreba interneta generiše društvene mreže porno-entuzijasta koji seksualni užitak ne konstruišu isključivo kroz pornografske prakse produkcije, distribucije i konzumacije, nego kroz postupke eksplicitnog samo-kazivanja i interpersonalne komunikacije. Sumarno, amaterska deprivatizacija seksualnosti može se poimati kao centralni uslov konstrukcije novog tipa seksualnog užitka koji se ne iscrpljuje promatranjem medijatizovanog seksualnog iskustva, koliko se odnosi na komunitarne procedure igre uspostavljanja i posedovanja relacija, “socijalnih i seksualnih odnosa užitka koja nova prijateljstva sadrže” (Foucault, 1997:165).

Komunitarna artikulacija transferencije užitka ne pretpostavlja društvenu moć desupstancijalizacije narcističkog ustrojstva seksualne preokupiranosti subjekata (internet korisnika); pre je reč o digitalnoj teksturi hedonističko-kooperativne aproprijacije tehnologije od strane korisničkih grupa koje anonimnost „starog” potrošačkog užitka prekoračuju *seksualnim užitkom interpersonalne komunikacije oko seksualnog užitka*. Javni govor o sopstvenoj seksualnosti po definiciji prati *interpersonalni (raz)govor* između članova komune (ili između zainteresovanih posmatrača koji se upuštaju u komunikaciju sa producentom ili distributerom određenih materijala). Pošto je u pitanju volontaristička praksa, (samo)izuzeta iz konteksta potrošačke kulture, nedvosmisleno je jasno da društvena dinamika seksualizovanog raz-govora oličava imaterijalnu bazu novog tipa seksualnog užitka, a uspostavljanje seksualne komunikacije u amaterskom kontekstu pornografije naglašava da samo kazivanje ispisuje značaj „drugog telesnog dela” (Butler, 2005), te potvrđuje fukoovski koncept po kojem se na ovaj ili onaj način, kroz različite istorijske sekvence, zapravo “najviše uživa u samom govoru o seksu” (Fuko, 2005).

Uprkos potrošačkoj dekontekstualizovanosti, diskurzivni interfejs amaterske pornografije može da se interpretira kao *seksualni predmet želje*. U specifičnom smislu, amaterska pornografija transgredira lakanovski definisan “nedostatak u subjektivitetu” (Lajoi, 2004:89) koji nastaje u potrošačkom kontekstu “beskrajnog iskliznuća požude” usled “stalnog korisničkog traganja za novim slikama, a time i novim odlaganjima” (Patterson, 2004:110): imanentnu „bespomoćnost fascinacije neumerenošću uživanja onog Drugog” (Žižek, 2012:118) pornografski diskurs amatera prevazilazi, dakle, *uživanjem u seksualnoj samoreferentnosti koju kao takvu u intersubjektivnoj komunikaciji “priznaje” i pornografski Drugi*. To ne implicira stav da su nametnuta znanja i simbolika porno-industrije postali predmetom *taktičke manipulacije preoznačavanja* (Certeau de, 2002), nego da se seksualno uživanje koje donose amaterske

pornografske prakse ne iscrpljuju kroz demehanicističke strategije diskurzivnog izlaganja „istine o užitku” (Fuko, 2006:83), već radikalno proširuje kroz seksualno konotiranu mrežnu komunikaciju.

Pornografsko uživanje u govoru o uživanju (Fuko 2006, Williams 1989) se “širi” iz sveta reprezentacija u društvene mreže virtuelnih komuna, a umesto starih potrošačkih postupaka beskrajne konzumacije, amateri konstituišu novi rečnik pornografije koji obuhvata raznolike društvene prakse ustrojene oko medijacije seksualnog iskustva. Adekvatno objašnjenje masovnog učešća umreženih subjekata u pornografskim praksama ne može biti strukturirano isključivo na netržišnom konceptu digitalne ekonomije, nego uključuje koncept *demokratizacije seksualnog užitka*. Pošto „javnost može imati funkciju učesnika, rekonceptualizatora i redistributera, i njeno angažovanje u kulturi deljenja (...) je podjednako važno poput angažovanja medijske recepcije“ (Ito, iz: boyd, 2011:41) deluje jasno da amaterski seks-snimci nisu privlačni samo zato jer podražavaju „realne” seksualne odnose, nego i zato što hipermedijska sredina u kojoj se izlažu pruža mogućnost konstrukcije „komuna požude” baziranih na „uzajamnoj razmeni participatornih užitaka“ (Kibby, & Costello, 2001:359) – a čiji članovi, dakle, uživaju u međusobnom razgovoru oko užitka produkcije, promatranja ili distribucije, ili se njihov seksualni užitak projektuje kroz „fuziju slike sa aktom” (Kibby, & Costello, 2001), u direktnoj (tele)komunikaciji kiber-seksa.

Iako postmoderno iskustvo besprekidno ukazuje da „javno više nije spektakl, privatno više nije tajna” (Baudrillard, 2012:130), popularnost kombinatorike *amaterskog preinačenja seksualnog u pornografsko i pornografskog u seksualnog* afirmiše tezu o značaju društvene uloge ovog seksualnog diskursa u globalnoj hibridizaciji prostornosti, kao što aktuelna usmerenost porno-entuzijasta ka javnim tokovima mrežne komunikacije obnavlja važnost stare psihoanalitičke poruke da je „svaki fantazam grupni” (Delez, & Gatari, 1990:22), te da se želja, kao supstrat seksualnosti, po pravilu „pojavljuje iskonski na polju Drugog” (Evans, 2011:101).

12. ISPOVEDNI TRANSFER SUBJEKTIVIZACIJE: SEKSUALNI IDENTITET PORNOGRAFSKIH PRAKTIKANATA

Savremena teorija prepoznaje središnji značaj diskursa u konstrukciji identiteta, a pojam subjekta, kao nosioca specifičnih identitetskih atributa, interpretira se kao učinak delovanja diskursa (Fuko 2014, 2007, 2006, Fina de 2006, Benwell, & Stokoe 2006, Fairclough 2005, Marinković, & Ristić 2013). S obzirom na to da diskursi predstavljaju prakse kojim se sistematski uobličavaju objekti o kojima (se) govori (Fuko, 2007), „nasilje koje činimo nad stvarima, u svakom slučaju kao praksu koju im namećemo” (Fuko, 2007:40), *koncepti identiteta i subjektiviteta* predstavljaju podesan analitički okvir za ispitivanje prirode delotvornosti diskurzivne simbolizacije seksualnosti. Pitanje subjektiviteta i seksualnog identiteta mogu da predstavljaju deo sociološkog objašnjenja šta je i kakvo je „ono” *što diskurs praksama imenovanja proizvodi* (Butler, 1993). Polazeći od gledišta po kojem diskursi kreiraju uslove konstitucije (Barker, 2004), subjektivitet se – pogotovo u postfukoovskoj intelektualnoj eri – (sve više) promatra kao efekat diskurzivnog delanja ili, po nekim teorijama, kao „nedovršeni proizvod diskursa” (Benwell, & Stokoe, 2006:30) koje računaju na aspekt individualne akcije i izbora, dok identitet predstavlja diskurzivnu sumu kontinuiranih kvaliteta koje subjekat u određenom društvenom i kulturnom poretku čine specifičnim. Subjekt je predmet i nosilac označiteljskih praksi, i efekat potčinjavanja simboličkom poretku i individualna znakovnost „sposobnosti za delotvornost i izbor” (Belsi, 2010:114), dok identitet može da se označi kao procesualnost, a ne kao fiksna tačka trajnog „samo-referisanja koja kontinuirano povezuje individualni i kolektivni nivo“ (Fuchs, 2008:320), to jest kao sistematika načina na koji ljudi određuju sebe i bivaju određeni kao pripadnici određene grupe zajedničkih vrednosti, iskustava ili osobnosti (Tredinnick, 2008).

U vezi sa kontinuiranom uzajamnošću pojmova “identitet” i “subjektivitet” savremena teorija je saglasna (Benwell, & Stokoe, 2006). Subjekt se pojmovno može kalibrisati kao društveno konotirana (interpelirana) individua koja se samo-konstruiše i ko-konstruiše posredstvom diskursa, a čija se zasebnost aktualizuje sticanjem identiteta koji je po definiciji protivrečan: sa jedne strane ukazuje na relativno stabilno (samo)iskazivanje personalnih značajki,

dok sa druge anticipira fluidni karakter vlastitih osobnosti koji „preslikava” promene sociokulturnog konteksta u kojem je pojedinac situiran. Polemika oko subjektiviteta može biti predstavljena kroz pitanje „Šta je osoba?” (Barker, 2004), dok upitanost oko fenomena identiteta upućuje na postupke u okviru kojih „diskurzivno konstruisana uslovljenost subjekta biva razvijena kroz fantazmatsku identifikaciju i emotivnu investiciju konkretne osobe” (Barker, 2004:94). Delanje pojedinaca u okviru društvene strukture rezultira diskurzivnom konstrukcijom identiteta pri čemu diskurs ne bi trebalo identifikovati sa univerzalizujućom i hiper-označiteljskom strukturom društvenog poretka - jer „svi imaju glas u diskursu” (Teubert, 2010:1). U tom smislu, identitet može da se pojmi kao način na koji je diskurs proizveo određeni subjektivitet, i ma kako subjekcija bila zasnovana na diskursu koji pojedinac ne može da bira - upravo je diskurs taj koji, paradoksalno, „inicira i ograničava naše delanje” (Butler, 1997:2).

12.1. Dijalektika kontingencije identiteta

Digitalizovani domen društvenosti nakon pada meta-narativa/Velikih Priča (Lyotard 1987) nije u potpunosti potisnuo značaj identitetske politike koliko je ona rekonfigurisana u skladu sa postmodernim načelima fragmentisanog i ubrzanog „fluidnog života” (Bauman, 2009), desupstancijalizovanog društvenog trajanja i rastuće brzine cirkulacije društvenih repertoara govora, ponašanja, delanja.

Iako „u svetu globalnih tokova bogatstva, moći i imidža, potraga za identitetom, kolektivnim ili individualnim, pripisanim ili konstruisanim, predstavlja temeljni izvor društvenog smisla“ (Castells, 2000:39), identitet se manje poima kao fiksni okvir individualnog samorazvitka i trajanja, a više kao fluidni i deliberativni koncept (Butler, 2010) koji je „uvek u tranziciji” (Cavanagh, 2007:120) i koji je koristan samo „ukoliko ga pojmimo kao igru, proceduru posedovanja relacija, socijalnih i seksualnih odnosa užitka koji kreiraju nova prijateljstva” (Foucault, 1997:165).

Poststrukturalistički usmerena istraživanja u društvenim naukama uspeła su da „delimično razgrade ono što je u predstavi o identitetu bilo najviše fiksističko i supstancijalističko” (Kofman, 2010:121), a identitet je poprimio relativno drukčiji i otvoreniji sociokulturni i teorijski oblik. Rešenje stare dileme socijalne filozofije u vezi sa pitanjem kako je moguće da se čovek stalno menja ostajući identičan samom sebi otelotvoreno je u prividno paradoksalnoj „dijalektici istosti i ipseiteta” (Ricoeur, 1990:168) i teorijskoistraživačkom konceptu *kontingencije identiteta* (Butler

2005, 2010). Pošto se subjektiviteti formiraju „posredstvom serije diskursa lociranih u raznih društvenim prostorima” (Barker, 2004:195), za osobu, dakle, nije karakteristično da procesuiraju jedan, univerzalizujući identitet. Pre nego što se radi o transistorijskoj esenciji, identiteti - kao deo odgovora na pitanje šta je i kakva je osoba u pitanju - mogu da se poimaju kao „plastični i zamenljivi, specifični prema partikularnim društvenim i kulturnim konjunkturama” (Barker, 2004:94). Imajući u vidu da se postmoderna kartografija društvenosti strukturise odsustvom trajnih „kognitivnih mapa” (Jameson, 1993), paradoks utemeljivačke doslednosti politike identiteta se razrešava poststrukturalističkim usmerenjem od nužno deliberativne i disciplinizujuće istosti ka „sleđu i u poimanju toka događaja” (Kofman, 2010:122), a koja na planu sociomaterijalne konkretnosti rezultira beskrajnim varijacijama delanja u okviru *kvir politike* koja je, dakle, pokazala da je seksualno funkcionisanje moguće (i) van „fiksni kategorija identiteta” (Mansfield, 2000:114).

Dok sa jedne strane koncept identiteta nalazi teorijsku primenu u eksplanatornim modelima specifikacije subjektiviteta, novija teorijska strujanja skreću pažnju da imenovanje identitetskih atributa subjekta „zarobljava” u normativne ideale umesto da ističu „deskriptivna svojstva iskustva” (Butler, 2010:74). S obzirom na to da „koherentnost” i „kontinuitet” ličnosti nisu logička ili analitička svojstva ličnosti (personhood), već predstavljaju društveno ustanovljene i održavane norme razumljivosti” (Butler, 2010:75), teorijskopraktična aporija utemeljivačke politike identiteta - koja kroz predstavljanje same subjekte fiksira i „zauzdava” – biva u poststrukturalističkoj perspektivi razrešena u korist koncepcije kontingencije, što znači da je u pitanju identitet kao „nešto što kreiramo, što je stalno u procesu, znak da idemo ka nečemu pre nego što možemo govoriti o dolasku nečega” (Barker, 2004:96).

Postmoderna razlomljenost tradicionalne identitetske politike u korist mobilizacije intelektualne sheme „identitetskih projekata” (Barker 2004, Giddens 2006) i poststrukturalističkog fokusa sa identiteta kao stvari na identitete kao procesualnost (Fina de, 2006) intelektualni je rezultat metode primene sociokonstrukcionističkog kontekstualizma. Uprkos tome, možemo se i složiti sa činjenicom da „univerzalizovani istoricizam ima čudan istorijski ukus - jednom kada prihvatimo i praktikujemo radikalnu kontingenciju naših identiteta, sve autentične istorijske tenzije nekako se pretvore u beskonačne performativne igre jedne večne sadašnjosti” (Žižek, 2010:37). Teorijska infrastruktura o “ne-nužnoj prirodi seksualnih identiteta” (Weeks, 2007) čini se adekvatnom za analizu digitalnog delanja „običnih ljudi” za koje seks ne

predstavlja fatalnost, nego jedan od „najvažnijih kreativnih izvora u društvu” (Foucault, 1997:163).

Identitet predstavlja diskurzivni proces pozicioniranja subjekta koji nema unapred određenu rutu. Imajući u vidu da je nemoguće precizno odrediti tok sociokulturnih mena, niti predvideti konjunkturu individualne akcije u specifičnom istorijskom okviru, gledište po kojem subjekt predstavlja „nedovršeni proizvod diskursa” (Benwell, & Stokoe, 2006:30), u tom smislu implicira stav o kontingentnoj prirodi njegovog identiteta.

12.2. Despacijalizovana materijalnost iskustva “umreženog subjekta”

Značajan problem u sociološkoj tematizaciji identiteta predstavlja činjenica što se u sve većem obimu iskazuje, ali i konstruiše u semantičkom polju kiberprostora. Za razliku od rane epohe upotrebe interneta u kojoj je posredstvom depersonalizovane komunikacije pod znakom avatara, pseudonima i ostalih digitalnih „maski” reč bila o „samosvesnom, reflektivnom prostoru, areni u kojoj si ono što želiš da budeš” (Turkle, 1995:192), iskustvo savremenosti ohrabruje sintezu kako mrežna tehnologija slobodne komunikacije preuzima neposrednu ulogu „facilitatora konstrukcije identiteta” (Chayko, 2008:166) pri čemu pojam identiteta, dakle, podjednako pripada subjektima fizičkog i digitalnog sveta. Interpretativni nivo fenomenologije *digitalnih identiteta* proizilazi iz poststrukturalističke kritike fiksnih i supstancijalizujućih efekata teorijske i praktične politike identiteta, a imajući u vidu da se identiteti (više) ne posmatraju i ne tretiraju odvojeno od društvenog konteksta (Schmidt, 2013), nedvosmisleno je jasno kako digitalni univerzum informacija i značenja kiberprostora može da se interpretira kao formativni činilac aktuelne konstrukcije digitalnih identiteta, odnosno digitalne konstrukcije identiteta.

Teorijska koncepcija mrežnih identiteta (Schmidt, 2013) bazira se na relativno starom psihodinamičkom gledištu po kojem angažovanje oko identiteta po pravilu podrazumeva adaptaciju na kontingenciju, ambivalentnost i dinamiku društvenog sveta (Erikson, 1959), aplikativnog u istraživačkom pokušaju razrešenja ključne aporije virtuelne prirode kiberprostora formulisane u pitanju - kako je moguće konstruisati, živeti i afirmisati subjektivitet (identitet) van konteksta materijalne konkretnosti?

Uprkos činjenici što pristup internetu (i dalje) podrazumeva govor o diskrepanciji između onoga što self prikazuje i deluje (Bolter, & Grusin, 2000), egzistencija u virtuelnom svetu digitalnih informacija je realna na planu njenih učinaka: imajući u vidu da i „sećanja, snovi, nade

i želje predstavljaju esencijalni i produktivni deo naših života – iako nisu aktuelno prisutni u opipljivoj formi” (Doorn van, 2009:126), imaterijalna infrastruktura egzistencije virtuelnog subjekta anticipira da se ne radi o domenu fikcije, a jedan od ključnih uslova za sintezu stava po kojem se svakodnevnica više ne može opisati van konteksta kiberprostora (Poster, 2009) može se epistemološki locirati u tehnodiskurzivnoj potenciji interneta u smislu *digitalne konstrukcije iskustva* kojem nije potrebna materijalna tekstura (prostornosti). Prihvativši činjenicu da „pokretanje programa na interfejsu računara... nudi drukčiju medijaciju subjekta, pri čemu iskustvo predstavlja remedijaciju tih razlika” (Bolter, & Grusin, 2000:232), teza o društvenoj i diskurzivnoj prirodi identiteta deluje održiva i u digitalnoj epohi. Pošto kiberprostor možemo da definišemo kao sistem značenja u okviru kojeg „simboli nisu samo metafore, nego obuhvataju aktuelno iskustvo” (Castells, 2000:381), odnosno “sistem koji posreduje i utiče na našu kogniciju, komunikaciju i kooperaciju u svakodnevnom životu” (Fuchs, 2008:322), deluje logično da onlajn identiteti ne predstavljaju čiste forme apstrakcije. Prihvatajući gledište da je virtuelna kultura „stvarno nestvarna” (Castells, 2000), ne impliciramo tezu da su identiteti subjekata angažovanih oko svetske elektronske mreže fiktivni, čak i pod uslovom da prihvatimo činjenicu o aktuelnoj disproporciji između onoga što se prikazuje i onoga što nešto jeste. Ukoliko je virtuelno „novo realno” – jer predstavlja „materijalnu bazu na kojoj zasnivamo našu egzistenciju, konstruišemo naše sisteme reprezentacije, prakse rada, povezujemo se sa ostalim ljudima, primamo informacije, formiramo mišljenje, delujemo politički, sanjamo naše snove” (Castells, 2003:203) - despacijalizovani postupci konstrukcije identiteta u okviru kiberprostora ne razlikuju se po učinku od konstrukcije identiteta prostorne konkretnosti.

Agensnost „mrežnog subjekta” (Schmidt, 2013) ili „umreženog subjekta” (Paparachissi, 2011) otkriva potenciju identitetskog (samo)oblikovanja. Štaviše, internet je medij koji nudi nove mogućnosti u domenu identitetskog (samo)definisanja (Bolter, & Grusin, 2000) i alteracije tradicionalnim načinima (samo)poimanja subjektiviteta. Teoriju po kojoj „elektronika posreduje u većini ljudskih interakcija” (Nguyen, 2001:168) potvrđuju komunikacijske prakse kiberprostora. Digitalizacija iskustva ne podrazumeva nemogućnost identitetskog iskazivanja, i reč je o tome kako upotreba interneta rekonceptualizuje digitalnu mehaniku ko-konstrukcije subjekata angažovanih u kiberprostoru a „utemeljenih” u materijalnosti fizičkog sveta. Jedan od ključnih učinaka uzajamne konstitucije medijske tehnologije interneta i njegovih korisničkih grupa ogleda se, dakle, u domenu *onlajn konstruisanih identiteta* (Poster, 1995). Digitalni kod

javnih tokova komunikacije na svetskoj elektronskoj mreži interpretira se kao primarni uslov nove društvene socijalne prostornosti za samokonstrukciju i intersubjektivnu konstituciju identiteta (subjekata). Imajući u vidu da digitalna društvenost pobija tradicionalne pretpostavke oko selfa i tradicionalne identitetske politike subjektiviteta, te da „aktivnosti participanata i iskustvo selfa nisu sadržane, niti pričvršćene materijalnošću tela... tela i sopstva egzistiraju kao društveno konstruisane reprezentacije” (Waskul, Douglass, & Edgley, 2000:378), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko zaključimo da virtuelni domen kiberprostora predstavlja uslov mogućnosti konstitucije novih formi sopstva i subjektivnosti.

Sumarno, „odgovor” savremene istorijske sekvence na pitanje oko kontingencije identiteta njenih subjekata mogao bi se u ovom smislu formulirati pojmom *digitalnog i (u)mrež(e)nog selfa* (Papacharissi 2011, Schmidt 2013) koji bez učitavanja telesne materijalnosti iskazuje punu materijalnost iskustva.

12.3. Seksualni identitet pornografskih praktikanata: (digitalni) self intersubjektivne mreže

Dok se u slučaju industrijske proizvodnje eksplicitnih snimaka može govoriti o značajnoj disproporciji između seksualnih sadržaja i seksualnih identiteta, pri čemu se identitetska politika korisničkih grupa u teorijskom smislu poima „pod pogrešnom pretpostavkom da ono što korisnici ‘skidaju’ sa mreže korendira sa njihovom seksualnošću” (Chun, 2006:84), samoprezentacioni kod amaterske pornografije ukazuje na funkcionisanje diskursa koji u okviru kiberprostora konstruiše, stilizuje i rekonstruiše, a ne samo „dokumentuje” seksualni identitet pornografskih praktikanata.

S obzirom na to da su parametri (post)modernog subjektiviteta sačinjeni posredstvom raznolikih diskursa seksualnosti (Fuko 2006, 2007), te da je seksualnost u savremenom kontekstu nezaobilazni identitetski marker (Fuko 2006, Mansfield 2000, Giddens 2006), beskrajni (nepregledni) niz seksualnih ispovesti „običnih ljudi“ na plastičan način ukazuje da je amaterska pornografija središnji domen savremenih procedura konstitucije seksualnih identiteta.

Postmoderno iskustvo „umreženog individualizma” (Castells, 2002) svedoči o relativno drukčijem ustrojstvu mobilizacije koncepta seksualnog identiteta, pri čemu diskurs amaterske pornografije možemo da promatramo kao nezaobilazno sredstvo i učinak tog procesa. Dok je kulturna preokupacija seksualnim identitetom u prethodnoj istorijskoj sekvenci bila u funkciji „snažnog otpora organizujućim principima tradicionalnih seksualnih stavova, kodiranih u

dominantnim i pervazivnim pretpostavkama heteroseksualne tradicije” (Weeks, 2002:189), aktuelnost “masovne komunikacije selfa” (Castells, 2006) učitava se kao znakovnost relativno razuđene, decentirane i demokratizovane seksualne politike u kojoj konstrukcija i afirmacija (drukčijeg) seksualnog identiteta (seksualnog ukusa, stila, orijentacije) ne anticipira društvenu stigmiju ili sankcije, niti identitet pretpostavlja kao specifičnu branu ili potenciju. Dok je sa jedne strane društvena istorija „seksualnih manjina pokazala vitalnost performativnog vokabulara, bilo da je reč o razlikovanju (od heteroseksualne hegemonije) ili kao markiranje istosti (kreiranje kohezivnog grupnog identiteta)” (Bell, & Valentine, 2005:132), sveobuhvatni kontekst potrošačke „tehnologije fleksibilne specijalizacije” (Erdei, 2008), koja identitetske razlike apsorbuje sa jedinstvenim ciljem sveukupne komodifikacije, ipak nije prepreka aktualizaciji amaterskog koncepta seksualnog identiteta čija se specifičnost očitava na nivou sociokulturne *transferencije sa grupnog na personalni nivo identifikacije* - karakterističan, uostalom, za postmodernu re-artikulaciju društvenosti. Dok je u prethodnom kulturnoistorijskom slučaju koristio kao teorijskopolitički koncept esencijalističko-fiksističkog zauzdavanja nužno kontingentnog i varijabilnog seksualnog ponašanja, ili, sa druge strane, kao potrošačka kategorija razlikovanja nepregledne medijske (pornografske) građe, diskurzivna konstrukcija seksualnog identiteta u digitalnom kontekstu „uradi-sam-pornografije” (Jacobs, 20007) može da se interpretira kao vlastiti učinak socioseksualne dramaturgije subjekta. Postreprezentacioni kod „realnog” karakterističan za „kućne” sadržaje strukturiše gotovo neoborivu argumentaciju za sintezu o diskurzivnoj uzajamnosti seksualnog identiteta i subjektivnosti. Amatersko samooblikovanje identiteta ne može da se interpretira kao refleksivni učinak političke ekonomije otpora hegemonim osama društvene moći, niti kao pozitiviteta diskriminatorne taksonomije koja se (napokon) ne očitava kroz „pravovernost socijalne upotrebe vagine” (Hocquenghem, 2010:15), već se pre može dovesti u vezu sa postmodernom preokupacijom sopstvom kao preostalim odgovorom na svet u kojem je bilo koja vrsta objektivnosti zasnovana na meta-narativima nemoguća (Yesil, 2001), to jest sa ultraindividualističkim dobom (Lipovecki, & Seroa, 2012) prevlasti singulariteta (sopstva), „bez sintetičkih zakona, bez traganja i želje za koherencijom, u mnogostrukim izlomljenim površinama jednog Mene u difrakciji, kojem je dovoljan jedan klik da bi se definisao” (Lipovecki, & Seroa, 2012:18). Drugim rečima, hiperindividualističko „pokazivanje u kontinuitetu” (Lipovecki, & Seroa, 2012:17) predstavlja središnju osu identifikacije koja važi u digitalnom kontekstu amaterizma, dok sa druge strane verovatno

nećemo pogrešiti ukoliko naglasimo da su upravo pornografske prakse „običnih ljudi” nezaobilazna činjenica kada se govori o načinima na koji se te procedure odvijaju. Imajući u vidu da internet otkriva izuzetnu upotrebnu vrednost na postmodernom planu težnji za kontinuiranim praksama samoizražavanja, seksualni identitet pornografskih praktikanata možemo da protumačimo kao diskurzivni učinak javnih reprezentacija sopstva u kiberprostoru. U tom smislu, mrežna tehnologija slobodne komunikacije se interpretira kao *društvena tehnologija samoizgradnje identiteta*. Dok je (još) tokom XIX veka dominacija rigidnog koncepta seksualnog identiteta, kako pokazuje studija tragičnih memoara viktorijanskog hermafrodita Arkulina Barbija u punom smislu pokazala svoje kobne posledice i društvene troškove seksualne isključivosti (Foucault, 2013), virtuelna kultura svetske elektronske mreže se danas očitava kao domen u kojem slobodno pokazivanje seksualnog sopstva otkriva moć slobodne konstrukcije identiteta. Drugim rečima, kiberprostor i despacijalizovane prakse „mrežnih subjekata” (Papacharissi, 2011) smatraju se jednim od ključnih uslova *identitetske homologizacije seksualnog subjekta sa njegovim prezentacijama* po čijem principu funkcioniše i amaterska pornografija - kao što doprinosi njegovom uspostavljanju.

Imajući u vidu da interpretacije „ne proizvode finalne oblike (apsolutne) istine” (Hall, 1997:210), teorijsko pozicioniranje seksualnog subjektiviteta pornografskih praktikanata – ali i posmatrača amaterske građe - bazira se na shvatanju po kojem identitet predstavlja diskurzivnu sumu individualne samokonstrukcije („tehnologije sopstva”, Fuko, 2014) u društvenom kontekstu mrežne interaktivnosti i intersubjektivnosti, odnosno u domenu društvenih odnosa. S obzirom na to da pojam seksualnosti referiše na „amorfno i fluidno polje činova, želja i seksualnih relacija u koje je uloženi određeni smisao” (Jackson, 2007:6), seksualni identitet se poima kao nefiksirani registar seksualnih prerogativa osobnih za funkcionisanje subjekta u specifičnom sociokulturnom kontekstu koji, dakle, obuhvata nove semantičke prostore virtuelnog. Imajući u vidu teorijskoistraživačku “nemogućnost separacije subjektivnosti i objektivnosti” (White, Bondurant, & Travis, 2000:14), postupak ispitivanja diskurzivnog učinka amaterske pornografije na planu seksualnog subjektiviteta njenih protagonista i korisnika odvija se na dve interpretativne ravni: na prvoj se pažnja usredsređuje na performativnu i samoproizvodnu konstrukciju seksualnog selfa, dok se na drugoj ravni pažnja pridaje intersubjektivnoj prirodi uslovljenosti konstrukcije, stilizacije i afirmacije subjektivnosti. Ispitivanje polazi od stanovišta po kojem pojam subjekta referiše na self koji je neraskidivo povezan sa sociokulturnim kontekstom i po

kojem je identitet, kontingentna suma specifičnosti, subjektivne koliko i intersubjektivne prirode (Hegel 1977, Benwell, & Stokoe, 2006). Imajući u vidu da kapacitet „posedovanja” identiteta zapravo znači „sposobnost za pričanje priče o sebi i vezi sa zajednicom” (Turner, 2006:278), ispitivanje seksualnog identiteta pornografskih praktikanata referiše na *fluidni sistem seksualnih značenja* koji subjekti ko-konstruišu u komunikativnom transferu intersubjektivne platforme kiberprostora.

Činjenica da „moć diskursa proizvodi ono što imenuje” (Batler, 1993) ne podrazumeva da pornografski diskurs amaterizma mehanicistički fabrikuje seksualne subjekte, niti da čin diskurzivnog oslovljavanja samo „oživljava subjekta da bi ga potčinio” (Batler, 2014). Imajući u vidu da jedan diskurs „sačinjavaju” upravo svi članovi „diskurzivne zajednice” (Teubert, 2010) i da je u kontekstu amaterske pornografije u prvom planu *participativizam* kao „potreba za kontrolom naših individualnih i kolektivnih sudbina” (Carpentier, 2014:320), istraživačka pažnja se ne pridaje isključivo paradigmi diskursa kao Despota-Označitelja (Delez, & Gatari, 1990), nego i teorijskom aspektu individualizovanog diskurzivnog delanja koje decentralizovani kiberprostor mrežne komunikacije *per definitionem* pruža.

Uprkos činjenici da upravlja konvencijama društvenosti, diskurs je u isto vreme radikalno „otvoren” za pojedinca i pojedinačno delanje. Ma koliko jezik baca „svežnjeve stvarnosti na društveno tlo” (Wittig, 1985:4), individualne akcije u okviru diskursa nedvosmisleno utiču na konstituisanje subjektivnosti i, polazeći od metodološkog uputstva da „ako neko želi da analizira genealogiju subjekta u zapadnoj civilizaciji, mora da uzme u obzir ne samo tehnike dominacije, nego i tehnike sopstva” (Fuko, 2014:32), ispitivanje seksualne subjektivnosti pornografskih entuzijasta digitalnog doba ne zaobilazi ni personalni, niti socijalni nivo na kojem se aktualizuju identitetske procedure. Dok u slučaju porno-industrije imamo više argumenata da govorimo o seksualnim subjektima koji se samodefinišu kroz socioekonomske postupke potrošnje, participativni duh diskursa „običnih ljudi” upućuje na poimanje identiteta koji se neprestano konstituiše i rekonstruiše kroz vlastite diskurzivne prakse. Ispitivanje seksualnog subjektiviteta pornografskih praktikanata polazi od stanovišta po kojem se identitet strukturiše u hibridnom prostoru između intrapsihičkog polja individualne refleksije i akcije (koncept selfa ili sopstva) i intersubjektivnog polja društvenosti i kompleksnih tokova interpersonalne, grupne i socijalne komunikacije. U tom smislu, istraživačka pažnja se posvećuje diskurzivnim postupcima „tehnologije sopstva” (Fuko, 2014), individualnog „samooblikovanja” (Skeggs, 2004),

refleksivnom, identitetskom “projektu selfa” (Giddens, 1993), ali u kontekstu intersubjektivne korelativnosti kao nužnog ko-kreatora identiteta. Naglašavanje diskurzivnog karaktera iskustva ne implicira stanovište o potpunoj determinaciji, već eventualnoj uslovljenosti savremenog subjekta kojeg ne oblikuje on sam, već i „ono” što dolazi izvana – “ideja ili princip ili društvo drugih subjekata” (Mansfield, 2000:3). Analitika načina na koji „real-core” strukturise seksualni identitet njenih praktikanata bazira se na teorijskom modelu po kojem se sopstvo i identitet ne razumeju kao esencijalni pojmovi osobe, „kao nešto što proističe iz same osobe”, već kao „entiteti koji nastaju u domenu društvenih odnosa posredovanih sredstvima simboličke komunikacije” (Stojnov, 2011:296).

Gledište o diskurzivnom ustrojstvu iskustva ne anticipira ekstrapolaciju teze o supra- - autoritativnom karakteru diskurzivnih režima: „u ideal-tipskom pogledu, subjekat može da upravlja diskursom i realnošću koja nam je kroz diskurs predstavljena“ (Teubert, 2010:12), a pojam delanja (agency) u tom smislu nije suprotstavljen, već uzajaman pojmu *društvene strukture*. Uprkos činjenici da jedinu realnost koju imamo na raspolaganju konstruišemo posredstvom diskursa (Teubert, 2010), to ne znači da subjekat ne poseduje moć samoproizvodne akcije, već da se upravo kroz identitet jasno iskazuje isprepletenost personalnog (savremeni „performans selfa”, Giddens, 1993) i društvenog (intersubjektivnog) nivoa konstrukcije subjekta, subjekta kao „relacionog bića” (Gergen, 2009). Društvena priroda subjektivizacije, koja se realizuje u polju diskursa, ne podrazumeva da su savremeni subjekti (samo) pasivni konzumenti identiteta (Chayko, 2008), nego ukazuje i na mogućnost da subjekti bivaju kreativni u smislu identitetske produkcije, ma kako identitet bio fragmentaran, multiplikovan i fluidan u postmodernom kontekstu kiberprostora. Sumarno, činjenica da je čovek „biće koje se uči društveno prihvatljivim načinima obrazlaganja sebe sama i koje se navikava na praksu ovih obrazloženja” (Stojnov, 2011:285) ne suspenduje potenciju refleksivnog ili „polu- -refleksivnog rada na sopstvu” (Jackson, 2007:8) i ostvarenje određenih učinaka na planu samo- -konstitucije i ko-konstitucije subjekta, pa i u virtuelnom domenu „simultane, disperzivne i nesupstancijalne transmisije oko klizavog čvorišta informacija” (Sobchack, 2004:154).

Na fukoovskom tragu o “dualnoj ulozi seksualnosti kao mehanizmu subjektivizacije, ali i subjektivizacije” (Ziv, 2015:15), ispitivanje diskurzivnog učinka amaterske pornografije na identitetskom planu angažovanih subjekata ne poriče interpelativnu funkciju govora, nego naglašava gledište da se uzajamnost društvene strukture i individualnog delanja iskazuju i aktivno

dopunjuju u domenu diskursa. Kako se identiteti poimaju kao društvene konstrukcije naturalizovane performativnom reiteracijom (Butler, 2010, 2005), možemo ih prihvatiti kao metodski koncept za potrebe demonstracije produktivnosti moći koju amaterska pornografija otkriva u specifičnom kontekstu javnih tokova mrežne komunikacije. Seksualni identitet može se predstaviti kao skup načina na koji subjekat „operiše u socijalno definisanoj sferi seksualnosti, poimajući sebe kao seksualno biće, ostvarujući manji ili veći stepen konzistencije iskustva seksualnih relacija” (Epstein, 1991:827) i diskurs amaterske pornografije se definiše kao digitalni domen „gustog lavirinta društvenih relacija” (Weeks, 2007) u kojem subjekat uspeva da ispisuje svoju seksualnost.

Društvena uloga pornografskog entuzijazma u postmodernim procedurama dekontekstualizacije metanarativne „totalizujuće Priče, koja o svemu govori i sve male priče svodi na svoje termine” (Belsi, 2010:114) ogleda se u meri u kojoj na nerefleksivan način stavlja na ispit „apstraktne i grandiozne Istine” (Plummer, 1995) seksualnog diskursa komercijalne pornografije. Ispitivanje aktuelnih procedura seksualnog samoiskazivanja ne zasniva se isključivo na perspektivi o rastućoj “individualističko-terapeutističko-ekspresivnoj kulturi koja neguje kazivanje o sebi” (Plummer, 1995:125): imajući u vidu globalnu popularnost i medijsku rasprostranjenost seksualnih ispovesti „običnih ljudi”, možemo se približiti zaključku po kojem je danas zapravo *seks postao Velika Priča* (Plummer, 1995).

Polazeći od činjenice da je krajem devedesetih godina prošlog i početkom XXI veka internet preuzeo vodeću ulogu kulturnog prostora za izlaganje, proizvodnju i distribuciju eksplicitnih slika „običnih ljudi” (Maina 2013, Barcan 2000), te da vodeći pretraživač internet sadržaja www.google.com na upit o pojmu „am-porn“ (amaterska pornografija, pristupljeno dana 23.12.2015 godine) nudi čak 194.000.000 poveznica sa navedenim i/ ili sličnim sadržajima, te da na upit „real porn“ („realna” pornografija) operiše cifrom od neverovatnih 217.000.000 veb stranica, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko naglasimo da je diskurs amaterske pornografije u isto vreme i sredstvo i učinak transferencije ispovesti (seksualnog) života u dostupne, parcijalne „istine” kao deo situiranog, kontingentnog znanja, što sa druge strane ne govori o konačnom prisustvu „transcendentalnog označenog” i konačnici „igre označavanja” (Derida, 1990). Pre je u pitanju to što označiteljske prakse više ne ispunjavaju tradicionalnu ulogu „reprezentacije subjekta za nekog drugog označitelja” (Žižek, 1976) nego se – pogotovo u amaterskom kontekstu - mogu podvesti i pod registar praksi pomoću kojih *subjekti sami sebe diskurzivno*

(re)konstituišu. Sumarno, diskurs amaterske pornografije može se tumačiti kao tip „kazivanja priča o sebi koje imaju za cilj konstituciju nas samih” (Plummer, 1995:172) i identitetsko samooblikovanje pornografskih entuzijasta predstavlja specifični učinak nove, amaterske metodike ispunjenja „volje za znanjem o seksu” (Fuko, 2006) bazirane na ispovednoj dinamici „mrežnog selfa” (Schmidt, 2013).

Istraživački fokus na subjekte angažovane oko „real-core” pornografije ne uspostavlja se isključivo radi uvida o aktuelnim procesima (samo)identifikacije, koliko teži sociološkom objašnjenju uloge diskursa amaterske pornografije u konstrukciji postmodernog subjekta ustrojenog oko seksualnosti i svetske elektronske mreže. Imajući u vidu da savremeni diskurzivni režimi seksualnosti konstituišu seks kao jezgro subjektiviteta (Ziv, 2015), deluje smisleno da ispitivanje diskurzivnih učinaka diskursa „običnih ljudi” može da pruži adekvatnu intelektualnu projekciju i ponudi podesan eksplanatorni model u vezi sa rastućim značajem koje seksualnost – kroz govor o seksualnosti – otkriva u konstituciji postmoderne subjektivnosti. Ukratko, do odgovora na pitanje „šta” postupcima imenovanja diskurs amaterske pornografije proizvodi, može se doći kroz analizu neumornog angažovanja postmodernog subjekta u vezi sa *kontinuiranim zadacima preispitivanja, proizvodnje i kazivanja istine o (svojoj) seksualnosti* (Fuko 2014, 2007, 2006).

Epistemološko otkrivanje sistematike na osnovu koje diskurs amaterske pornografije utiče na partikularnost seksualnog ponašanja i procesualnost specifikacije seksualne subjektivnosti, i sociološko odgonetanje dileme da li diskurzivni diskontinuitet amaterske pornografije implicira diskontinuitet u pogledu oblikovanja subjektivnosti pornografskih praktikanata, otvara širi „front analize” (Fuko, 1998) u čijem je središtu aktuelna fenomenologija načina na koji seksualnost *eo ipso* „(p)ostaje centralna u samodefinisanju selfa” (Ziv, 2015:16), načina na koji su procedure „identitetskog formiranja obično povezane sa našim seksualnim ponašanjem i željama” (Tuck, 2009:79), ili, sumarno, načina na koji je „u beskrajnoj spirali istine i realnosti sopstva - seksualnost od izuzetne važnosti” (Fuko, 2010:66).

12.4. Ispovedna tehnologija sopstva

12.4.1. Dekomodifikovana fantazija predsimboličkog uživanja

Prevladavajuća istraživačka paradigma „impotentne moralističke zgranutosti” (Žižek, 2011) nad patološkim efektima delovanja pornografskog diskursa bazira se na projekcijama oko sume negativnih uticaja koje kontinuirana izloženost eksplicitnim slikama ima na planu seksualnog selfa i subjektivnosti (Attwood, 2007). Supremacija istraživačkog stila „paranoičnog čitanja” (Kosofsky Sedgwick, 2003), prisutna u sociološkim i kulturološkim studijama, bazirana je na teorijskoj saglasnosti oko apriorno negativnih efekata upotrebe pornografije (Wicke, 2004) koji se ispisuju na polju reprezentacija i značenja, kao i na personalnom polju identiteta. Akademska artikulacija razgovora o „govoru o seksu” (Fuko, 2007) po pravilu zauzima formu naučnih polemika, žustrih debata oko pornografije (Segal, 2004), a prevladavajući teorijskoistraživački okvir pornografiju „izoluje u žižu zabrinutosti, definišući je u terminologiji sposobnosti prouzrokovanja štete” (Attwood, 2002:91) i ocenjujući je kroz „efekte koje prouzrokuje na ličnom i društvenom planu” (Huntley, 1998:79). U okviru teorijske infrastrukture apriorne štetnosti pornografije centralno mesto zauzima eksplanatorni model međuzavisnosti seksualne subjektivnosti i komodifikativne logike eksplicitnih slika, a imajući u vidu da je pornografija u kontekstu sveobuhvatnog kapitalističkog uticaja definisana kroz gotovo *opsesivnu fenomenologiju singularnosti* (Wicke, 2013), tek se za pojavu diskurzivnog režima pornografije decentriranog od socioekonomskih aktivnosti potrošnje može reći kako otkriva potenciju slobodne samoeksplikacije seksualnog selfa nasuprot i/ ili upravo usred „poretka koji se napaja kontigentnim odlukama na osnovu preferencija, i gde je sve `tvoj izbor` u poslednjoj instanci, kao na idealizovanom tržištu“ (Lošonc, 2012:15).

Oslanjajući se na istraživačku tradiciju koja pornografiju definiše kao sociokulturnu rezultantu „užitka i profita“ (Hennessy, 2002), određene teorije prepoznaju diskurzivni diskontinuitet amaterske pornografije u smislu intencionalnog niza postupaka individualizacije i destandardizacije potrošačkih praksi i navika koja konstruiše, oblikuje i disciplinizuje esencijalno „komodifikovane identitete“ (Benwell, & Stokoe, 2006). Kako beskrajnost samorevolucionisanja kapitalizma u aktuelnoj istorijskoj sekvenci podrazumeva otelotvorenje principa postfordističke, remarketizovane ekonomije u kojoj centralno mesto pripada individualizovanom izboru potrošača (Erdei, 2008), određeni broj teorijskih zapažanja insistira da uspon novih pornografija (Attwood,

2002), u koje spada i amaterski diskurs, zapravo predstavlja dublju eksploataciju u okviru kapitalizma, a ne distanciranje od komercijalizacije (Tyler, 2015). Kako amaterske prakse i amaterska kultura imaju moć „pospešivanja potrošnje... Što je poruka manje zvanična, više je šanse da će je potrošač posedovati” (Keen, 2007:90), po određenoj vrsti „teorijske inercije” može se ekstrapolirati stanovište o ekvivalenciji amaterske pornografije sa socioekonomskom mehanikom proizvodnje kulturnih različitosti čiji je cilj da prekrije esencijalno potrošačku (hiper)strukturu. Imajući u vidu da je potrošnja „neprimetna navika na koju se obraća pažnja samo kad odudara od uobičajenog” (Apaduraj, 2011:105), određena teorijska strujanja afirmišu gledište kako je pornografska industrija novoj izražajnosti amaterskog koda pribegla iz marketinških razloga (O’Toole, 1998), potvrdivši staru tezu o kapitalističkoj otvorenosti za novo „kao konstitutivnoj tendenciji ka ekspanziji” (Terranova, 2004:3). „Kućni” seks snimci se interpretiraju kao remarketizovani medijski materijali porno-industrije (Henze, 2013), a društveni i medijski uspon partikularnih reprezentacija seksualnosti za specifične seksualne ukuse svedoči o postmodernoj konstelaciji novih, sofisticiranih i „oslobođenih” potrošača (Jancovich 2001, Attwood 2007).

Postmoderni kod medijske autentičnosti (Barcan, 2000), prisutan u pornografskoj imaginativnosti „običnih ljudi”, određene teorijske struje posmatraju kao deo nove kapitalističke paradigme tržišne fleksibilizacije koja uslovljava „individualizaciju isključivo da bi je kasnije komodifikovala” (Andrejevic, 2004:111). Amaterska privrženost procesima de-medijacije u stvari je znak „aktivne participacije subjekata u vlastitoj komodifikaciji” (Andrejevic, 2004:113). Upravo kako se funkcija ideologije „ne očitava u mogućnosti da nam ponudi bekstvo iz realnosti, koliko da nam ponudi društvenu realnost kao vrstu spasa” (Žižek, 1994:323), korisnički aktivizam oko beskrajne produkcije samoprezentacija se po nekim mišljenjima očitava kao oblik imaterijalnog rada kasnog kapitalizma (Andrejevic, 2004). Poput gledanja (konzumacije) u „tradicionalnom” potrošačkom kontekstu, i „biti gledan” (Andrejevic, 2004) podjednako upućuje da se radi o disciplinujućim efektima potrošačke kulture hedonizma.

Amaterski kontekst pornografije na internetu ne potvrđuje paradoks postfordističke proizvodnje subjektiviteta koji „komodifikovani identitet grade na performansu dekomodifikacije” (Sassatelli, 2007:150). Iako se relativno veliki broj esencijalno amaterskih sadržaja (pro)nalazi u okviru komercijalne pornografske ponude, nije u pitanju pravilo koje obavezuje na gledište da se seksualni identitet pornografskih praktikanata automatski konstruiše

„između socijalnih struktura i iskustva svakodnevnog života, u prostoru gde se profit i užitak... snažno prepliću” (Hennessy, 2002:36). Imajući u vidu da sadržaji plasirani u dubinu kiberprostora otkrivaju potenciju „digitalne besmrtnosti” i beskrajnosti manipulacije, te da participativna kultura „ostavlja producente bez kontrole nad onim što produkuju” (Paasonen, 2010:1307), nema razloga zbog kojeg bi procedure komodifikacije zaobišle amaterske sadržaje. To što su suočeni sa „kreativnom dužnosti samodefinisanja putem potrošnje” (Benwell, & Stokoe, 2006:22) ne znači da seksualni identitet pornografskih aktivista u kiberprostoru možemo predstaviti kao apriorno komodifikovanim. Dok „amaterizam označava partikularni tip ‘poklon--ekonomije’ u okviru koje korisnici plasiraju slike i video-snimke besplatno, u cilju zabave, dotle digitalne platforme na kojima se izlažu profitiraju od prodaje reklamnog prostora ili pristupa zadržavajući dalja prava na reprodukciju” (Paasonen, 2010:1307) što implicira stav da se diskurzivni učinak amaterske pornografije na planu subjektivnosti njenih praktikanata ne može interpretirati u terminologiji volontarnog entuzijazma oko priključenja na panoptičku mašinu samonadzora/samodiscipline potrošačke kulture (Johnston, & Longhurst, 2010, Andrejevic 2004, Fuko 1997). Amaterska privrženost teleprezentnim tehnologijama ne anticipira stav po kojem novi seksualno-pornografski produktivizam predstavlja nove oblike samonadzora karakterističnog za disciplinarne režime (Fuko, 1997). Jednostavna činjenica da se produkciji, distribuciji i konzumaciji amaterske građe pristupa bez intencije materijalnog profita ohrabruje da ne govorimo o konzumerističkoj reartikulaciji seksualnog identitet. Iako individualna ekspresija predstavlja novi kulturni princip (samo)organizacije potrošačkih praksi gde se „moderna potrošač poziva da aktivno participira u procesu vlastite dekomodifikacije” (Sassatelli, 2007:149), gde se esencijalno potrošačka priroda prikriva usmerenošću ka dekomodifikaciji, identitetska „samoregrutacija” pornografskih praktikanata više govori o alternativnoj učinkovitosti relativno novog seksualnog diskursa u čijem je jezgru fantazija „kao imaginarno obećanje predsimboličkog užitka” (Carpentier, 2014:32).

Sa druge strane, ukoliko se prihvati metodološki izazov nove istraživačke paradigme u ispitivanju digitalne pornografije (Attwood, 2002) i epistemološka pažnja prida sadržaju govora pornografskih konzumenata i praktikanata u smislu prepoznavanja značaja njihovih seksualnih i pornografskih izbora, preferenci i iskustva (Paasonen, 2011b, Attwood, 2005), „invertirani spektakl seksualnog selfa” (Doorn van, 2009:113) usredišten u amaterskoj pornografiji na internetu je relativno teško povezati sa dekomodifikujućim usmerenjem potrošačke kulture

otelotvorenim u raznovrsnim “reality” programima. Analiza društvene interaktivnosti i sadržaja seksualne komunikacije uspostavljene na digitalnim trasama između pornografskih praktikanata (i konzumenata) naglašava *samoproizvodni duh delanja* koje kroz mrežni „užitak razmene i komunikacije” (Terranova, 2004) odmiče komercijalnom režimu. Naznaka da se radi o transferu medijskih sadržaja u specifične „katalizatore za lična povezivanja, distancirane od komercijalne pornografije i dopunjene... personalnim značenjima” (Miller, iz Sassatelli, 2007:145) - osobenom za samoproizvodnu stilistiku pornografskog delanja, te da amaterska pornografija predstavlja argument više u teorijskim pomacima prema „stanovištu po kojem pojedinci preuzimaju odgovornost u vezi sa odlukama konzumacije medijskih sadržaja” (Attwood, 2005:79), ipak, ne implicira sintezu da amaterska dekomercijalizacija uzrokuje i određenu vrstu depolitizacije. Uprkos tome što se u amaterskom kontekstu eksplicitni materijali više poimaju kao „prilika individua da spoznaju, razmotre vlastite želje, ponašanje i odgovore” (Buckingham, & Bragg, 2003:76), to ne podrazumeva da je seksualni identitet pornografskih praktikanata – ali i posmatrača – diskurzivni učinak samouspostavljenih „praksi slobode” (Buckingham, & Bragg, 2004:234), koliko je u pitanju diskurzivno uzmicanje pred fatalnošću osmoze seksualnog užitka i profita ili, sa druge strane, primicanje društvenim pozicijama koje omogućavaju “zalaženje iza svakog datog izbora” (Lošonc, 2012:17).

Dekomodifikovana kiberkartografija može se interpretirati kao društveni kontekst i specifični istorijski uslov samokonstrukcije seksualnog selfa pornografskih praktikanata, a ne kao esencija amaterskog entuzijazma u pornografskom domenu. Za razliku od potrošačkog konteksta eksploatacije u okviru kojeg „seksualnost nikada nije identifikovana sa personalnim ostvarenjem ili individualnim užitkom” (Altman, 2001:104), dekomodifikovana kiber- -prostornost predstavlja nužni uslov aktualizacije alternativnih pornografskih praksi koje povlače alternativne sheme u oblikovanju seksualnog identiteta što, međutim, ne podrazumeva da govorimo o diskursu oslobođenom mogućnosti skrivene reprodukcije „mikroskopskih, višeobličnih i bezbrojnih veza između užitka i manipulacije” (Certeau de, 2002:46).

12.4.2. Amatersko izumevanje seksualnog sopstva

U sličnom kritičkom tonu, volunтарыstički angažman oko (re)medijacije vlastitog seksualnog iskustva ne može se adekvatno interpretirati iz teorijske perspektive takozvane *popularne kulture* (Certeau de 2002, Fisk 2001, Poster 2006) i potrošački dekontekstualizovani

domen pornografskog delovanja „običnih ljudi” ne otkriva političku konotaciju refleksivnih postupaka prevladavanja kulturne ekonomije potrošnje - koliko je reč o diskurzivnoj dramaturgiji samokonstrukcije seksualne subjektivnosti.

Evidentna dekompozicija potrošačke upisanosti skopofiličkog užitka ne može se predstaviti kao rezultanta intencionalnih i refleksivnih procedura korisničkih grupa koje se prilagođavaju potrošačkoj običajnosti „samo da bi je preokrenule” (Certeau de, 2002: 236). Imajući u vidu da predstavljaju nove forme kulturne proizvodnje koje se *interpretiraju kao alteracija* depersonalizovanoj i mehanicističkoj proizvodnji seks-industrije, pornografske prakse amatera kiberprostora ne mogu se definisati kao registar taktika i domišljatih postupaka kojima „obični ljudi” intencionalno preoznačavaju potrošačku matricu svakodnevice. Iako možemo prihvatiti gledište o tome da socioekonomski postupci potrošnje nemaju unapred preciziranu trajektoriju, te da „svakodnevni život sebe izumeva kroz bezbrojne načine krivolova na tuđem imanju” (Certeau de, 2002:xii), to ne implicira tezu da je diskurzivni diskontinuitet amaterske pornografije rezultat precizno osmišljene „osvete taktika korisnika nad vladajućom moći proizvodnje” (Certeau de, 2002:85). Imajući u vidu da postupci i „lukavstva potrošača” (Certeau de, 2002) u procesu manipulacije i preoznačavanja predmeta potrošačke kulture podrazumevaju prisustvo (samo)refleksije delatnika, te da pružanje simboličkog otpora potrošačkoj metastrukturi podrazumeva kritičko preciziranje i refleksivno opojmljivanje fleksibilnosti načina na koji funkcioniše potrošački aparat tehnologizovanog kapitalizma, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko zaključimo da je diskurs amaterske pornografije pre jedna vrsta voluntarističkog i nerefleksivnog angažovanja koja lišenost potrošačkog iskustva transfiguriše procedurama “seksualnog izumevanja sopstva” (Fuko, 2014).

Diskurzivno samouspostavljanje seksualne subjektivnosti pornografskih praktikanata i, uopšte uzev, oštrina pornografskog diskontinuiteta amaterizma ne može se predstaviti kao refleksivni učinak “potrošačke metarmofoze” nekadašnjih korisničkih grupa: iako savremeno iskustvo potvrđuje da se u određenim kontinuumima „racionalizovanoj, ekspanzionističkoj, centralizovanoj, spektakularnoj i bučnoj proizvodnji suprotstavlja posve drukčija proizvodnja, nazvana ‘potrošnjom’, kojoj su obeležja lukavstva, razdrobljenost... potkradanje, tajnovitost, neumorni žamor, rečju, gotovo nevidljivost, jer se ne pokazuje u vlastitim proizvodima (gde bi za njih našla mesta?), nego u umeću korištenja onih koji su joj nametnuti” (Certeau de, 2002:84), diskurs amaterske pornografije može da se označi kao društvena pragmatika kontinuirane

samousmerenosti ka dekomodifikovanom užitku, odnosno kao govorna praksa (o seksu) koja prestaje bivati odraz potrošačke kulture u meri u kojoj na *neintencionalan, depolitizovan i tehnološki posredan način služi subjektivnom samoodređenju*.

Eksplicitni sadržaji amaterskog koda nedvosmisleno potvrđuju gledište o neraskidivosti veza između seksualnosti, subjektivnosti i istine (Fuko, 2014). Pornografske prakse „običnih ljudi” u kiberprostoru mogu se interpretirati kao nove „tehnologije sopstva” (Fuko, 2014) kojima se samokonstruiše seksualni identitet, a posebno seksualni self kao „osećaj koji osoba ima o sebi kao seksualnom biću, povezan sa osećajem za delovanje i sposobnošću samoidentifikacije vlastitih želja” (Plante, 2007:47). Dekomodifikovana prostornost delanja pornografskih praktikanata u tom smislu predstavlja tehnosocijalnu platformu amaterskog razrešenja relativno stare zagonetke oko neprestanog samopotčinjavanja „kazivanju istine... i odgonetanja nekog ko je i šta je” (Fuko, 2014:79). Na središnjem nivou interpretativnog kontinuuma, između konceptualizacije amaterske pornografije kao aktuelnog oblika decentrirane i fleksibilne potrošačke kulture i gledišta o semantičko-političkoj potenciji pornografskog prevladavanja socioekonomske sistematike, diskurs amaterske pornografije može da se tumači kao (digitalizovana) *govorna praksa ispovednog karaktera kojom se subjekti sami izumevaju*, to jest kao *vizuelni registar ispovednih praksi kazivanja* koji na „kolektivnom i polu- -svesnom nivou kulturnog delanja rekonstruiše nove fantazmatske opcije, zauzvrat generišući nove forme subjektiviteta” (Ziv, 2015:10).

Za razliku od seksualnih reprezentacija komercijalnog koda čiji se diskurzivni učinak ogleda u oblikovanju „potrošačkih identiteta” (Benwell, & Stokoe, 2006) i što u ime vizuelno- -estetskog prekoračenja i rekonfiguracije „mogućeg u višak” (Butler, 2005:23) internet pornografija u formi seksualne „transcendencije” zakona kulture i politike strukturiše voluntarističko ropstvo željama Drugog (Filipović, 2009), samoproizvodni stil pornografskog delanja ustrojen je oko seksualno ispovednih materijala kojima se subjekti u određenom vremenu tumače i samodefinišu. Dok je pragmatika internet pornografije industrijskog koda jedna vrsta govora o manje ili više skrivenim procesima disciplinacije korisničkih subjektiviteta (Filipović, 2009), odnosno govora o normalizujućem vektoru biopolitičke moći koja seksualno ponašanje potrošača-subjekata standardizuje na osnovu toga što precizno proizvedene seksualne interakcije predstavlja kao esencijalno liberalne i liberativne, pornografsko delovanje „iz ljubavi”, kako sugeriše značenje amaterizma, u prvom planu ističe diskontinuitet u oblasti vizuelnog koji je,

dakle, empirijski dokument diskontinuiteta na planu identiteta. S obzirom na to da vizuelno-semantički modus alternativnog govora označavamo kao jednu vrstu *postupaka intervencije u domenu fantazija*, možemo se približiti gledištu kako alternativna reprezentaciona politika krije potenciju „preoblikovanja subjektiviteta i rekonstitucije seksualnih praksi, kao i individualnih i grupnih identiteta” (Ziv, 2015:19). Imajući u vidu da seksualna fantazija nije neopozivo determinisana dominantnom kulturom, nego je i otvoreni predmet individualnog i kolektivnog preoznačavanja, alternativno strukturiranje seksualne fantazije amaterskog formata predstavlja alteraciju skupa načina na koji promatranje tih materijala - udruženo sa produkcijom i distribucijom - preoblikuje seksualno sopstvo: novi fantazmatski sklop „običnih ljudi” ono „moguće” (Butler, 2005) - koje fantaziju čini privlačnim - ne artikuliše (više) na način što prekoračuje „realno”, koliko samo „realno” (subjektivno iskustvo „realnog seksa”) uspostavlja kao fantaziju – jer je *upravo zamišljanje sebe i drugih u prethodnom pornografskom režimu predstavljalo jednu vrstu nemogućeg*. Kako amaterski postupci „otkrivanja” esencijalno nestabilnog statusa reprezentacionih normi i sledstveno „otvaranje” za semantičko preoznačavanje nemaju, bar ne u potpunosti, karakter (samo)refleksivnog, kritičkog delanja, samoidentitetska konstrukcija amatera u okviru pornografskog diskursa ne potvrđuje koncept po kojem se akcija pojedinca „izvodi upravo iz moći kojoj se opire” (Butler, 2012:22). Za razliku od komercijalnog znaka internet pornografije koja kroz hedonističku potrošnju povlači disciplinujuće obrasce ponašanja, specifikum amaterske pornografije se ne ostvaruje kroz intencionalno diskurzivno delanje „u suprotnom smeru”, ka cilju praktičnog prevladavanja paradoksa konzumerističke subjekcije.

I na planu samoevidentne razumljivosti, reč je, dakle, o *diskurzivnom poretku ispovesti* kojim se seksualni subjekat tumači, (re)konstituiše i identifikuje - što ne sugerise interpretativne apstrakcije da se radi o novim formatima slobode. Iako amaterska imaginativnost izmiče diskurzivnom učinku strasne privrženosti konzumerističkom (samo)potčinjavanju, *ispovedna tehnologija sopstva* (Fuko 2006, 2014), kojom se u isto vreme oblikuju eksplicitni materijali i seksualni self pornografskih praktikanata, ne anticipira diskurs seksualne emancipacije, čak (i) ukoliko tehnologija sopstva *eo ipso* podrazumeva *simbolički ulog istine*, „niz obavezivanja na istinu, pronalaženje istine, obavezu da se bude prosvetljen istinom, da se kaže istina” (Fuko, 2010:66), ili ukoliko, pak, prihvatimo tezu po kojoj se „osećamo slobodnim samo iz razloga što nismo u stanju da artikulišemo našu neslobodu” (Žižek, 2002:2).

12.4.3. Ispovedni obred produkcije istine i seksualnog sopstva

Prihvativši činjenicu da kulturna logika postmoderne otvara „nove avenije za seksualno samokazivanje” (Jackson, 2007:12) i da se identitet gradi kroz „priču o ‘ja’ koju svako sebi pripoveda” (Kofman, 2010:121), ispovedni kontekst pornografskih praksi kiberprostora deluje kao adekvatna konceptualizacija načina na koji savremeni subjekt - participant pornografskog diskursa - *individualizuje koncepciju seksualnog bića*. Iako se procedure ispovedne eksternalizacije selfa kao „simboličke reference ljudskog bića, fluidnog sistema značenja koji se odnosi na samu osobu” (Waskul, Douglass, & Edgley, 2000:376) vrše u virtuelnom okruženju dinamične cirkulacije digitalnih informacija, činjenica da digitalne pornografske prakse predstavljaju integralni deo svakodnevice, te činjenica da za veliki broj ljudi širom sveta sve manje važi podela na onlajn i oflajn sfere društvenog života (Poster, 2006), ohrabruje zaključak o *stvarnosti mreže međuuticaja između amaterske pornografije kiberprostora i sopstva njenih praktikanata i posmatrača*.

Ispovest je centralna diskurzivna forma amaterskog delanja u postmodernom kontekstu “samonarativnog tkanja selfa” (Carpentier, 2014:325). Dekomodifikovani domen decentrirane komunikacije koju otvara upotreba interneta (putem kompjutera, mobilnih telefona, tableta, digitalnih satova i sličnih elektronskih naprava) može se sagledati kao tehnosocijalna uslovnost efektne (samo)identifikacije sopstva koja odigrava na dematerijalizovanom, vizuelnom planu ispovesti.

Otkrivanje istorije veza ispovesti sa celokupnom (zapadnoevropskom) kulturom predstavlja adekvatno teorijskoistraživačko polazište za razumevanje načina na koji amaterski diskurs o seksu preuzima funkciju društvenog domena u kojem se, nakon ispovedaonice, sudnice i klinike, danas zasnivaju ispovedne prakse. Pre no što je postala baza medicinskog, psihoterapeutskog i sudskog diskursa, ispovest je do kraja XVIII veka imala središnju funkciju u veroispovednim praksama hrišćanskog sveta (Radstone, 2007). Kako otkriva fukoovska intelektualna tradicija, zapadna društva su od srednjeg veka na ovamo ispovest uvrstila u glavni registar obreda od kojih se po pravilu očekivala produkcija i iskazivanje istine, a centralna okupiranost ispovesti od samih početaka hrišćanske kulture odnosila se, kao i danas, na seks i seksualnost. Kao „životinja koja priznaje” (Fuko, 2006:70), seksualni identitet i subjektivnost zapadnoevropskog kulturnog kontinuuma, od ranog srednjeg veka do danas, spajaju se u *diskurzivnoj formaciji ispovesti*, a esencijalno hrišćanska praksa nam se sada, u sekularnom,

deinstitucionalizovanom i medijski privlačnom obliku, vraća „sa toliko različitih strana... da je više ne opažamo” (Fuko, 2006:70). Iako je od vremena protestantizma „izgubila isključivo obrednu i ekskluzivnu lokalizaciju” (Fuko, 2006:74), ispovest je – od prve ispovedaonice do pornografskih praksi amatera – sačuvala kulturnu opsesiju seksualnošću. Hrišćansko izumevanje aparature ispovesti pronalazi pragmatiku u različitim kulturnoistorijskim sekvencama, a kao *diskurzivna praksa priznanja*, ispovest je radikalno proširila područje delovanja u oblasti koje nisu pod strogom vlašću crkve, i u meri u kojoj više nije samo reč o „priznanju teških grehova, nego o *priznanju svega*” (Fuko, 2002:221), i „od tada smo postali društvo koje neprestano nešto ispoveda. Ispovest je nadaleko i naširoko rasula svoja dejstva; u pravu, medicini, pedagogiji, u porodičnim odnosima, ljubavnim vezama, u svakodnevnom životu i najsvečanijim obredima; priznajemo svoje zločine, svoje grehe, ispovedamo svoje misli i želje, svoju prošlost i snove, ispovedamo svoje detinjstvo, svoje bolesti i nevolje; vatreno se zauzimamo za to da sa najvećom tačnošću kažemo sve ono što je najteže reći; ispovedamo se u javnosti, u privatnosti, roditeljima, vaspitaču, lekaru, onima koje volimo, priznajemo sami sebi, u zadovoljstvu i mucu, stvari koje ne možemo reći nikom drugom i od kojih pravimo knjige” (Fuko, 2006:70).

Iako je ispovedni format “beskrajnog kazivanja svega o seksu” (Fuko, 2002) u hrišćanskom kontekstu služio kao kontrolni vektor popustljivosti duha, postmoderna konotacija tehnologije (samo)priznanja očituje simboličku inverziju. Dok (je) ispovedno priznanje seksa u veroispovednom smislu predstavlja(lo) znakovnost i anticipaciju samopokore i samopotčinjavanja disciplinujućoj aparaturi, savremeno iskustvo zapadnog sveta ispovedne prakse seksa uspostavlja kao znakovnost seksualnog užitka koji se više oslanja na cikličnost, iscrpnost i kontinuitet *govora o seksu*, a manje na materijalnost odnosa. U svakom slučaju, proceduralnost ispovesti - koja je u početku inicirala i rezultirala priznanjem greha, da bi danas služila kao postupak priznanja svega (greha, užitka, bolesti, zločina, istine, svakodnevice) – predstavlja osnov za razumevanje savremene „preopširne brbljivosti” (Fuko, 2006) o seksu. Ispovest je diskurzivna tvorevina kroz koju se seksualnost subjekta od ranog srednjeg veka naovamo neprekidno tumači, razlaže, analizira, saznaje i, stoga, „seksualnost na Zapadu nije ono što se krije, nije ono što čovek obavezno prećutkuje, nego ono što je dužan da prizna” (Fuko, 2002:212).

Dok je u institucionalnom svetu hrišćanstva ispovedna tehnologija stavljena u službu ispisivanja kulturne kartografije greha, na mesto razlomljenih meta-narativa postmodernog

iskustva dolaze *partikularne istine ispovednog kazivanja svega (seksa)*: „istina naših života leži u boljoj komunikaciji: u kazivanju svega. Seks je, dakle, postao Velika Priča. (...) pričaj o svom seksualnom ponašanju, svom seksualnom identitetu, svojim snovima, svojim požudama, bolovima i fantazijama. Pričaj o svojoj požudi za svilenim šalom, za osobom istog pola, za mladom decom, za masturbacijom, za transrodnim oblačenjem, za požudom da budeš ugrizen, da imaš previše seksa, da ga nemaš uopšte. Pričaj o svojim seksualnim disfunkcijama, problemima u vezi sa orgazmom, abortusu, svojom seksualnom zavisnošću” (Plummer, 1995:4). Kao centralni modalitet proizvodnje istine (Fuko, 2005), ispovedni obredi, u duhovnoj ili svetovnoj varijanti, predstavljaju transfernu tačku samokonstrukcije identiteta. Ispovest sadrži „beleg istine” (Fuko, 2010:87) i strasna privrženost kazivanju svega (oko seksa) može da se pojmi kao centralna „tehnologija sopstva” (Fuko, 2014) kojom pojedinac konstituiše (seksualni) self. Za razliku od hrišćanskog ustrojenja ispovesti kao tehnologije verbalnog „spiranja grehova” (Fuko, 2014:85) i sledstvenog samootkrivanja (izumevanja) sebe (kao grešnika), sekularna formatiranost ispovednog rituala očitava potenciju samoizumevanja seksualnog sopstva u drugom vrednosnom smislu. Postmoderna kontekstualizacija se ogleda u tome što danas koncept „tehnologije sopstva” (Fuko, 2104) podrazumeva obavezanost istini seksualnog užitka, „pronalaženja istine, obaveze da se bude prosvetljen istinom” (Fuko, 2014:32) o užitku seksa. Esencijalno hrišćanski predlog „novog načina brige o sebi kao seksualnom biću” (Fuko, 2010:67) - otelotvoren u *ispovednom iskazivanju istine koja subjekta kao takvog konstituiše* – otkriva sekularne varijacije u diskursu amaterske pornografije na internetu koji nedvosmisleno potvrđuje gledište da „seks služi kao oslonac tom starom, a na Zapadu tako poznatom i važnom obliku propovedi” (Fuko, 2006:14). S obzirom na to da se unutrašnja logika ispovednih radnji zasniva na praksi samospoznaje i samopriznavanja koje su od krucijalne važnosti u identitetskoj samokonstrukciji „uloge koju pojedinac ima u svetu ili kako se on razlikuje ili šta ima zajedničko sa ostalima” (Fuchs, 2008:320), amaterska privrženost eksplicitnom govoru o istini vlastite seksualnosti može se dovesti u vezu sa esencijalno hrišćanskim konceptom *ispovednog vladavanja sobom*. Ispovedna kristalizacija priznanja i unutrašnji modus produkcije istine sačinjava fundamentalni uslov obrazovanja naše subjektivnosti - jer „nije dovoljno biti samo moralno dobar, nije dovoljno samo poštovati zakone, nije dovoljno samo imati zakonit, valjan ili poštovanja dostojan odnos prema drugim, nego i prema sebi treba imati izvestan odnos istine” (Fuko, 2010:89) i u tom se smislu diskurs amaterske pornografije na internetu može učitati kao relativno privilegovano,

tehnološki remedijativizovano polje ispovednog ispisivanja seksualnog sopstva. Globalna privlačnost digitalnog diskursa pornografskih entuzijasta upućuje na promišljanje o društvenoj funkcionalnosti relativno stare ispovedne mehanike priznanja čije delovanje u savremenom smislu podrazumeva da se seksualne prakse ne obrazuju na principu ispovednog „filtriranja dužnosti” (Fuko, 2002:232) koliko na *ispovednom filtriranju užitaka*, što ne znači da istraživački koncept ispovesti - kao zajedničkog imenitelja hrišćanskih praksi priznanja greha i pornografskih praksi priznanja telesnog užitka - implicira metodološki pristup koji pastoralne procedure u bilo kom drugom smislu možemo povezati sa pornografskim, kao što ni ispovedni učinak pokore i pokajanja ne možemo u bilo kom drugom smislu povezati sa skopofiličkim užitkom (pornografske „istine seksa”).

Iako je ideja seksualnog selfa u pojedinim studijama pornografije i seksualnosti dovedena u određenu vezu sa ispovednim modusom tehnologije sopstva (Fuko 2014, 2012, 2010, 2002, 2005, 2006, 1997, Williams, 1989, Plummer 1995, Radstone 2007, Doorn van 2009, Taylor 2009b, Butler 2005, 2010), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko sintetišemo zaključak da je (tek) pornografski diskontinuitet amaterskog duha uslovio teorijsku legitimaciju koncepta *središnjeg* značaja ispovedne mehanike (produkcije istine) u funkcionisanju i identitetskoj učinkovitosti pornografskog diskursa „običnih ljudi” u kiberprostoru, te materijalnom okruženju svakodnevnog života.

Iako se ne može reći da ispovednu sistematiku vizuelnog otkrivanja telesnog užitka ne možemo da povežemo sa „tradicionalnim” diskursom pornografskog filma i videa (Williams 1989), verovatno nećemo pogrešiti ukoliko afirmišemo koncept po kojem se beskrajnost diskurzivne putanje zapadne težnje za generalizacijom i diseminacijom postupaka priznanja efektno materijalizuje u virtuelnoj sredini amaterskog uživanja u „analizi znanja o uživanju” (Fuko, 2006) (na koje se seksualne ispovesti nedvojbeno pozivaju). Slično proceduri psihoanalitičke transferencije koja – kao dehistijanizovana i scijentizovana varijacija ispovesti – neprestano traga za “realnim selfom” analizanda koji se ne krije u revolucionarnim postupcima stvarnosti promene (ličnosti, osobe), nego iznalaženja načina samootkrivanja identiteta sopstva (Taylor 2009a, Rioch 1988), diskurs amaterske pornografije se u odnosu na „višak posredovanja“ komercijalne pornografije čini kao funkcionalno polje aktualizacije beskrajnih postupaka kazivanja (istine) o sebi, što u specifičnom smislu znači da preuzima funkciju

privilegovanog domena samoformiranja subjekta, pa i pod uslovom da je konstruisani identitet kontingentnog karaktera.

Polazeći od teze da je „hard-core” pornografija tip seksualnog diskursa, savremena formacija fukoovske „volje za znanjem” (Fuko, 2006), prvobitna teorijska shema neraskidivosti veza između pornografije i ispovedne tehnologije sopstva (Williams, 1989) dobija izdašnost smisla tek u kontekstu amaterske pornografije na internetu, fenomenu koji u hronološkom smislu sledi nakon „mejstrim” diskursa. Utemeljena na proučavanju glavnotokovske pornografije filma, videa i fotografije, konceptualizacija pornografskog diskursa kao „nehotične ispovesti” (Williams, 1989) i vizuelne „ispovedne pomame” (Williams, 1989), koja po pravilu mora da „pohranjuje dokumentarne dokaze istine, čineći vidljivim nehotičnu ispovest telesnog užitka” (Williams, 1989:50), ne odgovara istini. Iako u epistemološkom smislu prepoznaje skučenost intelektualnog prostora samorazumljivosti, jer seksualno „samoevidentno nije samoevidentno koliko se čini” (Williams, 1989:268), narečena teorijska shema ne prepoznaje do to što „seks govori direktno i eksplicitno u pornografskim pokretnim slikama” (Williams, 1989:268) ne sugerise da neposredno svedočimo nehotičnoj ispovesti seksualizovanih subjekata, već je upravo potrošački konotirana, brižljiva razrađenost tehnoloških, medijskih i seksualnih postupaka u okviru „tradicionalnog” pornografskog diskursa ta koja gledalaštvo približava osećaju da neposredno prisustvuje *ispovestima o seksualnom užitku*.

U primarnom smislu, navedena teorija ne uvažava nužnost interpersonalnog karaktera ispovednih praksi (Fuko 2002, 2006, 2010), uzajamnu angažovanost ispovednika i ispovedaonika oko transfera ispovesti (u psihoanalitičkom ključu: analizanda i analitičara), a kako su seksualne interakcije u komercijalnom režimu svedene na „teatarski performans, a ne diskurzivni akt” (Taylor, 2009b:32), ono čemu u medijativnim scenama seksa simbolički prisustvujemo jeste ekspresija rada seks-radnika (neretko, porno-zvezda) koji ne ostvaruju simboličku komunikacije između sebe, niti između sebe i Drugih (publike, korisničkih grupa). Za razliku od ispovedne transferencije koja referiše na proliferaciju istinitih iskaza u kontekstu *uzajamnog razumevanja*, vizuelna proliferacija scena muške ejakulacije - kao središnjeg „argumenta” da se radi o „ispovednoj pomami” (Williams, 1989) - može da se učita kao medijska strategija kojom komercijalna pornografija pod znakom neposrednosti eksplicitnog prikriva delovanje esencijalno konzumerističke moći (nasilne identifikacije). Imajući u vidu da glavnotokovska pornografija ne uključuje ostvarenje komunikacijskih veza sa gledalaštvom, u „opseivnom traganju za znanjem

posredstvom voajerističkog dokumentovanja ispovednog, nehomičnog seksualnog paroksizma” (Williams, 1989:49), ogleda se, dakle, specifična “ekonomija performansa” kojoj se pristupa kroz pasivne čimove kulturne potrošnje. U istom duhu, prihvaćanje glavnotokovskog diskurziviteta pornografije kao vizuelnog registra ispovesti telesnog užitka subjektiviteta ne odgovara istini jer je, u najkraćem, u pitanju *medijski domen fikcije* koji ne sadrži ni „autobiografski, niti dokumentarni” impuls (Taylor, 2009b). S obzirom na to da je u pitanju medijska konstrukcija u čijem jezgru stoji fantazija „kojom se snabdevaju želje gledalaca (a ne glumaca)” (Taylor, 2009b:32), ispovedni kod pornografskog diskursa se razume kao *partikularno autentični* kontekst samokazivanja istine: iako se možemo složiti sa gledištem da je seksualna interakcija u pornografskim materijalima realna, to ne znači da je istinita. Pornografske zvezde „ne kazuju istinu ili želju njihovog seksa” (Taylor, 2009b:33) i performativna priroda ispovesti ukazuje da je partikularnost reprezentovanog – bazični modus sledstvene konstitucije i afirmacije seksualnog sopstva – medijska varijacija niza predodređujućih postupaka osmišljavanja i naturalizacije komercijalnog ustrojstva seksualnog ponašanja.

Iako se vizuelnoj proliferaciji muške ejakulacije pristupa iz konzumerističke perspektive namicanja uverenja da se radi o neposrednom znaku seksualnog užitka, spontanitetu neposrednog ostvarenja seksualne želje, ta vrsta „ispovesti” zapravo ne govori ništa o „svom” seksualnom subjektu, seksualnom ukusu, željama i slično. Tretiranje seksa kao ispovesti telesnog užitka njenih performerica više maskira nego što otkriva esencijalno potrošačku logiku. Imajući u vidu način na koji funkcioniše diskurs amaterske pornografije, užitak, koji eventualno ispunjenje „volje za znanjem” po definiciji generiše, ne mora nužno da bude povezan sa sveobuhvatnom paradigmom potrošačke kulture, pa čak i pod uslovom da se ta paradigma određuje u *produktivizmu uživanja* i činjenici da je savremeni subjekt „izabran za užitak, u metaforičkom i materijalnom smislu” (Tuck, 2009:78).

Iako analitika tekstualnih sadržaja ispovesti, koju pornografski praktikanti ispisuju pored vizuelnih, sugeruje da se agencnost pornografskog subjekta, paradoksalno „otvorenog činjenicom da je konstituisan društvenim svetom” (Butler, 2005: 3), ne da razložiti kao niz brižljivo razređenih postupaka intencionalno ustrojenih oko odmicanja modelima represivne asimilacije, niti oko refleksivnog osvajanja slobode, amaterska pornografija se nedvosmisleno odupire teorijskoj identifikaciji sa „načinom govora i konstrukcijom *spekulativne* istine o seksu” (Williams, 1989:276). Osim što digitalna dinamika produkcije, distribucije i promatranja

„kućnih” materijala u formalnom smislu ispunjava procedure obaveznosti i iscrpnosti karakteristične za ispovedne prakse, diskurs amaterske pornografije se može tumačiti kao virtualna ekstenzija ireverzibilnog procesa „strahovitog širenja obaveze ... ispovesti, dakle samog priznanja” (Fuko, 2002:219), jer se u sadržajnom smislu *bazira na ne-spektaklu vlastite istine (seksa)*. Na mesto lažnog svedočanstva koje o seksu nudi glavnotokovska eksplikacija, amaterski konotirana podudarnost između seksualnog subjekta koji govori i predmeta njegovog iskaza (Fuko, 2006) uzrokuje, dakle, razrešenje fenomena viška u posredovanju karakterističnog za (hiper)medijsku komunikaciju. Sa druge strane, intersubjektivna mreža komunikacije između producenata i posmatrača ohrabruje gledište po kojem amaterska pornografija može da se predstavi kao seksualizovana praksa ispovesti, odnosno *cirkulacija eksplicitnih sadržaja između ispovednika i onog ko svoju seksualnost ispoveda*. Nasuprot pasivne potrošnje fiktivnih ispovesti, digitalno ustrojstvo amaterske pornografije utiče na dinamiku i obim ispovednog samootkrivanja, kao i potenciju decentralizovane komunikacije pornografskih praktikanata čije javne ispovesti ne ostaju bez komentara, niti bivaju lišene iskustva javnog slušanja, razumevanja (najčešće: *priznanja*) od strane Drugog (seksualnog subjekta). Iako se *despekulativna, ‘despektaklizovana’ istina seksa* pornografskih ispovesti može učitati kao imanencija trivijalnosti i banalnosti, karakteristična verovatno za transistorijsku fenomenologiju fizikalne materijalnosti, strasna privrženost ispovednoj formi seksualnog samootkrivanja može da se tumači kao aktuelna jedinica „stare, ali nestalne familije tehnika staranja o sebi” (Haton, 2010:92), to jest vizuelno-znakovni modus mobilizacije „tehnologija sopstva” (Fuko 2014, Barcan 2010) koji *kiber-pornografiju sve više upotrebljavaju kao dokaz i kao sredstvo (konstrukcije) seksualnog identiteta*.

12.4.4. Ispovedna hermeneutika uživanja

Transistorijska priroda seksualnih interakcija u svim kulturnim epohama obezbeđuje istovetnu „količinu” telesnog užitka za seksualne subjekte (Fuko, 2006), dok ispunjenje „volje za znanjem” (Fuko, 2006) o seksu predstavlja kontingentni ishod diskurzivnih praksi usmerenih ka konstrukciji seksualnog užitka u izvorno neseksualnom domenu (kazivanja). S obzirom na to da nema novih užitaka, već *otkrivanja novih pravila igara (oko) užitka* (Fuko, 2006, 2002), amaterska privrženost ispovednom kazivanju istine seksualnog užitka - koji, dakle, nije medijski fabrikovan, niti mehanicistički produkovan - predstavlja popularnu formu zadovoljenja „volje za

znanjem” (Fuko, 2006) čiji se sociokulturni novuum ogleda u tome što kroz seksualne iskaze kojim manipuliše oslobađa *potenciju identitetskog samooblikovanja*.

Ispovedno samotumačenje pornografskih entuzijasta predstavlja određenu vrstu neintencionalnog, polu-refleksivnog ili nerefleksivno zasnovanog diskontinuiteta u odnosu na seksualne modele asimilacije i relativno nasilne identifikacije koju industrija seksualne zabave po pravilu povlači, ali ne postoji dovoljno snažna argumentacija za formiranje koncepta o radikalno političkoj i socijalnoj angažovanosti pornografskih praktikanata, te bi se stoga dalji istraživački napor mogao usmeriti ka problematizaciji amaterske pornografije kao *samoproizvodnog metoda otkrivanja novih oblika seksualnog užitka*. Iako ispunjava „volju za znanjem o seksu” (Fuko, 2006), glavnotokovski diskurs pornografije ne može se razložiti kao ispovedna tehnologija kojom protagonisti iskazuju seksualni užitak i formiraju „autentični” seksualni identitet što dovodi do zaključka da je imanentna identifikacija posmatračkih grupa sa komercijalnim sadržajima „identitetski projekat” seks industrije. Definicija *delanja ‘iz ljubavi’*, esencijalna za amaterizam, ohrabruje, međutim, gledište po kojem pornografski entuzijasti nemaju razloga da iskazuju neistinite ispovesti telesnog užitka. Dok se u prethodnom pornografskom režimu seksualna interakcija po pravilu bazira na *profesionalno artikulisanom performansu (glumi) seksualnog užitka*, verovatno nećemo pogrešiti ukoliko zaključimo da je remedijalizovani domen „užitka istine užitka” (Fuko, 2006) središnji faktor zbog kojeg se sve veći broj ljudi okreće amaterskoj izražajnosti, seksualnoj upisanosti ispovednog govora u istini užitka, sumarno – ‘*užitku znanja užitka*’ (Williams, 1989) *koji odgovara stvarnim osobama, stvarnim seksualnim željama i stvarnim seksualnim situacijama*: „soft-core je bio simulirani seks, hard-core je otišao dalje, do stvarnog seksa, a real-core još dalje, jer pokušava portretisati, bez mnogo medijacije, ljude kako stvarno zadovoljavaju svoje želje, a pritom su često potpuno odeveni... U real-core je reč o stvarnosti koju vidite, o istini tih slika. O želji da vidite nekoga kako radi nešto jer on želi biti viđen. Ti ljudi to snimaju jer ste i vi dio te igre. Vi ste publika. Njih uzbuđuje to što će se neko uzbuditi zbog njih” (Messina, 2007: 24).

Polazeći od stanovišta o trajnoj upisanosti ispovednog govora u užitku (Taylor, 2009a), amaterska okrenutost kao ispovednim praksama i običajnosti da „sve što je u vezi sa seksom mora da bude propušteno kroz beskrajn žrvanj reči” (Fuko, 2006:27) na određeni način može se dovesti (i) u vezu sa tezom kako je u pitanju digitalni oblik “benevolentnog” panoptikona. Iako se možemo složiti sa stavom da „ukazivanje na potlačenost i oblik propovedi upućuju jedno na

drugo” (Fuko, 2006:14), predstavljanje pornografskog aktivizma „iz ljubavi” kao znakovnosti volunтарыstичке прикључености на дисциплинујуће апаратуре самонадзора свакодневних ужитака би се могло прихватити под условом да прихватимо фukoовску тезу по којој само „мултипликација самих ужитака, пре него мултипликација ужитка исповедних дискурса о ужитку, може да садржи истинску снагу политичког и ослобађајућег чина” (Taylor, 2009a:79). Истраживачки модалитет испитивања аматерске грађе на интернету полazi од становишта по којем „Западњак од пре три века јесте натеран да каже све о своме сексу” (Fuko, 2006:30), али прихвата перспективу да та врста „притиска” не мора да долази искључиво из репресивне корелативности друштвене моћи, већ да исповест, супротно, може да означава методiku „старанја о себи” (Fuko, 2014) и то кроз иманентни „однос снаге истине” (Fuko, 2014). Супротно исповедним праксима хришћанског света и сексуализованог модуса порнографije које су устројене око моћи спречавања или подстицања „саучесништва између телесне механике и попустљивости духа” (Fuko, 2006:25), дискурс аматерске порнографije открива сексуалну истину „обичних људи” који у исповедној „обавези казивања истине, скривања онога што се чини, одгонетанју nekог ко је и шта је” (Fuko, 2014:70) препознају декoмодификовану, несpekулативну и до одређеног степена демедијатизовану варијацију “ужитка знанја ужитка” (Williams, 1989). Тај тип уживања, са друге стране, преузима функцију друштвеног извора смисла порнографског делања и адекватне сексуалне идентификације. Док су исповедне procedure претходних дискурзивних режима сексуалности – хришћанска институција исповедаoнице или „hard-core” порнографске праксе – задовољјавале „volју за зnanjem” (Fuko, 2006) да би је spojиле са друштвеним структурама моћи, hermeneutika исповедног ужитка аматерске порнографije базира се на евидентној „umanjenosti” посредног карактера (репрезентације) сексуалног искуства, на epistemoloшkom примичанју *desupstancijalizovanoj istini seksa* чију kontingentnost možemo да препознамо у једноставној чињеници што је, ipak, доступна ван meta-horizonta dubokih структура моћи.

У alteraciji са христijанizованим поступцима исповести, који подразумевају сведоčenje *subjekta protiv samog sebe* (Fuko, 2010), да би га ти поступци пред собом, али и оним који располаже садржајем исповести располаже, psihiчки „oslobodili” и да би као послушна јединка лакше функционисао у парадигматском оквиру дисциплинског друштва, али и у alteraciji са „hard-core” праксима исповедног перформанса којима медијска разрађеност načина на које се секс приказује, омогућује „да се избегне оно што моћи даје моћ” (Fuko, 2006:173), исповедни оквир порнографije entuzijasta kiberprostora уčitava се као *hermeneutika seksualnog selfa*, то јест

tehnologija individualizacije seksualnog sopstva. Kao oblik delanja koji je sam sebi svrha (Tmumim, 2012:8), ispovedne samoreprezentacije predstavljaju samoproizvodnost načina na koji „iskazujemo to što mislimo ili šta smo uradili, a ta informacija onda postaje materijal kojim se tumačimo” (Butler, 2005:143), a pragmatika ispovednih procedura u okviru pornografskog diskursa može da se tumači iz perspektive „užitka znanja užitka” (Williams, 1989) koje je filtrirano i artikulirano u skladu sa participativnim duhom “fantazija o slobodi i delovanju permanentno osujećenih delovanjem struktura” (Carpentier, 2014:326). Iako glavnotokovska imaginativnost pornografskog nedvosmisleno uverava da je verbalizacija, gotovo odavno, „scena za seksualnost” (Butler, 2005:146), tek je „snaga istine” (Fuko, 2006) o aktualizovanom seksualnom užitku, smeštena u srcu vizuelne ekonomije ispovesti „običnih ljudi”, konstitutivna sila alternativnih modusa seksualne identifikacije njenih protagonista. Amatersko razrešenje identitetskog paradoksa istosti - praktične nemogućnosti identifikacije sa slikom samog sebe – vrši se, stoga, u alteraciji sa radikalno uvećanim procedurama medijacije glavnotokovskog usmerenja koje značajno doprinose da iskustvo postmodernog subjekta, u okviru ili van kiberprostora, biva „ukradeno, izmanipulisano, regulisano posredstvom mašinskog Drugog” (Žižek, 2012:287).

Nedvosmisleno je jasno da seksualni „matriks imaginativnosti, prepoznavanja i identifikacije” (Mulvey, 1999:836) nije moguće ostvariti u odnosu sa sopstvenom slikom. Uzajamnost konstituisanja seksualnog identiteta na osnovu sadržaja ispovesti i generisanje sadržaja ispovesti na osnovu tako uspostavljenog identiteta ispunjava uslov vlastite mogućnosti isključivo u dinamičnom odnosu diskontinuiteta sa komercijalnim poretkom. Zahvaljujući činjenici da „neki znaci mogu biti tako rasprostranjeni u konkretnoj jezičkoj zajednici ili kulturi i tako rano naučeni da izgleda kao da nisu konstruisani, već kao ‘prirodno’ dati” (Hol, 2013:14) glavnotokovski režim je prikrio esencijalno fiktivnu prirodu ispovesti seksualnih aktera što u daljoj ekstrapolaciji teza ohrabruje gledište da se amaterski stil identitetskog samotumačenja bazira na „užitku u istini užitka” (Fuko, 2006) koji imanentnu lišenost supstance ili seksualne referencijalnosti ukida upravo pozivanjem na *performativnost glavnotokovskog ‘užitka u istini užitka’* (Fuko, 2006). U tom smislu, evidentni paradoks zasnivanja seksualnog selfa kroz pornografske prakse ne ogleda se u činjenici što je u pitanju jedna vrsta „samoreferencijalnosti ispražnjene od samorefleksivnosti” (Dolar, 2012:113), karakteristične za procese „staranja o sebi” (Fuko, 2014), koji se ne tumače kao delovanje (samo)svesti nego kao *praksa sama* (Dolar,

2012), nego što je izvor samoidentifikacije i amaterski odnos identitetske „diferencijacije, kreacije, inovacije” (Fuko, 1997:166) paradoksalno omogućen supremativnom paradigmom komercijalnog koda. Imajući u vidu da ne postoje novi rodovi, nego samo nove socijalne mogućnosti konstrukcije i konzumacije užitka (Fuko, 1997), te da je „hard-core” pornografija u dominantnoj potrošačkoj kulturi relativno davno preuzela prerogative hegemonog diskursa seksualnosti, gotovo univerzalizujućeg načina vizuelnih reprezentacija seksa koje konstruišu šta zapravo seks i seksualnost jesu, specifična vrsta samoostvarujućeg proročanstva kapitala na planu materijalnosti tela i ljudskih želja (Filipović, 2009), ispovedno samootkrivanje seksa se tumači kao konstitutivna disasocijativnost od uvreženog režima pornografskih fikcija i tim diskontinuitetom se konstruiše i afirmiše seksualni self praktikanata amatera. Tek u kontekstu medijske supremacije komercijalnog diskursa, ispovedni transfer desupstancijalizovane istine sopstva preuzima funkciju seksualne samoidentifikacije. Diskurzivna obrednost *otkrivanja seksa kakav on neposredno jeste* predstavlja osnov za razumevanja diskontinuiteta koji pornografski entuzijasti ostvaruju (i) u domenu vlastitog identiteta. No, s obzirom na to da novi kulturni prostor fantazije ne može da se učita kao praktični učinak refleksivnih, intencionalnih i individualizovanih poduhvata (Messina, 2007), nego, možda, kao razrada novih mogućnosti užitka kazivanja kao „drugog načina na koji telo nešto radi“ (Butler, 2005: 152) strukturisanih u delimičnoj suspenziji potrošačkog delirijuma interpretacije, imanentnost otpora učitano u diskurzivnom preseku narečenih režima može da se odredi isključivo kao ontološka latencija (Lošonc, 2012), jedna vrsta „meta-zahteva koji afirmiše sebe u već datom diskurzivnom redu, ali na taj način da sabira u sebi iskre transcendencije iz imanentnosti poretka“ (Lošonc, 2012:25). Ispovedni postupci samointerpelacije subjekta, koji se realizuju posredstvom pornografskog diskursa, ne očitavaju paradoks smisla ukoliko se kontekstualizuju univerzalizujućim kodom kapitalizma, unutar kojeg se, odavno, mehanicistički nižu „pojedične situacije“ (Žižek, 2011:301): činjenica da „užitak, ili obećanje užitka, deluje kao poluga trgovine kapitalističkog društva“ (Giddens, 1993:176), ne znači da se užitak ne može konstruisati i iskazati van dominantnog društvenog konteksta, pa i pod uslovom da užitak kazivanja o seksu u gubi označiteljski prefiks, te da se ispovedni užitak „kazivanja o nečemu što je telo učinilo ili kroz šta je telo prošlo“ (Butler, 2005:152) ne bazira na arbitrarnosti medijatora, nego na govorniku samom, na desupstancijalizovanoj „samoj Stvari“ (Žižek, 1976). Iako potvrđuje gledište po kojem usmerenost subjekta da neprestano govori, ipak, „nije postalo naš lek“ (Drajfus, 2006:57),

procedure ispovednih samoanaliza kod korisničkih grupa interneta odlikuju se značajnim „propustima u ponavljanju“ (Butler, 2010) u odnosu na prethodni pornografski diskurs. Imajući u vidu da užitak u govoru o seksu više vezuju za seks nego za govor, postupci ispovedanja seksualnih iskustava svakodnevnog života predstavljaju diskurzivnu bazu nove konstelacije seksualnog identiteta subjekata angažovanih oko pornografije.

Globalna pozicioniranost seksualnog subjekta u digitalnim svetovima pornografskog režima fikcija predstavlja bazu za razumevanje ispovednih postupaka amatera kao praksi koje seksualni užitak kazivanja otkrivaju u vlastitim, najtananim kretanjima požude i seksualnosti, praksi koje „belege istine“ (Fuko, 2014) o seksu iznose da bi u njima *kao takvima uživali*. Imajući u vidu da ispovedno kazivanje po pravilu „postaje umešano u čin koji prenosi“ (Butler, 2005:152), ispovedne autoprezentacije postaju *izvor i dokument identitetskih specifičnosti*, demarkaciona linija seksualnih subjekata koji ne izbegavaju „tešku i opasnu materijalnost“ (Fuko, 2007:8) moći diskursa na refleksivan način, niti, sa druge strane, poriču nužno *društvenu strukturu proizvodnje žudnje* (Delez, & Gatari, 1990), koliko ukazuju da je tehnodiskurzivni okvir slobodne, remedijalizovane i decentralizovane komunikacije karakteristične za Web 2.0 jedan u nizu *društvenih preduslova za eventualnu seksualnu emancipaciju*. Kreacija seksualnog selfa na osnovu ispovednog otkrivanja istine seksa, na osnovu „odnosa snage istine“ (Fuko, 2014), spada u red savremenih formacija „tehnologija sopstva“ (Fuko, 2014), u registar metoda delovanja selfa kojem, sumarno, pornografija ne služi isključivo kao „masturbatorski materijal“ (Dyer, 1985), nego više kao kreativno sredstvo seksualne konstitucije. To ne podrazumeva da amaterskim diskursom označavamo ostvarenje dugo odlaganog susreta čoveka i znanja o vlastitim željama - što sačinjava fantazmatsko jezgro psihoanalitičke tradicije - već ukazuje da se savremena prekomernost (*sur-savoir*) i „nadutost znanja o seksualnosti koje je istovremeno intenzivno i ekstezivno“ (Fuko, 2014:8), oličenog u diskursu glavnotokovske pornografije, u amaterskom okruženju razrešava arbitrarnosti označitelja na način što „izabranost za užitak“ (Tuck, 2009:78) prepušta domenu individualnog izbora i akcije subjekta. Za razliku od „hard-core“ kanona „zadovoljavanja unapred poznatih seksualnih želja“ (Taylor, 2009b:43), diskurs amaterske pornografije na internetu je usmeren ka individualnom samoistraživanju seksualnog užitka o čemu nedvosmisleno svedoče ispovesti njenih praktikanata. Amaterska istrajnost oko *prikazivanja i kazivanja seksualnog užitka* pronalazi u ispovednim praksama adekvatnu formu. Opšteprihvaćena činjenica da se digitalna „Matrica hrani ljudskim uživanjem“ (Žižek, 2012:290)

ne implicira da bi amaterske prakse produkcije, distribucije i konzumacije pornografije trebalo označiti na taj način, već, verovatno, da se ispovedno „uživanje u istini o uživanju: uživanje u tome da je znamo, da je izlažemo, da je otkrivamo, da budemo očarani kada je vidimo, da je kažemo, da zadobijamo i zarobljujemo druge pomoću nje, da je poveravamo u tajnosti, da je lukavstvom isteramo na čistac” (Fuko, 2006:83), u velikoj „razasutosti aparatura koje smo izumeli da bismo govorili o seksu” (Fuko, 2006:42), efektno razlaže i kroz despacijalizovane pornografske prakse „običnih ljudi”, dok imanentna upisanost u procedurama ispovesti implicira, ali ne i anticipira, deliberativnu esenciju seksualnog priznanja i ispovedne istine „koja ne pripada poretku moći, već je po poretku srodna slobodi” (Fuko, 2006:71). Činjenica da ispovedne formacije pornografskog diskursa otkrivaju desupstancijalizovanu istinu seksa angažovanog subjekta ne podrazumeva (konačnu) suspenziju nedostatka označenog, niti autoemancipatorski prekid klizanja subjekta „niz lanac označitelja” (Klejgs, 2011:27). Digitalna pragmatika ispovesti amatera pre bi mogla da se definiše kao relativno nova *konstelacija sopstva, tela, govora i istine* upisana posredstvom partikularne logike kompjuterske tehnologije koja istrajava oko fantazma privatnog pristupa osobi (Patterson, 2004), seksualnoj „stvari po sebi”, dakle, oko *obećanja seksualne slobode* same. Ni inherentno opresivan, niti oslobađajući, uticaj digitalnih medija u ispunjavanju praznine između reprezentacija i ‘realnog’ (Hardy, 2009) očitava se u amaterskom kontekstu kao uslov mogućnosti seksualne samoreferencijalnosti ustrojene oko ispovednih postupaka kazivanja o sebi koji nas, kao članove diskurzivne zajednice (Teubert, 2010), takvim inaugurišu.

12.5. Intersubjektivna konstitucija seksualnog identiteta

Teorijska supremacija koncepta o intersubjektivnoj i relacionoj prirodi subjektiviteta i identiteta (Schmidt 2013, Thumim 2012, Žižek 2012, Stojnov 2011, Belsi 2010, Gergen 2009, Plante 2007, Cavanagh 2007, Fina de 2006, Turner 2006, Benwell, & Stokoe, 2006, Hegel 2005, Barker 2004, Benjamin 2004, 1998, Waskul, Douglass, & Edgley 2000, White, Bondurant, & Travis, 2000, Mansfield 2000, Bolter, & Grusin 2000) ohrabruje metodološku upućenost da tezu o ispovednoj tehnologiji sopstva amatera dopunimo i testiramo u *intersubjektivnoj mreži društvenosti virtuelnih porno-komuna*.

Stav da su „diskurzivne akcije utemeljene u tradiciji kooperacije” (Gergen, 2009:74) proizilazi iz referentnog okvira bliskog socijalnom konstrukcionizmu koji subjekat poima kao

„promenljivi proishod ljudskih odnosa” (Stojnov, 2011:291), odnosno iz teorijskog pristupa koji ontologiju pojedinca zasniva na njenim esencijalno diskurzivnim temeljima (Stojnov, 2011). Pojedinaac ne konstruiše svoj identitet van društvenog konteksta, a među procesima koji oblikuju svakodnevni život interakcija se čini kao „privilegovani lokus produkcije identiteta” (Fina de, 2006:267). Činjenica da se, pogotovo u postmodernom kontekstu „fluidnog života” (Bauman, 2009), identiteti smenjuju, a sopstvo ostaje (Lošonc, 2010), jeste ogledalo sociokulturnih promena koje se zasnivaju posredstvom diskursa. Pošto pojedinac ne biva lišen iskustva simboličke komunikacije, jastvo se posmatra kao „entitet raspoređen u prostoru ljudskog sadejstvovanja” (Stojnov, 2011:295), a identitet možemo da predstavimo kao način samopredstavljanja koji je kreiran u kolektivnom okviru diskursa. Posredstvom diskursa, društvo se učitava kao ko-kreator subjekt(iviteta) i identiteta, a značenja kojim subjekat manipuliše u percepciji i organizaciji stvarnosti je konstrukt „međuodnosa sa drugima u smislu partikularnih socijalnih situacija” (Waskul, Douglass, & Edgley, 2000:376).

Za razliku od pojma sopstva, koji se povezuje sa načinima na koji pojedinci određuju sebe, pojam subjekta uključuje i načine na koji je društveno određen, a razgovor može da se poima kao osnovni modus stvaranja društvenog sveta (Harre, 1983): „ljudi konstruišu sebe u tekstovima i u razmeni tekstova u diskursu. Ljudski identitet se izgrađuje kroz razgovor u društvenom kontekstu” (Stojnov, 2011:291). Subjekt se ne poima isključivo kao samoreferencijalno biće, nego se identifikuje i kroz kolektivnu interpretaciju njegovog govora i delanja (Harre, 1998).

12.5.1. Specifikum mrežne ko-artikulacije subjekta: relacioni kod raz-govora (o seksu)

Imajući u vidu koncepciju o ljudima kao “relacionim bićima” (Gergen, 2009) i sociokonstrukcionistički stav da nema ništa u umu što se prvo nije pojavilo u društvu (Vygotsky, 1978), ispitivanje diskurzivnog učinka amaterske pornografije na planu identitetske konstrukcije subjekata - pornografskih praktikanata - posebnu pažnju pridaje *relacionom domenu (raz)govora o seksu*. Središnji domen konstrukcije i demonstracije subjektivnosti predstavlja domen društvenih odnosa, pojam sopstva „ne zadržava smisao društvenog i kulturnog uplitanja nužnog za određenje subjekta“ (Mansfield, 2000:2) i ispitivanje identitetskih atributa pornografskih praktikanata nužno stremi ka očitavanju registra seksualnih i društvenih značenja stvorenih u komunikaciji, a transferisanih na subjekta.

Ukoliko amatersku pornografiju pojmimo kao diskurs, a pornografske prakse „običnih ljudi” kao diskurzivne prakse koje imenovanjem konstruišu šta nešto jeste (Butler 1993, Williams 1989), deluje neproblematična teza kako je (seksualno) samokazivanje deo onoga što se čini na planu sopstva, a konverzacija „način zajedničkog činjenja i postajanja nečim drugim” (Butler, 2005:153), odnosno društvena tehnologija transpozicije identitetskih oznaka sopstva u subjekat. Delanje pojedinca “odaje” personalne i socijalne tragove (Baym, iz: Schmidt, 2013), i deluje verovatno da se znanje o načinu na koji društvo, u psihoanalitičkom ključu: veliki Drugi, uspostavlja i artikuliše (sopstvo) subjekta (angažovanog oko amaterske pornografije) krije u digitalnim sadržajima raz-govora (između) praktikanata.

Pošto u metodološkom smislu nije bitno, dakle, samo ono što ljudi kazuju, „nego kompleksan društveni proces involviran u to kazivanje” (Plummer, 1995:13), „nestvarno stvarna” (Castells, 2000) prostornost elektronske mreže ne predstavlja samo okvir realizacije interpersonalnih tokova komunikacija između pornografskih praktikanata, nego digitalni oblik zasnivanja i demonstracije društvenih odnosa presudne u transcendenciji selfa u entitet subjekta. Kako repertoari društvenih tipova ponašanja „migriraju” na digitalne platforme, psihonalički veliki Drugi se, kao „ono što je izvan subjekta a konstituiše subjektivnost” (Belsi, 2010:75), u kontekstu pornografskog delanja amatera može otkriti u intersubjektivnoj mreži virtuelnih zajednica. S obzirom na to da samokonstrukcija identiteta nužno referiše na „komunikacione procese u okviru društvenih relacija koji je omogućavaju i ograničavaju” (Fuchs, 2008:320), digitalno iskustvo savremenosti ukazuje da je svetska elektronska mreža u određenom smislu postala domen zasnivanja društvenih odnosa, značajan i na planu konstitucije subjektivnosti pojedinaca involviranih oko produkcije, distribucije i potrošnje „kućnih” snimaka. Otkako je internet preuzeo društvenu funkciju komunikacije na svim nivoima, identitet se poima kao entitet mrežne prirode (Schmidt, 2013), a kako se subjekat i njegov identitet inaugurišu i razlažu kroz digitalne postupke mrežnog komuniciranja i intersubjektivnog povezivanja u društvene mreže, deluje jasno da subjektivnost pornografskih praktikanata ne izmiče *specifikumu mrežne ko-* - *artikulacije.*

Drugim rečima, logika hipermedijske kulture, izražene u digitalnim sredinama, sugeriše „definiciju sopstva čiji ključni kvaliteti nisu određeni u terminologiji raspršenosti, koliko u smislu bivanja povezanim ili u mreži relacija” (Bolter, & Grusin, 2000:232), što znači da je mrežna struktura intersubjektivne komunikacije simboličko polje društvenosti koje sublumiše sopstvo

porno-entuzijasta, to jest psihoanalitički, desupstancijalizovani veliki Drugi koji postoji nezavisno od praktikanata, koji ih potvrđuje, a kojeg, kako ukazuje komunitarni porno-voluntarizam, zapravo, „održava njihova neprekidna aktivnost” (Žižek, 2012:22).

12.5.2. Ispovedni transfer ka Drugom

Suprotno logici samoevidentnosti, pornografski entuzijasta digitalnog doba ne može u identitetskom smislu da se neposredno poistoveti sa onim što i/ ili ko sačinjava sadržaje njegovih ispovesti. Sudeći po relativno intenzivnom opsegu tekstualne razmene i digitalnoj dinamici razgovora u okviru virtuelnih porno-komuna – neki video zapisi sa sajta komune www.zoig.com beleže, na primer, preko 300 tekstualnih komentara i poruka između članova: <http://www.zoig.com/play/5779279-lingerie-sex-bed-pyjamas-pajamas>, pristupljeno dana 5.1.2016. godine - deluje jasno kako u *odgonetanju seksualne subjektivnosti pornografskih aktivista značajno participiraju drugi pojedinci*.

Kada se govori o seksualnom identitetu pornografskih aktivista, članovi porno-zajednica mogu da se podvedu pod eksterni registar faktora seksualne konstitucije. Oni, dakle, ispunjavaju psihoanalitičku funkciju velikog Drugog u smislu „prevencije svesti od stanja potpune slobode ili autonomije” (Benwell, & Stokoe, 2006:24), a kojem, u specifičnom smislu, subjekat „duguje razliku koje dozvoljavaju da uopšte misli” (Belsi, 2010:68). Dok ispovedna tehnologija uspostavlja seksualni self pornografskih aktivista, subjekat se „definiše vlastitom pozicijom u društvenim praksama” (Benwell, & Stokoe, 2006) u koje nedvosmisleno spadaju prakse razgovora, uzajamne komunikacije i tekstualno-narativne razmene iskustava, želja, stavova, ocena, a koje pragmatika Web 2.0 neposredno omogućava.

Identitetska petlja selfa, seksa, govora i istine ostaje nerazrešena bez pozivanja na Drugog, simboličku figuru onoga ko ispovesti sluša (gleda), jer subjekat govori istinu o sebi *drugome*, i u „relaciji sa javnom... interpretacijom njegove ispovesti” (Atkins, 2005:200) razumeva i konstruiše ko je. Ispovedni transfer prenosa *priznanja užitka – užitka priznanja* referiše o nužnom prisustvu Drugog „kao istinskog adresata govora, Drugog kojeg ne smemo i ne možemo da obmanemo” (Dolar, 2012:123), koji seksualnu samoreferencijalnost subjekta sublimiše u digitalnu i relativno fluidnu *znakovnost seksualnog identiteta*, a činjenica da reprezentacije u okviru novih medija „služe i potvrđuju ljudski osećaj za sopstvenu realnost” (Hardy, 2009:14) sugeriše da tako govorimo o demonstraciji samog seksualnog identiteta. Sa

druge strane, činjenica da se ispovedni transfer amaterske pornografije aktualizuje na komunikativnoj liniji između praktikanata ne podrazumeva odsustvo pasivnog delovanja/promatranja (pre)ostalih i izuzetno brojnih internet korisnika, koliko ukazuje na potrebu izoštrenja ispitivačkog fokusa na *intersubjektivni koncept subjektivacije praktikanata*, nepoznatog u prethodnim pornografskim režimima.

Seksualna “deesencijalizacija selfa” (Fina de, 2006) pornografskih praktikanata razlaže se u ispovednom transferu digitalnih iskaza, a sadržaji razgovora oko plasiranih ispovesti ohrabruju gledište po kojem čovekovu želju zapravo strukturise „decentrirani veliki Drugi... kao simbolički prostor u kome prebivam” (Žižek, 2012:5). Kako eksternalizacija selfa kao „ispoljavanje kroz koje subjekt spoznaje samog sebe i postaje svestan svoje posebnosti” (Erdei, 2008:24) u pornografskom smislu predstavlja ispovedno iskazivanje sopstvene istine o seksu - kao alteracije komercijalnog režimu fikcija - seksualni subjekat amaterskog diskursa se konstituise u nužnosti odnosa sa drugim praktikantima koji predstavljaju Drugog “sa kojim moramo da se odmerimo” (Dolar, 2012:123). Konstitutivno ispovedanje istine seksa - od pastoralnih procedura samoiznuđivanja istine greha do digitalnih procedura samoiskazivanja užitka - ne odigrava se bez prisustva ispovednika, „partnera koji nije naprosto sagovornik, već instanca koja zahteva priznanje” (Fuko, 2006:73). Da bi ispovest imala praktičnog smisla, nužno je prisustvo ispovednika, onog Drugog kojeg društvo delegira da bi slušao istinu i posredstvom nje subjektom manipulisao, gde sadržaji ispovesti, dakle, predstavljaju materijal kojim zajednica subjekta tumači, prepoznaje i takvim ga inauguriše. Ranije oličen u pastoralnoj figuri ispovednika, akademskoj figuri seksologa, ispovedni adresat savremenog doba može da se poveže sa onlajn društvenim mrežama. Ispovedno priznanje nužno referiše na „aktivnost komune i govornikove intencije da sebe realizuje u komunitarnom okviru” (Doody, 1980:4), i simbolički transakcionizam između onoga koji ispovesti plasira i onoga koji ispovesti razmatra sugerise da onlajn društvene mreže predstavljaju domen intersubjektivne komunikacije (Benjamin 2004, 1998), bazu prezentacije selfa ali i društvenih pregovora oko identiteta subjekta (Papacharissi, 2011). S obzirom na to da ispovedni postupci referišu na uzajamnost procedura govorenja i slušanja (produkcije, promatranja), virtuelni domen mrežnog povezivanja pornografskih aktivista ustrojenih oko produkcije i konzumacije ispovesti predstavlja intersubjektivni osnov njihove seksualne konstitucije.

12.5.3. Intersubjektivna dramaturgija priznanja priznanja užitka

U “dubini” kiberprostora pronalazimo relativno čvrstu argumentaciju kako bismo amaterski modalitet mrežne transferencije seksualnih ispovesti povezivali sa konceptom intersubjektivnog priznanja priznanja užitka. Da onlajn društvene mreže zaista služe za „autoidentifikaciju identiteta, upoznavanje selfa sa refleksivnim procesima fluidnog povezivanja sa društvenim krugovima” (Papacharissi, 2011:305), u okviru kojih ispovedna transferencijalnost preuzima funkciju intersubjektivne interpelacije subjekta, neposredno svedoči govor pornografskog Drugog, nosioca pogleda kojem se ispoveda istina, dostupan na veb adresi amaterske zajednice www.zoig.com (pristupljeno dana 7.1. 2016. godine).

Digitalno ime ‘hudsonblue’ - www.zoig.com/profile/hudsonblue - krije seksualne materijale pedesetogodišnje članice sa Islanda, a njen najpopularniji zapis dostupan na adresi <http://www.zoig.com/play/5779279-lingerie-sex-bed-pyjamas-pajamas> obuhvata preko 300 tekstualnih komentara među kojima su – *Mondobongo*: „Deluje veoma zabavno, ti si jedna izuzetna žena”, *504david*: „Donela si posebnu svežinu u komunu, veoma si zabavna i preljudka”, *jomata*: „Apsolutno neodoljivo. Izgledaš neverovatno u tim gaćicama...”, *sloppyjalopy*: „Ovo su najbolje... fotografije na sajtu... uvek izgledaš toliko seksi šta god da obučeš”, *silverneck*: „Toliko si prirodna! Hvala ti”, *realredsrock*: „Prelepa i preseksi, neodoljiva dama. Nisam mogao da prestanem da masturbiram gledajući te kako se diraš i imaš seks”, *tacklemonster*: „Vau! Ti si veoma ljupka. Sviđa mi se tvoje telo u tim seksi čarapama. Hvala što si ovo podelila sa nama”, *ram2283*: “đ,O, Bože, kako bih voleo da živim blizu tebe. Samo da bih se uverio koliko si seksepilna u stvarnom životu...”, *Mnms*: „Izgledaš više nego dobro, elegantno, seksi, mladoliko, poželjno i izazovno”.

‘Carl1935’ je pseudonim 80-godišnjeg gej porno-aktiviste sa prebivalištem u Kanadi koji je u komuni aktivan od 2009. godine - <http://www.zoig.com/profile/Carl1935>. Video ispovest dostupna na adresi <http://www.zoig.com/play/1206261-jerking-right> pregledana je preko 11 hiljada puta, a među narativnim reakcijama ispovednih adresata nalaze se – *stenbuk*: „Ovo je toliko uzbudljiv video...fantastičan video. Volim da gledam kako diraš taj veliki penis. Očekujem sledeći zapis. P.S. Fotografije su takođe odlične”, *bicla1966*: „Bilo je lepo iskustvo gledati ovaj video. Izgledaš apsolutno privlačno”, *aczhaz65*: „Odličan šou, Karl, dobro je znati da to možeš. Trebalo bi da me vidiš sa moje 72 godine. Volim starije devojkje!”, *pussman*: „Prelep

penis u tvojim godinama, očaravajuće”, *m1986*: „Jedan od mojih omiljenih zapisa, odavno. Nadam se da će ih biti još, dragi...”.

‘Felicia19’ je elektronsko ime 25-godišnje članice iz Sjedinjenih Američkih Država čiji pornografski portfolio sadrži 50 video i 654 fotografske ispovesti - <http://www.zoig.com/profile/Felicia19>. Među zapisima mnogobrojnih ispovednih adresata izdvajaju se - *lovegunn*: „Sviđa mi se sve što je u vezi sa tobom. Ti si toliko lepa, i kladim se da si neverovatna. Volim da promatram tvoje prelepo telo i više si nego lepa”, *samsungd900*: „Tvoje slike i video klipovi su neverovatni. Ti si toliko lepa, volim tvoje oči. Hvala što si ovo podelila sa nama!”, *JackJill2012*: „Tvoji zapisi nas seksualno uznemiravaju. Samo nastavi...☺”, *Mammateur*: „Tvoja lepota je božanstvena. Veoma seksi!”, *general8297*: „Ti si kraljica oralnog seksa”, *muffmuncher69*: „Možemo li da vidimo još neke delove tvog tela? Volimo što izuzetno voliš oralni seks... Molim te, postavi još snimaka. Hvala na deljenju!”.

Bračni par iz Sjedinjenih Američkih Država izlaže pornografske ispovesti pod imenom ‘keenkeycouple’ - <http://www.zoig.com/profile/keenkeycouple>. Njihovo relativno nestandardno seksualno ponašanje, koje uključuje odnose sa drugim osobama, nije članove ove društvene mreže ostavila ravnodušnim – *FarmGirlJill*: „Prelepa seksi dama, a i ‘oruđe’ muškog partnera ne deluje loše”, *otherman*: „Sviđa mi se vaš profil i to što deliš svoju ženu...“, *Fenderbender*: „Veoma pametna odluka. Alisa je toliko gladna seksa. Rita je takođe seksi dok j.... Alisu. Ali, Alisa, moja, moja, moja... Tako seksi grudi, zadnjica i taj pogled. Mogao bih da se zaljubim u nju!”, *bgdadi*: „Osećam se veoma uzbuđeno gledajući vas kako se zabavljate sa dildom, obe imate preslatke zadnjice” (...).

‘Pregnantbabe’ sublimira pornografske prakse 34-godišnje članice komune sa prebivalištem u Nemačkoj, aktivne od decembra 2015. godine <http://www.zoig.com/profile/Pregnantbabe>. Specifični po tome što otkrivaju seksualni život članice i za vreme njene trudnoće, ispovedni sadržaji su promatrani oko tri hiljade puta, a među ocenama njenog pornografskog delovanja nalaze se – *saspinkbutterfly*: „O, bože, ovo što deliš sa nama čini nam se više nego seksi, više nego privlačno. To što izlažeš sebe na najintimnije načine i što nam prikazuješ trudnoću u realnom vremenu je očaravajuće. Nadamo se da ćeš imati seksualni apetit u mesecima koji dolaze i da ćeš moći da umetneš velike predmete u tvoju veliku vaginu. Volimo ovo!”, *DickGozinya*: „Veoma seksi fotografije, predivna galerija, nadamo se da ćeš ovako lepo nastaviti...”, *handkar*: „Neverovatna lepota”, *jason106*: „Prelepe grudi, tvoje telo

je prelepo”, *mantop*: „Prelepa trudna žena, lepo je iskustvo gledati tvoje telo”, *johnnylicks*: „Ljupka, nežna vagina i odlično telo... Voleo bih da te okusim sa svim ukusima hormona trudnoće. Njam, njam!”.

Evidentna intersubjektivna kodiranost komunikacije u okviru društvene mreže pornografskih praktikanata sugerije prisutnost ispovednog adresata, psihoanalitičkog velikog Drugog zbog kojeg, na kraju, „subjekat nikada ne kontroliše u potpunosti efekte sopstvenog delanja” (Žižek, 2012:270). Analitika simboličkih transakcija između pornografskih entuzijasta potvrđuje da je središnji modus na osnovu kojeg slušanje i promatranje ispovesti učestvuje u digitalnoj transcendenciji seksualnog selfa u subjektivitet čvrsto povezan sa humanističkim konceptom priznanja (Hegel, 2005) i psihoanalitičkom shemom intersubjektivnog prepoznavanja (Benjamin 2004, 1998, 1996). Ispovedna transferencijalnost diskursa amaterske pornografije potvrđuje gledište po kojem se konstitucija seksualnog subjekta po pravilu vrši *intersubjektivnom interpelacijom sopstva*. I postupak ispisivanja i sadržaji tekstualne mreže između adresanata i adresata sugeriju da se radi o intersubjektivnom prepoznavanju subjekta kao takvog kakvim se on kroz ispovedne sadržaje predstavlja i, još važnije, da se radi o *intersubjektivnom priznanju autentičnosti priznanja užitka* kojim amateri po pravilu operišu. Mehanika po kojoj osoba dolazi do potvrde o sebi kroz adekvatno „prepoznavanje njenih činova, osećanja, intencija, egzistencije, nezavisnosti” (Benjamin, 1998:21) povezana je sa onlajn društvenim mrežama pornografskih entuzijasta, a dramaturški kod intersubjektivnog prepoznavanja ustrojen je oko diskurzivnih varijacija priznanja priznanja užitka koju nosilac ispovesti iskazuje.

Sopstvo aktivista angažovanih oko diseminacije „kućnih” materijala „prekoračuje” sebe u intersubjektivnom domenu komunikacije koja, *eo ipso*, predstavlja „i sredstvo i primer priznanja” (Butler, 2005:117). U cirkularnom modelu transfera, ispovedni adresati virtualne porno-komune identifikuju ispovednike sa vlastitim sadržajima, inaugurišu ih upravo u saglasju sa prvobitnim identitetskim vibracijama koje o vlastitom seksualnom životu „odašilje” samo sopstvo. Ispovedna konjunktura sinhronog „traganja i pružanja priznanja drugome” (Butler, 2005:134) predstavlja diskurzivnu osu konstituisanja selfa i subjektivnosti pornografskih praktikanata. Kao što se seksualni self razlaže kroz ispovedno priznanje užitka tela, seksualni subjekat se efikasno definiše *kolaborativnim postupcima narativnog priznanja priznanja užitka*, čak i pod uslovom da se ti procesi zasnivaju u kiberprostoru koji predstavlja virtualno polje stvarnih iskustava. Ustrojeni oko samoreferencijalnog jezgra ispovesti, seksualni subjekti se

uspostavljaju u društvenim strukturama porno-komune. Odsustvo disproporcije između onoga šta se ispoveda i očekivanja ispovednih adresata referiše (i) o diskurzivnom ustrojstvu subjektivnosti koja se definiše ispovednom produkcijom istine - ali u skladu sa skupom pravila i propisa, i kriterijumima koji su, uvek, delo drugih. (Radstone, 2007).

Simbolički prostor velikog Drugog, oličen u onlajn društvenim mrežama porno-komune, održava, dakle, kolaborativna verbalizacija priznanja o tuđim priznanjima, a kako intersubjektivno prepoznavanje „ne uključuje samo potvrdu odgovora od drugog, nego i načina na koji mi sebe pronalazimo u tom odgovoru” (Benjamin, 1998:21), digitalna gustina tekstualnih znakova zahvalnosti koje pornografski praktikanti upućuju jedni drugima ne svedoči samo o tome kako ih društvena zajednica prepoznala na očekivani način, nego svedoči i o *užitku zajedničkog promatranja užitka*. Iako subjekat zahteva prisustvo i delovanje Drugog koji jedini omogućava „priznavanje samopredstavljajućeg pojedinca” (Butler, 2005:117), amaterski kontekst proizvodnje, distribucije i konzumacije eksplicitnih sadržaja pozicionira međusobni odnos praktikanta na način na koji se njihova sopstva ni u kom slučaju ne mogu učitati kao „uobrazilja autonomnog samoodređenja” (Butler, 2005:132). Dok se transgresija ispovedne samoreferencijalnosti i imanentna inauguracija subjekta vrši putem komunikativnih praksi u kojima učestvuje (Butler, 2005), diskurzivno preklapanje sadržaja na osnovu kojih subjekat samog sebe tumači sa sadržajima na osnovu kojih intersubjektivna transferencija subjekta uspostavlja svedoči o supstancijalizujućim učincima kolaborativne dinamike amaterskog užitka remedijacije (užitka).

Intersubjektivno imenovanje koje subjekta pornografskih praksi takvim inauguriše vrši se kroz postupke kolektivne analize najsitnije izloženih priznanja užitka seksa i seksualnog tela, ali za razliku od prethodnih diskurzivnih režima (pastorale, medicine, psihoanalize, sudstva) koji su *onome koji sluša* obezbeđivali društveni status dominacije, „gospodarenje istinom” (Fuko, 2006) se u pornografskom kontekstu amatera razrešava prerogativa dominacije. Dok je u diskurzivnom režimu pastoralne (donekle i psihijatrijske) moći ispovedanje simptoma istine mobilisano u cilju „oslobođenja” (krivice) od strane velikog Drugog, amaterski diskontinuitet u pornografskom odgonetanju zapadne „istine seksa” (Fuko, 2006) ogleda se u tome što je odmiče normalizujućim tehnikama moći, te što verbalizaciju seksa uspostavlja kao društvenu scenu užitka - na kojoj „telo ponovo deluje, ali ovaj put kroz... čin samog govorenja” (Butler, 2005:146).

Radikalno imaterijalizovan i pluralizovan, ispovedni adresat digitalnog doba sugeriše, dakle, da ni postmodernog iskustvo nije razrešilo zagonetku društvene konstitucije seksa kao vrhunskog problema istine (Fuko, 2006). Na drugom polu ispovednog kontinuuma priznanja seksa, u formalnom smislu slična procedurama hrišćanske pastorage, psihijatrije, psihoanalize i seksologije, amaterska pornografija može da se identifikuje kao deinstitutionalizovana, korisnički zasnovana tehnologija intersubjektivnog priznanja priznanja, potentna u smislu seksualne konstitucije ispovednog subjekta, ali - umesto razrađenosti efekata interiorizacije pokore i pokajništva ili privrženosti normalizujućim tehnikama koju po pravilu povlači manipulacija sadržaja od strane ispovednika - pornografska stilistika „običnih ljudi” se učitava kao registar *uzajamnih ispovednih postupaka okrenutih samokontroli sopstva, tela i želja*, ili, ipak, otelotvorenih u samokontroli pod uslovom da se ona shvati kao „nesvesno same moći, u njenoj traumatičnoj i produktivnoj ponovljivosti” (Batler, 2012:147).

12.6. Užitek kao transkontekstualna baza diskurzivnih formacija

Upisanost potrošačkih praksi u metanarativne strukture postmodernog iskustva društvenosti središnji je teorijski razlog zbog kojeg dešifrovanje diskursa amaterske pornografije odmiče eksplanatornom modelu užitka kao transkontekstualne „baze svih diskurzivnih formacija” (Willson, 2008:xv).

Metodološka usmerenost ka analitici značenja „kao dela onog opšteg socijalnog u kom se značenje stvara” (Nojman, 2009:47) približava nas konceptu dekomodifikovanog i de/re-medijalizovanog užitka kao amaterskog modusa legitimacije novih mogućnosti (pre)označavanja transistorijske materijalnosti seksa. „Uradi-sam” (Jacobs, 2007) pornografske prakse demonstriraju društvenu moć u tome što uspostavljanjem novih mogućnosti medijacije uspostavljaju nova značenja seksa i pornografije. Imajući u vidu da proces označavanja daje „smisao onome što je proizvedeno čulno” (Bart, 2010:140), tehničkotehnoški specifikum interaktivne upotrebe tehnologije interneta (Web 2.0) predstavlja bazu za razumevanja načina na koji amaterski diskontinuitet u medijaciji seksa rezultira novim sklopom značenja. Polurefleksivno ili nerefleksivno, amatersko uobličeno pornografskog diskursa očitava specifična svojstva minimuma antiderminizma u sinhronoj vizuelizaciji i konstituciji seksa (i seksualnih subjekata) koji, dakle, možemo da predstavimo kao neposrednost učinka označiteljskih praksi „odlučnih” da pokušaje “zaobilaženja nedostatka - imanentnog slikovnosti”

(McGowan, 2004:71) ne interpretiraju (unapred) kao imaginarne, već da iz njih crpe nove mogućnosti uživanja u samom diskursu.

Imajući u vidu da amaterska konotacija uživanja nije proizvod „prihvatanja unapred datih značenja” (Ott, 2004:196), novi modus seksualnog govora otkriva i imanentnu “nasladu u postupcima preoznačavanja” (Bart, 2010). Za razliku od jednoznačnosti skopofiličkog užitka „mejnstrim” pornografije, digitalni kod pornografskog delanja amatera predstavlja transfernu tačku u kojoj se otkriva potencija adekvatne *označiteljske intervencije* (Lacan 1991, Zupančić 2011) kao ključnog uslova seksualnog uživanja u samom diskursu. Kako se u psihoanalitičkom ključu revolucija ne izlaže (isključivo) u „ostvarenju emancipatorskih snova...”, već u ponovnom „izumevanju samih načina svog sanjanja” (Žižek, 2012:295), samootkrivanje uživanja u ispovednim postupcima označavanja ne upućuje, dakle, na teorijsko učitavanje *revolucionarnog potencijala* masovne upotrebe interneta u pornografske svrhe. Imajući u vidu da amatersko delanje u digitalnom domenu nije uslovljeno samorefleksivnom spoznajom (sopstva ili strukture), agensnost kulturne figure porno-amatera ne možemo predstaviti ni kao kritičko delovanje subjekta koji „pokazuje svoju zadnjicu Političkom Ocu“ (Bart, 2010:134) te, sumarno, amaterska pornografija ne može biti prikazana kao subverzivni (ne)spektakl (izveden od strane) „običnih ljudi” - jer je u tom slučaju nužno izneti argumentaciju koja dokazuje kako amateri prethodni diskurzivitet interpretiraju kao onaj kojem se reflektivno odupiru.

Iz te perspektive, diskurs amaterske pornografije predstavlja dokaz gledišta po kojem užitak „nečujno uspostavlja i konfigurira *poredak stvari*“ (Willson, 2008:xv), što ni u kom slučaju ne protivreči središnjoj (fukoovskoj) optici diskursa kao *hibridne formatiranosti znanja i moći*. Štaviše, sociološka analiza tehnodiskurzivnog modaliteta na osnovu kojeg „obični ljudi” nove mogućnosti uživanja otkrivaju u neseksualnom i dekomodifikovanom domenu kazivanja može da posluži kao osnov za konstrukciju teze o suštinskoj okupiranosti moći užitkom. Transistorijska upisanost moći kroz određene nivoe društvene dominacije može se učitati kao proizvod društvene regulacije uživanja, a kako diskurs predstavlja skup načina na koji pripadnici jedne kulturne i društvene zajednice misle, formiraju predstave i konstituišu sudove – nije nemoguće užitak predstaviti kao centralno polje oko kojeg moć putem diskursa uređuje društveni svet i donosi prinudni sklop značenja. Odgonetanje moći kao središnjeg uslova i sredstva društvene regulacije uživanja nije u sukobu sa gledištem po kojem je moć iza „čudnovatog poduhvata kazivanja istine o seksu“ (Fuko, 2006:67) i po kojem se seksualnost javlja kao

„zbijena tačka kroz koju prolaze odnosi moći“ (Fuko, 2006:117). Moć nije okupirana užitkom samo da bi se njim prerusila ili uspostavila podnošljivom; užitak nije meta nego baza moći, užitak je domen u koju se moć ne investira, nego iz koje proizilazi kao produktivni odnos snaga u kolaborativnim pregovorima oko značenja svakodnevice. U psihoanalitičkom teorijskom ključu, upravo se uživanje može sagledati kao osnova za razumevanje činjenice kako „moć neprestano proizvodi uvek novu matricu diskursa, tela, strategija i tehnika“ (Nguyen, 2001:179), a diskurzivna dinamika kao uslov i odraz društvenih promena oko rekonfiguracije uživanja.

Moć artikuliše užitak na način koji društvo propisuje kroz diskurs - što ne znači da je ta konstelacija nepromenljiva, niti da su članovi diskurzivne zajednice lišeni ostvarenja uticaja i eventualnih promena sklopa pravila kojim se užitak definiše, konstruiše i reguliše. U tom smislu, amaterski kontekst u okviru kojeg se ispovedna samokonstrukcija selfa transfiguriše u subjektivitet intersubjektivnog priznanja ne protivreči stanovištu kako „subjekat nikada ne nastaje bez investicije moći“ (Batler, 2012:20). Činjenica da se seksualni subjekat amaterske pornografije konstituiše u digitalnom domenu intersubjektivnog razgovora odgovara transistorijskoj prinuđenosti „da se priznanje vlastitog postojanja traži jezikom kategorija, termina i naziva, koji subjekat nije stvorio“ (Batler, 2012:24), a činjenica da pornografski entuzijasti znakovnost vlastite subjektivnosti traže van samoreferencijalnog polja (selfa) referiše na aktivno prisustvo moći čija su diskurzivna polja znanja i praksi zapravo ogledalo načina na koji je užitak u aktuelnoj istorijskoj sekvenci ko-konstituisan. Iako bez diskurzivnog potčinjavanja ne možemo govoriti o formiranju subjekta, same društvene „kategorizacije koje subjekta izlažu jeziku su i same izložene psihičkim promenama“ (Batler, 2012:25), i diskurs amaterske pornografije ne predstavlja samo odraz strukturnih promena koje moć inicira oko uživanja u kulturnoistorijskom smislu savremenosti, već je metodološki plodno amaterski diskurzivitet razmatrati sa stanovišta značajne uloge koju otkriva u globalnom procesu diskurzivnog preoznačavanja i društvene re-artikulacije uživanja. Kako su „značenja društvena, a ne mentalna pojava“ (Teubert, 2010:8), amaterski specifikum označiteljske „produkcije“ seksa ogleda se u diskurzivnom raskidu sa potrošačkom konvencijom *reprezentacije subjekta za drugog označitelja* u korist formule po kojoj *amaterski označitelj reprezentuje samog sebe za drugog označitelja* – pri čemu na paradoksalan način ovladava smislom vlastite identifikacije. Međutim, amaterska znakovnost „povratka“ kontrole nad *društvenim tokovima diskurzivne konstitucije značenja seksa* - kojima ne izmiče ni seksualni subjektivitet pornografskih

praktikanata kao nosilaca tih procesa – nije referentna tačka odsustva moći, već pre ukazuje da se metateorijski/metajezički kvalitet moći relativno teško učitava ukoliko nije razložen terminologijom potrošačkih ili hegemonih struktura. *Diskurzivno samospecifikovanje subjekata* ne isključuju moć, već predstavlja aktuelni modalitet njenog nerepresivnog, nekomodifikujućeg i u određenoj meri produktivnog delovanja. Imajući u vidu da svaki društveni aranžman ili interakcija podrazumeva prisustvo moći, način na koji amaterski diskurs funkcioniše ne znači da se imanentna samostrukturacija subjektivnosti njenih praktikanata realizuje u čisto pozitivnim okvirima, već potvrđuje da su odnosi moći po pravilu „već tamo gde je i želja” (Fuko, 2006:93) - pri čemu ta moć, očigledno, ne mora, barem ne uvek, da se teorijski potčini depsihologizovanoj koncepciji o “automatskoj kompromitaciji autonomije pojedinačne volje” (Din, 2011). Seksualna značenja „nisu neutralan, objektivni fenomen, već nosioci značajnih relacija moći” (Weeks, 2002:177) što znači da subjekti angažovani oko pornografskih praksi ne izmiču dometu *transmisije moći* esencijalne za sve domene društvenih interakcija koju, sa druge strane, nije metodološki plodno unapred povezati sa efektima manipulacije ili supremacije, niti sa humanističko-emancipatorskim konceptima.

„Hard-core” diskurzivitet prezentuje formu znanja o seksu čija reprodukcija kristališe komodifikovani užitak promatranja, a pornografski diskurs amatera može se razumeti kao skup praksi koje praktikantima pruža *užitak u samom procesu vizuelnog prenošenja užitka*, kao specifičan diskurs o uživanju čiji se participanti voluntarističkim delanjem izmeštaju iz kružne upisanosti označiteljskih reprezentacija što ne rezultira subverzivnim razmeštanjem moći, niti iskustvom samoizuzimanja od trivijalizujuće transparentije (istine) seksa, koliko, dakle, ukazuje da se savremeni modaliteti uživanja oko pornografije ustrojavaju amaterskim prenosom „vrednosti u raskošni red označioca” (Bart, 2010:143).

Uprkos činjenici da je reprezentaciona politika po definiciji reduktivna (Krug, 2005), amaterski participativizam oko medijskog prekoračenja „viška u posredovanju”, (karakterističnog za depersonalizovani diskurs komercijalne pornografije), može se predstaviti kao uslov mogućnosti novih užitaka koji se ne iscrpljuju u prenošenju unapred datih značenja i koji se formiraju oko re-konstitucije novih značenja. Uprkos činjenici što (i dalje) manipuliše na sekundarnoj ravni seksualnog iskustva, savremena istorija diskurzivnog rasipanja pornografije započinje u tački amaterskog transfera „izvanjskosti označitelja” (Derida, 1976) samoregulatornom stilistikom medijacije. Za razliku od glavnotokovske epistemologije, koja

kazivanje o seksu uspostavlja u cilju užitka pasivnog gledanja, „obični ljudi” ne pristupaju eksplicitnom kazivanju samo zato što ono prenosi užitak nego i što samo kazivanje seksualnih ispovesti otkriva potenciju „postajanja novim činom ili davanja novog života starom činu” (Butler, 2005:146). Translokacija kazivanja iz potrošačkog domena prekomernosti posredovanja u dekokomodifikovani domen blizine Samojoj Stvari (Žižek, 1976), onom „realnom”, formira sociokulturnu bazu masovne i strastvene privrženosti amatera postupcima identifikacije kroz vlastite seksualne prakse, a upravo *uživanje u vizuelnom ispovedanju vlastitog užitka* može predstavljati osnov za razumevanje činjenice po kojoj se sve veći broj internet korisnika identifikuje kroz kulturnu figuru porno-amatera, što nas, sumarno, približava konceptu po kojem je uživanje središnji razlog zbog koje se „upotreba reči seksualnost ustalila u vezi sa drugim pojavama” (Fuko, 1989:7) među kojima su svakako raznorodna područja (sa)znanja.

Voluntaristički angažman oko produkcije, distribucije i konzumacije „kućnih” seks-materijala deluje kao tehnodiskurzivna baza formiranja novih društvenih avenija za iskazivanje i konstrukciju subjektiviteta o čijim relativno trajnim identitetskim karakteristikama – centriranim oko dekontekstualizovanog užitka – svedoči relativno dug vremenski period koji provode kao pornografski aktivisti na relativno sličan način: na adresi komune <http://www.zoig.com/members/online> (pristupljeno dana 10.1.2016. godine) saznajemo, na primer, da su prve osobe učlanjene 2007. godine i da su danas aktivne, te da na relativno sličan način strukturiraju medijske materijale i vode intersubjektivnu komunikaciju. Ispovedni kod intersubjektivne transferencije se učitava kao mehanizam kojim se subjekat na nerefleksivan način samopotiskuje iz režima istine (fikcije) glavnotokovskog diskursa. Međutim, imanentno „odjarmljenje subjekta unutar igre politike istine” (Foucault, iz: Butler, 2005:53) nije anticipacija emancipatorske perspektive, već pre znak da masovna upotreba Web 2.0 u seksualne svrhe nije, barem ne u potpunosti, spojila „popularne tehnologije sa trgovinom, disciplinom, moći i znanjem pod znakom istine” (Miller, 1998:8). S obzirom na to da je seksualna identifikacija subjekata kroz pornografske prakse pojava globalnog karaktera, dolazimo do zaključka da je „imaginarno obećanje pre-simboličkog užitka” (Carpentier, 2014:320) amaterskog diskursa stvarno na nivou konsekvenci. Društvena upotreba tehnologije slobodne komunikacije predstavlja osnov za razumevanje načina na koji subjekti angažovani oko pornografskih praksi reprezentuju vlastitu verziju „realnosti” seksa i nerefleksivno se nadmeću „hegemonij istini seksualnosti” (Doorn van, 2009:106) potrošačke kulture. Činjenica da „samoobjavlivanje, samoorganizacija i

samoumrežavanje konstituišu obrazac ponašanja koji prožima internet” (Castells, 2003:67) predstavlja središnji uslov mogućnosti kolaborativne intervencije porno-amatera u označavajućem lancu, ali se diskurzivni momenat preoznačavanja, prerade i dovođenja u pitanje „strastvene privrženosti potčinjavanju bez kojih formacija subjekta – kao i njegova re-formacija – ne mogu uspeti” (Batler, 2012:99), ne može učitati kao neposredna posledica politički svesnih ili društveno angažovanog praksi.

Aktuelnost teorijskog koncepta o subjektu koji se otvoreno samodefiniše u digitalnom domenu pornografskih praksi oslanja se na širu društvenu perspektivu postmoderne subjektivnosti koja se konstituiše u „interakciji pojedinca sa globalnim tehnologijama” (Creed, 2003:191). U užem smislu, digitalni specifikum konstrukcije subjektiviteta pornografskih praktikanata ogleda se u nerefleksivnom preoznačavanju centralnog fantazma pornografskog režima, i upravo se dobrovoljna transfiguracija pornografskih subjekata u „terminale multiplikovanih mreža” (Baudrillard, 2012) može razumeti iz perspektive imanentnog uživanja koje se generiše i tokom vizuelne rematerijalizacije, a ne samo tokom promatranja seksa. U tom kritičkom tonu može se objasniti ne samo aktuelna inkorporiranost amaterske pornografije u rutine svakodnevnog života (Juffer, 1998), nego i transpozicija ovog tipa subjektiviteta u *pojavu globalnih razmera* o čemu nedvosmisleno svedoči relativno široki spisak država iz kojih na svetsku elektronsku mrežu dolaze pornografski praktikanti: na adresi amaterske komune <http://www.zoig.com/members/online> (pristupljeno dana 11.1.2016. godine) saznajemo, na primer, da članovi dolaze sa svih kontinenata, iz relativno velikog broja regija i država – Austrije, Kanade, Sjedinjenih Američkih Država, Nemačke, Velike Britanije, Novog Zelanda, Australije, Francuske, Španije, Rusije, Rumunije, Italije, Grčke, Perua, Papue Nove Gvineje, Hrvatske, Belgije, Poljske, Makedonije, Norveške, Srbije, Južnoafričke Republike, Holandije, Škotske, Irske, Švajcarske...

Amaterski doprinos činjenici da se u okviru postmoderne kulture o pornografiji prestalo misliti isključivo kao ranije zasniva se na jedinstvenosti razrešenja paradoksa savremene ‘strasti za Realnim’ (Badiou, 2007) koja, dakle, ne kulminira „teatarskim spektaklom” (Žižek, 2002:9) seksualnog čina, nego se otkriva u novim mogućnostima uživanja *manje neautentičnih prikaza seksa* generisanih oko nerefleksivnih propusta u vizuelnosemantičkoj reprodukciji hegemonih kodova „hard-core” imaginativnosti, to jest uživanjima čije prikaze pornografski praktikanti uspostavljaju kao diskurzivnu bazu subjektivnosti. To ne podrazumeva da pornografske prakse

amaterskog uživanja u remedijaciji seksa ne mogu biti dovedene u teorijsku vezu sa određenim konceptima (auto)manipulacije i (auto)represije, koliko je u metodološkom smislu značajnije ukazati kako amatersko preoznačavanje seksualnog fantazma (blizine Stvari, blizine seksualne interakcije) nedvosmisleno ukazuje na esencijalno *kvalitativnu nestabilnost užitka* (Fuko 2014, 2006, 2002), društvenu teksturu seksualnosti i njenih reprezentacija i, uopšte uzev, na gledište da sama priroda, „realno”, Stvar po Sebi, jeste dostupna isključivo „posredovanjem i intervencijom istorijske forme simboličke stvarnosti i epistemoloških konfiguracija jednog doba” (Papić, 1997:249), koja po pravilu uključuju promenljive repertoare društvenog ponašanja.

Sumarno, sociološka sinteza o diskurzivnoj bazi seksualnosti i društvenoj ustrojenosti diskursa nije značajna samo u humanističkom smislu epistemološke lokacije subjekta koji, dakle, nema „svoju prirodnu svojstvenost” (Papić, 1997:358), niti svoj ontološki horizont Iskona (Fuko 2014, 2010, 2005, 2002, 1997), već i u smislu društvene samoterapeutike, jer je samo potrebno poznavati način na koji su stvari građene da bi se ono što je izgrađeno moglo i razgraditi (Naj, 2011, Fuko 2012, 2005c), ili, kako ukazuje amaterska pornografija, barem dovesti u pitanje.

13. ZAKLJUČNA REČ: UŽIVANJE U PROCEDURAMA (PRE)OZNAČAVANJA

Ispitivanje sociokulturnih aspekata amaterske pornografije na internetu ne ukazuje da govorimo o fleksibilnosti načina na koji potrošačka kultura sprovodi biopolitičke zahvate oko tela i seksa, niti činjenica o samoproizvodnosti delanja i kreacije ukazuje na nova formatiranja slobode i seksualne emancipacije koliko, možda, na signale “afektivne, političke i ontološke privrženosti slobodi kao praksi i procesu” (McGlotten, 2015:4). Iako na interpretativnom nivou afektivne materijalnosti tela praktikanata i posmatrača, te skopičko-semantičkog modusa diskursa prepoznajemo postupke digitalne reciklaže pornografskih stereotipa karakterističnih za porno industriju, možemo se složiti sa stanovištem da oni, ipak, “nisu toliko snažni” (Maina, 2013:373) i približiti se zaključku da je u pitanju relativno nov način seksualnog govora i postupanja sa tim što se istraživačka praksa evidentiranja sociokulturnih odstupanja u odnosu na prethodni režim ne vrši sa ciljem vrednosne reartikulacije, već u cilju eventualnih uvida o društvenoj ulozi virtuelne kulture porno-amaterizma u integraciji u temeljne blokove postmoderne stvarnosti, “u kojoj je seksualnost sada transparentno pitanje i to na način na koji to nije bila pre jedne generacije” (Weeks, 2007:124).

Iako mnogi aspekti funkcionisanja amaterskog seks aktivizma ukazuju na činjenicu da se o pornografiji danas počelo razmišljati i delati na relativno nove načine, fenomenologija društvene mehanike ispovednog transfera pornografskih praktikanata predstavlja domen u kojem se najbolje očituje diskurzivni diskontinuitet u odnosu na prethodne režime, odnosno domen u kojem je moguća specifična hermeneutika postmoderne konstelacije seksa koji, dakle, ostaje “privilegovano mesto na kojem se naša najdublja istina čita i kazuje” (Fuko, 2011b:178). Istraživačka usredsređenost na društvenu ulogu seksualnih ispovesti u pornografskom okviru aktivizma “običnih ljudi” otkriva da ne govorimo o skrivenim postupcima biopolitičke moći koja posredstvom ispovednog transfera uspostavlja interiorizovanu formu samodicipline i koja opstaje na način što ljudima namiče uverenje da njihova sloboda od njih zahteva da govore istinu, da je priznaju nekom moćnijem i da će ih to govorenje nekako osloboditi (Dreyfus, & Rabinow, 1982), niti se seksualne identifikacije pornografskih praktikanata kroz ispovedne sadržaje mogu predstaviti kao diskurzivni učinak društvene moći “koja prvo izgleda kao nešto spoljašnje, nametnuto subjektu, nešto što prisiljava na potčinjavanje, te dobija psihičku formu koja

uspostavlja samoidentitet subjekta” (Batler, 2012:11). U tom smislu, jedan od mogućih interpretativnih sklopova naglašava da diskurs amaterske pornografije na internetu, dakle, nije inherentno represivan, niti odsustvo procedura ponižavajućih subjektivizacija pretpostavlja radikalno emancipatorsku moć u smislu prekida “klizanja” pornografskih subjekata “niz lanac označitelja” (Klejs, 2011:27), već da se samoorganizujuća struktura amaterskog delanja na reartikulaciji esencijalno hegemonog koda potrošačke kulture bazira *na ispovednom transferu snage i “odnosa istine”* (Fuko, 2010a). Za razliku od prethodnih poredaka kojima je ispovedno priznanje (seksa) služilo za reprodukciju hegemonih struktura i uspostavljanje disciplinskog poretka samonadzora (Fuko 2005b, 2002), amatersko ispovedanje o seksu u digitalnim formama kiberprostora otkriva potenciju deklasifikacije “označiteljske izvanjskosti” (Derida, 1976) karakteristične za medijacijske procedure, a posredstvom ispovesti, “obični ljudi” na specifično nerefleksivan način dekonstruišu latenciju uspostavljanja veza između *uživanja u kazivanju o uživanju i društvene moći (manipulacije)*. Digitalna dinamika simboličkog interakcionizma uspostavljena oko ispovednih transfera pornografskih praktikanata (i posmatračkih grupa) paradoksalno potvrđuje gledište da “ispovesti održavaju odnose moći čistim” (Heking, 2005:137), ali u smislu amaterskog uživanja u moći samoproduktivnog kazivanja o uživanju koje, dakle, potvrđuje staro pravilo da uživanje (u vlastitom tekstu, slici, diskursu) jeste baš to: “vrednost prenetu u raskošni red označioca” (Bart, 2010:143). U sociološkom smislu, Web 2.0 je relevantno odrediti kao tehnodiskurzivnu platformu rastućeg amaterskog angažmana oko pornografskih materijala i praksi, ali i kao osnov za razumevanje načina na koji pornografske ispovesti “običnih ljudi” ne predstavljaju isključivo deo seksualne metodike otkrivanja istine o sebi, nego i deo metodike otkrivanja novih domena uživanja u neseksualnim praksama kazivanja istine (o sebi), odnosno načina na koji ispovedni transfer – čak i u relativno trivijalnom kontekstu (samoprikaza) seksualnih radnji, te u hegemonom kontekstu transistorijske pozicioniranosti potrošačke matrice – počinje da služi kao efikasna “tehnologija sopstva” (Fuko, 2014) kojom, u fukoovskom intelektualnom rezonu, ipak, “svakog dana sebe iznova stvaramo kroz nove formulacije” (Haton, 2010: 101). Usmeravanje pažnje na ispovednu transferencijalnost kao bazu amaterskog diskontinuiteta i, uopšte uzev, analitiku razlikovanja koja, “daleko od toga da bude zaboravljeno i prikriveno poreklo, jeste rasutost koja jesmo i koju činimo” (Fuko, 1998:142), predstavlja konceptualni okvir sociološkog objašnjenja globalne pozicije diskursa amaterske pornografije i njenog radikalno uvećanog fantazmatskog jezgra uživanja koje, dakle, ne stoji

samo u osnovi aktuelne erozije distinkcija između “seksualnih praksi i seksualnih reprezentacija, seksualne realnosti i seksualnih fantazija, seksa i pornografije” (Simpson, iz: Attwood, 2002:99), nego i u osnovi razumevanja načina na koji diskurzivna regulacija seksa samog subjekta pornografskih (i seksualnih) praksi očigledno uspešno “osuđuje na strasnu privrženost toj regulaciji” (Butler, 2012:67).

Pornografski postupci ispovednog samootkrivanja uživanja u desupstancijalizovanoj istini (seksa) otkrivaju veći sociološki značaj ukoliko se posmatraju kao deo argumentacije gledišta da u osnovi promenljivog iskustva “sopstva kao seksualnog bića” (Fuko, 2010b) stoji društveni kontekst artikulacije seksualnog uživanja, kao da su društveni odnosi primarni domen konstitucije stvarnosti i sociokulturni lokus geneze raznolikih seksualnih i kulturnih značenja transistorijskih pojava fizikalne materijalnosti. Jedan od središnjih nivoa hermeneutike društvenih promena koje povlači digitalna diseminacija amaterskih materijala i praksi učitava se u pojavi uvećanog reciprociteta između autonomnih postupaka medijacije seksualnog iskustva i samokontrole koju “obični ljudi” poseduju nad seksualnim sopstvom, telom i identitetom, to jest reciprociteta između uspostavljanja kontrole nad seksualnim diskursom i uspostavljanja kontrole nad samim seksualnim praksama. Međutim: u pitanju nisu politički motivisane, niti kritički konotirane procedure koliko se njihova diskurzivna latencija preoznačavanja legitimiše uživanjem autoproduktivizma istine i gde se politička potencija reartikulacije uvreženih pornografskih kodova bazira na nerefleksivnom samosuprotstavljanju imanentnog poretka ispovednih “odnosa istine” (Fuko, 2010b) sveobuhvatnom kontekstu “suludosti kapitalističke mašine i... istinske racionalnosti te patologije” (Delez, & Gatari, 1990:306). Činjenica da diskurs amaterske pornografije ne stvara subjekte “koji su joj potrebni za praktične učinke” (Naj, 2011:137), posledica je neintencionalnih “propusta u ponavljanju” (Butler, 2010) “hard-core” konvencija, i stoga se diskurzivni “povratak” minimumu antideterminizma u prikazivanju i konstituciji seksualnih praksi može objasniti novim rečnikom seksualnog uživanja koji isključuje organsku penetraciju i “sve vazeline psihologije” (Hocquenghem, 2010), i koji se bazira na činjenici da “telo koje govori svoje delo jeste isto telo koje ga je počinilo, što znači da u kazivanju postoji prezentacija tog tela... možda u samom iskazu” (Butler, 2005:152).

Dok medijsku tehnologiju interneta možemo da specifikujemo kroz pripremnu ulogu koju otkriva u društvenim procesima amaterskog samorevolucionisanja pornografskog govora, vizuelna epistemologija “realnog”, koju podražavaju ispovedne prakse seksualnog priznanja

“realnog” užitka, predstavlja središnji modus *amaterskog samopobuđivanja govora o seksu* koje ipak protivreči fukoovskom stanovištu represivnog produktivizma seksualnog kazivanja. Činjenica da se “vekovima radilo na tome da počnemo da verujemo da u seksu bar potajno postoji zakon svih zadovoljstava i da je to ono što opravdava potrebu za ublažavanje seksa i što omogućuje njegovu kontrolu” (Fuko, 2011a:199), ne implicira da to pravilo važi u samoregulatornom domenu pornografskog entuzijazma kiberprostora. Imajući u vidu da su pornografske prakse amatera vrsta volontarističkog i samosvrhovitog delanja, imanentno izumiteljstvo “jednog drugačijeg uživanja – uživanja u istini o uživanju” (Fuko, 2006:83), razloženog kroz ispovest kao “opšti standard po kome se upravlja produkcijom istinitog diskursa o seksu” (Fuko, 2006:74), ne protivreči konceptu da seksualnost predstavlja specifični vektor društvene moći (Fuko 2006, Probin 2011), već pre ukazuje da ta moć nije nužno represivna, niti povezana sa hegemonim društvenim funkcijama, već da se njena suštinska dimenzija *nejednakosti* (Naj, 2011), barem u amaterskom smislu, konstituiše isključivo u odnosu na potrošačke grupe lišene novog pornografskog iskustva kolaborativnog i ispovednog uživanja u istini u uživanju.

Imajući u vidu da “ne smemo zamišljati da svet okreće čitljivo lice koje moramo samo da dešifrujemo” (Fuko, 2007:40), ispitivanje amaterskog specifikuma virtuelnog domena seksualnog kazivanja upućuje na promišljanje teze kako redefinicija društvenog konteksta izaziva restrukturaciju načina na koji ljudi zasnivaju “arhitekturu intimne sfere” (Terkl, 2011), kao što uslovljava redefiniciju starih psihoanalitičkih koncepata seksualne želje i fantazije. Kada “Frojd piše: ‘Kada im se (subjektima) ono za čim u svojim fantazijama najintenzivnije žude predoči u stvarnost, oni uprkos svemu od toga beže’ – njegova teza nije prosto da se to događa zbog cenzure, već pre zato što je jezgro naše fantazije za nas nepodnošljivo (Žižek, 2012:133). Međutim, pornografski aktivizam “običnih ljudi” u hipermedijskom kontekstu komodifikativne “implozije samog medija u stvarnom” (Bodrijar, 1991) mobilise izvesni paralaktični obrt u smislu da jedino *fantazija “realnog”* danas postaje podnošljiva, te da amaterska okrenutost ka “realnom” – referentnoj tački odsustva otuđujućih efekata medijacije – ne potvrđuje samo stav da seksualna želja uvek predstavlja “deo infrastrukture” (Delez, & Gatari, 1990:283), nego i gledište da je sama *društvena stvarnost fantazmatskog ustrojstva* – jer su “stabilni” entiteti poput seksualnosti fantazmatski učinak “politički nejakih konstrukcija” (Butler, 2010:285) – otvorenih za dalja preoznačavanja.

14. LITERATURA

Abel, M. (2007). *Violent Affect: Literature, Cinema, and Critique after Representation*. Lincoln, London: University of Nebraska Press.

Abercrombie, N. & Longhurst, B. (1998). *Audiences: A Sociological Theory of Performance and Imagination*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Ahmed, S. (2004). *Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Ahmed, S. (2004). *Differences that Matter: Feminism Theory and Postmodernism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Andrejevic, M. (2004). *Reality TV: The Work of Being Watched*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.

Aigrain, P. (2012). *Sharing: Culture and Economy in the Internet Age*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Akoumianakis, D. (2009). New Media, Communities and Social Practice. In: D. Akoumianakis (ed). *Virtual Community Practices and Social Interactive Media: Technology Lifecycle and Workflow Analysis* (pp. 1-18). Hershey, New York: Information Science Reference.

Apaduraj, A. (2011). *Kultura i globalizacija*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Arvidsson, A. (2007). Netporn: The Work of Fantasy in the Information Society. In: K. Jacobs, M. Janssen, M. Pasquinelli (eds.), *Click'me: A Netporn Studies Reader* (pp. 69-77). Amsterdam: Institute of Networks Culture.

Atkins, D. (1998). *Looking Queer: Body Image and Identity in Lesbian, Gay and Transgender Communities*. New York, London: Harrington Park Press.

Attwood, F. (2015). *The Politics of Amateurism in Online Pornography*. Preuzeto 13. aprila 2015. sa <http://eitherand.org/exhibitionism/homemade-nudity-politics-amateurism-online-pornogr/>.

Attwood, F. (2014). Foreword: Porn after Porn. In: E. Biasin, G. Maina, F. Zecca (eds.), *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)* (pp. 11-13). Milano, Udine: Mimesis International.

Attwood, F. (2013). Cybersexuality and Online Culture. In: J. Hartley, J. Burgess & A. Bruns (eds). *A Companion to New Media Dynamics* (pp. 341-345). Chichester: Blackwell Publishing.

Attwood, F. (2009). Introduction: The Sexualization of Culture. In: F. Attwood (ed.). *Mainstreaming the Sex: The Sexualization of Western Culture* (pp.xiii-xxiv). London, New York: I. B. Tauris.

Attwood, F. (2007). No Money Shot? Commerce, Pornography and New Sex Taste Cultures, *Sexualities*, 10:441-456.

Attwood, F. (2006). Sexed up: Theorizing the Sexualization of Culture. *Sexualities*, 9(1):77-94.

Attwood, F. (2005). What Do People Do with Porn? Qualitative Research into the Consumption, Use and Experience of Pornography and Other Sexually Explicit Media. *Sexuality and Culture* 9:65-86.

Attwood, F. (2002). Reading Porn: The Paradigm Shift in Pornography Research, *Sexualities* 5(1):91-105.

Aydemir, M. (2007). *Images of Bliss: Ejaculation, Masculinity, Meaning*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Badiou, A. (2007). *The Century*. Cambridge: Polity Press.

Bakardjieva, M. (2005). *Internet Society: The Internet in Everyday Life*. London: Sage Publications.

Bakehorn, J. (2010). Women-made Pornography. In: R. Weitzer (ed). *Sex for Sale: Prostitution, Pornography and Sex Industry* (pp. 91-115). New York, London: Routledge.

Balick, A. (2014). *The Psychodynamics of Social Networking: Connected-up Instantaneous Culture and the Self*. London: Karnac Books.

Barabasi, A. L. (2006). *U mreži: zašto je sve povezano, i kako misliti mrežno u znanosti, poslovanju i svakodnevnom životu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Barak, A. & Suler, J. (2008). Reflections on the Psychology and Social Science of Cyberspace. In: Barak, A. (ed.), *Psychological Aspects of Cyberspace: Theory, Research, Applications* (pp.1-13). Cambridge: Cambridge University Press.

Barassi, V. (2015). *Activism on the Web: Everyday Struggles Against Digital Capitalism*. New York, London: Routledge.

Barcan, R. (2010). Golo/nago: kulturalna anatomija. Zagreb: Algoritam.

Barcan, R. (2002). In the Raw: `Home-Made` Porn and Reality Genres. *Journal of Mundane Behavior* 1:87-108.

Barcan, R. (2000). Home on the Rage: Nudity, Celebrity, and Ordinariness in the Home Girls/Blokes Pages. *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 14:145-158.

Barker, C. (2004). *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE Publications.

Bart, R. (2013). *Mitologije*. Loznica: Karpos.

Bart, R. (2010). *Zadovoljstvo u tekstu & varijacije o pismu*. Beograd: Službeni Glasnik.

Bart, R. (2011). *Svetla komora: beleška o fotografiji*. Beograd: Kulturni centar Beograda.

Bart, R. (2010). Aporije seksualnosti. *QT, Časopis za kvir teoriju i kulturu: Uvod u istoriju prestupa* 1, 2: 26-28.

Batler, Dž. (2014). O lingvističkoj ranjivosti. U: M. Stošić (prir.). *Strategije čitanja* (pp. 151-193). Beograd: Centar za medije i komunikaciju.

Batler, Dž. (2012). *Psihički život moći: teorije pokoravanja*. Beograd: Centar za medije i komunikaciju.

Baudrillard, J. (2012). *The Ecstasy of Communication*. Cambridge (MA), London: The MIT Press.

Baudrillard, J. (2002). *Screened Out*. London, New York: Verso.

Baudrillard, J. (2001). *O zavodjenju*. Podgorica: Oktoih.

Baudrillard, J. (1998). *The Consumer Society*. London: Sage.

Baudrillard, J. (1991). *Simulakrumi i simulacija*. Novi Sad: Svetovi.

Baudrillard, J. (1987). *The Evil Demon of Images*. Sidney: University of Sidney.

Baudrillard, J. (1983). *In the Shadow of the Silent Majorities... or The End of Social, and other Essays*. New York: Semiotext(e).

Bauman, Z. (2009). *Fluidni život*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Bauman, Z. (2007). *Consuming Life*. Cambridge: Polity Press.

Ber, V. (2001). *Uvod u socijalni konstrukcionizam*. Zepter Book World: Beograd.

Berger, P. & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. New York: Anchor Books.

Bernstein, E. (2005). Desire, Demand and the Commerce of Sex. In: E. Bernstein & L. Schaffner (eds.) *Regulating Sex: The Politics of Intimacy and Identity* (pp. 101-125). New York, Oxon: Routledge.

Bell, G. & Valentine, G. (2005). The Sexed Self: Strategies of Performance, Sites of Resistance. In: S. Pile & N. Thrift (eds). *Mapping the Subject* (pp. 132-145). London: Routledge.

Belting, H. (2014). *An Anthropology of Images: Picture, Medium, Body*. New Jersey: Princeton University Press.

Belsi, K. (2010). *Poststrukturalizam*. Beograd: Službeni glasnik.

Benjamin, J. (2004). Beyond Doer and Done To: An Intersubjective View of Thirdness. *The Psychoanalytic Quarterly* 1: 5-66.

Benjamin, J. (1998). *Like Subjects, Love Objects: Essays on Recognition and Sexual Difference*. New Haven: Yale University Press.

Benjamin, J. (1996). A Desire of One's Own: Psychoanalytic Feminism and Intersubjective Space. In: T. de Lauretis (ed). *Feminist Studies/Critical Studies* (pp 78-101). Bloomington: Indiana University Press.

Benwell, B. & Stokoe, E. (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Bernstein, E. (2007). *Temporarily Yours: Intimacy, Authenticity and Commerce of Sex*. Chicago, London: Chicago University Press.

Ben-Ze'ev, A. (2005). *Love Online: Emotions on the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brickell, C. (2006). The Sociological Construction of Gender and Sexuality. *The Sociological Review* 1:87-113

Brown, W. (1995). *States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity*. Princeton: Princeton University Press.

Brstilo, I. (2009). Telo i tehnologija u postmodernoj perspektivi, *Socijalna ekologija* 3,4:289-309.

Biasin, E, Maina, G. & Zecca, F. (2014). Introduction. In: E. Biasin, G. Maina, F. Zecca (eds.), *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)* (pp. 15-20). Milano, Udine: Mimesis International.

Bignell, M. (2002). *Media Semiotics*. Manchester, New York: Manchester University Press.

Borghi, R. (2014). Post Porn: Alice's Adventures in Sexland. In: E. Biasin, G. Maina & F. Zecca (eds.), *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping*

Pornographies: Histories, Geographies, Cultures) (pp.165-189). Milano, Udine: Mimesis International.

Bolter, J. D. & Grusin, R. (2000). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, Massachussets: MIT Press.

boyd, d. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven, London: Yale University Press.

boyd, d. (2011). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications. In: Z. Papacharissi (ed). *A Networked Self: Identity, Community and Culture on Social Network Sites* (pp. 39-59). New York, London: Routledge.

boyd, d. (2006). *Friends, Friendsters, and MySpace Top 8: Writing Community into Being on Social Network Sites*. Preuzeto 19. novembra 2015. sa <http://www.firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1418>.

Boyle, K. (2010). *Everyday Pornography*. New York, London: Routledge.

Buckingham, D. (2009). Power to the People? The Past and Future of Amateur Video, In: D. Buckingham & R. Willett (eds.). *Video Cultures: Media Technology and Everyday Creativity* (pp. 230-238). London, New York: Palgrave MacMillan.

Buckingham, D. & Bragg, S. (2004). Dirty Laundry – Private Lives, Public Confessions. In: D. Buckingham & S. Bragg (eds). *Young People, Sex and the Media* (pp. 127-154). London, New York: Palgrave MacMillan.

Buckingham, D. & Bragg, S. (2003). *Young People, Media and Personal Relationships*. London: Advertising Standards Authority British Board of Film Classification British Broadcasting Corporation Broadcasting Standards Commission Independent Television Commission.

Bunt, G. (2003). *Islam in the Digital Age*. London, Sterling: Pluto Press.

Butler, J. (2010). *Nevolja s rodom: feminizam i subverzija identiteta*. Loznica: Karpos.

Butler, J. (2005). *Raščinjavanje roda*. Sarajevo: Šahinpašić.

Butler, J. (1993). Critically Queer. *Gay and Lesbian Quarterly* 1:17-32.

Butler, J. (1987). *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. London: Routledge.

Campanella, T. (2002). Eden by Wire: Webcameras and the Telepresent Landscape. In: N. Mirzoeff (ed.). *The Visual Culture Reader* (pp. 264-279). London, New York: Routledge.

Campbell, J. (2004). *Getting It On Online: Cyberspace, Gay male Sexuality and Embodied Identity*. New York, London, Oxford: Harrington Park Press.

Cardenas, M. (2014). Queer Fisting Porn: Queer Porn as Postcapitalist Virus. In: E. Biasin, G. Maina & F. Zecca (eds.). *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)* (pp. 107-117). Milano, Udine: Mimesis International.

Carey, J. (2009). *Communication as Culture*. New York, London: Routledge.

Carol, A. (1994). *Nudes, Prudes and Attitudes: Pornography and Censorship*. Cheltenham: New Clarion Press.

Carpentier, N. (2014). Participation as a Fantasy: A Psychoanalytical Approach to Power-Sharing Fantasies. In: L. Kramp, N. Carpentier, A. Hepp, I. Tomanić, H. Neiminen, R. Kunelius (eds). *Media Practice and Everyday Agency in Europe* (pp. 319-330). Bremen: Edition Lumiere.

Castells, M. (2003). *Internet galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Castells, M. (2002). *Moć identiteta*. Zagreb: Golden marketing

Castells, M. (2000). *Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing

Cavanagh, A. (2007). *Sociology in the Age of the Internet*. Berkshire: Open University Press.

Certau de, M. (2002). *Invencija svakodnevice*. Zagreb: Naklada MD.

Chancer, L. (1998). *Reconcilable Differences: Confronting Beauty, Pornography and the Future of Feminism*. Berkeley: University of California Press.

Chayko, M. (2008). *Portable Communités: The Social Dynamics of Online and Mobile Connectedness*. Albany: SUNY Press.

Chun, W. (2008). On 'Sourcery' or Code as Fetish. *Configurations*, 3:299-324.

Chun, W. (2006). *Control and Freedom: Power and Paranoia in the Age of Fiber Optics*. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.

Connel, W. & Dowsett, G. (2007). 'The Unclean Motion of the Generative Parts': Frameworks in Western thought on Sexuality. In: R. Parker & P. and Aggleton (eds.). *Culture, Society and Sexuality* (pp. 189-203). New York: Routledge.

Cooper, A. (2004). Online Sexual Activity in the New Millenium. *Contemporary Sexuality* 38:1-7.

Coopersmith, J. (2006). „Does Your Mother Know What You Really Do?“ The Changing Nature and Image of Computer-Based Pornograh. *History and Technology* 1:1-25.

Collins, P. (1995). Symposium on West and Fenstermakers `Doing Difference`. *Gender and Society* 9:491-494.

Cowie, E. (2011). *Recording Reality, Desiring the Real*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.

Clifford, M. (2001). *Political Genealogy After Foucault: Savage Identities*. New York, London: Routledge.

Cramer, F. (2007). Sodom Blogging: Alternative Porn and Aesthetic Sensibility. In: K. Jacobs, M. Janssen, & M. Pasquinelli (eds.), *Click'me: A Netporn Studies Reader* (pp.171-177). Amsterdam: Institute of Networks Culture.

Creed, B. (2003). *Media Matrix: Sexing the New Reality*. Crows Nest: Allen & Unwin.

Cmrečnjak, J. (2015). Naturaliziranje arbitrarnog: moć, znanje i užitak ili o (političkoj) ekonomici seksualnosti. U: S. Krčmarek, L. Perušić & I. Baurenfreund (ur.). *Zbornik radova studentske bioetičke radionice s 13. Lošinjskih dana bioetike: Bioetika i seksualnost* (pp. 9-28). Zagreb: Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Dabhoiwala, F. (2012). *The Origins of Sex: A History of the First Sexual Revolution*. London: Allen Lane.

Daneback, K, Cooper, A. & Mansson, S. (2005). An Internet Study of Cybersex Participants. *Archives of Sexual Behavior* 3:321-328.

Davidson, A. (1987). Sex and the Emergence of Sexuality. *Critical Inquiry* 1:16-48.

De Lauretis, T. (1994). *The Practice of Love: Lesbian Sexuality and Perverse Desire*. Bloomington: Indiana University Press.

Delamater, Dž. & Hajd, Dž. (2002). Esencijalizam nasuprot socijalnom konstrukcionizmu u proučavanju ljudske seksualnosti. *Reč* 67:203-218

Delamont, S. (2003). *Feminist Sociology*. London: Sage.

Delez, Ž. & Gatari, F. (1990). *Anti-Edip: kapitalizam i shizofrenija*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Derida, Ž. (1990). *Bela mitologija*. Novi Sad: Bratstvo Jedinstvo.

- Derida, Ž.** (1976). *O gramatologiji*. Sarajevo: IP Veselin Masleša.
- Derry, M.** (2007). Naked Lunch: Talking Realcore with Sergio Messina. In: K. Jacobs, M. Janssen & M. Pasquinelli (eds.). *Click'me: A Netporn Studies Reader* (pp. 17-31). Amsterdam: Institute of Networks Culture.
- Dines, G., Jensen, R. & Russo, A.** (1998). *Pornography: The Production and Consumption of Inequality*. New York, London: Routledge.
- Doel, C. & Clarke, D.** (2004). Virtual Worlds: Simulation, Suppletion, S(ed)uction and Simulacra. In: M. Crang, P. Crang & J. May (eds.). *Virtual Geographies: Bodies, Space and Relations* (pp.261-282). London, New York: Routledge.
- Doheny-Farina, S.** (1996). *The Wired Neighborhood*. New Haven: Yale University Press.
- Doody, T.** (1980). *Confession and Community in the Novel*. Baton Rouge, London: Louisiana State University Press.
- Doorn van, N.** (2009). *Digital Spaces, Material Traces*. Academisch Proefschrift.
- Doring, N.** (2009). The Internet's Impact on Sexuality: A Critical Review of 15 Years of Research. *Computers in Human Behavior* 25:1089-1101.
- Dolar, M.** (2012). Odakle dolazi moć? U: J. Čekić & J. Blagojević (prir). *Moć/mediji//&* (pp. 107-129). Beograd: Centar za medije i komunikacije.
- Dragičević, A. & Dragičević, D.** (2003). *Doba kiberkomunizma: visoke tehnologije i društvene promjene*. Zagreb: Golden Marketing.
- Drajfus, H.** (2006). Fuko versus Frojd. U: D. Krkobabić, D. Aničić & V. Todorčić. *Sigmund Frojd: kritičke evaluacije* (pp. 33-59). Loznica: Karpos.
- Dunphy, R.** (2000). *Sexual Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dyer, R.** (2005). *The Culture of Queers*. London, New York: Routledge.
- Dyer, R.** (1985). Male Gay Porn Coming to Terms. *Jump Cut*, 30:27-29.
- Dworkin, A.** (1989). *Pornography: Man Possessing Woman*. New York: A Plume Book.
- Earle, S. & Sharp, K.** (2007). *Sex in Cyberspace: Men Who Pay For Sex*. Hampshire, Burlington: Ashgate.
- Edwards, E. & Harts, J.** (2004). *Photographs Objects Histories: On the Materiality of Images*. London, New York: Routledge.
- Erdei, I.** (2008). *Antropologija potrošnje*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Elias, H. (2012). *Post-Web: The Continuous Geography of Digital Media*. Lisbon: Media XXI, Formalpress.

Erić, O. (2010). *Moć i nasilje: Pornokoreografiranje uloga – žena*. Preuzeto 14. oktobra 2015. sa http://www.zesveske.ba/12_10/1210_2_2.htm.

Esch, K. & Mayer, V. (2007). How Unprofessional: the Profitable Partnership of Amateur Porn and Celebrity Culture. In: S. Paasonen, K. Nikunen & S. Kaarina (eds). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture* (pp. 99-114). Oxford, New York: Berg.

Evans, D. (2004). *Sexual Citizenship: The Material Construction of Sexualities*. London: Routledge

Ezzel, M. (2014). Men's Use of Pornography. In: S. Carter, L. Steiner & L. MacLaughlin (eds). *The Routledge Companion to Media and Gender* (pp.473-483). London, New York: Routledge.

Fairclough, N. (2006). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (2001). *Language and Power*. London: Longman.

Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. In T. van Dijk (ed.). *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction, Volume 1* (pp. 258-284). London: Sage.

Fausto-Sterling, A. (2000). *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. New York: Basic Books.

Featherstone, M. (2007). *Consumer Culture and Postmodernism*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.

Featherstone, M. (2001). Životni stil i potrošačka kultura. *Diskrepancija* 4: 65-73.

Featherstone, M. & Burrows, R. (2001). Kulture tehnološke tjelesnosti. U: M. Featherstone & R. Burrows (ur). *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: kulture tehnološke tjelesnosti* (pp. 13-39). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Featherstone, M. (1999). The Body in Consumer Culture, In: M. Featherstone, M. Hepworth, & B. Turner (eds.) *The Body: Social Process and Cultural Theory* (pp. 170-197). London: Sage.

Filipović, A. (2010). Delez, queer i horor film. *QT, časopis za kvir teoriju i kulturu: Uvod u istoriju prestupa* 3-4:337-357.

Filipović, B. (2009). *Sociološki aspekti internet pornografije*. Magistarski rad. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Finna, de A. (2006). Discourse and Identity. In: T. Dijk Van (ed). *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (pp. 263-283). London, New York: SAGE Publications.

Findlen, P. (1993). Humanism, Politics and Pornography in Renaissance Italy. In: L. Hunt (ed.): *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800* (pp. 49-108). New York: Zone Books.

Fisk, Dž. (2001). *Popularna kultura*. Beograd: Clio

Fiske, J. (1992). *Television Culture*. London: Routledge.

Flusser, V. (2007). *Filozofija fotografije*. Zagreb: Scarabeus naklada.

Friedman, D. (2005). *Glava za sebe: kulturna povijest penisa*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Frissen, V, Lammes, S, de Lange, M. & Raessens, J. (2015). Homo Ludens 2.0: Play, Media, and Identity. In: V. Frissen, S. Lammes, M. de Lange & J. Raessens (eds). *Playful Identities: The Ludification of Digital Media Cultures* (pp. 9-53). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Fuchs, C. (2008). *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*. New York, London: Routledge.

Fuko, M. (2014). *Tehnologije sopstva: Spisi o poznoj antici i ranom hrišćanstvu*. Loznica: Karpos.

Foucault, M. (2013). *Herculin Barbin*. New York: Knopf Doubleday.

Fuko, M. (2012). *Moć/znanje: odabrani spisi i razgovori 1972-1977*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Fuko, M. (2011a). Odnosi moći prožimaju telo. *QT, Časopis za kvir teoriju i kulturu: Mišel Fuko i analitika moći* 5,6: 192-202.

Fuko, M. (2011b). Ne kralju seksa. *QT, Časopis za kvir teoriju i kulturu: Mišel Fuko i analitika moći* 5,6: 177-192.

Fuko, M. (2010a). Biti dobar nije dovoljno. *Polja* 463:88-91.

Fuko, M. (2010b). Seksualnost i tihovanje. *Polja* 463: 64-69.

Fuko, M. (2010). Društveni trijumf seksualnih prohteva. *QT, časopis za kvir teoriju i kulturu* 1:118-124.

- Fuko, M.** (2009). *Rađanje klinike: arheologija medicinskog opažanja*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Fuko, M.** (2007). *Poredak diskursa: pristupno predavanje na Kolež de Fransu, održano 2. decembra 1970. godine*. Loznica: Karpos.
- Fuko, M.** (2006). *Volja za znanjem, Istorija seksualnosti I*. Loznica: Karpos.
- Fuko, M.** (2005a). *Rađanje biopolitike*. Novi Sad: Svetovi
- Fuko, M.** (2005b). *Psihijatrijska moć*. Novi Sad: Svetovi.
- Fuko, M.** (2005c). Druga mesta. U: P. Milenković i D. Marinković (prir.). *Mišel Fuko 1926 – 1984 – 2004, Hrestomatija* (pp. 29-37). Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
- Fuko, M.** (2002). *Nenormalni: predavanja na Kolež de Fransu, godina 1974-1975*. Novi Sad: Svetovi.
- Foucault, M.** (1997). *Ethics: Subjectivity and Truth*. New York: The New Press.
- Fuko, M.** (1989). *Arheologija znanja*. Beograd, Novi Sad: Plato, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Fuko, M.** (1988). *Istorija seksualnosti II: Korišćenje ljubavnih uživanja*. Beograd: Prosveta.
- Fuko, M.** (1988). *Istorija seksualnosti III: Staranje o sebi*. Beograd: Prosveta.
- Fuko, M.** (1988). Nietzsche, Freud, Marx. U: O. Savić (prir.), *Filozofsko čitanje Frojda* (pp. 371-389). Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije.
- Gagnon, J. & Simon, W.** (1973). *Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality*. Chicago: Aldine
- Garlick, S.** (2013). The Biopolitics of Masturbation: Masculinity, Complexity and Security, *Body & Society*, 20(2):44-67.
- Garlick, S.** (2011). A New Sexual Revolution? Critical Theory, Pornography and the Internet. *Canadian Review of Sociology* 48:221-239.
- Garton, S.** (2006). *Histories of Sexuality*. London: Equinox.
- Gallagher, M.** (2014). Media and Representation of Gender. In: C. Carter, L. Steiner & L. McLaughlin (eds). *The Routledge Companion to Media and Gender* (pp. 23-32). London, New York: Routledge.

Gergen, K. (2015). Playland: Technology, Self, and Cultural Transformation. In: V. Frissen, S. Lammes, M. de Lange & J. Raessens (eds). *Playful Identities: The Ludification of Digital Media Cultures* (pp. 55-75). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Gergen, K. (2009). *Relational Being: Beyond Self and Community*. Oxford: Oxford University Press.

Grant, B. (2007). *Film Genre: From Iconography to Ideology*. London, New York: Wallflower.

Graham, S. (2004). Geographies of Surveillant Simulation. In: M. Crang, P. Crang & J. May (eds). *Virtual Geographies: Bodies, Space and Relations* (pp. 131-149). New York, London: Routledge.

Gauntlett, D. (2011). *Making is Connecting: The Social Meaning of Creativity, from DIY and knitting to YouTube and Web 2.0*. Cambridge: Polity Press.

Gergen, K. (2002). *Social Construction in Context*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Gillis, S. (2004). Cybersex, In: P. Gibson (ed). *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 92-102). London: BFI.

Gitelman, L. (2006). *Always Already New: Media, History and the Data of Culture*. Cambridge (USA), London: The MIT Press.

Griffen, L. (2007). Making Bodies. *Quest* 5:1-14.

Grosz, E. (1992). Bodies – Cities. In: B. Colomina (ed). *Sexuality and Space* (pp. 241-254). New York: Princeton Architectural Press.

Haavio-Mannila, E, Kontula, O. & Rotkirch, A. (2002). *Sexual Lifestyles in the Twentieth Century*. New York: Palgrave.

Habermas, J. (2012). *Javno mnjenje: Istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Hacking, I. (1999). *The Social Construction of What?* Cambridge, London: Harvard University Press

Halavais, A. C. (2005). Small pornographies. *SIGGROUP Bull.* 25(2): 19-22.

Hall, S. (1997). The Work of Representation. In: S. Hall (ed). *Representations: Cultural Representations and Signifying Practices* (pp. 13-75). London, Thousand Oaks: SAGE Publications.

Harre, R. (1998). *The Singular Self: An Introduction to the Psychology of Personhood*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Haliczer, S. (1996). *Sexuality in the Confessional*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Halperin, D. (1993). Is There a History of Sexuality? In: H. Abelove, M. Barale, D. Halperin (eds.), *The Lesbian and Gay Studies Reader* (pp. 416-426). New York, London: Routledge.

Haravej, D. (2008). Manifest za kiborge, u: J. Đorđević (prir.) *Studije kulture* (pp. 604-641). Beograd: Službeni glasnik

Hard, M. & Negri, A. (2005). *Imperija*. Beograd: IGAM.

Hardy, S. (2009). The New Pornographies: Representation or Reality. In: F. Attwood (ed.), *Mainstreaming Sex: The Sexualization of Western Culture* (pp. 3-19). London, New York: I. B. Tauris.

Hassan, R. (2004). *Media, Politics and the Network Society*. Maidenhead, New York: Open University Press.

Hawkes, G. (2002). *A Sociology of Sex and Sexuality*. Berkshire: Open University Press.

Hegel, G. V. F. (2005). *Fenomenologija duha*. Beograd: Dereta.

Heidenreich, R. & Heidenreich, S. (2015). On a Post-Monetary Network Based Economy. In: G. Lovink, N. Tkacz & P. de Vries (eds.). *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy* (pp. 44-56). Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Heim, M. (2003). *The Metaphysics of Virtual Reality*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Hennessy, R. (2002). *Profit and Pleasure: Sexual Identities in Late Capitalism*. London, New York: Routledge

Hester, H. (2014). *Beyond Explicit: Pornography and the Displacement of Sex*. New York: SUNY Press.

Hillis, K. (1999). *Digital Sensations: Space, Identity, and Embodiment in Virtual Reality*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.

Hillyer, M. (2004). Sex in the Suburban: Home Movies, and the Live Action Performance of Love in Pam and Tommy Lee: Hardcore and Uncensored. In: L. Williams (ed). *Porn Studies* (pp. 60-86). Durham, London: Duke University Press.

Himanen, P. (2002). *Hakerska etika i duh informacijskog doba*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Hocquenghem, G. (2010). *The Screwball Asses*. Cambridge: MIT Press.

hooks, B. (1990). *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics*. Boston: South End Press.

Huisinga, J. (1980). *Homo Ludens: Study of the Play-Element in Culture*. London, Boston, Henley: Routledge & Kegan Paul.

Hutnyk, J. (2004). *Bad Marxism: Capitalism and Cultural Studies*. London, Ann Arbor: Pluto Press.

Hunt, L. (1993). Pornography and the French Revolution. In: L. Hunt (ed). *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity* (pp. 301-341). New York: Zone Books

Huntley, R. (1998). Slippery when Wet: the Shifting Boundaries of the Pornographic (A Class Analysis). *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 1:69-81.

Irigare, L. (2014). *Speculum drugog: Žena*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Jackson, S. & Scott, S. (2010). *Theorizing Sexuality*. Maidenhead, New York: Open University Press, McGraw-Hill Education.

Jackson, S. (2007). The Sexual Self in Late Modernity. In: M. Kimmel (ed). *The Sexual Self: The Construction of Sexual Scripts* (pp. 3-16). Nashville: Vanderbilt University Press.

Jacobs, K. (2004). The New Media Schooling of the Amateur Pornographer: Negotiating Contracts and Singing Orgasm. *Spectator*, 1:17-29.

Jacobs, K. (2004). Pornography in Small Places and Other Spaces. *Cultural Studies* 1:67-83.

James, K. (2007). Sexual Pleasure. In: S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds). *Handbook of New Sexuality Studies* (pp. 49-56). London, New York: Routledge.

Jameson, F. (1997). *Postmodernism or The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University Press.

Jancovich, M. (2001). *Naked Ambition: Pornography, Taste and the Problem of the Middlebrow*. Preuzeto 14. oktobra 2014. sa

<https://ueaeprints.uea.ac.uk/cgi/search/advanced?screen=Public%3A%3AEPrintSearch& action>

[search=Search&q_merge=ALL&title=Naked%20ambition:%20Pornography,%20Taste%20and%20the%20Problem%20of%20the%20Middlebrow&order=-date%2Fcreators_name%2Ftitle.](#)

Jankowiak, W. (2008). *Intimacies: Love and Sex Across Cultures*. New York: Columbia University Press.

Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where New and Old Media Collide*. New York, London: New York University Press.

Johansson, T. (2007). *The Transformation of Sexuality*. Hampshire, Burlington: Ashgate.

Jordan, T. (2003). *Cyberpower: The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*. London, New York: Routledge.

Jenkins, H, Ford, S. & Green, J. (2013). *Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. New York, London: New York University Press.

Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York, London: New York University Press.

Jenkins, H. (2004). So You Want to Teach Pornography? In: P. Church Gibson (ed.), *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 1-9). London: British Film Institute.

Jensen, R. & Dines, G. (1998). The Content of Mass-Marketed Pornography. In: G. Dines, R. Jensen & A. Russo (eds). *Pornography: The Production and Consumption of Inequality* (pp. 65-101). New York, London: Routledge

Johnston, L. & Longhurst, R. (2010). *Space, Place, and Sex: Geographies of Sexualities*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

Johnston, L. & Valentine, G. (1995). Wherever I Lay My Girlfriend, That's My Home: The Performance and Surveillance of Lesbian Identities in Domestic Environments. In: D. Bell & G. Valentine (eds). *Mapping Desire: Geographies of Sexualities* (pp. 99-113). London: Routledge.

Jones, S. (2002). The Internet and its Social Landscape. In: S. Jones (ed). *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety* (pp. 7-36). London, New Delhi: Sage Publications.

Juffer, J. (1998). *At Home with Pornography: Women, Sex and Everyday life*. New York, London: New York University Press.

Kac Ned, Dž. (2010). Kako su nastali heteroseksualci? *QT, Časopis za kvir teoriju i kulturu: Priroda žele i društvo transgresije* 1,2: 191-195.

Katz, J. & Rice, R. (2002). *The Social Consequences of Internet Use: Acces, Involvement and Interaction*. Cambridge, London: The MIT Press.

Kappeler, S. (1987). *The Pornography of Representation*. Cambridge: Polity Press.

Karras, R. (2012). *Sexuality in Medieval Europe*. New York: Routledge.

Kaite, B. (1995). *Pornography and Difference*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Kammeyer, K. (2008). *A Hypersexual Society: Sexual Discourse, Erotica, and Pornography in America Today*. New York: Palgrave Macmillan.

Keen, A. (2007). *The Cult of the Amateur: How Today's Internet is Killing Our Culture and Assaulting Our Economy*. London, Boston: Nicholas Brealey Publishing.

Kimmel, M. (2004). *Sexualities: Identities, Behaviors and Society*. New York: Oxford University Press

Kipnis, L. (1999). *Bound and Gagged: Pornography and the Politics of Fantasy in America*. Durham: Duke University Press.

Klaassen, M. J. & Peter, J. (2014). Gender (in) equality in Internet Pornography: A Content Analysis of Popular Pornographic Internet Videos. *The Journal of Sex Research* 1–15.

Klastrup, L. (2008). Telling & Sharing: Understanding Mobile Stories & the Future of Narratives. *Leonardo, Electronic Almanac* 2,3:1-12.

Koch, G. (2004). The Body's Shadow Realm. In: P. Gibson (ed). *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 149-165). London: British Film Institute.

Kofman, Ž. K. (2010). Izumevanje sopstva: jedna teorija identiteta. *Časopis Treći program* 2:121-139.

Koković, D. (2007). *Društvo i medijski izazovi*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Kollock, P. (2005). The Economies of Online Cooperation: Gifts and Public Goods in Cyberspace. In: M. Smith & P. Kollock (eds). *Communities in Cyberspace* (pp. 219-241). London, New York: Routledge.

Kosofsky, S. E. (2003). *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham, London: Duke University Press.

Kosofsky, S. E. (1997). *Epistemology of the Closet*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Koskela, H. (2004). Webcams, TV Shows, and Mobile Phones: Empowering Exhibitionism. *Surveillance and Society* 2:199-215.

Kress, G. & Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London, New York: Routledge.

Kroker, A. (1985). Baudrillard's Marx. *Theory, Culture & Society* 2(3):69-83.

Kristeva, J. (1988). Ime smrti ili života. U: O. Savić (prir.), *Filozofsko čitanje Frojda*, Beograd: IICSSOS, str. 499-514.

Krug, G. (2005). *Communication, Technology and Cultural Change*. London, New Delhi: Sage Publications.

Kunczik, M. & Zipfel, A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.

Lacan, J. (2008). *My Teaching*. London, New York: Verso.

Lacan, J. (1988). *The Seminar. Book II. The Ego in Freud's Theory and in Technique of Psychoanalysis*. London, New York: W.W. Norton Company.

Lacan, J. (1988). *The Seminar. Book XI. The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*. London, New York: W.W. Norton Company.

Lajoi, M. (2004). Psihoanaliza i sajber-prostor. *Kultura, časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 107:77-99.

Langton, R. (2009). *Sexual Solipsism: Philosophical Essays on Pornography and Objectification*. Oxford: Oxford University Press.

Larose, R, Junghyun, K. & Peng, W. (2011). Social Networking: Addictive, Compulsive, Problematic or just another Media Habit? In: Z. Papacharissi (ed). *A Networked Self: Identity, Community and Culture on Social Network Sites* (pp. 59-82). New York, London: Routledge.

Lauwaert, M. (2009). *The Place of Play: Toys and Digital Cultures*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Laquer, W. T. (2004). *Solitary Sex, A Cultural History of Masturbation*. New York: Zone Books

Laquer, W. T. (1992). *Making Sex, Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, London: Harvard University Press.

Lazar, M. (2007). Politicizing Gender in Discourse: Feminist Critical Discourse Analysis as Political Perspective & Praxis. In: M. Lazar (ed). *Feminist Critical Discourse Analysis* (pp. 1-31). New York: Palgrave Macmillan.

Lehman, P. (2007). You and Vouyer Web: Illustrating the Shifting Representation of the Penis on the Internet with User Generated Content. *Cinema Journal* 4:108-116.

Lehman, P. (2006). Revelations about Pornography. In P. Lehman (ed). *Pornography: Film and Culture* (87-98). New Brunswick: Rutgers University Press.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.

Leonard, S. (2006). Pornography and Obscenity, In: H.G. Cocks and M. Houlbrook (eds), *Palgrave Advance in the Modern History of Sexuality* (pp. 180-206). London, New York: Palgrave Macmillan.

Levy, P. (2001). *Cyberculture*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Liotzis, E. (2014). Discourse of Pornification: From Civil Society to 'Porn Society', *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 1:1-9.

Lipovecki, Ž. & Seroa, Ž. (2013). *Globalni ekran: od filma do smartfona*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Livingston, S. (2005). In Defence of Privacy: Mediating the Public/Private Boundary at Home. In: S. Livingston (ed). *Audiences and Publics: When Cultural Engagement Matters for the Public Sphere* (pp. 163-187). Bristol, Portland: Intellect.

Locke, T. (2004). *Critical Discourse Analysis*. London, New York: Continuum.

Lockwood, D. (2005). Teratology of the Spectacle. In: G. King (ed.). *The Spectacle of Real: From Hollywood to 'Reality' TV and Beyond* (pp. 71-83). Bristol, Portland: Intellect.

Longhurst, B. (2007). *Cultural Change and Ordinary Life*. Berkshire, New York: McGraw-Hill, Open University Press.

Longhurst, R. (2003). *Bodies: Exploring Fluid Boundaries*. London, New York: Routledge.

Lovink, G. (2005). *The Principle of Networking: Concepts in Critical Internet Culture*. Amsterdam: HVA Publicaties.

Luhmann, N. (2000). *The Reality of Mass Media*. Stanford: Stanford University Press.

Lupton, D. (2001). Otjelovljeno računalo/korisnik. U: M. Featherstone i R. Burrows (prir.) *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk* (pp. 141-165). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Lyons, A. & Lyons, H. (2004). *Irregular Connections: A History of Anthropology and Sexuality*. Lincoln, London: University of Nebraska Press.

MacCannell, D. (1999). *The Tourist: A New Theory of Leisure Class*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Mackenzie, A. (2010). *Wirelessnes: Radical Empiricism in Network Cultures*. Cambridge, London: The MIT Press.

MacKinnon, C. (1996). *Only Words*. Cambridge: Harvard University Press.

MacKinnon, C. (1989). Sexuality, Pornography and Method: Pleasure under Patriarchy. *Ethics*, 2:314-346.

MacKinnon, C. (1987). *Feminism Unmodified*. Cambridge: Harvard University Press.

Maina, G. (2013). When Porn Meets Identity: Self-Representation, Art and Niche Market in Alternative Porn, In: *Extended Cinema. Le Cinema gagne du Terrain* (pp. 371-377). . Campanotto: Udine.

Malamuth, N. & Billings, V. (1984). Why Pornography? Models of Functions and Effects. *Journal of Communication* 3:117-129.

Marcus, S. (2008). *The Other Victorians: A Study of Sexuality and Pornography in Mid-Nineteenth-Century England*. New Jersey: Transaction Publishers.

Marinković, D. & Ristić, D. (2014). *Nacrt za sociologiju ideologije*. Novi Sad Mediterran Publishing.

Marinković, D. (2012). Heterotopije, granice i moć: sociološki doprinos obnovi potisnutih tema. *Teme* 4:1467-1485.

Marinković, D. (2006). *Konstrukcija društvene realnosti u sociologiji*. Novi Sad: Prometej.

Malamuth, N. & Billing, V. (1984). Why Pornography? Models of Functions and Effects. *Journal of Communication* 34:117-129.

Manović, L. (2015). *Jezik novih medija*. Beograd: Clio.

Mansfield, N. (2000). *Subjectivity: Theories of the Self from Freud to Haraway*. St. Leonard: Allen & Unwin.

Mason, J. (2002). *Qualitative Researching*. London: Sage Publications

McHoul, A. and Grace, W. (2002). *A Foucault Primer: Discourse, Subject and Power*. London, New York: Routledge.

McGlotten, S. (2015). The 'Elan Vital' from DIY Porn. *Liminalities: A Journal of Performance Studies* 1:1-20.

McGowan, T. (2003). *The End of Dissatisfaction? Jaques Lacan and the Emerging Society of Enjoyment*. Albany: SUNY Press.

McKee, A. (2012). Pornography as Entertainment, *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies* 26:541-552.

McKee, A., Albury, K. & Lumby, C. (2008). *The Porn Report*. Melbourne: University of Melbourne Press.

McLuhan, M. (2008). *Razumijevanje medija*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga

McLuhan, M. & Fiore, Q. (2008). *The Medium is the Massage*. London: Penguin Books.

McNair, B. (2013). *Porno? Chic! How pornography Changed the World and Made it a Better Place*. New York: Routledge.

McNair, B. (2004). *Striptiz kultura: seks, mediji i demokratizacija žudnje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

McNair, B. (1996). *Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture*. London, New York: Arnold.

Mekluan, M. (2012). *Elektronski mediji i kraj kulture pismenosti*. Loznica: Karpos.

Melendez, F. (2004). Video Pornography, Visual Pleasure, and the Return of the Sublime. In: L. Williams (ed). *Porn Studies* (pp. 401-431). Durham, London: Duke University Press

Messina, S. (2007). Talking Realcore. In: K. Jacobs, M. Janssen & M. Pasquinelli (eds). *Click`Me: A Netporn Studies Reader* (pp. 17-31). Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Miller, D. (1993). *Material Culture and Mass Consumption*. Oxford, Cambridge:Blackwell.

Miller, T. (1998). *Technologies of Truth: Cultural Citizenship and the Popular Media*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.

Mils, S. (2011). Telo i moć. *QT, Časopis za kvir kulturu i teoriju: Mišel Fuko i analitika moći* 5,6:63-81.

- Mills, S.** (2001). *Discourse*. London, New York: Routledge.
- Moran, J.** (2002). *There is no Place like Home Video*. London, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Mors, M.** (2004). Sajber-predeli, kontrola i transcendencija: estetika virtuelnog. *Kultura, časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 107, 108: 137-167.
- Mowlabocus, S.** (2007). Gay Men and the Pornification of Everyday Life, In: S. Paasonen, K. Nikunen & L. Kaarina; Saarenmaa (eds.). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture* (pp. 61-73). Oxford, New York: Berg.
- Mudge, B. K.** (2000). *The Whore`s Story: Women, Pornography, and the British Novel 1684-1830*. Oxford: Oxford University Press.
- Mulvey, L.** (1999). Visual Pleasure and Narrative Cinema. In: L. Braudy & M. Cohen (eds). *Film Theory and Criticism: Introductory Readings* (pp.833-844). New York: Oxford UP.
- Mulvey, L.** (1996). *Fetishism and Curiosity*. Bloomington, Indianapolis: British Film Institute & Indiana University Press.
- Muse, E.** (2011). The Event of Space: Defining Place in Virtual Landscape. In: A. Ensslin & E. Muse (eds.), *Creating Second Lives: Community, Identity and Spaciality as Constructions of Virtual* (pp. 190-211). New York, London: Routledge.
- Nguyen, D. T. & Alexander, J.** (2001). Dolazak kiberprostora i kraj političkog poretka. U: R. Shields (prir.). *Kulture interneta: Virtualni prostori, stvarne povijesti i živa tijela* (pp. 147-185). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Nikunen, K.** (2015). Intimacy Re-defined: Online Sexual Performances and the Urge of Posing. *Liminalities: A Journal of Performance Studies* 1-21.
- Nikunen, K.** (2015). *Online Among Us: Experiences of Virtuality in Everyday Life*. Preuzeto 15. novembra 2015. sa http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/320_07%20nikunen.pdf.
- Nojman, I.** (2009). *Značenje, materijalnost, moć: Uvod u analizu diskursa*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, Alexandria Press.
- O`Brien, J.** (2005). Writing in the Body: Gender (Re)production in Online Interaction. In: M. Smith & P. Kollock (eds). *Communities in Cyberspace* (pp. 75-107). London, New York: Routledge.

O'Connor, B. & Klaus, E. (2000). Pleasure and Meaningful Discourse. *International Journal of Cultural Studies* 3:369-387.

O'Neill, S. (2008). *Interactive Media: The Semiotics of Embodied Interaction*. London: Springer.

O'Tool, L. (1998). *Pornocopia: Porn, Sex, Technology and Desire*. London: Serpent's Tail

Oldenburg, R. (1997). *The Great Good Place: Cafe, Coffe Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts and How They Get You Through the Day*. New York: Marlowe & Company.

Oleksy, E. (ed.) (2009). *Intimate Citizenship: Gender, Sexuality, Politics*. New York, London: Routledge.

Ott, B. (2004). (Re)locating Pleasure in Media Studies. *Communication and Critical, Cultural Studies* 1:194-212.

Paasonen, S. (2014a). Diagnoses of Transformation: `Pornification`, Digital Media, and the Diversification of the Pornographic. In: L. Coleman & J. Held (eds.). *Philosophy of Pornography: Contemporary Perspectives* (pp. 3-17). London: Rowman & Littlefield.

Paasonen, S. (2014b). Between Meaning and Mattering: On Affect and Porn Studies. *Porn Studies* 1,2:136-142.

Paasonen, S. (2014c). Things to do with the Alternative: Fragmentation and Distinction in Online Porn, In: E. Biasin, G. Maina, F. Zecca (eds.), *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)*, Milano, Udine: Mimesis International, pp. 21-37.

Paasonen, S. (2011a). *Carnal Resonance: Affect and Online Pornography*. Cambridge (Massachusetts), London: The MIT Press.

Paasonen, S. (2011b). Online Pornography: Ubiquitous and Effaced. In: R. Burnett, M. Consalvo & C. Ess (eds). *The Handbook of Internet Studies* (pp.424-440). Chichester: Wiley-Blackwell.

Paasonen, S. (2010). Labors of Love: Web 2.0 and the Meaning of Amateurism, *New Media & Society* 12 (8):1297-1312.

Paasonen, S. (2007). Epilogue: Porn futures. In K. Nikunen, S. Paasonen, & L. Saarenmaa (eds.). *Pornification: Sex and sexuality in media culture* (pp. 161–170). Oxford: Berg.

Papacharissi, Z. (2015). *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Papacharissi, Z. (2011). A Networked Self. In: Z. Papacharissi (ed). *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites* (pp. 304-319). New York, London: Routledge.

Papacharissi, Z. (2010). *A Private Sphere: Democracy in a Digital Age*. Maiden, Cambridge: Polity Press.

Papić, Ž. (1997). *Polnost i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Parisi, L. & Terranova, T. (2001). A Matter of Affect: Digital Images and the Cybernetic Re-wiring of Vision. *Parallax*, 7:122-127.

Patterson, M. (2005). *Consumption and Everyday Life*. London, New York: Routledge.

Patterson, Z. 2004. Going On-line: Consuming Pornography in the Digital Era. In: L. Williams (ed). *Porn Studies* (pp. 104-127). Durham, London: Duke University Press.

Peakman, J. (ed.) 2009. *Sex Perversion, 1670-1890*. Hampshire, New York: Palgrave MacMillan.

Phillips, K. & Reay, B. (2011). *Sex before Sexuality: A Premodern History*. Cambridge: Polity Press.

Pini, M. (2009). In the Bedroom: Sex on Video, In: D. Buckingham & R. Willett (eds.). *Video Cultures: Media Technology and Everyday Creativity* (pp. 172 – 190). London, New York: Palgrave MacMillan.

Plante, R. (2007). In Search of Sexual Subjectivities: Exploring the Sociological Construction of Sexual Selves. In: M. Kimmel (ed). *The Sexual Self: The Construction of Sexual Scripts* (pp. 31-49). Nashville: Vanderbilt University Press.

Plent, S. (2004). Na Matriksu: sajber-feminističke simulacije. *Kultura, časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 08:119-137.

Plummer, K. (2002). Symbolic Interactionism and Sexual Conduct: an Emergent Perspective. In: C. Williams & A. Stein (eds.). *Gender and Sexuality*. Malden: Blackwell.

Plummer, K. (1995). *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. London: Routledge.

Poster, M. (2006). *Information pleas: Culture and Politics in the of Digital Machines*. Durham, London: Duke University Press.

Poster, M. (2001). Postmoderne virtualnosti. U: M. Featherstone & R. Burrows (prir.). *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk* (pp. 117 – 149). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Potnar, J. (2011). Skopophilia. *Otherness, Journal of Cultural Studies* 3:90-97.

Probin, E. (2011). Mišel Fuko i upotrebe seksualnosti. *QT, Časopis za kvir teoriju i kulturu: Mišel Fuko i analitika moći* 5,6: 83-97.

Radstone, S. (2007). *The Sexual Politics of Time: Confession, Nostalgia, Memory*. London, New York: Routledge.

Raphael, J. & Shapiro, D. (2002). *Sisters Speak Out: The Lives and Needs of Prostituted Women in Chicago*. Chicago: Center for Impact Research.

Rehberg, P. (2014). Pornographic and Post-Pornographic Utopia. In: E. Biasin, G. Maina, F. Zecca (eds.) *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)* (pp. 257-275). Milano, Udine: Mimesis International.

Reed, T. V. (2014). *Digitized Lives: Culture, Power and Social Change in the Internet Era*. New York, London: Routledge.

Reiss, I. (1967). *The Social Context of Premarital Sexual Permissiveness*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Reyes, R. (2014). Cybersex, Bodies and Domination: An Immanent Critique of Cyber-Technology and the Possibility of Emancipation, *Filocracia* 1,2:29-52.

Rheingold, H. (2000). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Cambridge: The MIT Press.

Richardson, N, Smith, C. & Werndly, A. (2013). *Studying Sexualities: Theories, Representations, Cultures*. London, New York: Palgrave Macmillan.

Ristić, D, Pajvančić Cizelj A. & Marinković, D. (2014). Mapiranje društvene geografije interneta: značenja, materijalnost, moć. U: D. Todorović, D. Petrović & D. Prlja (prir.). *Internet i društvo* (pp. 23-41). Niš, Beograd: Srpsko sociološko društvo, Univerzitet u Nišu – Filozofski fakultet, Institut za uporedno pravo.

Robins, K. and Webster, F. (2005). *Times of the Technoculture: From the Information Society to the Virtual Life*. London, New York: Routledge.

Robins, K. (2003). *Into the Image: Culture and Politics in the Field of Vision*. London, New York: Routledge.

Ross, M. (2005). Typing, Doing, and Being: Sexuality and Internet. *Journal of Sex Research* 42:342-352.

Rossi, L. M. (2007). Advertising Heterosexuality in the Streets. u: Paasonen, Susanna; Nikunen, Kaarina; Saarenmaa, Laura (ur). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford, New York: Berg.

Russo, J. L. (2010). Show Me Yours: Cyber-Exhibitionism from Perversion to Politics. *Camera Obscura* 1:131-161.

Russo, A. (1998). Feminist Confront Pornography's Subordinating Practices. In: G. Dines, R. Jensen & A. Russo (eds). *Pornography: The Production and Consumption of Inequality* (pp. 9-37). New York, London: Routledge.

Sagarin, E. (1971). Sex Research and Sociology. In: J. Henslin (ed). *Studies in the Sociology of Sex* (pp. 377-408). New York: Appleton-Century-Crofts.

Sassatelli, R. (2007). *Consumer Culture: History, Theory, and Politics*. London: Sage Publications.

Schaschek, S. (2014). *Pornography and Seriality: The Culture of Producing Pleasure*. New York: Palgrave Macmillan.

Schmidt, J. H. (2013). Practices of Networked Identity. In: J. Hartley, J. Burgess & A. Bruns (eds). *A Companion to New Media Dynamics* (pp. 365-374). Chichester: Blackwell Publishing.

Schramadei, P. (2001). Internet i kultura – sinonimi ili antipodi? U: R. Shields (prir.). *Kulture interneta: virtualni prostori, stvarne povijesti i živaća tijela* (pp. 7-23). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.

Shah, N. (2007). Playblog: Pornography, Performance and Cyberspace. In: J. Katrien, J. Marije & P. Matteo (ed). *C`lickme: A Netporn Studies Reader* (pp. 31-45). Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Shaw, D. (2002). Gay Men and Computer Communication: A Discourse of Sex and Identity in Cyberspace. In: S. Jones (ed). *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety* (pp. 133-146). London, New Delhi: Sage Publications.

Searle, J. (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: The Free Press.

Sedgwick, K. E. (2003). *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.

Sedgwick, K. E. (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley, Los Angeles: California University Press.

Segal, L. (2004). Only the Literal: The Contradictions of Anti-Pornography Feminism. In: P. Gibson (ed). *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 59-71). London: British Film Institute.

Senft, T. (2008). *Camgirls: Celebrity and Community in the Age of Social Networks*. New York: Peter Lang Publishing.

Seidman, S. (2010). *The Social Construction of Sexuality*. New York: W. W. Norton & Company.

Seidman, S. (2007). Theoretical Perspectives, In: S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.) *Handbook of The New Sexuality Studies* (pp. 4 -14). London, New York: Routledge.

Shields, R. (2001). Virtualni prostori, stvarne povijesti i živaća tijela. U: R. Shields (prir.). *Kulture interneta* (pp. 25-35). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.

Shilling, C. (2005). *The Body in Culture, Technology and Society*. London: Sage Publications.

Simon, W. (2005). *Postmodern Sexualities*. London, New York: Routledge

Smith, C. (2010). Pornographication: A Discourse for all Seasons. *International Journal of Media and Cultural Politics* 6(1):103-108.

Smith, C. (2007). *One for the Girls! The Pleasures and Practices of Reading Women's Porn*. Bristol, Chicago: Intellect.

Smith, M. & Kollock, P. (2005). *Communities in Cyberspace*. London, New York: Routledge.

Sobchack, V. (2004). *Carnal Thoughts: Embodiment and Movie Image Culture*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Sodža, E. V. (2013). *Postmoderne geografije: Reafirmacija prostora u kritičkoj socijalnoj teoriji*. Beograd: Centar za medije i komunikacije.

Sontag, S. (2009). *O fotografiji*. Beograd: Kulturni centar Beograda.

Spasić, I. (2014). Homoseksualnost i sociologija: od patološkog modela do društvenog konstrukta. Preuzeto 22. 06.2014. sa <http://www.gay-serbia.com/teorija/2000/00-02-15-sociologija.22.06.2014>.

Staiger, J. (1985). Standardization and Differentiation: The Reinforcement and Dispersion of Hollywood's Practices. In: D. Bordwell, J. Staiger & K. Thompson (eds). *The Classical Hollywood Cinema: Film Style and the Mode of Production to 1960*. New York: Columbia University Press.

Stajn, A. (2002). Tri modela seksualnosti: nagoni, identiteti i prakse. *Reč* 67: 171-88

Stalder, F. (2005). *Open Cultures and the Nature of Networks*. Novi Sad, Sarajevo, Frankfurt am Main: Futura publikacije, SCCA, Revolver.

Stein, E. (2001). *The Mismeasure of Desire: The Science, Theory and Ethics of Sexual Orientation*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Stein, E. (2000). Esencijalističko-konstruktivistički spor. Preuzeto 26.1. 2015. sa <http://www.gay-serbia.com/teorija/2002/02-05-21-queer-teorija>.

Stojnov, D. (2011). *Od psihologije ličnosti ka psihologiji osoba*. Novi Sad: Mediterran Publishing

Straayer, C. (1996). *Deviant Eyes, Deviant Bodies: Sexual Re-orientations in Films and Video*. New York: Columbia University Press

Stuttgen, T. (2007). Ten Fragments on a Cartography of Post-Pornographic Politics. In: K. Jacobs, M. Janssen, M. Pasquinelli (eds.). *Click'me: A Netporn Studies Reader* (pp. 277-285). Amsterdam: Institute of Networks Culture.

Stocchetti, M. (2011). Images: Who gets what, when and how? In: M. Stocchetti and K. Kukkonen (eds.). *Images in Use: Towards the Critical Analysis of Visual Communication* (pp. 11-38). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Szasz, T. (2011). Proizvod preobraćenja: od krivoverja do bolesti. *QT, Časopis za kvir teoriju i kuturu: Sigmund Frojd i rađanje psihoanalize*, 8-9:133-157.

Štulhofer, A. (2000). The Rise of Essentialism and the Medicalization of Sexuality. *Acta Medica Croatica* 4-5:141-149.

Tatlić, Š. (2005). Uključenje kao paradigma apolitičkog unutar mašine kapitala. *Odjek* 61-71.

Taylor, C. (2009a). *The Culture of Confession from Augustine to Foucault: A Genealogy of 'Confessing Animal'*. New York, London: Routledge.

Taylor, C. (2009b). Pornographic Confessions? Sex Work and Scientia Sexualis in Foucault and Linda Williams. *Foucault Studies* 7:18-44.

Thumim, N. (2012). *Self-Representation and Digital Culture*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Terranova, T. (2004). *Network Culture: Politics for the Information Age*. London: Pluto Press.

Terkl, Š. (2011). Sami zajedno: zašto očekujemo više od tehnologije nego jedni od drugih. Beograd: Clio.

Teubert, W. (2010). *Meaning, Discourse and Society*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Teyssot, G. (2013). *A Topology of Everyday Constellations*. Cambridge, London: The MIT Press.

Toulalan, S. (2007). *Imagining Sex: Pornography and Bodies in Seventeenth-Century England*. Oxford: Oxford University Press.

Tredinnick, L. (2008). *Digital Information Culture: The Individual and Society in Digital Age*. Oxford: Chandos Publishing.

Tuck, G. (2009). The Mainstreaming of Masturbation: Autoeroticism and Consumer Capitalism. In: F. Attwood (ed.) *Mainstreaming Sex: The Sexualization of Western Culture* (pp. 77-93). London, New York: I. B. Tauris.

Turner, B. (2008). *The Body and Society: Explorations in Social Theory*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.

Tyler, M. (2015). *Pornography, Surveillance and Objectification*. Preuzeto 28. novembra 2015. sa <http://eitherand.org/exhibitionism/pornography-surveillance-and-objectific/>.

Tyler, M. (2011). *Selling Sex Short: The Pornographic and Sexologist Construction of Woman's Sexuality in the West*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Ussher, J. (2002): Towards a Material-Discursive Analysis of Madness, Sexuality and Reproduction. In: J. Ussher (ed.). *Body Talk* (pp. 1-10). London, New York: Routledge.

Van Dijk, T. (2008). *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.

Van Dijk, J. (2006). *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London: Sage Publications.

Van Dijk, T. (1997). The Study of Discourse. In: T. Van Dijk (ed.). *Discourse as Structure and Process* (pp. 1-35). London, New Delhi: Sage Publications.

Vasquez, A. S. (1973). *Art and Society: Essays in Marxist Aesthetics*. London: Merlin Press.

Vat, K. H. (2009). The Generative Potential of Appreciative Inquiry for CoP: The Virtual Enterprise's Emergent Knowledge Model. In: D. Akoumianakis (ed). *Virtual Community Practices and Social Interactive Media: Technology Lifecycle and Workflow Analysis* (pp. 60-86). Hershey, New York: Information Science Reference.

Virilio, P. (2011). *Kritični prostor*. Gradac K: Čačak, Beograd.

Vitig, M. (2010). Ženom se ne rađa. *QT, Časopis za kvir teoriju i kuturu: Priroda želje i društvo transgresije* 1-2:108-118.

Viks, Dž. (2011). Fuko za istoričare. *QT, Časopis za kvir teoriju i kuturu: Mišel Fuko i analitika moći* 5-6:13-35.

Višnjic, J. & Mirosavljević, M. (2008). Problem reprezentacije roda u medijima. U: A. Zaharijević (ur). *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka* (pp. 248-263). Beograd: Heinrich Boll Stiftung.

Voss, G. (2012). 'Treating it as a Normal Business': Researching the Pornography Industry. *Sexualities* 15: 391-410.

Vygotski, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Young, R. (2012). *Kolonijalna žudnja: hibridnost u teoriji, kulturi i rasi*. Beograd: Fabrika knjiga.

Zecca, F. (2014). Porn Sweet Home: A Survey of Amateur Pornography. In: E. Biasin, G. Maina, F. Zecca (eds.), *Porn after Porn: Contemporary Alternative Pornographies (Mapping Pornographies: Histories, Geographies, Cultures)* (pp. 321-339). Milano, Udine: Mimesis International.

Zimmermann, P. (1995). *Reel Families: A Social History of Amateur Film*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Zistakis, A. (2008). *Politike označavanja (esej o značenju i istini u umetnosti i politici)*. Beograd: Otkrovenje.

Ziv, A. (2015). *Explicit Utopias: Rewriting the Sexual in Women's Pornography*. New York: Suny Press.

Zook, M. (2007). Report on the Location of the Internet Adult Industry, In: K. Jacobs, M. Janssen & M. Pasquinelli (eds). *C`lickme: A Netporn Studies Reader* (pp. 103-125). Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Zupančić, A. (2011). Kad surplus uživanja susretne surplus vrednost. *Stvar* 2:113-131.

Žižek, S. (2013). *Godine opasnog sanjanja*. Zagreb: Fraktura.

Žižek, S. (2012). *Organi bez tela: O Delezu i posledicama*. Beograd: Fakultet za medije i komunikacije.

Žižek, S. (2012). Matriks, ili dve strane perverzije. U: J. Čekić & J. Blagojević (prir). *Moć/mediji//&* (pp. 264-293). Beograd: Centar za medije i komunikacije.

Žižek, S. (2011). *U odbranu izgubljenih stvari*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Žižek, S. (2010). *Druga smrt neoliberalizma*. Zagreb: Fraktura.

Žižek, S. (2008). *Violence*, London: Profile Books.

Žižek, S. (2005). *O vjerovanju: nemilosrdna ljubav*. Zagreb: Algoritam.

Žižek, S. (1994). How Did Marx Invent the Symptom? In: S. Žižek (ed). *Mapping Ideology* (pp. 296-332). London, New York: Verso.

Žižek, S. (1976). *Znak/označitelj/pismo: prilog materijalističkoj teoriji označiteljske prakse*. Zagreb: Mladost.

Waskul, D. (2007). Internet Sex: The Seductive „Freedom to“, In: S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.) *Handbook of The New Sexuality Studies* (pp. 281-289). London, New York: Routledge.

Waskul, D. (2004). Sex and the Internet. In: Waskul, D. (ed). *Net.seXXX: Reading on Sex, Pornography and Internet* (pp. 1-9). New York: Peter Lang Publishing.

Waskul, D, Douglass, M, & Edgley, C. (2000). Cybersex: Outercourse and the Enselfment of the Body. *Symbolic Interaction* 23(4):375-397.

Waylen, G. (2009). *Gender it Third World Politics*. Berkshire: Open University Press

Weber, M. (1978). *Economy and Society*. Berkeley: University of California Press.

Webster, F. 2006. *Theories of the Information Society*. London, New York: Routledge

Weeks, J. (2007). *The World We Have Won: The Remaking of Erotic and Intimate Life*. London, New York: Routledge.

- Weeks, J.** (2002). *Sexuality and its Discontents*. London, New York: Routledge.
- Weiss, R. & Schneider, J.** (2006). *Untangling the Web: Sex, Porn, and Fantasy Obsession in the Internet Age*. New York: Alyson Books.
- White, J, Bondurant, B. & Travis, B.** (2000). Social Constructions of Sexuality: Unpacking Hidden Meanings. In: J. White & B. Travis (eds). *Sexuality, Society and Feminism* (pp. 11-35). Washington: American Psychological Association.
- White, M.** (2006). *The Body and the Screen: Theories of Internet Spectatorship*. Cambridge, London: MIT Press.
- White, M.** (2003). To Close to See: Men, Women, and Webcams. *New Media & Society*, 5(1):7-28.
- Wicke, J.** (2004). Through a Gaze Darkly: Pornography's Academic Market, In: P. Church Gibson (ed.). *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 176-188). London: British Film Institute.
- Williams, L.** (2008). *Screening Sex*. Durham, London: Duke University Press.
- Williams, L.** (1989). *Hard Core: Power, Pleasure and 'Frenzy of the Visible'*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Wilson, E.** (1992). Feminist Fundamentalism: the Shifting Politics of Sex and Censorship. In: L. Segal & McIntosh (eds). *Sex Exposed: Sexuality and the Pornography Debate*. London: Virago.
- Wilson-Kovacs, D.** (2007). Consumption and Sexual Intimacy: Towards an Understanding of Intimate Cultures in Everyday Life. In: E. Casey and L. Martens (eds). *Gender and Consumption: Domestic Cultures and Commercialisation of Everyday Life* (pp. 181-197). Aldershot, Burlington: Ashgate.
- Winston, B.** (2003). *Media, Technology and Society*, London, New York: Routledge.
- Wittig, M.** (1985). The Mark of Gender. *Feminist Issues* 2:3-12.
- Wodak, R.** (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology, In: R. Wodak & M. Meyer (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 1-33). London: Sage Publications.
- Wosick, K.** (2015). Pornography. In: J. DeLamater & R. F. Plante (eds). *Handbook of the Sociology of Sexualities* (pp. 413-435). New York, Dordrecht, London: Springer.

Woodward, K. (1994). From Virtual Cyborgs to Biological Time Bombs: Technocriticism and the Material Body. In: G. Bender & T. Druckrey (ed). *Culture on the Brink: Ideologies of Technology* (pp. 47-64). Seattle: Bay Press.

Youngs, G. (2009). Blogging and Globalization: The Blurring of the Public-Private Spheres. *New Information Perspectives* 61:127-138.